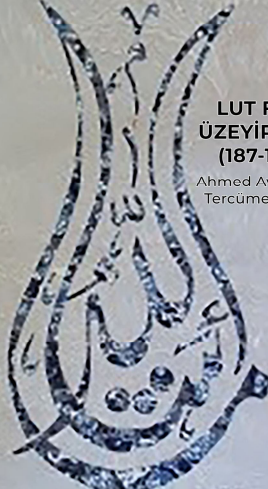

GÖNÜLDEN ESİNTİLER

MUHYİDDİN İBNÜ'L ARABİ
FUSÜSÜ'L-HİKEM

LUT FASSI
ÜZEYİR FASSI
(187-13-14)

Ahmed Avni Konuk
Tercüme ve Şerhi

Hazırlayanlar

Dr. Mustafa Tahralı-Dr. Selçuk Eraydın
Şerhinin Şerhi
Tekirdağlı İz-Terzi Baba Necdet Ardıç

İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (187-13-14)

GÖNÜLDEN ESİNTİLER

**MUHYİDDÎN İBNÜ'L ARABÎ
FUSÛSU'L-HİKEM**

13-LUT-14 ÜZEYİR FASSI

Ahmed Avni Konuk, Tercüme ve Şerhi.

(187-13-14)

Hazırlayanlar

Prof.Dr. Mustafa Tahralı-Dr. Selçuk Eraydın

Şerhinin Şerhi.

Tekirdağlı Terzi Baba Necdet Ardiç.

**İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (187-13-14)**

Necdet Ardıç
İz-Terzi Baba

Adres

Büro: Ertuğrul Mahallesi Hüseyin

Pehlivan Caddesi No: 29/5

Servet Apt. 59 100

Tekirdağ

Ev: 100 yıl Mahallesi Uğur Mumcu Caddesi

Ata Kent Sitesi A Blok Kat 3, D. 13.

Süleyman paşa Tekirdağ

Tel: (0282) 408 93 84

(0533) 7743937

www.terzibaba13.com

terzibaba13@gmail.com

2020

İÇİNDEKİLER

Önsöz	(7)
Kelime-i Lutiyye'de Mündemic "Hikmet-i Melkiyye"nin Beyanında Olan Fastır	(11)
1.Paragraf: "Melk" şiddet ve "melîk" şedîddir.	(12)
2.paragraf: Lût'un (s.a.) "rükn-i şedîd" ile kasd ettiği şey.	(13)
3.Paragraf: Lût'un (a.s.) "Eğer benim sizi karşı kuvvetim olaydı" (Hûd, 11/80) demesinin sebebi	(21)
4.Paragraf: Lût (a.s.) himmet-i müessireyi talep etti	(36)
5.Paragraf: Arifin ma'rifeti yükseldikçe, onun himmet ile tasarrufu eksilir.	(37)
6.Paragraf: Ma'rifetin, arifi himmetle tasarrufa bırakmaması iki vecihten olur.	(38)
7.Paragraf: Vücûdda ancak hâl-i ademde sübûtta onun için olan şey zahir oldu.	(47)
8.Paragraf: : (Hadîd, 57/7) "Sizi müstahlefin kıldığı şeyden infâk ediniz"	(50)
9.Paragraf: Tâmmu'l-ma'rifet olan arif gayet acz ve za'fla zahir olur.	(51)
10.Paragraf: Erbâb-ı velayetin sınıfları vardır.	(52)
11.Paragraf: Ben bilmem ki bana ve size ne yapar?	(54)
12.Paragraf: Arifin tasarrufu, emr-i ilâhî ve cebirden nâşîdir.	(55)
13.Paragraf: Resul, zahirde tasarrufu talep etmez.	(56)
14.Paragraf: Umûr-ı mu'cize talebinden himem kasır oldu.	(58)
15.Paragraf: "Allah Teâlâ mühtedî olanları a'lemdir"	(59)
16.Paragraf: (Kâf, 50/29) "Benim indimde kavl, ya'nî hüküm tebdil olunmaz"	(64)
17.Paragraf: Biz ancak dememizi bildiğimiz şeyi dedik.	(67)
18.Paragraf: İmdi hepsi bizden ve onlardandır.	(69)
19.Paragraf: Onlar, bizden değil iseler, biz onlardanız.	(71)
Mesnevi Tercüme	(71)
20.Paragraf: Lûtıyyede'ki hikmet-i melkiyye ma'rifetin içleridir.	(72)
21.Paragraf: İmdi sana sır zahir oldu.	(72)
22.Paragraf: Zât-ı vâhid, "çift"te münderic oldu.	(73)
Kelime-i Üzeyriyye'de Mündemic "Hikmet-i Kaderiyye"nin	

- Beyanında Olan Fastır. (75)**
- 1.Paragraf:** "Kaza" Allah'ın eşyada hükmüdür. (78)
- 2.Paragraf:** Kader, kazanın tafsilidir. (83)
- 3.Paragraf:** Kazâ-yi ilâhî eşya üzerine eşya ile hükmetti. (84)
- 4.Paragraf:** Kader sırrı, müşahid, kalbi olan ve ilka-yı sem edene aittir. (87)
- 5.Paragraf:** Hücçet-i bâliğa Allah için sabittir. (89)
- İsti'dâd-ı Gayr-ı Mec'ûl (99)**
- 6.Paragraf:** Mahkûmun-aleyh kendisinde olan şeyle hâkim üzerine hâkimdir. (105)
- 7.Paragraf:** Hâkim hükm eylediği şeyle ve şeyde mahkûmün-aleyhdır. (109)
- 8.Paragraf:** Sırr-ı kader, ancak şiddet-i zuhurundan dolayı meçhul oldu. (110)
- 9.Paragraf:** Rusûl ümmetlerinin buldukları hal merâtibi üzeredir. (112)
- 10.Paragraf:** Rusûl ümmetlerinin tefâzulu hasebiyle, ilm-i irsalde mütefâzile olur. (116)
- 11.Paragraf:** Hak Teâlâ rızıkta, ba'zınızı ba'zınız üzerine tafzil eyledi. (118)
- 12.Paragraf:** Hak Teâlâ, her şeye meşiyeti taalluk ettiği kadar, rızık tenzîl eder. (122)
- 13.Paragraf:** İmdi tevkît asılda "ma'lûm" içindir. (124)
- 14.Paragraf:** İlm-i kader sahibine iki nakîz i'tâ edilir. (129)
- 15.Paragraf:** Hak Teâlâ nefsinin gazab ve rızâ ile vasf eyledi. (131)
- 16.Paragraf:** Esmâ-i ilâhiyye, ilm-i ilâhîde eşyanın a'yân-ı sabitesi hasebiyle zahir olur. (132)
- 17.Paragraf:** Mevcûd-ı mutlakta ve mevcûd-i mukayyede bir hakikat hükm eder. (133)
- 18.Paragraf:** Enbiyâ ilimlerini, vahy-i hâss-ı ilâhî tarîkıyla ahz ettiler. (135)
- 19.Paragraf:** Zevk ile ulaşılan şeyin idrâkinden haber dahi kasırdır. (135)
- 20.Paragraf:** Hak rûh gözünden ve beden gözünden perdeyi kaldırdığında ilm-i kâmil hâsıl olur. (136)
- 21.Paragraf:** Böylece aylarında ne şey üzerine sabit idiyse, onları ol vech ile idrâk eder. (137)

- 22.Paragraf:** Üzeyr 'in(a.s.) matlabı üzerine itâb vâki' oldu.(138)
- 23.Paragraf:** Zikrettiğimiz keşfi taleb ede idi, itâb vâki' olmazdı. (139)
- 24.Paragraf:** Üzeyr'in (a.s.) kalbinin sadeliğine delil. (140)
- 25.Paragraf:** Üzeyr'e (a.s.) ecsâmın nasıl bittiği keyfiyyetini gösterdi. (140)
- 26.Paragraf:** Sırr-ı kader i'tâ Üzeyr'e (a.s.) olunmadı. (142)
- 27.Paragraf:** Kaderi Allah Teâlâ'dan başka bir kimsenin bilmesi muhaldir. (143)
- 28.Paragraf:** Kudret ve fiil ancak hassaten Allah için sabittir. (145)
- 29.Paragraf:** Keyfiyyât ancak ezvâk ile idrâk olunur. (146)
- 30.Paragraf:** Sen isti'dâdın hasebiyle idrâk ettiğini bilirsin.(151)
- 31.Paragraf:** Uzeyr'e (a.s.), Allah Teâlâ'dan inayet. (153)
- 32.Paragraf:** Tahkîkan "velayet" felek-i âmmdir. (154)
- 33.Paragraf:** Benden sonra bir nebi gelmez. (155)
- 34.Paragraf:** Abd, Allah olan efendisine, isimde ortak olmamak diler. (155)
- 35.Paragraf:** Allah Teâlâ "nebî" ve "resul" ismi ile değil; "Velî" ismi ile mütesemmî oldu. (156)
- 36.Paragraf:** Ve bu isim bakî ve dünyâda ve âhirette ibadullah üzerine câridir. (157)
- 37.Paragraf:** "El ulema-ı veresetil enbiya" (158)
- 38.Paragraf:** "Velayet, nübüvvetten a'lâdır" (160)
- 39.Paragraf:** "Velî, nebi ile resul fevkindedir" (162)
- 40.Paragraf:** Allah, Resul'e (a.s.), ilimden ziyâdeyi taleb etmeğe emr etti. (165)
- 41.Paragraf:** "Velî" ismi Allah için bakidir. (166)
- 42.Paragraf:** "Velî" ismi Hakkın abîdine mahsûstur. (168)
- 43.Paragraf:** Mâhiyyet-i kaderden sual etmekten müntehi olmazsan, ismini dîvân-ı nübüvvetten silerim. (169)
- 44.Paragraf:** Nebi nübüvvet-i teşrî' ile ve risâletle gelmemiş olan velîden a'lâdır. (171)
- 45.Paragraf:** Hitabın va'd değil, va'd olduğu sabit oldu. (172)
- 46.Paragraf:** Nebi, Allah'ın kerîh gördüğü muhal olduğunu bildiği şeye ikdam etmez. (173)
- 47.Paragraf:** "İsmi nübüvvet defterinden silerim" Kavlinin va'd makamında telakki edilmesi. (174)

- 48. Paragraf:** Yevm-i kıyamette ashâb-ı feterât ve etfâl-i sığâr ve mecânîn için şer' olunur. (175)
- 49. Paragraf:** (Kalem, 68/42) kavli dahî teklif ve teşrî'dir.(177)
- 50. Paragraf:** Yevm-i kıyamette, nâra ve cennete Duhulden evvel, şer'den bu mikdâr ibkâ olunur. (180)

MESNEVÎ (181)

- Sürh-i Mesnevî: (182)**
- Mesnevi (182)
- Mesnevi (182)
- Mesnevi (184)
- Mesnevi (186)
- Mesnevi (187)
- Mesnevi (187)
- Mesnevi (189)
- Mesnevi (190)
- Mesnevi (190)

Terzi Baba Kitapları (191)

Önsöz

Muhterem okuyucularımız. Her ne vesile ile elinize ulaşan bu kitaplar, bünyelerinde gerçekten çok değerli ilim hazinelerini barındırmaktadırlar. Başta Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz olmak üzere, Ondan bu ilmi naklen alan Şeyh-i Ekber (r.a.) Muhyiddîn İbn'ül Arabî Pirimiz ve sonra onu çeviren ve şerheden A. Avni Konuk büyüğümüz ve bu kitapları günümüz şartlarına uyarlayıp hazırlamış olan Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Dr. Selçuk Eraydın kardeşlerimizden Cenâb-ı Hakk ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gerçekten çok razı olsun, kendilerine bütün kalbimizle şükranlarımızı sunarız. Bu arada okuyanlar tarafından anlaşılmasının biraz daha kolaylaştırılması için yapmaya çalıştığımız bu çalışmalarımızı da Cenâb-ı Hakk kabul buyursun.

Fusûsu'l-Hikem'deki Hikmetleri anlayabilmek için evvelâ bu hususun alt yapısının hazırlanması lâzım gelmektedir. Çünkü kurgusu, bâtın-i "tevhîd/teklik" üzeredir. Ancak genel anlayış zâhir-i "tenzîh" anlayışı üzere olduğundan içindeki mevzuların anlaşılması biraz zor olmaktadır. İşte bu yüzden bir ön idrak, alt yapısı oluşturmak gerekmektedir.

Epey seneler, bu alt yapı anlayışını hazırladıktan sonra nihayet bu sohbetlere başlanılmış oldu. Muhtelif yerlerde de devam edildi. Mukaddime ile sohbet başlangıcı **(11/09/1996)**dır. Muhammed Fassı ile bitişi **(19/06/2013)** olmuştur. Aslında bu mevzuların bitmesi söz konusu değildir ancak dünyadaki süremiz de kısıtlı olduğundan daha başka kitap ve mevzularla da ilgilenmemiz gerektiğinden bu kadarla yetinmek zorunda kaldık.

Bu ve benzeri kitaplar, Mevlânâ, Mesnevi-i şerif, Abdülkerim Cili, İnsân-ı Kâmil gibi sayabileceğimiz bu sahada olan ancak içeriği çok geniş az sayıda kitap, İslâm'ın ve Dünya tefekkür ve kültür sahasının zirve kitaplarıdır. Bunları idrakli ve gerçek ma'nâ da okuyup inceleyememiş olan kimseler gerçekten büyük kayıp içinde kalmış olurlar.

Hayatın gerçek ma'nâda anlaşılabilmesi için ilk şart, kişinin hakikati itibari ile kendisini bilmesidir. Kendisini

bilmeyen kişinin ilmi ne kadar çok olursa olsun hayal ve vehmine dayanmaktadır, bu hal de kişide nefsi bir benlik oluşturduğundan, bu sebeple kişi kendi hakikatine girmeye yol bulamaz ve bu âlemden isterse birkaç üniversite bitirmiş olsun, kendinin yabancı/ cahili olarak gider.

Bu ve benzeri kitaplar, kişiyi kişiye tanıtmakta ve oradan da kişi Rabb'ine yol bulabilmektedir. Aksi halde kişi gaflet ve atalet içinde bu çok değerli vakitlerini verip, hayal ve vehmi satın almış olur. Yapılacak iş; kişinin mutlaka kendine dönüş yolunu bulması ve kendinden geçen Hakk'a giden yolu bulması lâzım gelmektedir. Kişi evvelâ kendine ulaşamaz ise Rabb'ine hiç ulaşamaz. Çünkü "*nefsine ârif olan Rabb'ine ârif olur*" hükmü gerçektir.

Bütün bu hususların ses alma cihazlarından çıkarılıp, kayda geçirilmesi için gerçekten çok büyük bir gayret gösterip bıkmadan yorulmadan uzun bir çalışma yapan ve böylece bu kayıtları meydana getiren Hulusi Korucu Bey ve diğer hizmeti geçen kardeşlerimize de her istifade edebilen kimseler namına teşekkür ederiz. Cenâb-ı Hakk dünya, ahiret işlerinde kolaylıklar nasip etsin İnşallah.

Bende kayda alınan bu sohbetleri, okuyucularımıza yaraşır bir şekilde sunabilmek için gereken yazı ve sayfa düzenlemelerini uzun bir süredir yapmaya çalışarak nihayete erdirmeye çalıştım.

Her bir fassı daha kolay okunur ümidi ile ayrı müstakil birer kitap olarak düzenlemeyi düşündüm ve öyle hazırladım. Eğer birkaç ciltte toplasa idim, ciltler oldukça kalın olur ve okunmalarında da zorluk olabilirdi, bu yüzden her bir fassı müstakil bir kitap olarak daha kısa bölümlerini de birleştirerek hazırladım. Bununla birlikte başta bulunan Mukaddimenin de bazı bölümlerini ayrı bir kitap olarak hazırladım. Ayrıca ehemmiyeti yönünden, Ayniyet Gayriyyet bölümlerini de bazı başka ilavelerle bir kitap olarak hazırladım. Cenâb-ı Hakk ilgilenen herkesi bunlardan faydalandırsın İnşallah.

Bilindiği gibi konuşma edebiyatı ile yazı edebiyatı arasında fark vardır. Buradaki konuşma sretille olan sohbetleri fazla müdahale etmeden olabildiği kadar yazı şekline dönüştürerek ve gerektiğinde bazı ilaveler yaparak öylece kayda almış olduk.

Bu vesileyle; İlh-i Ya Rabb-i bu dosyalardan meydana gelecek ma'nevi hasılayı evvelâ Efendimiz Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.), Validelerimizin ve Ehlibeyti'nin ruhlarına hediye eyledim. Daha sonra şeyh-i Ekber (r.a.) Muhyiddîn İbn'l Arabî Pirimiz ve sonra onu eviren ve şerheden A.Avni Konuk büyüğümüz ve bu kitapları günümüz şartlarına uyarlayıp hazırlamış olan, Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Dr. Selçuk Eraydın kardeşlerimizin ve bu kayıtları meydana getiren "Hulusi Korucu" Bey kardeşimizin, emeği ve hizmeti geçen diğer kardeşlerimizin geçmişlerinin, Nusret Babamın ve Rahmiye Annemin ve kendi Anne ve Babamın da ruhlarına hediye eyledim kabul eyle haberdar eyle Ya Rabbi.

NOT= Bu arada şunu belirtelim ki, bir yanlışlık olmasın diye metnin geçtiği yerleri "kalın" yazı ile A. Avni Konuk Beyin şerhinin geçtiği yerleri "italik-eğik" yazı ile diğer Terzi Baba şerh ve izahları ise normal yazı ile belirtilecektir ki metin ve şerh izahlardan ayrılmış olsun, aksi halde metin şerh ve izahlar birbirine karışacağından yanlışlıklar olabilir. Bu yüzden metinde geçen kelime ve cmler koyu kalın; şerh kısımları italik/eğik ve izahlar düz yazı ile yazılacaktır. Cenâb-ı Hakk hepimizin idraklerini açsın İnşeallah.

Son düzenlemeleri yapan oğlumuzda da teşekkür ederiz, Cenâb-ı Hakk kendilerine ailece sağlık, sıhhat, güzellikler nasib eylesin.

Her halde, kasıtsız olarak, eksiklerimiz olacağından, bütün bunlardan şimdiden özür dileriz. Gelecek sayfalarda metin, şerh ve izahlar birbiri içine çok geçmiş olduğundan bunların hepsini ayırmak pek mümkün olamayacağından

bazen metin ve şerh ile izahlar birine tabii olarak karışabileceğinden onları kendimiz namına sahiplenmekten Hakk'a sığınırız, bu hususun göz önünde bulundurulmasını okuyucularımızdan bilhassa rica ederim, kelimesi kelimesine bunları birbirinden ayırabilmek için gerçekten çok uzun bir çalışmaya ihtiyaç vardır, bu zamanı da bulmak mümkün değildir. Bu ve benzeri eserler üzerinde çalışmak ve faaliyet göstermek oldukça mes'uliyetli bir iştir, Rabbim mahcub etmesin. (Eüzü bike minke) (senden sana/beşeriyetimizden ulûhiyyetine sığınırız.) (Huz bi yedi/elimden tut ya Rasûlüllah.)

Bu bölümde Lûtiyyet ve Üzeyiriyet hakikatlerden bahsedilecektir ki, aslında kendi Lûtiyyet ve Üzeyiriyet hakikatimizden bahsedilecektir, kendinden haberi olmayan bir birimin gerçek manadaki Hakk'tan haberi olması mümkün değildir.

Ey Hakk yolcusu salik kardeşim, bu mevzular sadece geçmiş, mazide kalmış kimselerin hayat hikayeleri değildir. Bugün için senin zatının ve nefsinin hayat hikayesidir, ona göre oku ve kendinde bunları bulmaya çalış ki senin de Âdemiyet/İnsanlık devren başlamış olsun. Oradan da yola çıkarak Muhammediyyet devrene ulaşmaya yol bulabilesin. İşte bu seyir senin sırat-ı müstakimin ve Hakk'a vuslatındır.

Muhterem okuyucularım; yine bu kitabı da okumaya başlarken, nefs'in hevasından, zan ve hayalden, gafletten soyunmaya çalışarak, saf bir gönül ve Besmele ile okumaya başlamanızı tavsiye edeceğim. Çünkü kafamız ve gönlümüz, vehim ve hayalin tesiri altında iken gerçek ma'nâda bu ve benzeri kitaplardan yararlanmamız mümkün olamayacaktır.

Gayret bizden muvaffakiyyet Hakk'tandır.

Tekirdağlı Terzi Baba Necdet Ardıç.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[BU FASS KELİME-İ LÛTIYYE'DE MÜNDEMİÇ OLAN "HİKMET-İ MELKİYYE" BEYÂNENDADIR]

Bu fass-ı meşhur (münîf) Kelime-i Lûtiyye'de içine yerleşmiş olan olan "hikmet-i melkiyye"den bâhisdir. Yani melkiye hikmetinden bahseder bu yüce bahis. Ve "melk" mîm'in fethi ve lam'ın sükûnu ile "şiddet" ma'nâsınadır. Yani "mim"İN üstündeki üstün ile fetih ile "lam"İN sükunu "melk" teki "lam"İN cezimi ile, "lam"İN sukunu ile şiddet manasınadır.

Ve "hikmet-i melkiyye"nin Kelime-i Lûtiyye'de mevcudiyetinin sebebi budur ki: Kavm-i Lût, tabiat işleri ile ve hayvani şehvetlerle bu alemde meşkul olmaları suretiyle yer yüzünde fesad ettiler. Yani iki yönden fesadları vardı, tabii işlerle uğraştılar, bir de hayvani şehvetlerle meşkul oldular. Bu yüzden yer yüzünde fesad ettiler. Lût (a.s.) onları hayvanlıktan insanlığa da'vet etti.

Yani insan görünüşünde idiler ama hayvan özelliklerinde idiler, hayvan nefsi yaşantıları gösteriyorlardı, bunları hayvanlıktan insanlığa davet etti. Onlara insanlık vazifelerini tebliğ etti. Onların nefisleri kuvvetli ve perdeleri de o nisbette çok koyu olduğundan, kabul etmeyip, Lût (a.s.)İN davetine karşı şiddetle mukabelede bulundular. Halbuki cenâb-ı Lût onlara karşı zayıf idi. (Hûd, 11/80)

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِيًّا لِي رُكْنًا شَلِيدًا

Ya'nî "Eğer benim size karşı kuvvetim olaydı; yahut rükn-i şedide iltica edeydim" buyurdu. Ve "rükn-i şedîd" ile "kabîle"yi, yani benim arkamda bana destek veren kabilem yok diyor, yani benim arkamda da kuvvetli bir topluluk olsaydı diyor onların sayısına denk bir kuvvetim olsaydı onlara karşı gelebilirdim, yani arkamda böyle bir kabilem

yok ve "kuvvet" ile de "mukavemet"im yok, ya'nî beşerden sâdır olan "himmeti" kasd eyledi.

Ve temenniden maksûd-ı âlîleri, kavminin sert olan nefsânî perdelerinin masdarı bulunan zahiri vücutlarının şiddetli ilahi azabı ile helak ve zevali idi. Yani neyle ki Lut (a.s.) kendini zorda gördü, Cenab-ı Hakk da aynı şiddetle o zorluğun karşılığı olan kuvvet ile onları muvaza etti. İmdi "himmət" fütûhât-ı kalbiyyeden olduğundan, cenâb-ı Şeyh (r.a.) bu "hikmet-i melkiyye"yi, "hikmet-i kalbiyye"den sonra zikreyledi.

Ve melk ve şiddetin mazharında zuhuru, yani kuvvet ve şiddetin mezhârde zuhur etmiş olanlarda zuhuru esmâ-yı ilâhiyye gereğinden bulunduğundan ve esmâ suretleri olan a'yân-ı sabiteye ittıla, sırr-ı kadere ittıla olup, yani ayan-ı sabite sırrını idrak etmek kader sırrını idrak etmekten ibaret olup, bu da Hakk'a mahsus olduğundan ve "rükn-i şedîd" olan Hakk'a iltica eyleyen kimse vücûd-ı Hak'ta fânî, Hak'la bakî olduktan sonra sırr-ı kadere muttali' olacağından, bu "hikmet-i melkiyye"den sonra da, "hikmet-i kaderiyye"yi beyan buyurdu.

1.Paragraf:

"Melk" şiddet ve "melîk" şedîddir. Hamur sıkı yoğrulunca "meleketül acin" denir. Kays b.el-Hatîm mızrağının vuruşunu vasf ederken dedi: "Ben Mızrak ile avucumu kavı ve şedîd ettim, düşmana sapladım. Mızrağın yarığını genişlettim. Diğer tarafta ayakta duran kimse, mızrağın verâsını görür." O da Lût (a.s.)dan naklen Allah Teâlâ'nın (Hûd, 11/80)

ya'nî "Eğer

benim size kuvvetim olaydı, veyahut rükn-i şedide iltica edeydim" kavlidir. İmdi Resûlullah (a.s.) buyurdu ki: "Allah Teâlâ karındaşım Lût'a rahmet etsin ki, muhakkak rükn-i şedide iltica eyledi."

Binâenaleyh Allah, şedîd olduğundan, muhakkak onun Allah ile olduğuna tenbîh etti (1).

Ya'nî Kelime-i Lûtîyye, "hikmet-i melkiyye"ye yakın olduğu için cenâb-ı Şeyh (r.a.) "melk" in ne demek olduğunu ve Lût (a.s.) ile münâsebetini îzâhan buyurlar ki: Mîmin fethi ve lamın sükûnu ile "melk" şiddet ve "melîk" şedîd ma'nâlarına gelir. Nitekim hamur katı olunca. "MELEKTİN ACİN" derler ki, "Hamurun eczası kuvvet ve şiddetle birbirine yapıştı" demek olur. Un toz halinde iken hamur oldu, su ile karıştı birbirine yapıştı demek olur.

Ve keza arab şairlerinden Kays b. el-Hatîm nâmındaki zât mızrağının darbesini tavsîf kasdıyla îrâd eylediği yukarıdaki beytinde, "melk"i kuvvet ve şiddet ma'nâsında kullanmıştır.

Ve Hak Teâlâ hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de cenâb-ı Lût'dan naklen: "Eğer benim size karşı kuvvetim olaydı veyahut ben rûkn-i şedîde iltica edeydim"

(Hûd, 11/80) buyurduğu ve "melk" şiddet ve "melîk" şedîd ma'nâlarına geldiği cihetle, "hikmet-i melkiyye"nin yani şiddet hikmetinin Kelime-i Lûtîyye'ye nisbeti bu âyet-i kerîmeden meydana çıkartılmıştır. Yani mesnedi budur diyor. Ve cenâb-ı Lût'un bu kavline karşı (S.a.v.) Efendimiz: "Allah Teâlâ kardeşim Lût'a rahmet etsin ki, muhakkak rûkn-i şedîde iltica eyledi" buyurmakla, cenâb-ı Lût'un kavî ve şedîd olması cihetiyle Allah ile beraber olduğuna tenbîh eyledi. Yani oraya iltica ettiğinde Hakk la beraber olduğunu tenbih etti, meydana çıkardı.

2.Paragraf:

Ve Lût (s.a.)ın "rûkn-i şedîd" ile kasd ettiği şey "kabile" ve "Eğer size karşı benim kuvvetim olaydı"

(Hûd, 11/80) قَالُوا لَوْلَا لِي بِكُمْ قُوَّةٌ وَأَوْلَىٰ لِي رُكْنٌ شَنِيدٌ

kavliyle kasedettiği şey dahî, "mukavemet"tir; ve o da,

burada hassaten beşerden himmettir. Binâenaleyh Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Lût (a.s.)ın (Hûd, 11/80) dediği o vakitten, ya'nî o zamandan beri bir peygamber ba's olunmadı, illâ Resûlullah (s.a.v.) ile Ebû Tâlib gibi, kendi kavminden bir cemâat ve onu himaye eden bir kabile içinde ba's olundu (2).

Yani Lut'dan (a.s.) sonra hiçbir peygamberin böyle arkasında bir gücü olmadı. Ta ki (s.a.v.) Efendimize kadar, ki arka çıkan Ebu Talib olmuştur. *Ya'nî cenâb-ı Lût "rûkn-i şedîd" ta'bîriyle "kabile"yi murâd etti. Ve bununla "Benim kuvvetli kabîlem olup, o kabileye iltica edeydim" demek istedi.* Hani Arap'larda bir yabancı geldiğinde birinin himayesine girdiğinde artık ona kimse zarar veremiyordu. Bu bizim korumamız altındadır diyorlar işte "rûkn-ü şedid" budur.

Ve "Eğer benim size karşı kuvvetim olaydı" ta'bîriyle de mukavemeti kastedti. Yani iki şekilde ızharda bulundu biri kabîlem olsaydı, biri de kuvvetim olsaydı. *Ve kuvvet dahî, bu mertebe-i şehâdette, hassaten beşerden sudur eden himmetten ibarettir.* Yani beşerden meydana gelen gayret himmettir. *Veyahut "kuvvet" ta'bîri, başka mahallerde, bilâ-te'vîl "kuvvet" ma'nâsında müsta'mel ise de, yani tevilsiz kullanmak ise de burada ya'nî cenâb-ı Lût'un kelâmında "himmet-i beşer" ma'nâsına getir.* Yani beşerin himmeti, beşerin kuvveti manasına gelir.

Lût (a.s.)ın kelâmının hakikat lisânı ile olan îzâhı budur ki: Ben henüz fenâ-fillah makâmındayım; ve bu makamda kendi nefsim ile Hakkın vücudunda yok olmuş bulunduğum için, sadece yoklukla vasıflandım.

Binâenaleyh bende himmet ile tasarruf yoktur; ve eğer bu makamdan bakâ-billah makamına intikâl edip, bende ilâhi esmaların tüm eserleri fiilen zahir olsa idi, o esmâ-i ilâhiyye mecmû'unun kuvvetiyle tasarruf ederek îcâd ve i'dâma himmet ederdim. Yani kavmime karşı bunları kullanırdım *Ve rûkn-i şedîd olan kabileye iltica etmekle, o*

mazharların kuvvet ve şiddeti derecesinde, Hakk'in fiili dahî, kavî ve şiddet olarak zahir olurdu.

Eğer bakabillahta olsaydı, kendisi fenafillahta olduğundan zaten yok hükmündedir. *Ma'lûm olsun ki, fenâ-fillah makamı,* (bakın bu çok güzel bir izahdır) fena fillah dediğimiz zaman ne anlıyoruz biz, Hakk'ta fani olduğumuzu anlıyoruz, Bakabillah dediğimiz zaman Hakk ile baki olmayı anlıyoruz. Bu anlayış beşeriyet yönü itibariyledir, yani bireyin üstündeki yaşantısı itibariyledir. Bir de bu genel alemlerdeki bütün alemin fenafillah hükmüne hani 40/16

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنَ الْمُلْكِ
الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

"*li menil Mülkül yevm, Lillahil Vahidil Kahhar;* " ifadesi ile belirtilen *Fenafillah makamının vücûd-i mutlakın vechinden taayyünatın kalkmasından ibarettir.* Fenafillah makamı genel olarak bu alemde, mutlak vücudun varlığından yani yüzünden çehresinden taayyünatın kalkmasıdır. Yani bütün bu alemlerin kalkması yani aslına dönmesi. Yani kalkması derken yok olup gitmesi demek değildir. 28/88 ayette belirtilen

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ "küllişeyin halukun illeveche"
her şey helak olacaktır, dediği işte bu Fenafillah mertebesidir.

Zîrâ îcâbât-ı taayyünât olan bu benlik ve bizlik perdeleri, o hakîkat-ı mutlakanın hicâb-ı cemâli perdesidir. Hani yukarıda da söylediğimiz gibi kişi kesefate doğru geldikçe benliği ve varlığı hicabı artmış oluyor. İşte bunları ortadan kaldırmak fenafillah, aslına dönerek kaldırmak fenafillahtır. Kim ki ne kadar kabiliyet ile teçhiz edilmiş ise akılı da o derece gelişmiş olmaktadır, kapasitesi genişlemiş olmaktadır. İşte bu akıl kapasitesi genişlemiş olan kişi bunu dünyevi olarak kullanırsa beşeri olarak kullanırsa dünyada

ilerliyor, uhrevi olarak kullanırsa ahiret yolunda ilerliyor, kendini tanıma yolunda çok mesafe kat etmiş oluyor. İşte batının ilerlemesi bu yüzdendir.

Cenab-ı Hakkın vermiş olduğu bu kabiliyetleri dünyevi yolda kullandıklarından burada ilerlemiş gibi gözükmeleri bu yüzdendir. Aslında bir yere ilerledikleri yoktur. Çünkü bu dünyada ne kadar geniş yer sahibi olurlarsa olsunlar yani toprakları ne kadar genişletirlerse genişletsinler, bu dünya da geçici olduğundan onlar da bu dünyada geçici olduklarından ebediyete göre bu bir sineğin kanat çırpışı kadar bir süreyi tutmaktadır. Ve onlar çok akıllıyız, Dünyanın sahibiyiz, diye ulaşmaya çalıştıkları şey aslında hakikatte yani genel anlamda bir sineğin kanadı kadar ufak bir şeydir. Bütün fezaya bakıldığı zaman bu dünya bir nohut kadar bir yer tutmuyor. Nohut kadar bir yer tutmayan dünya üstünde altı milyar insanın varlığı ne kadar olur.

Zira icabat-ı taayyünat olan bu benlik perdeleri o hakikat-ı mutlakın hicab-ı cemalidir. Yani cemalinin perdesidir.

Bu taayyün, vahdet-i itlâkinin yani mutlak vahdetin tecellîsiyle ortadan kalkınca, gayriyyet perdeleri de aradan yükselmiş olur; ve bu mertebede olan kimsenin nazarında taayyünâtın, vehimden ibaret olan gayriyyet-i âriziyyesi zail olur. Yani arizi olan gayreti ortadan kalkmış olur. Yani taayyünatın vehimden ibaret olan arizi halleri ortadan kalkmış olur.

Ve böyle bir kimse ortada, Hakk'ın vücûdundan gayri tasarruf isnâd edebilecek bir vücûd göremez; yani varlık gene mevcut ama mevcut olan varlığın hakikatini idrak ederek hayal ile vehim ile zan ettiği kuşlar, hayvanlar, şunlar bunlar değil, Allah'ın Zat'ının varlığını idrak eder, işte bu fenafillah mertebesidir. Hakk-ı mutlakın vechinden taayyünat perdelerinin kalkmasıdır, ki onları biz var ediyoruz taayyünat perdelerini. Binâenaleyh kendisi himmet ve tasarruf sahibi değildir. Tabi karşıyı böyle gördüğü zaman bu alemin içinde kendisi de var olduğundan kendi de aynı durumdadır, kendinde de hiçbir şey bulamaz. Kendinde de fani olmuş olur.

Bu mertebede istersen "Bu vücûd Hak'tır" de, istersen "Ben Hakk'ım" de! İkisi de birdir. Nitekim Gülşen-î Râz'da buyrulur:

"Hüda'dan gayr mevcut yoktur el-Hak.

Dilersen Hak de, istersen Ene'l-Hak"

Fakat bu makamdan sonra gelen bakâ-billah makamının hükmü başkadır. Zîrâ bu makam, insân-ı kâmilin makamıdır. Bu mertebe, zât-ı mutlakın kendisini bir mazhar-ı etemde izhâr etmesidir. Yani tam bir mazharda zuhura gelmesidir. Zîrâ insân-ı kâmil, vücûd-ı mutlakın cismânî ve nûrânî yani hem zahir hem de batın ve vahdet ve vâhidiyyet mertebelerinin hepsini câmi'dir.

Ve bu mertebe zât-ı mutlakın en son tecellîsi ve en sonuncu libâs-ı taayyüdüdür. Yani sonuncu meydana çıkma elbisesidir. Bu bütün insanlar için en son elbisedir, sadece insan-ı kâmil için değildir. Çünkü insan-ı kâmilin zahirine nisbetle, insan-ı kâmilin zahir olarak onlara verdiği rahmetinin tesiriyle, insan-ı kâmil benzeri olan varlıklar olarak onun rahmetinden sureta ona benzemektedir. Ama o özü itibarıyla de bu haldedir. Ve insan miraç ettiğinde bütün mertebeleri baas olduğunda zatıyesıyla bütün mertebelerde zahir olduğu vakit ona "insân-ı kâmil" derler.

Ve bu miraç etmesi ve açılması genişlemesi Peygamberimiz (s.a.v.) Efendimiz'de tam kemalli bir vecih ile vakidir. Onun için "hâtemü'n-nebiyyîn" ve "imâmü'l-mürselîn" derler. Son nebi ve mürsellerin de imamı derler Çünkü bu en son tecellidir. Yani insan-ı kâmil ismiyle her mertebedeki kemalat insan-ı kâmil zuhuruydur. Âdem (a.s.)da bir insan-ı kâmil idi ama o mertebede o günün insanların insan-ı kâmiliydi. Bütün peygamberan hazaratı kendi mertebesinde bulunduğu insan-ı kâmidir. Eğer böyle olmasaydı hazret-i peygamberin gelmesine gerek olmazdı. İşte hazret-i peygamber bütün kemalatları kendisinde toplayıp en kâmil imam-ül mürselin yani peygamberlerin de önünde gelenidir, hatem-ün nebiy yani insan-ı kâmilin

mutlak kemalatiyla, tam kemaliyle zuhurda olmasıdır. Çünkü bu tecelli ahirdir, son tecellidir.

Ve onlarda Hakk'ın zuhur ve tecellîsi, vücûb-i zatîden gayri, cemî'-i esma ile vâki'dir; yani Hakk'ın zuhur ve tecellisi vücub-u Zatiden yani Zati vecibden, vacibden gayri cemi Esmâ ile vakidir. Yani bütün isimlerle zuhurdadır ve zahir olan esmanın hükmü biri diğere galip olmaksızın tesâvî ve i'tidâl dâiresinde vech-i kemâl üzeredir. Yani her esma-i ilahiye de aynı dengededir. Kahhar Esması da o derecede çıkar, Rahman Esması da o derecede çıkar, ama daha evvelki hallerde bunlar birbirinden bazen özellikler taşır. Neden çünkü tam bir kemalat daha henüz onlarda olmadığındandır.

Vâkiâ Hak, diğer enbiyâ ve evliyasında dahi esmâsının tümüyle zahir olmuştur. Fakat onlarda zahir olan; esma, i'tidâl üzere değildir. Ba'zısının hükmü, ba'zısına gâlibdir. Binâ-i enaleyh "mazhar-ı etem (en mükemmel mazharı)" ta'bîri ancak Peygamberimiz (s.a.v) Efendimiz'e münhasırdır.

Nazım (Li-muharririhî'l-hakîr):yani yazarın hakir olan ben demek.

Ey sûret-i Hak, kemâl-i mutlak
Sen nûr-ı vücûdsun muhakkak
Olsaydın eğer ademde pinhân
Zulmette kalırdı hayyiz imkân
Zahirde eğerçi sen beşersin
Bâtında fakat neler, nelersin
Cisminde okundu sırr-ı furkân
Ruhunda sezildi remz-i Kur'ân
Cismikle Kureyşî ve arabsın
Ruhunla cihâniyâna rabsın.
Fikirler seni anlamakta a'cez

Ezvak-ı şehi dilenci bilmez
Ancak seni, sen bilirsin ey şâh
Mümkün mü o varlığa agah olmak,
Menşûr-ı kemâlidir müebbed
Sallû sallû alâ Muhammed.

Velhâsıl fenâfillah makamında olan kimsenin, bir şeyin îcâd ve i'dâmında himmetle tasarrufu yoktur. Bir kimse fenafillahta ise onun ne var olmasında ne de yok olmasında hiçbir şeyi söz konusu olmaz. Fakat bakâ-billah mertebesinde olan insân-ı kâmilin, mazhar olduğu esmâ-i ilâhiyye mecmû'unun kuvvetiyle tasarrufu ve îcâd ve i'dâma himmeti vardır.

Ve insân-ı kâmilin âlemde tasarrufu, mazharlar vasıtasıyla zahir olur. Yani zahirde görünenlerle olur. Ya'nî insân-ı kâmil, bir şeyin icadına veya helakına himmet ettikde, kuvâ-yı zahire ve bâtın kuvvetlerinin tümünü o şeye tam bir huzur ile oraya yönlendirir. Ve o şey mazharlar vasıtasıyla ya meydana gelir ya da yok olur. Zîrâ Hakk'ın efâli mazharlar hasebiyle zahir olur; yani hakkın fiilleri zuhurlar sebebiyle meydana gelir, ve mazharların kuvvet ve şiddeti hasebiyle Hakk'ın fiili dahi kavî ve şiddetli olur; ve Hak o mazharlardan şiddetle zuhur eder.

Nitekim Benî İsrail'in arz-ı Şam'da iki defa fesadları üzerine Hak Teâlâ buyurur. (İsrâ, 17/5) *فَلَمَّا جَاءَ وَعَدَّ*

*أُولِيهَا غَمًّا عَلَيْكُمْ عَمَّا لَدْنَا أُولَىٰ نَاسٍ شَلِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ
الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا فَعُوا وَلَا*

Ya'nî "O İki fesadınızın birinin vakt-i ikâbı geldikde, kuvvet ve şiddet sahibi olan kullarımızı sizin üzerinize göndeririz ki, onlar adavetle diyarınızın ortasına girerler. Ve bu va'd olunmuştur, elbette olacaktır". Binâenaleyh Hak, Benî İsrail üzerine Buhtunnasr ve onun askerleri gibi kuvvet

ve şiddet sahibi olan mazharları musallat edip şiddetli azab eyledi. Yani Allah'ın fiili yine mazharlarla zuhura gelir.

İşte Lût (a.s.)(Hûd, 11/80)kavliyle

قَالَ لُوَا۟نَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ ۖ وَأَوْحَىٰ لِي لُكْنٌ شَلِيدٌ

Eğer benim sizin için kuvvetim olsaydı yani size karşı gelecek kuvvetim olsaydı "mukavemet"i, ya'nî "himmetle tasarrufu ve (Hûd,11/80) kavliyle (Hûd,11/80) kavliyle de "kabîle"yi, ya'nî kavmine karşı ikâb etmek için mezâhir-i kaviyye ve şedîdeyi kasd etti.

Ve bununla Hakk Teâlâ'dan, bakâ-billah makamına intikâlini recâ etti. Lisanen söylemeden eğer olsaydı yarabbi bunları bana verseydin hükmü vardır burada. Yani eğer bu güçler bende olsaydı ya rabbi bunlar bende yok, lütfeder misin diye de nezaketle de taleb vardır, bakabillah talebi vardır.

Ve Resûllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: "Lût (a.s.)ın

أَوْحَىٰ لِي لُكْنٌ شَلِيدٌ

(Hûd, 11/80) dediği vakitten beri bir nebî ba's olunmadı, illâ ki kendi kavminden bir cemâat içinde ve a'dâsının şerrini def eder ve onu himaye eyler bir kabîle içinde ba's olundu." Yani Cenab-ı hakk Lut (a.s.)ın temennisini kabul edip kendi zamanında rûkn-u şedid olan kabîle makamına kaim olmak üzere melek irsal eylediği gibi. Ondandır sonra ba's buyurduğu nebileri dahi kabîle içinde ba's eyledi. Nitekim Ebû Tâlib, (S.a.v.) Efendimiz'i himaye ederdi.

Yani Lut'dan (a.s.) sonra gelen peygamberler himaye edilmiş diye belirtiliyor.

3.Paragraf:

İmdi Lût (a.s.)ın **لُوَا۟نَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً** (Hûd, 11/80)
demesi, Allah'ın **خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِهِ**
ضَعْفٍ قُوَّةً (Rûm, 30/54) buyurduğunu işitir

olmasından nâsîdir. Şu halde kuvvet ca'l ile arız oldu. O da kuvvet-i araziyyedir. Kuvvetten sonra za'fı ve ihtiyarlığı ihdas etti; binâenaleyh ca'l, ihtiyarlığa taalluk etti. Ve za'fa gelince, o halkının aslına

rücû'udur. O dahî Hakk'ın **خَلَقَكُمْ مِنْ** kavlidir. İmdi

onu kendisinden halk ettiği şeye reddetti. / Nitekim

Hak Teâlâ **مَنْ يَرْكُؤْ لِي اِذْ لِيَ الْعَمْرُ لَ كَيْلًا لِّعَلَّمِ مَنْ يَدَّ عِلْمِ**

شَيْءًا (Hac, 22/5} ya'nî "İnsan, ilminden sonra bir

şeyi bilmemesi için erzel-i ömre redd olunur" buyurdu. Böyle olunca Hak, onun za'f-ı evvele redd olduğunu zikr etti. Şu halde za'fda ihtiyarın hükmü, çocuğun hükmüdür (3).

Ya'nî Lût (a.s.)ın "Eğer benim sizi karşı kuvvetim olaydı" (Hûd, 11/80) demesinin sebebi, Hakk'ın: "Allah Teâlâ sizi asaleten zayıflıktan halk etti yani ilk başlangıcımız zayıflıktandır, acziyettendir. Ve o zayıflıktan sonra size kuvvet verdi yani gençleştirdi" (Rûm, 30/54) kavlinin ma'nâsını nûr-i ilâhî ile idrâk etmesinden nâsî idi. Yani ilahi nur ile hakikatini idrak etmesinden dolayı. Zîrâ kendi fenafillah makamında idi. Ve onun bu manayı idraki işitmekle hasıl olan ilim kabilinden değil belki hakkal yakıyn

mertebesinden vaki olan bir idrak idi. خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ

ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَدَنِ ضَعْفٍ قُوَّةً

Rum (30) / 54- Sizi güçsüz yaratan, ardından güç veren sonra bu gücün ardından ihtiyarlık veren Allah'tır. Çünkü O, dilediğini yaratır. Hakkıyla bilen ve üstün kudret sahibi olan ancak O'dur.

Ve onun bu ma'nâyı İdrâki, işitmekle hâsıl olanı ilim kabilinden değil, yani Lut'un (a.s.) o mertebesi işitmekle kendisinde hasıl olan ilim kabilinden değildir. Yani Lut (a.s.) o mertebesi işitmekle kendinde hasıl olan bir fiil değildir, özünde olan, zatında olan bir haldir fenafillahta bulunması belki hakka'l-yakîn mertebesinden vâki' olan bir idrâk idi.

Binâenaleyh bildi ki, kendisi adem-i izafiden mahlûk yani izafeten yok olan bir mahluk ve vücûd-ı Hak ile mevcûddur. Hani dedi ya "benim size karşı kuvvetim olaydı" o yaşlandığı bir anda, kendisine arka çıkacak kabilesi de yoktu, ona yardımcı olacak kabilesi de yoktu ve bunu şöyle idrak etti ki kulaktan duyma bir ilimle değil, kendi şuhudu, müşahedesiyile, nasıl ki insanlar baştan zaafı olur, sonra Cenab-ı Hakk onlara nurundan bir ilahi idrak verir, yani bir yaşam varlık verir, sonra kuvvetlenir ama sonra tekrar ihtiyarlığında zaafa düşer.

İşte bunu ilim kabulünden değil, yani işitmekle kendisinde hasıl olan bilgi kabulünden değil belki Hakkal yakıyn mertebesinden vaki olan bir idrak idi, O'nun bu şekilde söylemesi. İşte gerçek ilim ile nakil olan ilmin arasındaki fark budur. Cenab-ı Hakk gönlünden o ilmi ihdas eylemesi yani vermesidir.

Ama onu anlayabilmesi için evvela kişinin kendini mutlak manada tanıması gerekmektedir. Aksi halde ilim diye vehim karışır, nitekim birçok şeyler burada özelliğini buluyor veya kaybediyor, bazı kimseler vehbi yani Hakk'tan geldi diye nefsinden gelen heva ve nefsinden gelen yanlış bilgileri

mutlak bilgiler diye kabul ediyor ve bunu yaymaya çalışıyor etrafına. Zannediyor ki Hakk'tan, rabbani, rahmani ilimler.

Halbuki değildir işte onun olması için şühud gerekiyor, yani müşahede ehli olmak gerekiyor, müşahede ehli olabilmesi içinde bir müşahede ehlinden eğitim görmesi gerekiyor. Bunlar kendi başına olacak işler değildir. Nasıl ki peygamberler ümmetlerine bunları bildiriyorlar, gerçek manada biz de onlardan öğreniyoruz, işte peygamber ki kendisine verilen vehbi ilim sayesinde birçok peygamber ilim de tahsil etmiştir vaktiyle.

Mesela Musa (a.s.), Şuayb'ın (a.s.) dervişi, talebesi idi. Bunun gibi birçok peygamberin de ilim eğitimini aldığı malumdur. Ama birçok peygamberlere de Cenab-ı Hakk bi zatihi kendi ilminden vermiştir. Mesela "Ruhullah" olmasından dolayı İsa'ya (a.s.) o yaşantıyı vermiştir, (a.s.v.) Efendimize ümmi olmasına rağmen ama ilmin anası olmuştur. İşte bizler de mümkün olduğu kadar onun ümmeti olduğumuzdan O'nun bizlere bildirdiği bilgileri ilimleri öğrenerek öğrendikten sonra da müşahedeye geçirerek yaşamamız gerekiyor.

Sadece bilgi lisan kabilinden değil, bu bilginin de gönlümüzden tasdikini almamız gerekiyor. İşte mutlak bilgi budur. Yani bir insan bir şeyi düşünür düşündüğü şeyi acaba doğru mudur diye batınından onun bir tasdiki gelir, yani mutmainliği gelir, o bilginin onun üzerinde sonra tereddütü kalmaz. Hevadan gelen bir bilgi ne kadar zahiren değişik bir hali de olsa onda kişi mutmain olamaz. Mutlaka bireysel aklıyla onu düşündüğünden veya hayalden ürettiğinden onun üzerinde mutlak olarak mutmain olamaz.

İstediği kadar kendi kendini tatmin etmek için o fikrini müdafa etsin ama iç bünyesinde şüpheden kurtulamaz. İşte mutmain olmak bir bakıma bu şekilde ilmi yönden de olmaktadır. Yani kendine ait bir varlığı olmayan mahluktur. Adem-i izafi yani izafi edilen yokluktan yok olan bir mahluktur. Halk edilmiş ve vücud-u Hakk ile mevcuttur. Yani yoktan meydana gelmiş kendine ait bir varlığı yok, Hakk'ın vücudu ile mevcuttur. İşte her birerlerimizin

üzerinde de bu cümlelerin altını çizerek tekrar tekrar okumamız lazımdır.

Çünkü her birerlerimizin hali de budur. Her birerlerimiz adem-i izafiden yani izafi yokluktan mahluk olarak var edilmişiz yani mahlukluğumuz bir taraftan mutlak olmakla birlikte bir taraftan da izafi yani isimlendirilmiş bir mahlukluk halimiz vardır. Ve bunun hakikati vücud-u Hakk ile mevcut olmamızdır. Bu her birerlerimiz içindir, sadece Lut (a.s.) hakkında vaki değildir bu oluşum, O da aynı sisteme tabi olarak yeryüzüne gelmektedir, biz de aynı sistemle yer yüzüne gelmişiz.

Ve aslı adem-i izafiden ibaret olan kimsenin kuvveti yoktur. Kendi yok olduğuna göre kuvveti de yoktur, acizlik içindedir. İşte kişi böylece izafi yokluktan meydana gelip de bireysel aklıyla "ben" olarak kendini kabul ettiğinde Hakk'tan en uzak mesafeye gitmiş oluyor. Çünkü kişinin, varlığın benliği "ben" düşüncesi Allah'a mutlak manada en büyük perde olmaktadır. Kendi varlığı da hayal ve vehim ile olduğundan o vehim de en kalın perdeyi oluşturmuş oluyor ve vehmin en büyük özelliği de varı yok, yoku da var göstermektir.

Kendisi adem-i izafiden geldiği halde yani yok olduğu halde vehmi ve hevası kendini var olarak göstermektedir. Kendindeki Hakk'ı da yok olarak göstermektedir. Hakk'tan uzakta, ayrı, kendine ait müstakil bir varlık olduğunu kendisine kabul ettirmektedir. Böyle kendi varlığını kabul etmiş kişinin de artık bundan sonra Hakk'ı bilmesi Hakk'a ulaşması kesinlikle mümkün değildir. İşte ulaşabilmesi için bu eğitimi alıp kendinin izafi yokluktan meydana geldiğini ve kendinin yok olduğunu idrak etmesi işte kişi bu hale geldiği zaman da fenafillah mertebesinde olduğundan ve Lut'un (a.s.) da bu mertebede olduğu beyan etmiş oluyorlar.

Bunun için kuvveti sahibine reddedip, kendisi asl ile zahir oldu. Yani kendi adem-i izafisi ile zahir oldu yani yokluğu ile zahir oldu. *Şu halde insandaki kuvvet ihdas suretiyle arız oldu ki, yani insanın kendi kuvveti sonradan meydana getirilmek suretiyle arız, arıza oldu yani geçici bir kuvvet*

oldu yani mutlak kuvveti olmadı, işte bunu da "erzeli ömür" diye belirtiyor, yani ömrün sonunda zayıf, hakir, muhtaç hale geliyor insan aynen baştaki çocukluğundaki gibi hani "bizim dede çocuk oldu artık ne dediğini de bilmiyor" derler ya işte bu neden çünkü kendisindeki kuvvet arız bir kuvvettir.

Yani sonradan meydana gelen bir kuvvettir ve de kendi kuvveti değildir. Bu kuvveti de kuvvet-i araziyyedir. *Ve "araz", zahir olmak için bir vücûda muhtâc olan ve iki zamanda bakî olamayan şeye derler.* Yani mutlak manada devamlı olarak baki olmayan şey "araz" hükmündedir. Hastalık da bir arazdır. Devamlı olmadığı için geçici olduğu için arazdır. Hatta hayat dahi bir arazdır, neden o da geçicidir de ondan. Ama bir ömür boyu süren bir arazdır.

Meselâ buzun vücûdu ve ondaki kuvvet, suyun vücûduna nazaran arazîdir; ve ondaki kuvvet, su dondurulmak suretiyle ihdas, hadis olur yani meydana gelir. İşte bunun gibi, insanın cismi dahi vücûd-ı mutlakın kesafetle taayyün ve takayyüdünden muhdes olmakla, vücud-u mutlak yani mutlak olan vücut ama bu vücut dediğimiz zaman mevcut olan bu alemlerin vücudu değil bütün bu alemleri meydana getiren mutlak vücuttur. Vacib-ul vücuttur. Bu görülen hissedilen duyulan bilinen bilinecek olan bir vücut değildir, vücut demekten maksat maddi manada değil bizim anladığımız tahayyül edeceğimiz manada bir vücut değil işte o mutlak vücudun kendisinin kesafetiyle taayyün yani bu alemde zuhura gelmesidir. Taayyün yani tayin edilmesinden ve takayyüdünden yani kayıtlara girmesinden yani insan suretinde kayıt almasından, her birerlerimiz sonsuz bir mananın yahut mana derinliğinin yahut mana sonsuzluğunun belirli terkipler halinde şekil almamızdan ibarettir bu varlıklarımız. Her birimizin vücudu bir kayıt altındadır. On metre boyu olan insan yok, ama on metre de olsa on metre ile kayıtlanmış olur. Bizim boyutlarımız ne kadar kayıtlanmış genelde iki metre ile 50 cm arasındaki bir hacimde kayıtlanmış haldeyiz. Nasıl ki bu kitap belirli ölçülerle kayıt altına girmiş, zaten böyle bir kayıt altına girmemiş olsa zuhura gelmezdi varlığı bilinmezdi. İşte

taayyünü kendisine verilen özelliklerle aynı zamanda kayıt altına yani tekayyüdünden yani kayıdından muhdes yani hasıl olmakla ondaki kuvve dahi kuvvet-i me'cule ve araziye olmuş oluyor. Mec'ul; kılınmış demektir, asli kuvveti değildir.

Yalnız bu söylenen sözler hangi mertebeye göre, fenafillah mertebesine göredir, bakabillah mertebesinden bakarsak bu hususlar değişir. Çünkü mutlak manada bu böyle dediğimiz zaman o zaman bakabillah'a geçmemiz mümkün olmaz. Tabi ki her mertebenin kendine ait anlayış ve düzeni vardır. Ama bu demek değildir ki bakabillah mertebesinde olduğu zaman bu mertebeyi kaldıracak hayır her mertebe kendi bünyesinde kendi düzeyinde geçerlidir. İşte bunu anlayabildiğimiz kadar hem kendimizi hem Rabbimizi hem de bu alemi tam hakkıyla tanıyabiliriz, aksi halde tek yönlü bir bilgiyle tanıdığımız zaman veya o bilgide kaldığımız zaman yani kesinleştirdiğimiz zaman yukarıda olduğu gibi biz de kendimizi kalıplaştırmış oluruz. Bilgi yönünde taayyün ve kalıplaştırmış oluruz kayda sokmuş oluruz kendimizi de Allah'ımızı da.

Hadis; sonradan meydana gelen şey demektir, işte Efendimizin sözlerine de "hadis" deniyor ya o hadis lafzi meydana gelen şeylerdir, muhdes, yani ihdas edilmiş olan da bu alemlerdir. Her birerlerimiz birer muhdes yani hadisiz. Ama her birerlerimiz de aynı zaman da Kur'an'ız, ayetiz, onun da hakkını vermemiz lazımdır. Kur'an'ın cüzlerindeniz. Yani hem hadis, hem ayet, yahut sure yahut Kur'an'ız mertebeye göre. İşte kişi bunları idrak ettiği zaman karşısındaki hadisse ona hadis yönlü mukabelede bulunur, karşısındaki eğer irfan ehli ayet ise ayet şeklinde ayet olarak mukabelede bulunur.

Kendisine sonradan kılınarak verilmiş olan veya Hakk tarafından ceal yani Hakk'ın muradı ne ise o şekilde o kadar verilmiş olur. Ceal, kılmak demektir, müessirin eserindeki tesiridir. İşte müessir olan Cenab-ı Hakk eseri olan insan bedenindeki ona kuvvet vermesi O'nun cealidir. Dilemesi yani tesir etmesidir. Ve de dilediği şekilde ona amir

olmasıdır. Hakk'ın istediğinden başka bir şey yapabilir miyiz, hasta olacaksın diyor, hasta oluyoruz, öleceksin diyor ölüyoruz, biz kendimiz bir şey yapabilir miyiz o bize ne ceal etmişse ne murad etmişse biz ancak onu yapabiliyoruz.

Zaten bizim başlangıcımız da öyle değil midir, 2/30 **وَذَقَالَ**

رَبُّكَ لِمَطَّكَتَنِ جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً Bakın burada

²⁸ **جَاعِلٌ** "cailun" halk etme, "ben yeryüzünde bir halife halk

edeceğim" muradım budur diyor. Ve bizi yokluktan, adem-i izafiden vücud-u Hakk ile mevcut ederek zuhura çıkarmış oluyor. Yalnız burada bilmemiz gereken şey mertebeler arası kaçış ve kovalamaca, mertebeler arası veya esma-i ilahiyyenin arasında olan hadiselerdir. Çünkü her esma kendi hakikatini zuhura çıkaracaktır, işte bu esma-i ilahiye de birbirine zıt hükümler taşıdığından tabi ki bu kaçmaca kovalamaca kıyamete kadar sürecektir. Gece ile gündüz, karanlık ile aydınlık birbirinin peşinden geliyor, o onu kovalıyor, o da onu kovalıyor.

Ama bunların hepsi nerede oluyor, madde aleminde oluyor, mana alemine geçildiği zaman bunların hepsinin Hakk'ın birer zuhuru olduğunu ayrı varlıklar olmadan kendi tecellileri olarak isimlerinin zuhuru olarak görmüş oluyoruz. Dünyaya ait izafi şeyler, hepsi izafi dünya da adem-i izafiden meydana geldi, kendisine Cenab-ı Hakk bir ruh verdi, nur verdi bir yapı verdi, dünya dediğimiz de bizim gibi canlı bir varlıktır, canıyla, kanıyla, etiyle her şeyi ile birlikte canlı bir varlıktır. Biz yüksek şakuli gidiyoruz, hayatımızı sürdürüyoruz o da dönerek hayatını sürdürüyor ama aynen bizim gibi canlı bir varlıktır. Hani zahiri alimleri tabiatçılar ayırmışlar ya, canlı varlıklar cansız varlıklar diye, Mevlana da diyor; "ey tabiatçı sen cansız diyorsun bu taşta toprağa ama cansız dediğin bu taş toprak insan gibi bir canlıyı nasıl meydana getirebiliyor" diyor. Öyle değil mi, bizi meydana getiren bu toprak ve devamımızı bu toprak sağlıyor, eğer bu

taş toprak cansız ise insan gibi canlıyı nasıl meydana getiriyor.

Tabi onlar işin kevnine baktıkları için dışına baktıkları için hayat diye canlı diye aradıkları en az hayvan gibi gezebilen yürüyebilen varlıkların varlığına can diyorlar, halbuki bütün bu alem candan, ruhtan, nurdan başka bir şey değildir. Çünkü hayat kaynağı ruh, görünme kaynağı kristelleşme, bileşim kaynağı da "nur" dur, onun için 24/35 ayetinde "Allahü nurussema^{۳۳}vati vel arz"... *السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ*

... Allah göklerin ve yerin nurudur. Yani Allah bütün bu alemlerin nurudur. zahir ve bağlanmasından *sonradan meydana gelen olmakla, ondaki kuvvet dahî, meydana çıkarılmış kuvvet ve araziyye olmuş olur. Ve bi'l-cümle mezâhirdede zahir olan elektrik, buhar kuvvetleri gibi kuvvetler, hep böyledir. Binâenaleyh zamanımızdaki fen feylesoflarının, âlemin suretlerinin zuhuru için "kuvvet" ve "madde" namlarıyla başlı başına iki vücûd farz edip, yani kuvvet ve maddeyi ayrı varlıklar farz edip onlara iki vücut verip "Bunlar ezeldir, ebedîdir" demeleri işin hakikatine adem-i ittılâ'larındandır. Yani işin hakikatine vakıf olmamalarındandır. Yani hakikatine nüfuz edememelerindendir. Yani tabiatçıların, filozofların düşündüğünü söylüyor.*

Zîrâ vücûd birdir. Maddenin vücûdu müstakil değil, belki hakiki vücûda izafe edilen hakiki vücûdun ismiyle var olan bir vücûddur. Binâenaleyh emr-i itîbârîdir ve arazîdir. Yani itibar edilen bir iştir, bir düşüncedir ve arizidir, "Kuvvet" ise, o vücûd-ı hakîkinin zatının gereği bulunan nisbeti ve sıfatıdır. Ve vücûd-ı vahidi yani tek olan vücûdu sıfatlarına bakarak o kadar vücûda ayırmak ve her bir sıfatının bir vücûd olduğunu iddia etmek gülünecek derecede bir hafiflik olur.

İmdi insan evvelen adem-i muzâfdan, ya'nî yok olan izafi yokluktan halk olundu; sonra Hak onda kuvvet-i araziyye ihdas eyledi. Ve bu kuvvet-i araziyye ve mec'ûleden yani onun kılmasından sonra da zaafî ve ihtiyarlığı ihdas etti.

Ya'nî Hak kuvvet-i araziyyeyi ortadan kaldırarak insanı aslî zayıflığı redd eyledi yani sonunda oraya döndürdü; zîrâ arızî olan kuvvet hâsıl olunca, insanın aslı olan zayıflığı, onda gizli kaldı. Kuvvetleşince aslı olan zayıflık onda gizli kaldı. Binâenaleyh kuvvet-i arızî gidince, onda aslî olan zayıflık hâsıl ve hadis oldu. Fakat zayıflığın hudûsu başka, ihtiyarlığın hudûsu başkadır. Çünkü insanda zayıflığın hudûsu, onun zayıfı aslîye reddidir yani güçsüzlüğüne döndürülüşüdür; ve ihtiyarlığın hudûsu ise, onun ademden îcâdı ve ihdasıdır, yani yokluktan meydana gelmesi ve kurulmasıdır. İhtiyarlığın meydana gelmesi ise onun yokluktan meydana gelmesidir.

Zîrâ bir delikanlının vücûdunda başlangıçta ihtiyarlık yoktur, sonradan meydana gelir. Şu halde ca'l ve hudûs ihtiyarlığa taalluk etti. Yani nasıl güç kişiye her ne kadar baştan kişi zaaf içerisinde ise acz içerisinde ise sonradan gençlik ona nasıl verildi ise başlangıçta o çocukta gençlik yoktur, gençlik de sonradan verildi ise gençlik, kuvvet arizi olarak verildi ise ihtiyarlık da böylece gençliğinde o ihtiyarlık onda yoktu. İhtiyarlık da sonradan ceal ve hadis oldu. Yani Hakk'ın dilemesi ile oldu.

Ve zayıflığa gelince bu, insanın kendi halkının aslına rücû'udur. Ya'nî insanda zayıflığın ihdası ve ca'li, onun aslı olan zayıflığına rücû'udur. Ve insanın aslı-ı hilkatî, za'f olduğu Hak Teâlâ'nın (Rûm, 30/54) kavlinden müstefâddır.

... خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ... sizi zayıflıktan halk etti Demek ki, Allah

Teâlâ insanı başlangıçta neden halk etti ise, ona döndürdü. Nitekim Hak Teâlâ buyurur: "İnsan, ilimden sonra bir şeyi bilmemesi için erzel-i ömre redd olunur" (Hac, 22/5).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ضَعْفٍ
مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ

مَخْلَقَةً نَّيِّنَ لَكُمْ وَنُفُو فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ
نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ بَلَّغُوا أَشْهُكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يَتَّقَىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ
يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يُعْلَمَ مِنْ بَدَعِ عِلْمٍ شَيْءًا وَتَرَى
الْأَرْضَ هَامِلَةً ذَٰلِكَ نَزَّلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ فَاهْتَرَّتْ وَرَبْوَاتٍ تَبَتَّ
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ مِجٍ

Hac (22) / 5- Ey insanlar! Öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, ne olduğunuzu size açıklamak için, biz sizi topraktan sonra nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra da yapısı belli belirsiz bir çiğnem etten yaratmışızdır. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi bir bebek olarak çıkartırız, böylece yetişip erginlik çağına varırsınız. Kiminiz öldürülür, kiminiz de ömrünün en fena zamanına ulaştırılır, bilirken bir şey bilmez olur. Yeryüzünü görürsün ki, kupkurudur. Fakat biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarır, her güzel bitkiden çift çift yetişir.

Bu verilenlerin alınması onda emanet olmasındandır, verilen ilim de emanettir o da ileri yaşlarda alınır. Bizim beyin hücrelerinin zayıflaması erozyona uğraması sonucunda bilgilerin bizden alınması olayında ruhumuz o bilgileri unutmuş değildir, yani ruhumuzdaki kaydı silinmiş değildir, sadece beyin madde manası ile kayıt yapan ve batından zahire intikal ettiren bu beyindir. Beyin "ara" manasınadır, neyin arası ruh ile zahir varlığın arasında aracı durumundadır. Eğer bu beyin olmazsa batından zahire bilgileri intikal ettirmemiz mümkün değildir.

Bu beyin vasıtasıyla gençliğinde zahirden batına intikal ettirmiş oluyoruz bu bilgilerimizi. Bu beyin iki varlık arasındadır, yani latif varlık ile kesif varlık arasında bir berzaktır, rüyada da aynı görevi o yapmış oluyor. Rüyada

berzah alemindeyiz yani latif alemdeyiz vücudi hiçbir fonksiyonumuz yok ama beyin kapasitemiz çalışıyor, uyandığımız zaman beyin bağlı olduğu zahir sisteme manadan aldıklarını ulaştırıyor. Hatırlıyoruz, işte bu kayıt bilgisayardaki gibi e-mail gibi kayda geçiyor.

Sen o yüzeydeki bilgisayar ekranındaki sayfayı kaldırsan da onun beyninde o yazı kalıyor. Diyelim ki bilgisayarın ekranı kırıldı, sana sayfayı gösteremiyor, ama beyinde mevcuttur. Yani batınında mevcuttur.

İşte bizim de bu öğrenmeye çalıştığımız tevhid ilimleri ama bu tevhid ilimi ile din ilmi ile şeriat dahi olsa Allah lafzı ile yani Allah bilgisi ile mevcut olan şeyler arka tarafa. Maddi manada olan şeyler arka tarafa aktarılmıyor. Çünkü arka taraf ile bağlantısı yoktur. Batın alem ile ilgisi yoktur. Yani öyle bir depo, kayıt edilecek dosyası yok. Çünkü o ilimlerin dosyası sadece dünyadadır.

Fahrettin Razi; Razi olmazdan evvel filozoftu sadece ilim adamıydı, zahir şeriat alimiydi, ama çok derin bir alimdi, aynı zaman da tıp ilmine de vakıftı, bir de astronomi ilmine de vakıftı. Devrinde emsali olmayan iki kitap yazıyor ve devrinde Muhyiddin İbnu'l Arabi hazretlerine gönderiyor, kontrol edilsin diye, Muhyiddin-i Arabi hazretleri de belirli bir süre sonunda gel bakarım dediğinde o elamanı geliyor, efendim bakabildiniz mi diyor, evet baktım içine de not koydum diyor, nihayet o notu okuduğu zaman "cidden kitaplarınız çok güzel olmuş, tebrik ederim zamanımızda bu dereceye ulaşılmış değil henüz, tıp ve astronomi hakkında, ancak gönül şunu arzu ederdi ki bu ilminiz ebediyette geçerli ilim olsun.

Gideceğimiz yerde yani gök yüzü olmayan yıldızların olmadığı ayı güneşi olmayan gideceğimiz bir yerde bu ilmin ne faydası olur. Gideceğimiz yerde doktoru olmayan hastası olmayan hastanesi olmayan yerde bu ilmin geçerliliği ne derece olur, gönül onu isterdi ki ebedi alemde geçerli olacak bir ilim üzerinde çalışsaydınız" diyor. Ondan sonra bu uyandırılıştan sonra 25 ciltlik Kur'an tefsirini yapmıştır

Fahrettin Razi. Birçok kaynaklar da O'nu kaynak göstermektedir.

Aslında dünya yaşamının gayesi beynimizin varlığı ile ahirete bilgilerimizi yaşantımızı intikal ettirmemizdir. İşte bir bakıma amel defteri dediği budur, sağından verilecekler dediği budur. Bu amel defteri küfür ehli için yani perdelenmiş kişiler için bir şey verilecek diye bir kayıt yoktur, mü'minler için bu söyleniyor sadece. Onların da bazılarının solundan bazılarının sağından verilecek diye. İşte amel defteri bizim beyin kayıtlarımızdır. Yani öteki tarafa intikal ettirdiğimiz aktardığımız bilgilerdir. Biz yaşlınsak da yaşlandığımızda ömrümüzün belirli süresinde unutsak da ama ana beyinde olduğundan ahirette de bu istilahattan geçeceğiz yani bu yaşantıdan geçeceğiz. Yani çocukluğumuz olmadan gençliğimize yani kuvvetli bir hal olarak zuhura geleceğiz ikinci gelişimizde.

Ahirete gelişimizde bu gençlik zaafılık olmayacak doğrudan güçlü kuvvetli olarak geleceğiz. Ve de aklımız başımızda olarak geleceğiz. O zaman hani mahşer halkı diyecekler ya kalktığımız zaman biz acaba ne kadar kaldık kabirlerde ne kadar yaşadık birbirlerine insanlar soracaklar. Bir gün veya bir günün belirli bir süresi kadar kaldık dünyada uyuduğumuz kadar 8-10 saat kadar diyecekler kendi aralarında. Ama gene de diyecekler biz dünyada iken kime danışuyorduk, ilim ehline danışuyorduk hadi gidelim gene onlara soralım diyecekler bu da gösteriyor ki ilim ehlinin ilmi orada gene olacak işte bunu gösteriyor. O ilim ehlinin de birçoğu yaşlandığında burada ilmini unutuyor, ama bunu tamamen unutmaması ona haksızlık olur.

Orada Liva-ül Hamd sancağı var, onun altında ilim sahipleri tevhid sahipleri ne kadar tevhid merkezine yakınlığı tevhid hakikatine yakınlığı ne kadar ise o nisbette liva-ül Hamd sancağının merkezine yakın olacaktır. Bu berzah değil berzah aleminde herkes yalnız kendi başında kabrinde olacaktır. Berzah aleminde vücudun yok latif bir varlık olarak varsın ama beyin kimliğin var, nasıl rüyada latif bir varlıksın cesed yatıyor adeta ölmüş ama sen varsın.

Koşuyorsun, seviniyorsun, üzülyyorsun, lezzet alıyorsun, zevk duyuyorsun, duyuların çalışıyor, aracı beş duyuyu kullanmadığın halde batın alemde latif alemde bu hisler çalışmaktadır. İnsan ilimden sonra bir şeyi bilmemesi için erzeli ömür ret olunur. Burada erzeli ömür genel olarak her birey için mevcut bir de özel olarak erzeli ömür var yani rezil ömür var, o da şu demektir, Cenab-ı Hakk erzeli ömürünün için yapıyor, özel olanları, Cenab-ı Hakk bazı insanları cemiyetin fedailerini olarak kılar. Yani cemiyetin fedailerini olarak yani numunelerini olarak yapar.

Bazı insan hasta olur çok uzun süre yatalak olur yatar yatar uzun süre işte bu bir bakıma cemiyetin fedaisidir. "erzeli ömür" de buna deniyor gerçek manada yani özel manada. Genel manada her hastalık yani zafa düşen erzeli ömre düşmüş oluyor. Ama bazılarınıniki daha uzun süreli şiddetli "erzeli ömür" oluyor. Bazıları da hafif geçiyor, bazılarında da erzeli ömür gelmeden kendi berrak aklıyla öteki tarafa intikal ediyor. Ama bunlar özel sistemi bozmuyor. Genç yaşta trafik kazasında ölüyor, o da bir fedai, erzeli ömür değil de cemiyet fedai olmuş oluyor. Gelin olacak kız düğünü yapıyor gerdeğe giderken veya balayına giderken araba kazası yapıyor ve ölüyor. İşte bunlar cemiyetin fedaisidir. Eğer böyle bir şey olmamış olsa böyle bir şeyin varlığı ortaya çıkmamış olur.

Ama Cenab-ı Hakk bunları ibret-i alem için yaptı diyorlar ya, onlar hep cemiyetin fedaisidir. Aleme ibret olan şeyler cemiyetin fedaileridir. İşte böyle hadiseler özel olarak "erzeli ömür" var yani Cenab-ı Hakk'ın sistemi ceal eder yani dilediğini dilediği şekilde yapar mutlaka her şeyi böyle olacaktır, kaydını ortadan kaldırıyor. Ve bunun da zamanı vakti belli olmadığı için (a.s.v.) efendimiz dahi "yarın size ne yapılır bana ne yapılır bilemem" diyor, ki bütün alemlerin ilmi kendine verilmiş olduğu halde, kader bahsinde size ne olur bana ne olur diye Kur'an-ı Kerimde bahsediyor, bilemem diyor.

Onun için bunlar hep bizlere misal olmaktadır. Yaşlıların uzun süre hasta olarak yatakta kalması gençlerin genç halde

dünya değiştirmeleri hepsi birer misal olmaktadır ve dikkatlerimiz çekilmektedir. Sizde böyle olabilirsiniz vaktiyle hayatınızı düzenleyin gibi. İhtiyarlıkta böyle olabilirsiniz tedbirinizi alın gelecek için, gibilerdedir. *İşte insan ilimden sonra bir şeyi bilmemesi için erzel-i ömüre red olunur. 22/5 ayeti buna işaret etmektedir. Binâenaleyh Hak, bu âyet-i kerîmede insanın zayıflığı evvele redd olunduğunu zikretti. Böyle olunca zayıflıkda ihtiyarın hükmü, tıflın hükmüdür; yani yaşlının hükmü çocuğun hükmüdür, zîrâ insan çocukluk halinde de bir şey bilmez. Çocuk bilmez ama o çocukta tabii olarak bilen onları meydana getirir. Çocuğun doğduğu zaman "inga" demesi gibi. "inga" "derken orada "ayn" ve "gayn" dan bahsetmektedir, "ayn" göz demek, öz demek, kaynak demek "gayn" da gayr demek işte özünden ayrıldığı için ağlamaktadır. Ama kendisi bunu bilmez. Yani özü olarak biliyor, özü olarak bilmezse zaten o şekilde hareket edemez.*

Bütün çocuklar bunu özlerinden biliyorlar fakat daha henüz beyin kendisini bilir hale gelmediğinden bunun farkında değildir. Zaten çocuğun doğumu sırasında orada bulunanlarda bu "inga" lafzının ne olduğunu da eğer özel bir eğitim görmemişlerse değil çocuk oradaki yetişkinlerde bunu bilmez. Çocuğun ağlaması her ne kadar dünyaya geldiği zaman ağlaması onun fiziken hayat göstergesi ise de batının ölmesi demektir. Çünkü Cenab-ı Hakk önce ölümü halk etti sonra hayatı halk etti. Ölmesi aslından ayrıldığı içindir. 67/2 ayetinde buyurur;

حَلَقَ حَقَّقَ الْمَوْجُودَاتِ يَوْمَ

Evvela حَلَقَ الْمَوْجُودَاتِ يَوْمَ. dirildi yani mahluk olarak dirildi.

ölümü halk etti ve hayatı halk etti. Ama tefsirciler bunu evvela hayatı sonra ölümü halk etti diye sırayı değiştirirler, ama onların mertebesinde o da geçerli ama ayetin aslı gelişi

حَلَقَ الْمَوْجُودَاتِ يَوْمَ böyledir. O zaman çocuğun doğması

asli manada ölmesi demektir, batınından hakikatinden ayrıldı, yani gerçek "hay" dan ayrıldı, izâfi "Hay"a geçti, hani

adem-i izafiden meydana geldi diyor ya izafi "Hay"a geçti. Yani kendisi bunu farkında değildir. Adem'in (a.s.) Cennetten kovulması Hakk'ın zat'ından sıfatına intikal ettirilmesi, sıfatından esmasına, esmasından ef'aline dönüşmesi işte bu her birerlerimizin üzerlerinde de mevcuttur, tabii o kissanın çok daha ifadeleri vardır, yalnız bu Âdemiyetin çocukluk halini belirtmektedir. Hakiki manada Âdem hikayesi de bedeninin kemale erdiği zaman ruhen, fikren, ilmen tevhid ilmiyle yaşaması gereken hali gösteriyor.

Bu tabii bir oluşumdur, herkesin üzerinde aynı hadise tahakkuk ediyor. Bunun dışında bir başka bir şekilde bir ayrıcalığı yoktur. Yani kimsenin bir ayrıcalığı yoktur. Herkes bir anadan babadan meydana geliyor, gerçi şimdi tüp bebeklerde var ama o tüp bebeğin de aslı ana babadır. Âdemiyet işte o çocukluk mertebesindeki Âdemiyetten gelişmişlikteki Âdemiyet mertebesi geniş olarak ifade ediliyor ve bu tasavvufun en mühim meselelerinden birisidir. Ayrıca mühimin de mühimidir, başta gelen meselesidir. Âdemi hakikatleri idrak edemezsek ondan sonra bu hakikatleri idrak etmemiz mümkün değildir. Ama onların hayatlarını ezberleyebiliriz, ama ezberlememiz bunları yaşamamız demek değildir. İlk okula giden çocuklara şiir söyletiyorlar söyledi ama neyi söyledi, söylediğinin farkında mı, manasına nüfuz edebildi mi? Belirli tekerlemeler yaptı kulağından duydu bir şey ve lisanından açığa çıkardı. Hayvanlara eğitim yaptırıyorlar hadi şunu yap, bunu yap diyorlar bildiği bir şey yok ki. O taklit olarak onu yapıyor, zannediyoruz ki biz onu bilerek yapıyor, alışkanlık üzere yapıyor, onu o şekilde alıştırıyorlar.

Ne yaptığından haberi yok ki aslında kendinden haberi yoktur. Böyle olunca zaafıta ihtiyarın hükmü tıflın hükmüdür yani çocuğun hükmüdür. *Zira insan çocukluk halinde bir şey bilmez alemde habersizdir Erzel-i ömre redd olunmuş yaşlı bir kişi dahi çocuk gibi olur, birşey bilmez.* Za'f-ı evlele redd olunmaktan murâd, çocuklukta zayıf olan mizacına redd olunmaktır. *Zîrâ bu iki mizacın za'fı, hükümde birbirine*

benzemektedir; fakat yekdiğerinin aynı değildir; çünkü tecellîde tekrar yoktur.

Zaafklar bir olmakla birlikte yani çocukluktaki zaaf ile ihtiyarlıktaki zaaf, zayıflık bir olmakla birlikte ikisi aynı şey değildir. Birisi başlangıçtaki zaaf, diğeri de bitişteki zaaftır. Yani kemalden sonra gelen zaaftır. Birincideki zaaf, zayıflığı varlığa geçiriyor, ikincideki zaaf, zayıflık varlıktan yokluğa geçiriyor. Aradaki fark budur. Baştaki çocukluktaki zaaf kevn, ihtiyarlıktaki zaaf fesaddir, yani bozulmasıdır.

4. Paragraf:

Ve bir nebî ba's olunmadı, illâ kırkın tamâmından sonra. O da onun naks ve za'fa şurû'u zamanıdır. /

İşte bunun için Lût (a.s.) (Hûd, 11/80) لُوَاتِّ لِي بِكُمْ

قُوَّةً

dedi; ve za'fın vücuduyla beraber, himmet-i müessireyi talep etti (4)

Eğer benim mutlak kuvvetim olsaydı yani size karşı gelecek benim bir kuvvetim olsaydı size karşı koyardım. Ama olmadığı için bu zaafını burada belirtiyor. Ve zafın vücuduyla beraber tesir eden bir himmeti talep etti. Himmet fütühat-ı kalbiyyeden bir oluşumdur. Kalbin fetihlerinden bir oluşumdur. *Ya'nî her bir nebî, kırk yaşını ikmâl ettikten sonra, kavmini da'vete gönderildi.* Yalnız burada İsa (a.s.) müstesnadır. O otuz yaşında gönderildi, *Ve insanın kırk yaşı, kuvvet-i beşeriyyesine noksan ve mizâc-ı tabîisine zayıflık başlaması zamanıdır.* Hem kemaldır 40 yaş, hem de zevalinin başlangıcıdır. *Onun için Cenâb-ı Lût kavmine: "Eğer bende ihtiyarlık unsurları başlamasaydı da size karşı kuvvetim olsaydı"*

(Hûd, 11/80) لُوَانَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً dedi; ve cisminde za'f-ı

tabîi bulunmakla beraber, kuvvet-i tabîiyye talebinde bulunmadı da, yani kendisinde kuvvetin zaaf olduğu halde ve onun talebinde de bulunmadı, himmet-i müessireyi istedi. Zîrâ Cenâb-ı Lût kuvvet-i tabîiyyenin arzî olduğunu ve ihtiyarlık hasebiyle zayıflığa doğru gittiğini ve binânaleyh onun ihtiyarlıkla beraber vukû'undan çekinen bulunduğunu bildirdi. Yani zahiri kuvveti istemedi. Neden, çünkü onu istemiş olsaydı gene de elinden alınacaktı. O halde geçici olan bir şeyi istemedi. Onu kalbi himmete bıraktı.

5. Paragraf:

İmdi eğer sen, "Lût (a.s.)ı himmet-i müessireden men' eden nedir? Halbuki o, etbâ'dan olan sâliklerde mevcûddur; binâenaleyh rusûl ona evlâdır" dersen, ben derim ki: Doğru söylersin. Fakat sende başka ilim nakıstır. Bu da şudur ki, tahkîkan ma'rifet, himmet için tasarrufa bırakmaz. Şu halde arifin ma'rifeti yükseldikçe, onun himmet ile tasarrufu eksilir (5).

Ya'nî bir sâil çıkıp sorsa ki; "Sen (Hûd, 11/80) لُوَانَّ لِي

âyet-i kerîmesinde Lût (a.s.)ın temenni ettiği kuvvetin "mukavemet" ma'nâsına geldiğini ve ondan maksûd dahî bu neş'et-i dünyeviyyede beşerden sâdir olan "himmət" olduğunu beyân ettin. Halbuki bu himmet-i müessire, enbiyânın şerîatine tâbi' olup, makâm-ı velayete vâsıl olan zevatta mevcûddur. Yani bazı peygamberlere tabi olan veliler zaman geldiğinde kuvvet gösterisinde bulunurlar.

Yani fiziki manada ya savaşta ya zor kaldığı zaman şurada burada yani mucize gösterirler keramet gösterirler ki bu kuvvet gösterisidir, kuvvet olunmasıdır. Bazı

peygamberin ümmeti bunu yaparsa niye Lut (a.s.) bunu talep etmedi. O da isteyebilirdi. Diye böyle bir soru sorulursa, halbuki bu himmet-i müessire peygamberlerin şeriatına tabi olup makam-ı velayete vasıl olan zevatta mevcuttur. Yani bu kuvvet mevcuttur. *Tâbi olanda mevcûd olan bir şeyin onun tabi olanında bulunmaması nasıl olur? Bu himmet-i müessire peygamberlerde de bulunmak îcab eder".*

Bu suâle cevaben ben derim ki: Evet senin bu kıyâsın doğrudur. Fakat sen diğer bir ilimden gafil oldun ki, o da ma'rifet-i ilâhiyyenin himmet ile tasarrufa mâni' olmasındır; yani ilahi bilginin tasarrufa mani olması ilminden gafil oldun sen diyor yani tevekkül ilminden gafil oldun sen diyor, hakkı vekil etme ilminden gafil oldun diyor. Bunu bilemedin diyor. İşte olaydı dediği kendisi eğer bana da güç ver deseydi tasarruf kullanmış olacaktı orada yani kendi tasarrufundan kullanmış olacaktı. Ama Hakkın tasarrufuna tabi olduğundan bu gücü istemedi, talep etmedi. İşte kim ki bu ilmi bilmezse o tasarruf gösterir diyor. Kişi kendisi tasarruf etmez, olacaksa bile ona mani olur kendisi. Zîrâ ârif-billâhın ma'rifeti ne kadar âlî olursa, himmetle tasarrufu dahî o nisbette eksilir. İlmi hakikati yükseldiği derecede kendi tasarrufu azalır. İşte Efendimiz onun için "Size ne yapılır, bana ne yapılır bilemem" buyuruyor. Bakın tasarruf diye hiçbir şey yok tam bir istiğmat vardır.

6. Paragraf:

Bu dahî iki vecihten nâşîdir. Bir vecih, onun makâm-ı ubûdiyyetle tahakkukundan ve tabiî olan asl-ı halkına nazarından dolaydır. Diğer vecih dahî, mutasarrıf ile mutasarrafun-fihin ahadiyyetidir. Binâenaleyh üzerine himmeti irsal edecek kimseyi görmez; imdi bu, onu men' eder (6).

Üzerine gönderecek kimseyi görmez diyor. Neden çünkü her yerde Hakk'ın vechini görmüş olur, o zaman neyi kime gönderecek, gönderecek bir yer bulamaz.

Ya'nî ma'rifetin, arifi himmetle tasarrufa bırakmaması iki vecihten doğmaktadır, meydana gelmektedir. Vechin birisi budur ki: Arif makâm-ı ubûdiyyette tahakkuk etmiştir; abdiyyet makamında değildir, kendiliğinden tasarrufa kalkışmaz. Peki abdiyyet ile ubidet arasında ne fark vardır, abdiyyet; kendi varlığını var olarak bildiğinden yaptığı ibadeti kendisindedir diye bilir. Ubudet ise Hakk'ın fiilidir.

Yani o kişi kendi varlığını Hakk'ın varlığı ile değiştirip aslına ulaştırmıştır dolayısıyla o kişinin kişiliği kalmadığından aldığı isim abid değil "ubud"dur, yaptığı iş de abdiyyet değil ubudiyettir. İşte (a.s.v.) Efendimizin lakaplarından olan "abduhu ve rasulu" bunu ifade etmektedir. Allah'ın abdi yani ubudeti ve Allah'ın rasulu, irsal edicisi, kimden kime gene kendinden kendinedir. Artık orada tasarruf yok olsa bile o Hakk'ın tasarrufudur kendi olmadığı için kendine ait bir tasarrufu da olmaz.

Hadis-i Kudside belirtilen, "kulum bana nafilerle yaklaşırsa ben onun elinde tutan, gözünde gören, kulağında işiten, ayağında yürüyen olurum" diyor. Yani onun varlığında benim diyor. Ayağından yürüyen, gözünden gören demiyor. *Efendisinin emrine nazar eden yani ne diyecek diye bakan; her ne emr ederse, onu icra eder.* Yani kölenin üstünde efendisinin sözü mutlaktır. Köle ne yaparsa efendisinin dediğini yapmış olur kendinden bir şey yapması mümkün değildir.

Zîrâ me'mûrdur; me'mûr ise ma'zûrdur. Fiil ve tasarruf, ancak efendisininindir. Kendi irâdesini, efendisinin irâdesinde fânî kılmıştır. Ve makâm-ı ubûdiyyette tahakkukla beraber, tabîi olan asl-ı hilkatine bakar. Kendisinin "zayıf" olan adem-i izafiden mahlûk olduğunu ve Hakk'ın vücuduyla kâim bulunduğunu görür; yani o gençlik devresinde bile olsa vücudundaki kuvvet kendine ait olmadığından o devrede de kendini aynen zayıf görür, çünkü baştaki ve sondaki

hakikatini bildiğinden güçlü kuvvetli de olsa yine kendini zayıf görür, neden çünkü Hakk'a nakletmiştir.

Esas zayıflık güçlü kuvvetli olduğu zaman zaafını bilmendir. Tabii zaafıla bilmesi sana bir şey kazandırmaz. Başta zaafız, zaten zaafız, sonda da zaafız, zayıfız, zaten zaafız yapacak bir şey yoktur. Esas zayıflığımızı, zaafımızı buradaki zaaf zafiyet manasına değildir, yani acizlik manasında bir zafiyet değildir. Bilinçli olan bir zafiyettir. Fakr ve ihtiyacının olduğunu bilmek o zaafıla hareket etmek, zaten kişi güçlü olduğunda yani vücudunda her şeyinde malı mülkü olduğu zaman zaafını bilmezse o mutlaka gurur ehli, nefis ehli, benlik ehli olur.

Şu halde hem başta zaafımızı, tabii zaafımızı, gençliğimizde şuurlu zaafımızı yani idraki manada olan bir zaafımızı ihtiyarlığımızda da zaaflığımızı bilmemiz bize çok şey kazandırır. Gençliğimizde bu zaafımızı, zayıflığımızı bildiğimizde ama bizden de birinin fiil işlediğini bildiğimizde o hadise aynen öyle olur. İşte o zaman Allah'ın ubudiyeti Hakk'ın fiili olduğuna göre oradan atan da tutan da Hakk'ın kendisi olur.

Hatta bunu biraz daha ileriye götürebiliriz, Cenab-ı Hakk Kur'an azimişanında Efendimiz'in (s.a.v.) de lisanıyla bu hakikatleri vermiş, bildirmiş, mutlak manada Arif-i Billah'ın her anı 8/17 ayet-i Kerimesi gereğince

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ "vema rameyte iz rameyte"dir.

Attığın zaman sen atmadın atan Allah'tı. İşte bu devamlı olan anları bize belirtmek için belirli anlar suretinde yani belirli zamanlarda oluyormuş gibi misaller olarak verilmiştir. Aksi halde hani diyor ya Efendimiz "bana üç torba ilim verildi, birisini herkese açmamı söyledi, birisini ihtiyarıma bıraktı, bazılarını açma diye, birisini de mutlaka açma diye bildirdi." Ebu Hureyre (r.a.) da diyor ki "Ben Efendimizden iki çuval ilim aldım birini size söyledim, hepsini söyledim ama birini söylemedim, kendime bıraktım, eğer onu söyleseydim beni kıştır, kıştır boğazımdan keserdiniz" diyor.

İşte (a.s.v.) Efendimiz de mutlak manada bu tevhid hakikatlerini ortaya çıkarsaydı kendisinin çevresinde pek kimse bulamazdı.

İşte bazılarını aç dediği kabiliyetli olan Sahabe-i Kiram'a bu hakikatlerin bir kısmını açtı, Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'de mutlak hakikatleri açtı çünkü neden onu kendisine izafe ettiği için Efendimizi suçlayacak bir şey ortada kalmadı. Bütün ortada söylenmesi gereken şariat ilimi idi, yani ikilik üzere bina edilen ilimdi ki onu herkes kolayca anlayabilir. Ama tevhid ilmi genel manada açılmış olsaydı zahir ile batın birbirine ters düşmüş gibi olacaktı. O zaman da çelişki görülecekti, halk da anlayamayacaklardı. Nasıl ki İsa (a.s.) tevhidin daha başlangıcı olan uluhiyet meselelerini ortaya çıkardı. O'nu asmaya kalktılar. Efendimize de neler yapmaya yeltendiler.

Ebazer isminde bir Sahabe-i Kiram varmış orada bir gün sohbet ediliyor, o şeyde bir tecelli gelmiş kendine biraz tevhid ehli olmuş, o zaman buyuruyor ki "ya Ebazer! Atının yularını biraz çek" diyor. Atı fazla koşturuyorsun diyor. Orada at dediği berg, burak, yani miraç hakkında fazla açık verme. Belki çevredeki insanlar onu alacak kapasitede değildi. Efendimiz'in (s.a.v.) özelliklerinden birisi ne idi, "Cevami-ul kelim" olduğundan o kadar çok hadis-i şerifler var ki aralarına serpiştirilmiş tevhid hakikatleri vardır.

Mesela bir hadis-i Şerif var, "Cenab-ı Hakk bir insanı 99 ölümle imtihan eder veya ölüm anında kendisine 99 ölüm gelir" gibilerden, bu ne demek bakın esma-i ilahiyenin hakikatleri kendisinde zuhur ettikçe her esmanın hakikati kendine geldiğinde kendinde mevcut olan o esmanın bireysel manası yani benliği varlığı kalkar ortadan asli Zat'i esma gelir yerine demektir.

Biz bu dünyada bu esmaları çıkarabilirsek fiziki manada çıkarabiliyoruz üstümüzde asli varlığımız kalıyor, yani Hakk'ın asli, biz bunu şuhud ediyoruz. Oraya gittiğimiz zaman da hem bize ait olanlar çıkıyor hem de Hakk'a ait olanlar çıkıyor. Ama farkında olmuyoruz. İşte farkında olduğumuz zaman onlar bizden çıksa da fiziken çıkmış

oluyor, batinen çıkmamış oluyor. O zaman çıkanlar sadece bizim maddi yapımızdaki olanlar çıkmış oluyor, ama diğerlerinden mana da çıkıyor, maddesi de çıkıyor. Ve *tasarrufu terk ederek bu hususta Hakk'ı vekil kabul eyer. İkinci vecih dahî budur ki: Arif, tasarruf eden ile tasarruf olunanı bir vücûddan ibaret bilir ve ikisinin ahadiyyetini müşahede eder. İkisnin birliğini görür. Ve kendisinin taayyünü ile, muhitinde bulunan taayyünatının tümünün, vücûd-ı vâhid-i mutlakın takayyüd ve taayyünü olduğunu yani onun kayıtlanması ve zuhura gelmiş olduğunu o kayıtlarla zuhura gelmiş olduğunu hakka'l-yakîn ile ârîf olur.*

Binâenaleyh üzerine himmetini musallat edecek bir kimseyi göremez. Yani üzerine yürüyecek kimse göremez, karşısında çıkan fiil Hakk'ın fiilidir ama sana ne şekilde yansıyor yansıyor o onun bileceği iştir ama sen bilirsin ki o kendinden dahi onu zannetse Hakk'ın fiilidir. Neden işte himmeti musallat edecek bir kimseyi göremez. Çünkü vücûd-ı mutlakın ahadiyyetini müşahede etmektedir. Onun vücûdundan gayrı bir şey göremez. Şu halde kimin üzerinde tasarrufunu icra edecektir? Yani kendi tasarrufunu kime karşı kullanacaktır. Kişinin tasarruf kullanmaya kalkması iki halinden birisi olması lazımdır. Ya evvela kendinde bir varlık görmesi yani benim demesi beşeri manada benim demesi biri bu benliğinden kaynaklanan tasarruf icabı olur veya karşındakini ayrı bir varlık olarak görmesidir.

Tasarruf yapacak kişi hakikat ilminden haberi yoksa isterse islami manada yaşasın kendini var kabul ettiğinden karşındakini de var kabul ettiğinden tasarrufunu kullanmaktadır. Yani evvela kendini var kabul ettiğinden sonra da karşındakini var kabul ettiğinden yani ayrı varlıklar olarak var kabul ettiğinden tasarrufunu kullanmaktadır. Ama karşı taraf seni muhatap görür, sendeki hali bilmez ama sen onu muhatap görmezsin ama iş daha başka yola geldiği zaman sana geliyor, patır patır vuracak sen de karşı tedbirini alacaksın, ona göre o zaman sen de onu muhatapmış gibi göreceksin ama özünden değil, suretinden bu da bir makamdır, hiçbir halde yani isterse bıçakla gelsin, silahla gelsin ne ile gelirse gelsin hiçbir

şekilde tasarrufunu kullanmaman da ayrı bir konudur. Yani bu mevzunun ayrı bir konusudur.

Yani Hakkal Yakıyn yaşantısının bir konusudur, yönüdür veyahut bir gerçeğidir, öyle de yapabilirsin bu artık senin irfaniyet gücüne kalmış olan bir şeydir. Karşılık verdiğinde bir ismin zuhuru ortaya çıktığını kendisi de bir isim olduğundan o ismin de hukukunu kullanmak üzere ama kendisi saldırmaz burası mühimdir. Karşıdan gelirse müdafaa yapar. İslamın gelişi de böyledir müdafaadır islamiyette saldırı yoktur.

Diğer şekliyle misal şekliyle verelim, bazı kimseler Cüneyd-i Bağdadi hazretlerinden şikayette bulunmuşlar, efendim işte Allah'lık ilan ediyor, uluhiyetini söylüyor, yani biraz edep dışı sözler söylüyor, şeriata aykırı sözler söylüyor, diye dedikodular başlamış, O'nun da kulağına geliyor, o zaman diyor ki "benim yanımda sohbetime kim gelirse eline bir hançer bir kılıç bulundursun, kesici bir alet bulundursun, izin veriyorum ben ne zaman şeriata aykırı o manada bir şeyler söylersem beni bıçaklayın öldürün" diyor. Bakın bu da işin başka bir tarafıdır. Halk da bayram edip, o şekilde hazırlıklı olarak geliyorlar. Ne zaman ki Cüneyd-i Bağdadi hazretlerinin lisanından şeriata aykırı gibi onlara göre çıkan sözler oluyor ama tam tevhid sözlerinden bahsediyor söylüyor, o zaman işte hemen üstüne saldırıyorlar kimisi arkadan kimisi önden kimisi kolundan kimisi göğsünden oraya himmet ediyorlar. Yani tasarrufta bulunuyorlar. İşte bakın onların tasarrufu budur. Ama hazret hiçbir şekilde tasarrufta bulunmuyor. Ve de onlara izin veriyor yapın diyor.

Hangisi hazretin neresine bıçağını yönlendirdiyse bıçak kendisin aynı uzuvuna batıyor, hepsi aynı şekilde bıçağı göğsüne batırmak isteyen bıçağı kendi göğsünde hissediyor, ayağına batırmak isteyen kendi ayağında hissediyor, sırtına batırmak isteyen bıçağı ve acıyı kendi sırtında hissediyor, işte bu da tevhid ehlinin bir başka halidir. Burada mutlak bir teslimiyet vardır. Yani sen gerektiğinde tasarrufunu kullanırsın, gerektiğinde kullanmazsın bu da ayrı bir

konudur. Şimdi ortaya ne çıkıyor tevhid halinde de meratib ortaya çıkıyor, fenafillah mertebesinde kişi tasarrufunu kullanamaz, zaten Lut'un (a.s.) da mertebesi Fenafillah diye belirtildiğinden ben aciz halindeyim tasarrufumu kullanamıyorum, kullanmıyorum ve de böyle bir talepte de bulunmuyor Cenab-ı Hakktan, bana güç kuvvet ver diye de. Sadece kendi halini bildiriyor.

Ama Bakabillah mertebesinde olanın hali biraz değişik olabilir. O zaman o dilediği yerde kullanabiliyor, çünkü Hakk kullanmış oluyor ondan artık başkası değil, burada görüş başka hissediş başka yaşam da başkadır. Çünkü o tamamen mahf olduğundan kendisindeki abdiyet ubudiyete döndüğünden "attığın zaman sen atmadın ben attım" Hakk orada tasarrufunu onun varlığından kullanmaktadır. Veya mutlak manada Hakk olarak takdire bırakıyor, Hakk'ın takdirine bırakıyor, burada diğerlerinin tasarrufu kendilerinden meydana geldiğinden o tasarruf kendilerine dönmüş oluyor. Yani kaderi icabı değil, kaderi icabı olsa oradaki ölüm onu gelir bulur. Nasıl Hazreti Ali Efendimizde Hazreti Hüseyin Efendimizde olduğu gibi, ama orda mutlak kader olarak kader-i İlahi olarak o hal vardır orada. Bunları da hep ayırmak lazım çünkü sual olarak kafamıza takılabilir bunlar.

Amel-i salih; ilmi Hakk'tan tatbiki kuldan diyorduk, işte bu fenafillah, belki de bakabillah mertebesidir. Tasarrufunu kullanmayan "hasbinallah veniğmel vekil" diyor kaderine razı oluyor. Kaderine razı oluyor, Hakk'ı vekil, avukat yapıyor kendisine. İşte Efendimizin de genel hali buydu zaten, Mekke'de o kadar çok tecrid edildiler ki bakın hiç onlara karşılık vermedi, hep müdafaada idiler. Yani hep kabullendiler. Ama bu kabullenme neticesinde onlara Hakk karşılarna çıktı, ve o kadar güçlü oldukları halde onları hezimete uğrattı. Neden işte kendi tasarrufları ile o gücü kullanmaya çalıştılar kendilerinin zannettiler, zaaftan sonra gelen gücü kendilerinin zannettiler, kendi güçleri zannettiler, ama o güçten sonra gelen zaaf halleri ile ebedi zaafa düştüler. Bu güç geçicidir arazdır.

İlahi güç yani hakiki güç hazret-i peygamberin gücü olduğundan bugün onun lisanımızda idrakimizdeki yeri başkadır, diğerlerinin yeri başkadır, onların da isimleri hep söyleniyor ama meratibleri ne kadar biri alayı illiyn biride siccin de olarak gözüküyor. *İşte arifin bu ma'rifeti ve müşahedesi, kendisini tasarruftan men' eder.*

Suâl: *Biraz yukarıda, bakâ-billah makamında olan insân-i kâmilin mazhar olduğu esmâ-i ilâhiyye mecmû'unun kuvvetiyle tasarrufu ve îcâd ve i'dâma himmeti vardır denilmiş idi. Yani daha evvelki yerlerde insan-ı kamilin mazhar olduğu yani kendisinde zuhura gelen esma-i ilahiyenin mecmununun kuvvetiyle tasarruf icat etmeye hem varlık oluşturmaya hem de yok etmeye zelil etmeye gücü vardır denilmiş idi. Burada ise, arifin ma'rifeti yükseldikçe himmetle tasarrufu eksilir, deniliyor. Halbuki insân-ı kâmil zamanının ferididir yani ferdidir; ve ma'rifette evliyâullahın tümünden âlîdir. Bu âlî ma'rifetle onun tasarrufu nasıl olur?*

Cevap: *Bakâ-billah makamında bulunan insân-ı kâmil, bir âyinedir ki, Zâtullah onda bütün esmâsıyla zahir olur. Ve âyine kendisinde görünen suretlerde, nasıl ki zerre kadar tasarruf sahibi değil ise, insân-ı kâmilin hâli dahî böyledir. Yalnız aynada bir misal var o ayrı konudur, şimdi sen aynaya baktın sağın ne oldu solun nereye gitti, sen sağ kolunu kaldırdın görüntü sol kolunu kaldırdı, tabi o ayna olduğu için öyledir, ama sen aynı olduğun için senin sağının kalkması onun da sağının kalkmasıdır. Ayna misali bizim kafamızda bu hakikat billurlaşsın diye.*

Tabi bütün misaller mutlak aynısıyla ifade etmez, nereden bakarsak bakalım ancak ayna tepemizde iken bizim sağımız sağ, solumuz soldur. Yani yukarıdan baktığımızda ama o zaman da ayaklarımız baş, başımızda ayak tarafında oluyor. Hiçbir şekilde tam karşılığı olmuyor misaller. Tam karşılığı olabilmesi için ayna hükmünde olan nurun idrakinde olmamız gerekiyor. Çünkü nur dışarıdan değil içeriden aydınlatandır, içeriden gösterendir bizim varlığımızı içimizden gösterendir, dışarıdan ayna gibi dışarıdan yansıtan ışıkla gösteren değildir. İşte o zaman sağımız sağ, solumuz

da soldur mutlak manada her şeyimizle aynıdır. Aynadaki gözüken tasarruf sahibi değilse insan-ı kamilin de hali öyledir.

Kendisinden sâdır olan efâlin tümü Hakk'ındır. Zîrâ onda zahiri vücudunun sıfatından mütevellid olan haz alınan şeyler nâmına hiçbir şey kalmamıştır ki, irâde-i mahsûsası olsun da himmetini bir şeye taslît eylesin. Şu kadar ki, bu zât-ı saâdetsimât dahî her cism sahibi olan kimseler gibi, arz üzerinde yürür, ekl ve şûrb ve nikâh eyler. Kendisinden rızâ ve gazab zahir olur. Bu hâli görenler, onun dahî sıfât-ı nefsâniyyesi bizimki gibi uyanıktır, derler; halbuki uyumuştur. O himmet-i müstakille sahibi değildir. Belki Hakk'ın irâdesi ne ise, himmetini ona taslît eder.

Rızâsı ve gazabı, Hakk'ın rızâsı ve gazabıdır. Kendi asla tasarruf sahibi değildir. Nitekim âyet-i kerîmede işaret buyrulur; (Kehf, 18/18)

وَكَسِبَهُمْ أَقْبَابًا وَهُمْ رَفُودٌ وَنَقَلْنَا بِهِم ذَاتَ الْيَمِينِ ذَاتَ

الشَّمَالِ

Ya'nî "Sen onları uyanık zannedersin, halbuki onlar uykudadır; ve biz onları sağa, sola döndürürüz". *Binâenaleyh bu zât-ı şerîfi zahir hâline bakıp anlamak gayet müşküldür.* Yani Ashab-ı Kehf'in durumu fenafillah mertebesinin özelliğidir. O da İseviyet mertebesi yani İsa'ya (a.s.) tabi olduklarından zaten halleri fenafillah mertebesidir. Siz onları uyuyor zannedersiniz diyor bir başka yerde de gerçekten siz onları görseydiniz korkar kaçardınız diyor. Sakalları uzamış tırnakları uzamış 309 sene sakalın kesilmediğini düşün boyunu aşar. *Nitekim Hz. Mısri buyurur:*

Özü yoktur ki özünden biline

Dahi tozmaz ki tozundan biline

Sen onu sanma sözünden biline

Hakikat ehlinin olmaz nişanı

Menkabe: Reşehât'da yazar ki: Timurleng'in ahfadından yani çocuklarından Mîrzâ Bâbü'r beşyüz bin asker ile Semerkand'ın zabtına teveccüh eder. Şah Nakşbend (r.a.)ın hulefâsından Ubeydullah Ahrâr (r.a.) orada imiş. Onların himmet ve tasarrufuyla asker perişan olup şehri zabt edemez. Mîrzâ Bâbü'r ehl-i tasavvuf ile musahabe edemiş. Bir gün eski Semerkand'ın hisarı üzerine yan üstü yatıp "Arifde himmet olmaz, ârifde himmet olmaz!" diye bağırdıktan sonra demiş ki:

"Vâkiâ biz Semerkand'ı alamadık; fakat bizi himmetle harâb eden Hâce hazretlerinin de arif olmadığını anladık" demiş. Hâce hazretleri bunu işitince buyurmuşlar ki: "Mirza Bâbü'r bu sözün ma'nâsını bilmezmiş; eğer bilseydi böyle söylemezdi. Zîrâ arif bir fena ile müşerref olmuştur ki, kendisinin bütün evsâfı yokluğa gidip, kendiliğinden nâm ve nişan kalmamıştır. Ondan her ne sâdır olursa, ona mensûb değildir. (Enfâl, 8/17) âyet-i kerîmeleri bu ma'nâyı mübeyyindir.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتُمْ ذُرِّيَّتَهُمْ أَلَّا يَكُونُوا مِلًّا مَّالِكِيًّا وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُكْفِرُوا بِهِمْ
اللَّهُ رَهِي

Eğer böyle olmasaydı, enbiyâ (a.s.)a nisbet etmek müşkil olurdu; çünkü Nuh ve Hûd (a.s.) gibi enbiyâ hazâratı, kavimlerini taslît-i kuvve-i kahire ile alt üst ettiler", yani burada Lut (a.s.) bunu kendi fiziği ile yapmadı ama Nuh ve Hud (a.s.)lar gibi enbiya hazarati kavimlerini onlara kahir bir kuvveti musallat etmekle alt üst ettiler, diyor.

7. Paragraf:

Ve bu meşhedde görür kî, muhakkak ona münâzi' olan kimse, "ayn"ının sübûtu hâlinde ve hâl-i

ademinde üzerinde bulunduğu hakikatten udûl etmedi. Böyle olunca vücûdda ancak hâl-i ademde sübûtta onun için olan şey zahir oldu. Binâenaleyh o hakikatini tecâvüz etmedi ve tarîkatını bozmadı. İmdi buna niza' tesmiyesi ancak nâsın gözleri üzerinde olan perdenin izhâr ettiği bir emr-i arazîdir. Nitekim onlar

hakkında Hak Teâlâ buyurur: وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا

يَعْلَمُونَ ... (A'râf, 7/187) Ya'nî "Velâkin nâsın çoğu

bilmediler" ve يَعْلمُونَ ظَاهِرًا لِحُجُوبَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ

الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ (Rûm, 30/7) ya'nî "Onlar hayât-i

dünyânın zahirini bilirler. Halbuki avâkib-i umurdan gafildirler." O da maktûbdandır. Zîrâ gafil onların,...

قُلُوبُنَا غُلْفٌ (Bakara, 2/88) ya'nî "Bizim kalbimiz

gulftür; gılâf içindedir" kavillerindedir. Ve o gılâf dahi / emri alâ-mâ-hüve-aleyh idrâk etmekten setr eden bir perdedir. İşte bu ve onun emsali, arifi âlemde tasarrufdan men'eder (7).

Ya'nî arif şuhûd-ı ahadiyyet makamında görür ki, kendisine çekişen kimse, hakikatinden dışarıya çıkmamıştır. O ilm-i ilâhîde ayn-ı sabitesinin sübûtü hâlinde ve mertebe-i ilimde ademi hâlinde, onun hakikati ne ise, yine o hakikat üzerinde sabittir. Binâenaleyh ona çekişen kimse, niza' etmekle kendi hakikati üzerinde sabit kadem olur. Ve kendisine âit sırât-ı müstakim üzerinde yürür. Ve ilm-i ilâhîde ademiyyet hâlinde sübûtun ne demek olduğu Fass-ı Üzeyri'de misâl ile îzâh olunmuştur, oraya müracaat olunsun.

İşte bunun böyle olduğunu bilen arif, kendisine çekişen şeyin ref'ine himmeti taslît etmez. Şu halde çekişenden

zuhur eden şeye "niza" tesmiyesi, nâsın gözlerindeki perdenin peyda ettiği arazi bir şeydir; yoksa hakikatte niza' yoktur. Diyelim ki birkaç kişi aralarında çekişiyorlar ama birisi arif onun niza etmesinin yani çekişmesinin hakikatini biliyor, varsa makul cevabı onu veriyor, ama ona bir himmette bulunmuyor. Sen bunu etme yapma tasarrufunda bulunmuyor. Dışarıdan bu olayı seyredenler var, seyredenler bu hakikati bilmediklerinden ikisi çekişiyor zannederler, diyor onu anlatmak istiyor. Çünkü her bir mazharın bir Rabb-i hâssı vardır; ve o Rabb-i hâs olan ism-i ilâhî onun ruhu ve müdebbiridir; ve o isim, o mazharı alından tutup kendi sırât-ı müstakimi üzerinde götürür. O mazharın Rabb-ı hâssının tedbîrine muhalefete mecali yoktur. Ve esmanın tümü vücûd-ı vahidin emirleridir; ve bu emirler dahî zât-i mutlakın muktezâsıdır ve kendi zâtının aynıdır. Ve her bir mazhardan zahir olan ef'âl, onun müdebbiri olan ismin kemâlidir. Arif bunun böyle olduğunu bildiğinden, nazar-ı hakikatle baktığı vakit, her mazharın filini hoş görür ve itiraz etmeyip kabul eder. Fakat nazar-ı şeriatle baktığı vakit, kâfirlerden sâdır olan küfre ve fâsiklardan zuhur eden fiska itirâz eder. Zîrâ şeriat hicâb-ı isneyniyet üzerine müessestir. Ve hicâb olan mahalde ise niza' vardır. Nitekim bu hakikate vâkıf olmayan kimseler, gözlerine çekilmiş olan tabiat karanlıkları ve ahkâm-ı imkâniyye perdeleri sebebiyle yekdiğerleriyle dâima niza' içindedir. Bunun için Hak Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de perde ehli hakkında buyurur: "Fakat nâsın çoğu bilmezler. Onlar hayâtı dünyânın zahirini bilirler ve akıbetten gafildirler" (Bakara, 2/88). "Gafil" lafzı mablûb olan elfâzdandır.

قَابِلٌ ذَا غُلْفٍ "gafil" perdelinin (Bakara, 2/88)

ya'nî "Bizim kalbimiz gulf, ya'ni gılâf içindedir" kavillerinden alınmıştır. Ve "gılâf" lafzı kalb edilince "gafil" lafzı hâsıl olur. Veyahut "Gâlif'in cem'i olan "gâlifûn" lafzı kalb olundukda, "gâfil'in cem'i olan "gâfilûn" kelimesi husule gelir. Ve "gılâf" bir emr ilm-i ilâhîde ne şey üzerine sabit idiyse, o hal üzere o şeyi idrâkten kalbi setr eden perde ve hicâbdır.

Ve ehl-i gafletin kalbi gılâf içinde olduğundan ancak hayât-ı dünyeviyyeyi idrâk ederler. Bu perde neş'et-i uhreviyyeyi müşahedeye mâni olur. İşte gerek bu îzâh olunan ve gerek buna benzeyen sebebler arifi âlemde tasarruftan men' eder. Zîrâ görür ki her şey yerli yerindedir. Beğenilmeyecek bir şey yoktur ki arif onu yerinden kaldırıp, başka bir yere vaz' etmek için sarf-ı himmet etsin. Amma Hakk'ın muradı, o şeyin başka türlü cereyanı merkezinde ise o başka. Ve şu halde o şeyin diğer surete ifrâğı yine kendi ayn-ı sabitesinin iktizâsı olmuş olur.

8. Paragraf:

Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. Kâid, Şeyh Ebû's-Suûd b. eş-Şiblî'ye: "Niçin tasarruf etmiyorsun?" dedi. Ebû's-Suûd: j "Ben Hakk'ı, benim için dilediği gibi tasarruf eylesin diye terk ettim" dedi. Allah Teâlâ'nın âmir olduğu halde ' (Müzzemmil 73/9) kavlini murâd eder. İmdi vekil mutasarrıftır; ve husûsiyle o, Allah Teâlâ'yı işitti ki: (Hadîd, 57/7) ya'nî "Sizi müstahlefîn kıldığı şeyden infâk ediniz!" der. Binâenaleyh Ebû's - Suûd ve arifler, tahkîkan elinde olan emir onun olmadığını ve o, o şeyde müstahlef olduğunu bildi. Ba'dehû Hak ona dedi: "Onda seni istihlâf ettiğim ve onu sana temlik eylediğim şeyde beni vekîl kıl ve ittihâz et!" Böyle olunca Ebû's-Suûd emrullâha imtisal edip, O'nu vekîl ittihâz eyledi (8).

Ya'nî arifi âlemde tasarruftan men' eden esbâbdan birisi dahî budur ki: Cenâb-ı Ebû Abdullah Muhammed b. Kâidi'l-Evânî, Hz. Ebû's-Suûd es-Şiblî-i Bağdâdî'ye, Fütûhât-ı Mekkiyye'nin yirmibeşinci babında zikr olunduğu veçhile: "Yâ Eba's-Suûd! Allah Teâlâ seninle benim aramda memleketi taksîm etti. Benim tasarruf ettiğim gibi, niçin sen de tasarruf etmiyorsun?" dedi. Cenâb-ı Ebû's-Suûd, ona cevaben buyurdu ki: "Yâ ibn Kâid! Ben hissemi sana başıkladım; biz Hakk'ı bıraktık ki, bizim için tasarruf eyliye".

Cenâb-ı Ebû's-Suûd bu kelâm ile Hak Teâlâ'nın (Müzzemmil, 73/9) ya'nî "Onu vekîl ittihâz et!" kavliyle vâki' olan emrine imtisal eylediğini murâd eder.

وَإِنِّي أَخَذَهُ وَكَيْلًا

emrediyor, bu emriyle tasarrufun kendisine terkini emretmiş oluyor. Zîrâ vekîl mutasarrıftır. Husûsen ki, Cenâb-ı Ebû's-

Suûd Hak Teâlâ hazretlerinin وَانْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُتَخَلِّفِينَ

(Ha-dîd,57/7) kavlini dahî işitmiştir ki, bununla Hak, kullarını istihlâf ettiği şeyde, onlara infâk ile emreder.

Ya'nî "Sizi rubûbiyyette halîfe kıldım; ve cemî'-i kuvâ ve cevârihiniz mademki ben oldum, siz dahî vücûd-ı izafînize âit taallukâtın tümünü bana îsâr ediniz; ve cemî'-i umurda beni vekîl ittihâz edip, tasarrufla zahir olmayınız!" buyurur. Binâenaleyh gerek Ebû's-Suûd ve gerek şâir ârifîn, bu hitabı işitince ellerinde olan emrin kendilerinin mülkü olmadığını ve o şeyde müstahlef olduğunu bildi. Şu halde cenâb-ı Ebû's-Suûd emr-i ilâhîye imtisâlen tasarruftan vazgeçip, Hakk'ı vekîl ittihâz etti.

9. Paragraf:

İmdi bu emrin mislini müşahede eden kimse için himmet nasıl bakî kalır ki, onunla tasarruf etsin. Halbuki himmet ancak bir cem'iyet ile te'sîr eder ki, üzerine müctemi' olduğu şeyin gayrisına, onun sahibi için ittisâ' olmaya; ve bu ma'rifet, onu bu cem'iyetten tefrik eder. Binâenaleyh tâmmu'l-ma'rifet olan arif gayet acz ve za'fla zahir olur (9).

Ya'nî yukarıda îzah olunan emri müşahede eden kimsede himmet kalır mı ki, şuna buna himmeti taslît etmekle tasarruf etsin? Halbuki bir şeyde himmetle tasarruf etmek için kuvâ-yı zahire ve bâtînenin hey'et-i mecmuasını, o şeye huzûr-ı tâm ile ve tevcîh-i küllî ile tevcih etmeli ve o şeyin

gayrisine kalbde ittisâ' olmamalı, ya'nî başka şeye gönül müteveccih bulunmamalı. İşte himmet böyle bir cem'iyetle müessir olur. Ve bu zikrolunan ma'rifet ise, arifi bu cem'iyetten ayırır; zîrâ himmetini sarf edeceği şeye külliyetiyle teveccüh edip, onu kalbine idhâl etmekle, ma'rifet-i Hakk'ı kalbinden çıkarmak lâzım gelir. Binâenaleyh ma'rifeti tamâm olan arif, tasarruftan ârî ve gayet acz ve za'f ile zahir olur.

10. Paragraf:

Abdalın ba'zısı şeyh Abdü'r-Rezzâk'a dedi: "Ya Abde'r-Rezzâk! Şeyh Ebû Medyen'e selâmdan sonra de ki! Yâ Ebâ Medyen, niçin, bizim üzerimize bir şey güç gelmez, halbuki senin üzerine eşya güç gelir; ve biz senin makamına râğıbız, sen ise bizim makamımıza râğıb değilsin? "Bununla beraber Ebû Medyen indinde bu ve onun gayrı makam mevcûd idi. Ve halbuki biz za'f ve acz makamında Ebû Medyen'den daha tamâmız. Maahâzâ bu abdal ona dediğini dedi; bu da o kabildendir (10).

Ma'lûm olsun ki, erbâb-ı velayetin sınıfları vardır. Bunlardan bir sınıfı hall ve emirler akdine me'mûr olup, Hakk'ın dergahının çavuşlarıdır. Bu zevat "ahyâr" ta'bîr olunan üçyüz kişidir. Bunların yedi kişisine "abdâl" derler. Lisân-ı avamda "yediler" ta'bîr olunur. İşte bu abdalın ba'zıları şeyh Abdü'r-Rezzâk hazretlerine gelip dediler ki: "Bizden Ebû Medyen Mağribî'ye selâm söyledikten sonra de ki! Ey Ebâ Medyen! Umûr-ı âlemde tasarruf etmek bize güç gelmiyor; fakat sana müşkil geliyor.

Halbuki bizim senin makamına râğbetimiz vardır, sen ise bizim makam ve mertebemize hiç iltifat etmezsin; bunun sebebi nedir? "Bununla beraber Ebû Medyen (r.a.) hazretlerinin indinde hem bu suâli soran "abdâl"ın ve hem de sâir evliyâullâhın makamı mevcut idi. Ebû Medyen Mağribî hazretlerinin ism-i şerifleri Şuayb'dır. Kendileri bu

kitabın sahibi Şeyh-î Ekber (r.a.) efendimizin mürşid-i âlîleridir.

Suâl: Ebû Medyen hazretlerinde, umûr-ı âlemde tasarruf eden abdalın makamı olunca, onun dahi tasarruf etmesi lâzım gelir. Halbuki umûr-ı âlemde tasarrufun ona güç geldiği beyân olunuyor. Bu iki hal nasıl tevfik olunur?

Cevap: Ubûdiyyet-i zâtîyye makamında kâim olan insân-ı kâmil, kendisinde emânet olan rubûbiyyet-i araziyyeyi Allah Teâlâ'ya redd eder; ve kendisi rubûbiyyetin muktezâsı olan tasarrufa tasaddî etmez.

O ancak ubûdiyyet-i mahzası îcâbına tebean, kamilen seyyidine teveccüh eder. Fakat bu teveccüh-i küllî esnasında kendisinin mazharında, esmâ-ı ilâhiyye mecmu'unun kuvvetiyle, öyle tasarrufât zahir olur ki, onların sudûrundan kendisi haberdâr olmaz. Binâenaleyh onun makamında abdalın makamı mündemicdir. Bundan sonra Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.) buyurlar ki: "Biz, za'f ve acz makamında, cenâb-ı Ebû Medyen'den en mükemmel bir haldeyiz". Zîrâ Hz. Şeyh, maârifî ilâhiyyenin beyânında evliyâullahın fendidir. Ve zayıflık ve acz ile zuhur ise, ma'rifetin tazâyudüyle mütezâyid olur. Binâenaleyh Hz. Şeyh zayıf ve acz makamında mürşidleri olan Ebû Medyen hazretlerinden en mükemmeldir.

İmdi Hz. Şeyh'in mürşid-i âlîlerine tefevvuk iddiasında bulunduğu zann olunmasın. Bu gibi da'vâlar sıfât-ı nefsâniyyenin tahtı te'sîrinde bulunanlara mahsûstur. Hz. Şeyh bir fena ile müşerreftir ki, nefs-i nefislerinde bu gibi devâin'in zuhuru ihtimâli ebediyyen yükselendir. Onların bu Fusûsu'l-Hikem'de yazmış oldukları maânî ve hakâyıkta zerre kadar kendilerinin tasarrufu yoktur. Her bir kelimesi kendilerinden me'mûren sâdır olmuştur. Me'mûr ise ma'zûrdur. Hak, onların mazharında böyle zahir olmuştur. Velhasıl ma'rifet yükseldikçe zayıflık ve acz dahî ziyâde olur. Ve cenâb-ı Ebû Medyen'in abdalların makamına rağbet etmeyip acz ile zuhuru bu kabildendir. Zîrâ ma'rifette, onlardan âlîdir.

11. Paragraf:

Ve (S.a.v.) bununla ona olan Allah'ın emrinden nâşî, bu makamda buyurdu: "Ben bilmem ki bana ve size ne yapar? Ben ancak bana vahy olunan şeye tebaiyyet ederim" (*Ahkâf, 46/9*). Binâenaleyh Resul, ona vahy olunan şey hükmü iledir. Onun indinde bunun başkası yoktur. İmdi eğer ona bi-cezmin-tasarruf ile vahy olunursa, tasarruf eder; ve eğer tasarruftan men' olunursa, imtina' eyler; ve eğer tasarrufda muhayyer bırakılırsa, tasarrufun terkinini ihtiyar eder. Meğer ki nâkisu'l-ma'rife ola (11).

Ya'nî Peygamberimiz (s.a.v.) Efendimiz zayıflık ve acz makamında, kendisine vârid olan emr-i ilâhî üzerine buyurur ki: "Ben Allah Zü'l-Celâl hazretlerinin benim ve sizin hakkınızda ne işleyeceğini bilmem; ben bana vahy olunan şey ne ise, ancak ona ittibâ' ederim" (*Ahkâf, 46/9*).

قَالَ مَا كُنْتُ بِدَعَا مِنَ الرَّسُولِ وَمَا أَدْرَاكُ فِعْلَ بِي وَلَا
بِكُمْ نَا تَبِعَ لَا مِئُوحَى لِي وَمَا نَا لَا نَنْبِيرُ مَبِينٌ

46 / 9- De ki: "Ben, peygamberlerden ilk gelen değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyuyorum ve ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." Zîrâ kemâl-i ubûdiyyetinden emirlerin tümünde Hakk'ı vekîl ittihâz edip, kendileri tasarruftan ictinâb buyurmuşlar ve ubudiyetin îcâbı olan zayıflık ve acz ile zahir olmuşlardır. Binâenaleyh onların efâl ve akvâli vahy-i ilâhîye müsteniddir. Nitekim Hak Teâlâ buyurur: (*Necm, 53/3*).

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَى 53 / 3- O, kendiliğinden

konuşmamaktadır. 53/4 *bu halde* Resul emr-i ilâhî ne vech ile şeref-vârid olursa, onun

hükmüne tâbi' olur. Onun indinde vahy-i ilâhîye ittibâdan başka bir şey yoktur. Eğer emr-i İlâhî kasederek tasarruf ile vâki' olursa, emre imtisâlen tasarruf ile zahir olur; ve eğer tasarruftan men' olunursa, tasarruf etmez; ve eğer tasarruf etmek ve etmemek hususunda muhayyer bırakılırsa, âdâb-ı ubûdiyyete riâyeten, tasarrufun terkinin ihtiyar eder. Meğer ki tahyîr kılınan kimse ma'rifette nakıs ola. Bu surette o kimse, ihtiyarını tasarrufda isti'mâl eder; zîrâ bilmez ki tasarruf, Hak için zatî ve abd için arazîdir. Ve acz ile zuhur ise, abd için zâtî ve rubûbiyyetle zuhur, arazîdir; ve zâtîyyât ile zuhur, araziyyât ile zuhurdan a'lâdır.

Beyt: Tercüme: "Aşk nedir diye sorarlarsa, ihtiyarı terk etmektir de! ihtiyardan kurtulmayan kimse ber-güzîde değildir. Arif bir şâhenşâhdır ki, iki âlem onun üzerine saçılmıştır. Hİç pâdişâh, saçı tarafına iltifat eder mi?"

12. Paragraf:

Ebû-Suûd b. Şibl-i Bağdadî kendisine inanan ashabına dedi ki: "Tahkîkan Allah Teâlâ onbeş senedenberi bana tasarruf verdi; ve ben onu tazarrufen terk ettim." Bu idlâl lisânıdır. Velâkin biz onu tazarrufen terk etmedik. Ve tazarrufen tasarrufun terki îsârendir. Biz ancak onu kemâl-i ma'rifetten nâşî terk ettik; zîrâ ma'rifet, ihtiyâr-ı hükmî ile tasarrufu iktizâ etmez. Binâenaleyh arif her ne vakit himmetle âlemde tasarruf etse, ihtiyar ile değil, emr-i ilâhî ve cebirden nâşîdir. Ve biz şekk etmeyiz ki, getirdiği risâletin kabulünden dolayı, muhakkak makâm-ı risâlet tasarrufu talep eder. İmdi Allah'ın dîni zahir olmak için, ümmeti ve kavmi indinde musaddak olan şey üzerine zahir olur (12).

Yâ'nî Şeyh Şiblî (k.s.) hazretlerinin, biz tasarrufu tazarrufen terk ettik buyurması, nâz ehline mahsûs bir lisândır. Bu ta'bîr ile Rabb'ine nazlanır. Tasarrufun zarafet ve nezâket kasdıyla terki, îsâren terki demek olur. Halbuki

hazret-i rubûbiyyette tasarrufun îsâren terki, terk-i edebden bir nevi'dir. Çünkü vezir pâdişâhın muvacehesinde, mahzâ pâdişâha ikrâmen ve îsâren tasarrufunu ona terk edemez; zîrâ vezirin tasarrufu, pâdişâhın tasarruf-i zatîsinden müntakil bir tasarruf-ı arazîdir.

Pâdişâhın malının yine pâdişâha îsârı bârid bir şey olur. Fakat pâdişâh vezîre: İrâdemi tebliğ et, şöyle böyle yapsınlar ve sen de onun hususuna lâzım olan tasarrufâtı icra et! diye emr ederse, vezir pâdişâhın emir ve cebri ile tasarrufa kıyam eder; ve onun bu tasarrufu bittabi' ihtiyar ile olmuş olmaz. Ve pâdişâhın huzurunda terk-i tasarruf etmek kemâl-i ma'rifetten nâşîdir; yoksa pâdişâhın malım yine kendisine îsâr tarîkiyla değıldir. İşte arif her ne vakit âlemde tasarruf ederse, böylece emr-i ilâhî ve cebir iledir; kendi ihtiyarıyla değıldir. Zîrâ arif huzurdadır. Ve risâlet makamının dahi elbette tasarruf istediğine şüphemiz yoktur. Şu halde resul, Allah tarafından getirdiğı risâleti, kavminin kabul etmeleri için, mu'cize ile tasarruf eder; ve izhâr ettiği mu'cize ümmetinin indinde, onun risâletini tasdik eyler; ve bunun neticesi olarak dîn-i ilâhî zahir olur.

13. Paragraf:

Halbuki velî, bunun gibi değıldir. Ve maahâzâ resul, zahirde tasarrufu talep etmez. Zîrâ muhakkak resulün kavmine şefkati vardır. Binâenaleyh onların üzerine hüccetin zuhurunda mübalağa etmeyi murâd etmez; çünkü bunda onların helaki vardır. Böyle olunca, onların sebab-i helakleri olan hüccetin zuhurunda, mübalağanın adem-i iradesiyle, onların hayatlarını üzerlerine ibkâ eder (13).

Ya'nî risâlet makamı, kavmine karşı resulün mu'cize ikâmesiyle tasarrufunu îcab ederse de velayet makamı, velînin âdât-ı tabîiyyeye muhalif olarak, ekvânda tasarrufunu iktizâ etmez.

Çünkü "velî" Bâtın isminin mazharı olduğu için, dîn-i ilâhîyi izhâr etmek maksadıyla, kerâmâtla zuhuru lazım değildir. Izhâr-ı kerâmâta me'mûr olursa o başka. Bu halde kendisi ma'zûrdur. Yoksa velî kendi vücûdunda hakkı izhâr ederek, vücûdunu ifna ve esrâr-ı ilâhiyyeyi ihfâ etmeğe me'mûrdur. Hattâ peygamber bile, makâm-ı risâlet tasarrufu îcab ettiği halde, zahirde tasarrufu talep etmez. Fakat bâtında tasarrufu talep eder. Çünkü onun matlûbu kavminin kulübünü dalâletten hidâyete, bâtıdan hakka döndürmektir.

Ve peygamberin zahirde tasarrufu talep etmeyip mu'cize ikâmesinden sakınması kavmine şefkatinden dolayıdır. Yani mucize göstermesini istemezler, göstermemeyi yeğlerler. Bu da kavmine şefkatinden dolayıdır, Zîrâ mu'cizât delildir. Binâenaleyh onların üzerine delilin zuhurunda mübalağa etmeyi istemez. Yani peygamber ümmetine yahut kavmine bir mucize gösterdiği zaman o mucize ile kendisine inanma kayıtlar, yani mutlaklaşır. Yani sadece lisanen "ben peygamberim bana inanın" demesi başka şey, mucize göstererek kendini kanıtlaması başka şeydir. Mucize gösterdiğinde mutlak olarak itaat etmeleri gerekir.

Çünkü mu'cize ikâme ettiği halde kavminin yine dalâlette sabit kadem olması, onların helakine sebebedir. Şu halde onların sebep-i helakleri olan mu'cizâtın delili zuhuru emrinde, şefkatinden nâşî, mübâlağa etmemesiyle, hayatlarını onların üzerinde ibka eder; ve kavmine karşı yalnız tebliğ ile iktifa eyler. Nitekim Hak Teâlâ buyurur: (Mâide, 5/99).

عَلَى الرَّسُولِ الْإِبْرَاهِيمَ

14. Paragraf:

Ve tahkikatı resul kezâlik bildi ki, muhakkak emr-i mu'ciz bir cemaata zahir oldukda, onlardan ba'zıları onun nezdinde mü'min olur; ve onlardan, onu bilen ba'zıları da, ona inkâr eder; ve zulüm ve ulüvv ve hased ile ona tasdiki izhâr etmez; ve onlardan ba'zısı da bunu sihre ve îhâma ilhak eder. İmdi vaktâ ki rusûl, bunu ve ancak kalbinj Allah Teâlâ'nın nûr-ı îmanla münevver kıldığı kimsenin mü'min olduğunu, ve bir şahıs, îman denilen bu nûr ile nazar etmediği vakit, onun hakkında / emr-i mucizin nef vermediğini gördü; şu halde eseri nâzîrinde ve onların kalblerinde âmm olmadığı için, umûr-ı mu'cize talebinden himem kasır oldu (14).

Ya'nî resul, mu'cizenin delili ikâmesinde mübalağa, kavminin helakini mûcib olduğunu bildiği gibi, şakk-ı kamer ve ihyâ-yı emvât ve sâire misillû emr-i mu'ciz, bir cemaata zahir olduğu vakit, onlardan ba'zılarının bu mu'cizâta îmân edeceğini ve ba'zılarının dahî bunun olağan üstü şeyler olduğunu bilmekle beraber inkâr eyliyeceğini; ve meselâ zamân-ı saadette bulunan Velîd ve sâire misillû zulüm kasdıyla ve Ebû Cehil gibi de yüce makam ve galebe maksadıyla ve kendi vicdanına karşı nübüvveti teyakkun eden Medine yahûdilerinden Ebû Amir gibi hased sebebiyle tasdiki izhâr etmiyeceklerini; ve ba'zılannın (Kamer, 54/2)

وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ النُّجُومِ
سَاهِبًا يَأْتِيهِمْ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ

onlar mu'cize görseler, yüz çevirip bu sihr-i dâimdir, derler" âyet-i kerîmesi mucibince sihre ve îhâma ilhak edeceklerini dahi bilir. Nitekim zamanımızın zâhiri gören olan tabiat esirlerinden birisi, berât-ı dalâlet-i olan bir manzumesinde:

Mugfil u muğfel o İsa, Musa

Köhne bir kizb-i mutalsamdır asa

demiş, yani; Aldatan aldatılan o İsa, Mûsâ Köhne bir sihirli yalandır asâ demiş ve bu zincirleme hezeyanlarıyla kendisinin hakikatleri gören olduğunu iddia eylemiştir.

Binâenaleyh peygamberler, ümmetlerinin ikrar ve inkârda ahvâl-i muhtelif ve isti'dâdât-ı mütefâvitesini ve ancak Allah'ın nûr-i îmanla kalbini münevver ettiği kimselerin îman getirdiğini; ve mu'cizeye ve peygambere îman denilen nur ile nazar etmeyen kimse hakkında mu'cizâtın fâide vermediğini gördüklerinde, kavimlerine mu'cizâtın delili ortaya çıkmasıyla dalâletten hidâyete dönmeleri için, hakta mu'cize emirlerini talep hususunda onların himmetleri kasır oldu. Çünkü mu'cizenin te'sîri ona nazar edenlerin zahir vücudlarında ve kalblerinde umûmiyyet üzere vâki' olmaz.

Zahir vücudlarında te'sîrin umûmî olmayışı, cümlesinin kalbleri nûr-i îman ile münevver olmamasındandır. Yani herkeste mucizenin tesiri aynı şekilde olmaması iman nurlarının kendilerinde olmamasındandır. Ve kalblerinde te'sîrin umûmî olmayışı da, isti'dâdât-ı zâtiyye ve gayr-ı mec'ûlelerinin farklılık bulunmasındandır. İsti'dâd-ı gayr-ı mec'ûl Fass-ı Üzeyrî'de izah olunmuştur; oraya müracaat buyrulsun. Binâenaleyh, kalbi ezelde nûr-i îmanla nurlanmış olan kimse, bu âlem-i şehâdette dahî, mü'min olarak zahir olur; ve ilm-i ilâhîde ayn-ı sabitesinin hidâyete isti'dâd olmayan kimseler dahî, bu âlemde hidâyetle zahir olmazlar. Ve bu bahsin tafsili dahî Fass-ı Üzeyrî'nin evâilinde izah olunmuştur.

15. Paragraf:

Nitekim Allah Teâlâ hazretleri, resullerin ekmeli ve halkın a'lemi ve halde onların asdaki hakkında: "Yâ Habîbim sen sevdiğin kimseye hidâyet etmezsin, velâkin Allah Teâlâ dilediğine hidâyet eder" وهو أعلم

بِالْمُهْتَمِلِينَ (Kasas, 28/56) buyurdu. Ve eğer himmet için te'sîr umûmî olaydı, Resûlullah (s.a.v)in himmeti

te'sîr ederdi. Ve lâbüddür ki hiçbir kimse Resûlullah (s.a.v.)den ekmel ve himmette ondan a'lâ ve akvâ değildir. Halbuki amcası Ebû Tâlib hakkında te'sîr etmedi; ve zikrettiğimiz âyet Ebû Tâlib hakkında nazil oldu. Ve kezâlik Allah Teâlâ Resul hakkında: "Onun üzerine belağdan gayrı birşey yoktur" (Mâide, 5/99) buyurdu. Ve yine buyurdu ki: "Yâ Habîbim, senin üzerine onların hidâyeti yoktur; velâkin Allah Teâlâ

dilediğine hidâyet eder" لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ (Bakara, 2/272) Ve Allah sûre-i

Kasas'da (Kasas, 28/56) ya'nî "Allah Teâlâ mühtedî olanları a'lemdir" kavlini ziyâde eyledi. Ya'nî a'yân-ı sâbiteleriyle ademleri halinde kendilerinin hidâyetlerine olan ilmi, Hakk'a itâ edenleri a'lemdir (15).

Ya'nî umûr-ı mu'cize emirlerinin te'sîri umûmî olmadığı için, Hak Teâlâ, peygamberlerin en kâmilî ve halkın en âlimî ve en sâdıkî olan Fahr-i âlem (s.a.v.) Efendimiz'e hitaben:

اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ (Kasas, 28/56) buyurur. Ya'nî "Yâ

Habîbim, sen karâbet-i cesediyye ve ba'zı sıfât-ı tabîiyye îcâbinca sevdiğin kimseye, Muhammed denilen kayıtlı vücudun ve müteayyinin ile hidâyet etmezsin; fakat ilm-i ilâhîde a'yân-ı sabiteleri, isti'dâd-ı gayr-ı mec'ûlîleriyle Hak'tan hidâyet taleb etmiş olan kimselerin bu hazret-i şehâdetle hidâyetle zahir olmalarına meşîyyet-i ilâhiyye taalluk eder" buyurdu. Yani ilahi dilemeye bu taalluk eder. Demek oluyor ki peygamberlerdeki himmetin tesiri umumi değildir. Eğer umumi olsaydı, Ebû Tâlib hakkında, (S.a.v.) Efendimiz'in himmetleri te'sîr ederdi.

Ve şüphe yoktur ki, hiçbir kimse cenâb-ı Fahr-i âlem (aleyhis-sâlâtu ve's-selâm) Efendimiz'den, vücûdda ekmel ve himmet ve tasarrufda a'lâ ve akvâ değildir. Böyle olduğu halde onun himmeti amcası Ebû Tâlib hakkında tesirli olmadı; ve hattâ bu zikr olunan âyet-i kerîme hassaten Ebû Tâlib hakkında nazil oldu. Ve keza himmetin te'sîri umûmî olmadığı için, Hak Teâlâ Peygamber hakkında (Mâide, 5/99)

مَا عَلَى الرَّسُولِ لِأَلْبَلَاغِ ya'nî "Peygamberin vazifesi ancak tebliğdir" buyurdu. Ve bundan başka da buyurdu ki:

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ Ve onlar bu hazret-i şehâdette, demirler mîknatısın cezbiyle etrafına toplandığı gibi, senin muhitine cezbelenmiş olurlar. Oraya doğru çekilirler. Ve Hak Teâlâ bu âyetleri beyan buyurmakla beraber, fazla olarak sûre-i Kasas'da هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَمِّينَ (Kasas, 28/56) kavlini dahî zikr eyledi. Ya'nî "Allah Teâlâ mühtedî olanları a'lemdir" yani boyun bükenleri bilir dedi ki, Allah Teâlâ, ilm-i ilâhîde a'yân-ı sabitelerinin isti'dâdiyla kimlerin Hak'tan hidâyet talep etmiş olduklarını bilir, demek olur. Ma'lûm olsun ki vücûd-ı mutlak-ı Hakk'ın külliyyet i'tibâriyle beş mertebesi vardır:

Birincisi: Zât-ı ahadiyyet ve lâ-taayyün mertebesidir. Bu mertebede Hakk'ın hiçbir sıfat ve isim ile tavsif ve vasıflanması mümkün değildir. Zîrâ cemî'-i niseb ve izâfâtan ganîdir. Bütün nisbetlerden ve izafatlardan izafi olan her şeyden ganidir. Ve bu niseb ve izâfâtın cümlesi zât-ı ahadiyyette mahv ve müstehlektir. Ve "vücûd-ı mutlak" ta'bîri mahzâ bu mertebeye işaret için mevzu' bir ıstılahtır.

İkinci mertebe; Sıfat ve esma mertebesidir ki, vücûd-ı mutlak-ı Hak şuûnât-ı zâtiyyesi olan sıfat ve esması hasebiyle, ilmen müteayyin ve mütecellî olur. Ve hazret-i ilmiyyede peyda olan bu suver-i esmâiyyeye "a'yân-ı sabite" derler ki, bunlar, mümkinâtın ilm-i ilâhîde sabit olan hakâyıktır. Yani bütün bu mümkinat aleminde sabit olan

hakikatleridir. Ve a'yân-ı sabite hâriçte mevcûd olmadıklarından mec'ûl, ya'nî muhdes, var edilmiş değildirler. Zîrâ mec'ûliyyet hâriçte mevcûd olmakla olur. Yani vücut bulmak "ceal" kılınması harice çıkmasıyla mümkün olur. Ve ahadiyyet deryasında helak olmak suretiyle birlikte olan esma, bu mertebede yekdîğherinden ayrılırlar.

Üçüncüsü: *Mertebe-i ervâhdır ki, vücûd-ı mutlak-ı Hak, a'yân-ı sabite hasebiyle bu mertebede ukül ve nüfûs-ı mücerrede olarak zahir olur. Yani akıl ve mücerret nefis olarak zahir olur.*

Dördüncüsü: *Misâl-i mutlaktır ki, bu mertebede, keza vücûd-ı mutlak-ı Hak, a'yân-ı sabite hasebiyle, mertebe-i şehâdette zahir olacak olan mevcudatın suver-i misâliyyeleriyle müteayyin ve mütecellî olur. Yani şehadet aleminde meydana gelecek olan varlıkların suretleri misali suretleriyle tayin ve tecelli olur. Ve bu suver, âynada çıkmış olan hayâl gibi latîf olup, cüzlere bölünmesi ayrılması mümkün değildir.*

Beşincisi: *Hazret-i his ve şehâdetdir ki, bu mertebede dahî yine, vücûd-ı mutlak-ı Hak, keza a'yân-ı sabite hasebiyle sûver-i kesifede zahir olur. Yani vücud-u mutlak olan Hakk yine burada zahir olur, Ve bu suretler cüzlere bölünmez ayrılmazlar. İşte bu merâtibin kâffesi, bir vücûd-ı namütenahinin tenezzülâtı ve tecelliyâtıdır. zikr olunan merâtibin neticesi, insân-ı kâmil olup, cemî'-i merâtibi câmi'dir.*

Binâenaleyh insân-ı kâmil mertebesi vücûd-ı mutlak-ı Hakk'ın altıncı mertebe-i tenezzülü ve tecellîsi olmuş olur. İmdi a'yân-ı sabite ilmi ilâhîde ne suretle sabit olurlarsa o suretle Hakk'ın ma'lûmu olurlar. Binâenaleyh ilim, ma'lûma tâbi' olmuş olur. Fakat bundan ba'zı zevatın zehabı gibi ilm-i Hakk'ın gayrdan müstefâd olduğu ma'nâsı çıkarılmasın. Yani Hakk ilmini gayrıdan istifade etmiş olduğu manası çıkarılmasın. Zîrâ a'yân-ı sabite esmanın suretleridir; ve esma ise şuûnât-ı zâtıyyeden ibaret olup, zât-ı Hakk'ın aynıdır. Binâenaleyh, gayr nerededir ki, Hak'ın ilmi ondan

istifade etmiş olsun. Meselâ insan "hattat" olmalıdır ki, kendisinin hattat olduğuna ilmi lâhik olsun. Şu halde kendi indinde hattatlığı ma'lûm olduktan sonra, bir kimse kendi hakkında, "Ben hattatım" diye hüküm eder; ve onun hattatlığı hakkındaki ilmi, "ma'lûm" olan hattatlığına tâbi' olmuş olur.

Yani o hattat yazıyı yazmadan evvel ben hattatım diyemez, çünkü ispatı yoktur, ne zaman ki yaptığı iş ortaya çıkacak ondan sonra ben hattatım diyecektir. Bu durumda ne oldu ilim maluma tabi oldu. İmdi a'yân-ı sabiteden herbirisinin bir iktizâ-yı zâtisi vardır ki, ona "isti'dâd" ve "kâbiliyyet" ta'bîr olunur. Hz. Hak Sübhânehû ve Teâlâ'nın vücûd-ı haricîde zuhuru, ancak herbir "ayn"ın suretinde o "ayn"ın ne fazla ve ne eksik isti'dâdına münâsib olarak vâki' olur. Yani ayan-ı sabitenin istidat ve kabiliyeti ne ise ona göre zuhur eder. Binâenaleyh mü'minin ayn-ı sabitesinin isti'dâdı îmânî, ve kâfir ve âsînin ayn-ı sabitesi dahî küfür ve isyanı taleb etmiştir; yani bunu kendisi talep etmektedir ve onların herbirisi vücûd aynasında taleb etmiş oldukları sıfat üzere "Kün!" emriyle zahir olmuşlardır. Burada şu çok mühim bir meseledir, Cenab-ı Hakk cümlemize akıl, fikir, zeka, gönül genişliği versin, gönül anlayışı, hazım gücü versin, hazım güzelliği versin hani 7/172 ayetinde اَلَسْتُ

اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا لَمْ يَشْهَدْنَا
İşte oradaki لَمْ بودur. İşte Hakk tarafından "KÜN" demek, "feyekün" hemen oldular hükmüyle işte orada ayan-ı sabiteleri hepsi "ben sizin Rabbiniz değil miyim" hitabını hepsi kabul ettiler. Yani Rab olan bir varlığı ve kendilerinin merbub olduğunu Rabba bağlı olduklarını Rablarını kabul ettiler ve kendilerine verilen görevin hepsini kabul ettiler ve de söz verdiler. Biz kulluğumuzu yapacağız diye. Ama genelde tefsir kitaplarında iman ehli yönüyle bunun söylenildiği zannediliyor. Yani biz hakka iman edeceğimiz dünyada isyan etmeyeceğiz şekliyle söz verildi diye izah edilmektedir. Halbuki orada onların hepsi dosdoğruyu söylediler çünkü

hangi ayan-ı sabite ne şekilde programlanmışsa ceal edilmişse onun sözünü verdiler. Ve de burada onu yaşamış oluyorlar.

Ve de her şey dosdoğru yerli yerinde olmuş oluyor. Bakın burası o ayet hakkında çok mühimdir, çok mühim bir hadisedir. Gene iman anlamında ama onların imanları değişik; diğerinin imanı küfür, diğerinin ki de iman ismini verdiğimiz şeydir. Ama küfür de onun imanıdır, onun doğrusudur. O zaman her varlık kendi ayan-ı sabitesi hangi istikamette ise ve hangi esmaya tabi ise o esmanın Rabbi o esma onun Rabbi olduğundan o esmaya Rab olarak söz verdi. Rabb-ul Erbab'a değil, herkes kendi Rabb-ı hasına söz verdi ki biz bunu yapacağız diye. Hepsi söz verdiler ve sözlerini yerine getirdiler ve de getirmekteler de. Kimse sözlerinden dönmüş değildir.

Beyt-i cenâb-ı Hâfız: Tercüme: *"Her ne varsa bizim endamsız olan kâmet-i nâsâımızdandır; yoksa Sen'in nûr-ı vücûdunla teşrifin, kimsenin boyuna boşuna uymayacak surette kısa ve kifayetsiz değildir."*

16. Paragraf:

İmdi isbât etti ki, muhakkak ilim ma'lûma tâbi'dir. Binâenaleyh "ayn"ının sübûtunda ve ademi hâlinde mü'min olan kimse, vücûdu hâlinde de o suretle zahir olur. Ve muhakkak Allah Teâlâ, onun böyle olduğunu ondan bildi. İşte bunun için (Kasas, 28/56) buyurdu. Vaktaki Hak Teâlâ böyle dedi, (Kâf, 50/29) ya'nî "Benim indimde kavl, ya'nî hüküm tebdil olunmaz" dahî buyurur. Zîrâ benim kavlim, halkımda ilmimin haddi üzeredir; "Ve ben kullarıma mübalağa ile zulmedici değilim" (Kâf, 50/29) Ya'nî, Ben onları şaki kılan küfrü üzerlerine takdir etmedim ki, ba'dehû onların ityâna tâkatları olmayan şeyi onlardan talep edeyim. Belki biz onlara ancak ilmimiz hasebiyle muamele ettik; ve biz onları ancak nüfûslarından ve üzerinde buldukları şeyden, bize i'tâ ettikleri şeyle

bildik. Binâenaleyh eğer zulüm varsa, zâlim olanlar onlardır. Bunun için Hak Teâlâ (Bakara, 2/57) ya'nî "Velâkin onlar kendi nefislerine zulmettiler" buyurdu. Böyle olunca Allah Teâlâ onlara zulm etmedi (16).

Ya'nî yukarıda zikr olunan kavî-i kerîmi ile Hak Teâlâ hazretleri isbât buyurdu ki, ilim ma'lûma tâbi'dir. Binâenaleyh ilm-i ilâhîde her bir ism-i ilâhînin sureti nasıl mürtesem resimlenmiş olursa, o suret üzere Hakk'ın ma'lûmu olur, yani zuhura çıktığı şekilde bilinir. Ve Hakk'ın irâdesi dahi, o ilim üzerine taalluk eder. Şu halde bir kimsenin ayn-ı sabitesi, hâl-i ademde yani yokluk halinde Hâdî isminin sureti üzere mürtesem düzenlenmiş bulunmuş ise, vücûd-ı haricîsi hâlinde dahi hidâyet suretiyle ve mü'min olarak zahir olur. Ve Allah Teâlâ o kimsenin hidâyete isti'dâdını ve mü'min olarak zahir olacağını ezelde onun sûret-i ilmiyyesinden bildi.

İşte bundan dolayı Hak *هُوَ اعْلَمُ بِالْمُهْتَمِينَ* (Kasas, 28/56) buyurdu; ve keza *كَيْفَ بِدَلِّ الْقَوْلِ لَدَيَّ* (Kâf, 50/29)

dedi. Ve Hz. Şeyh (r.a.) kavî-i Hakk'ı tefsîren buyururlar ki: Zîrâ bir mahlûk benim ilmimde ne suret üzere sabit oldu ise, ben onu o suret üzere bilirim; ve o mahlûk hakkındaki ilmimin haddi yani sınırları, onun sûret-i ilmiyyesinin haddi kadardır. Ve ben kullarıma karşı zulüm edici değilim ki, onların üzerine istidatlarının lisanlarıyla istedikleri şeyin gayrisıyla hükm edeyim. Zîrâ "zulüm" lügatte "bir şeyi mevzi'inin gayrına vaz' etmektir". Yani zulüm bir şeyi yerinde olmadan kullanmaktır. Yani yeri olan bir şeyi başka bir yerde kullanmaktır. Yani uygun olmadığı yerde kullanmak ona zulümdür. Ve Hz. Şeyh *كَيْفَ بِدَلِّ الْقَوْلِ لَدَيَّ*

(Kâf, 50/29) âyet-i kerîmesini dahî Hakkın lisânı ile tefsîren buyururlar ki: (yani Muhyiddin-i Arabî hazretlerinin lisanı ile değil,)

Ben onları şakî kılan küfrü takdîr etmedim ki, sonra onların yapılmasına muktedir olmadıkları şeyi onlardan talep edeyim? Yani Mudil isminin ceali ile zuhura gelmiş bir insandan iman talep etmek ona zulüm olur. Bakın onun için peygamberler mucize göstermekte pek acele davranmazlar. Ve de peygamberlere kader sırrını görevlerinin sonlarına doğru açar denilmesinin sebebi de budur. Eğer kader sırrını bilirse tebliğden aciz kalırdı. Her şeyin takdir-i ilahi olduğunu her şeyin Hakk'ın bir esmasının bir zuhuru olduğunu, sen de o isimlerden birisi olduğunu bildiğinde kendine ait bir varlığın kalmadığını hem kendinde hem alemde bildiğinden diyecek bir şeyin kalmaz. Daha önceki kavimlerde bu bilgi teşhizatı yoktu. Bu bilgiler Muhammedi bilgilerdir. İşte onun için diyor ya "Benim ümmetimin velileri beni İsrail peygamberleri gibidir." Hatta daha da ileridir diyecek ama peygamberlik vasfına bir şey gelmesin zeval gelmesin diye öyle söyleniyor.

Ama Bayazıt-i Bestami ne diyordu; biz öyle bir deryanın sahiline ulaştık ki oraya beni İsrail peygamberleri ulaşamadı diyor. O derya Ahadiyet deryasıdır. Sonra onların ifasına muktedir olamadıkları yani tatbikine gayret gösteremedikleri bir şeyi onlardan ne diye talep edeyim diyor Cenab-ı Hakk. *Ya'nî ben zallâm değilim ki, şakâvetlerini mûcib olan küfrü, ezelde onların üzerine takdîr edeyim de, sonra da onların güçleri hâricinde olan îmânı talep edeyim; ve onlar iman edemeyince, bundan dolayı onları hesaba çekeyim. Belki bizim onlar ile olan muamelemiz, ancak ilmimiz hasebiyledir; ve biz onları ancak nefislerinde faaliyetleri ile bize verdikleri gösterdikleri şey üzerine bildik. Ve bize i'tâ ettikleri şey, onların isti'dâd-ı zatî ile Yani Zat'î istidatları ile yokluk halinde üzerinde sabit oldukları şeydendir. Eğer onlar kendi nefislerinden bize i'tâ ettikleri şeyde zulüm vâki' olmuş ise, zâlim olan kendileridir. Her kim ne istemiş ise Hak onu ihsan etmiştir. Hak ihsanından dolayı mes'ûl değildir. Mes'ul olan, Hak'tan talep edenlerdir.*

يَمَانِعُ لِمَنْ يَسْأَلُونَ (Enbiyâ, 21/23) Ve

işte zâlim onlar oldukları için Hak Teâlâ "Velâkin onlar nefislerine zulm ettiler" (Bakara, 2/57) buyurdu.

وَمَا ظَلَمْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَا نَزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَ وَالسَّلَامَا كَلُوا
مُرْتَابَاتٍ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ
يَظْلَمُونَ

Bakara(2) / 57- Bulutla sizi gölgelendirdik, size kudret helvası ve bıldırcın gönderdik ve "Verdiğimiz güzel nimetlerden yiyiniz" (dedik).Gerçekte onlar bize değil sadece kendilerine kötülük ediyorlardı. Şu halde mademki Hak, cebren onları kâfir olarak takdîr edip, küfürlerinden dolayı muâteb tutmamıştır, binâenaleyh onlara zulm etmemiştir.

Şeyh Sadi'ni "Bostan Gülistan" adlı eserinden:

Bir zamanlar bir ressam varmış, bir yerde odasında resim yapıyormuş, bazı arkadaşları gelmişler bakmışlar ki resmettiği tabelalarda hep hayvan resimleri var, sormuşlar sen başka resim yapmasını bilmez misin demişler, o da demiş bilirim ama yukarıdaki bunları çiziyor, ben sadece içini dolduruyorum demiş. Bakın ne kadar hoş, aynen bu hadise ile ilgilidir. Yani programı yapıyor, onun içini dolduruyoruz biz sadece, yaşantısını ortaya getiriyoruz sadece.

17. Paragraf:

Ve kezâlik biz, onlara ancak dememizi, zâtımızın i'tâ ettiği şeyi dedik; ve zâtımız şöyle demekten ve böyle dememekten üzerinde bulunduğu şeyle bizim ma'lûmumuzdur. İmdi biz ancak dememizi bildiğimiz şeyi dedik. Biz dedik, kavî bizdendir; ve onlardan vâki'

olan semâ' ile onlar için imtisal ve adem-i imtisal vardır (17).

Ya'nî cenâb-ı Şeyh-İ Ekber (r.a.) hazretleri âyet-i kerîmenin lisân-ı Hak'la yani Hakk'ın lisanıyla ayetin tefsirine devam ederek buyururlar ki: Bizim zâtımız, onlara ne demekliğimizi i'tâ etti ise, biz onlara o şeyi dedik. Zîrâ a'yân-ı sabite esmâ-i ilâhiyyenin suretleridir; ve esma, müsemmâ olan zâtın aynıdır. Yani isimler isimlenmiş olan Zat'ın aynıdır. Binâenaleyh a'yân-ı sabite zât-ı ahadiyyenin aynı olur.

Ve zât-i ahadiyye, haddi zâtında bî-taayyün ve bî-renk olduğu halde, tenezzülen kendi esmasının suretlerinde müteayyin ve mütecellî olur. Yani kendi isimlerinin suretinde tayin edilmiş meydana gelmiş ve mütecelli parlamış cilalanmış olur. Ve bizim zâtımız, şöyle demekten ve şöyle dememekten ne şey üzerine ise, o şeyle bizim ma'lûmumuzdur. Binâenaleyh bizim zâtımız ne şeyle emretmeyi veya emretmemeyi iktizâ ettiyse, biz onunla emrettik. Biz ancak demek iktizâ ettiğini bildiğimiz şeyi dedik. Yani bir şey ne gerekiyorsa onu dedik. Ya'nî ne vecb ile emretmek lâzım idiyse, o vech bizim ilmimizde sabit idi. İşte biz ancak o emri ettik ve lâyıık olan şey ne ise onu dedik. Biz dedik, "kavl" bizimdir; ve onlar tarafından vâki' olan "istimâ" ile "imtisal" ve adem-i imtisal onlarıdır. Uymak veya uymamak onlardandır.

Ma'lûm olsun ki vücûd, birdir. O vücûd, öyle bir mutlaktır ki, hiç bir hudûd ile mahdûd ve hiçbir kayd ile mukayyed değildir. Fakat zati nisbetleri mevcûd olduğundan, zâtında mündemiç yani içinde var olan ve esmasından ibaret bulunan bu nisbetlerin zuhûr-ı kemâlât zuhuru için, kesret nisbetlerinden müstesna bulunan ahadiyyet mertebesinden, vâhidiyyet mertebesine ve esmâiyyeye tenezzül buyurmuştur.

Ve bu isimler mertebesinde vücûd-ı Hak'ın iki "eli" vardır ki, biriyle verir, diğeriyle alır. Binâenaleyh bu mertebede

Hak, Mütakellim ismiyle söyler yani kelam ismiyle söyler, ve söylediği zaman Mürîd ismiyle irâde eyler. Bunlar fail elidir; ve fiili kabul eden el hasebiyle de söylediğini işitir ve irâde ettiği şeye uyma eder. Ve şeyin ilm-i ilâhî mertebesinde yokluk halinde sabit olan zâtı, mucidinin zâtına mukabildir. Yani icat ettiğinin zâtına mukabildir, Ve mucidi o şeyin kendi vücûdunu îcâdda ne gibi bir şeyle emr etmiş ise, o emre imtisal ile o şeyin kabulü, mucidinin "Kün!" kavline tekabül eder. Ve ilm-i ilâhîde ve ism-i Bâtın'da sabit olan şeyin kuvvetinde zuhur vardır. Onun tekevvünü için emir sudur ettiği vakit o şey, ancak kendi nefsinin kendi îcâd eder. Çünkü ayan-ı sabitenin özünde zaten o hakikat vardır. O kabiliyet de vardır.

Velâkin Hak ile ve Hak'ta îcad eder. Kendinde ayrı bir yerde ayrı bir şeyde mekanda değil, Ve Hak canibinden o şeyin tekvîni için sâdır olan emir, onun ind-i Hak'ta malûm olan isti'dâdına göre vâki' olur. Hangi esmanın emri varsa o emri verir. Yani ayan-ı sabitesinde hangi oluşum varsa onun emrini verir. İstidadına göre vaki olur. Binâenaleyh Hak tarafından "kavl" ve şey tarafından dahi "işitip" o emre "imtisal" etmek hususu sabit olur. Yani Hakk'ın "kün" emri sabit duyan mahal tarafından ona uymak sabit olur. Ve bir şeyin isti'dâdına Hakk'ın ilmi, kendi zâtına olan ilmidir. Çünkü ilm-i ilâhîde sabit olan şey, bir ism-i ilâhînin suretidir; yani sabit olan ayan-ı sabite bir ismin suretidir. O isimlerde kendi Zâtına aittir, ve o ism-i ilâhî ise zâtın şe'ni ve nisbetidir. Ve Hak kendi şuûnâtını ve zâtının muktezâsını bilir. Şu halde ilim ile ma'lûm vücûd-i vahidin nisbetlerinden ibaret olmakla şey'-i vâhid olur. Yani tek şey olur. Yek diğerinden ayrı görünüşleri bir emr-i i'tibârîdir, itibari bir görüştür ayrı görünüşleri.

18. Paragraf:

Şiir: İmdi hepsi bizden ve onlardandır; ve ahz dahi, bizden ve onlardandır (18).

Hız. Şeyh (r.a.) lisân-ı Hak'la buyurlar ki: Zât-ı ahadiyyemizin muktezâsı olan şe'nler ve esma i'tibâriyle, bu zuhuratın tümü bizdendir. Ve fakat zât-ı ahadiyyemiz o şuûnâtımız ve esmamız olmasa, eserler ile zahir olmak mümkün olmayacağından, bu i'tibâr ile kâffe-i zuhurat onlardandır. Ve esma bizim zâti şe'nlerimiz olmak hasebiyle hakikatlerini bizden almışlardır. Ve onların hakâyıkı ne suretle ma'lûmunuz olduysa, ilmimiz o ma'lûmâta tâbi' olduğundan, bizim ilmimiz, işte bu ma'lûmâtta alınmıştır.

Bu beyt-i münîfdeki: "Bizdendir ve onlardandır" ta'bîrleri, ahadiyyet mertebesi ile, vâhidiyyet mertebesine nazaran kullanılmıştır. Bu da nisbî ve i'tibârî bir şeydir. Yoksa hakîkatte vücûd ve esma hep Hakk'ındır. Ve ilim ve ma'lûm şey'-i vâhiddir. Ve bu nümayişin tümü, bütün Hakk'ın kendi nisbetleriyle olan hüner sanatkarlığından başka bir şey değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de buyrulur: (Muhammed, 47/36) Ya'nî "dünyâ hayatı ancak oyun ve eğlencedir."

اَللّٰهُمَّ يٰ وَوَالِدِ الدُّنْيَا الْعَبِّ وَطُورُوا تَنْوًۢا مِنْ وَاوَا تَتَقَوُّوْا تَكْم
اَجْرِكُمْ وَايَسْئَلِكُمْ اَمْوَالِكُمْ

Muhammed (47) / 36- Gerçek şu ki, dünya hayatı oyun ve oyalanmadır. Eğer inanır ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size hak ettiklerinizi verir. Sizden bütün mallarınızı da istemez.

Ve dünyâ hayatının oyun ve eğlence olması, bizim vehim ettiğimiz varlığımıza nazarandır; yoksa Hakk'a nazaran oyun ve eğlence değildir. Onun zahiri hezeyan, fakat bâtını ciddin ciddidir. Zîrâ kemâlât-ı esmâiyyenin zuhuru ancak mazharlar ile olur. Binâenaleyh mazharların kemâlâtı, Hakk'ın kemâlâtıdır.

Mesnevi: Tercüme: "Bu "ben" ve "biz" i'tibârâtını, kendin ile hizmet oyununu oynamak için yaptın."

Yani kendi kendine hizmet oyununu oynamak için yaptın Velhâsıl emrin küllîsi Hak'tan ve bizdendir; ve ahzın tümü de

keza Hak'tan ve bizdendir. Yani tutmanın hepsi de Hakk'tan ve bizdendir.

19. Paragraf:

Eğer onlar, bizden değil iseler, şu halde şüphesiz biz onlardanız (19).

Ya'nî eğer a'yân-ı sabite, vücûdda bizden değil iseler ve bizim suretlerimiz üzerine ve bizim cismimizle olmazlarsa, şüphesiz biz onlardanız ve onların hakikatindeniz ve onların varlığı ile varız; zîrâ a'yân-ı sabiteye " Hakkın isimleri" diye isim verilir. Ma'lûm olsun ki, ve ya'nî "bizden" ve "onlardan" ta'birlerinde ikilik ma'nâsı vardır. Halbuki vücûd-ı hakîkî ancak birdir. Binâenaleyh bu ta'bîrler nedir? Yukarıda îzah olunduğu üzere bu ta'bîrât, vücûd-ı vahidin nisebi olan esmadan zuhur etmiştir; ve nisebin vücûdu, ancak o nisbet sahibinin vücuduyla kaim ve ona tâbî'dir.

Binenaleyh onların vücûdu izafîdir, yani isimden ibarettir. Ve isimlenmiş olan vücûdun şânı hakîkatte ademdir, yokluktur. İmdi Hakk'ın ma'lûmu olan a'yân-ı sabiteden ba'zılarının zuhura çıkmış olan ve âlem-i şehâdette bulunan enbiyâ ve evliya gibi a'yân-ı vücûdîyye vücûdda isneyniyet lâzım gelmemesi için, kendilerinin vücûd-ı Hak'la mevcûd olduklarını iddia etmezlerse, varsın onlar öyle desinler. Şübhe yoktur ki Hak onlardandır. Yani onlar bunu iddia etmeseler de varsın etmesinler, ya'nî Hakk'ın vücûd-ı mutlakı onların sûretleriyle müteayyin ve mütekayyid olmuş ve kemâl-i zuhur ile onlardan zahir bulunmuştur. Zîrâ Hak ahadiyyet mertebesinde mutlakiyet üzeredir; orada hiçbir özellik yoktur, bir suret ile taayyün ve takayyüd etmedikçe zahir olmaz. Ma'nâ, görünmek için suret ister.

Mesnevi: Tercüme: "Suret, suretsizlikten vücûda gelir; nitekim duman bir ateşten mütevelliddir. Bir odunun içinde ısı var ama onu yakmadan görmeyen mümkün değildir. Ateş bir manadır odunun içerisinde ama yakınca ve onu

dumanından da ateş olduğunu anlıyoruz. *Sonsuz olan mezâhib, yollar, işler ve sanayi', hep fikirlerin gölgesi, suretidir. Fâil-i mutlak hazretleri bilâ-şek bî-sûrettir, O'nun elinde suret âlet gibidir. O bî-sûret, vakit, vakit gizli yokluktan mahz-ı keremiyle suretleri izhâr eder. Ondan her bir suret, kemâl ve cemâl ve kudretten istifâza etmek için bu suretleri izhâr eder.*"

20. Paragraf:

Ey velî bu kelime-i Lûtîyyede'ki hikmet-i melkiyyeyi tahkik et! Zîrâ ma'rifetin içleridir (20).

Çünkü bu fass-i münifde Hz. Şeyh (r.a.), insanın yokluk izafesinden mahlûk olduğunu ve makâm-ı risâlet, dîn-i hakkı izhâr için tasarrufu iktizâ ettiği halde, ümmetine şefkatinden nâşî, tasarrufa mübaşeret etmediğini ve bu âlem-i şehâdette zahir olan her bir mevcûd, ilm-i ilâhîdeki a'yân-ı sabitelerinin suretleri üzere bulunduğunu bilen veliyy-i ârifde himmetle tasarruf bulunmadığını beyân buyurmuştur. Bunlar ise maârif-i ilâhiyyenin içidir. Binâenaleyh sen bu ma'rifetleri, hakikati ile ve zevk-i Muhammedî üzere bil! Bunlar Muhammedi zevkinde var diğer peygamberlerin ümmetlerinde yoktur.

21. Paragraf:

Şiir; İmdi sana sır zahir oldu ve emr dahi muttazih (aşîkar) oldu (21).

Ya'nî bu "hikmet-i melkiyye"de sana sırr-ı rubûbiyyet ve sırr-ı kader aşîkâr ve emr-i vücûd hakikati üzere açıldı. Çünkü sen bu ifadelerden sonra emr-i vücûd için fail ve kabil lâzım olduğunu ve hakikatte alan ve verenin Hak bulunduğunu anladın.

22. Paragraf:

Ve tahkîkan "tek" denilen zât-ı vâhid, "çift"te münderic oldu (22).

Ya'nî "tek" vasfı ile tavsif olunan vücûd-ı vâhid-i hakîkî, a'yân-ı âlemden ibaret olan "çift"te münderic oldu. Yani çiftin içinde bulundu. Zîrâ a'yân-ı âlem, ikilik mertebesinde vâkî'dir. Ve a'yân bu içinde olma ile hâsıl oldu. Çünkü vahidin tekrarı ile çift husule gelir; ve onun üzerine bir vâhid daha ilâve olunursa ferdîyyet hâsıl olur. Ma'lûm olsun ki, vücûd-ı mutlak-ı Hak bir vücûd-ı namütenahidir ki, kemâl-i letafetinden dolayı aklın idrakinden perdelidir.

Bu mutlak olan mertebede hiçbir sıfat ve isim ile vasıflanmaz. Yani akıl oraya ulaşamaz. Fakat bu mertebeden sıfat ve esma mertebesine tenezzül edince "Allah" ismi ile müsemmâ olur. Binâenaleyh "Allah" zât ile ahadî, sıfat ile vahiddir; ve sıfat esmanın menşeidir. İmdi Hak mertebe-i Zât'tan, mertebe-i ilme tenezzül buyurdukda, ilm-i ilâhîde esmânın suveri peyda olur; ve esma kesir ve muhtelif olduğundan, meydana gelen ilmin suretleri dahî kesîr ve muhtelif olur. İşte Hakk'ın tek olan vücudu, biri diğerinden daha kesîf olmak üzere bu âlem-i his ve şehâdete kadar tenezzül etmiş ve her bir mertebede, "ayn-ı sabite" denilen her bir ismin ilm-i ilâhîdeki sureti, o âlemin kesafeti nisbetinde bir kisve-i taayyüne bürünmüştür. Yani her alemde geçen o âlemin özelliğini alarak zuhura geliyor.

Binâenaleyh "halk" dediğimiz âlem vücûd-ı latîf-i Hakk'ın kesafetle zuhurundan ve ondaki suretler, suveri esmâiyyesine göre, yine kendisinin taayyün ve takayyüdünden ibarettir. Bu mukaddime anlaşıldıktan sonra bâlâdaki beyt-i şerifin ma'nâsı açılmış olur. Şöyle ki: Vücûd-ı vâhid-i Hak ferd ve vitr iken, esma bakımından, âlem-i halka bi't-tenezzül taayyün ve takayyüd eyledikde çift olmakla meydana gelir; zîrâ vücûd-ı halk dahî mademki vücûd-ı vâhiden ibarettir, şu halde vahidin yanına bir vâhid

daha ilâve edilmiş, demek olur. Ve vahidin yanına bir vâhid daha ilâve olunca, iki olur ki, buna da "çift" ta'bîr olunur. Fakat bu öyle bir çifttir ki, vücûd-ı vâhid-i Hakk'ın içinde peyda olmuştur; ve bu içinde meydana gelme diğer bir vücûda girmesi suretiyle değildir. Belki onun arizi bir sıfatından dolayı bir vücûd-ı izafiye sereyanıdır: yani izafi vücuda tesir etmesidir.

Misal: Buhar buharlığında tek olduğu halde, bir mertebe yoğunlaşınca bulut olur; ve bir mertebe daha yoğunlaştığı vakit su; ve yine yoğunlaşınca buz olur. Bu mertebelerin cümlesi buhara nisbeten sonradan olmuştur; ve buhar onlara nisbetle kadimdir, eskidir, ezeldir. Ve bulutun, suyun ve buzun vücûdlarında, tek olan buhar vücutlarında mevcuttur. Fakat buharın orda var olması oraya dışarıdan girmek suretiyle değildir; belki onların vücûdu buhardan başka birşey değildir. Yani oraya buhar girmiş değildir, ayrıca onların vücudu da buhardan başka bir şey değildir. Bunlar ancak buharın sıfât-ı arizasıdır, yani arizi sıfatlarıdır.

Maahâzâ bu mertebelerde onlara buhar denmez, ama özü hakikati itibariyle buhardır; zîrâ sıfat i'tibâriyle buhârın gayrıdır; ve buhâr-ı latifin tenezzülüyle onun mukabilinde, yine onun vücûdundan bir vücûd peyda oldu ki, o da bulutun vücûdudur. Binâenaleyh bire bir ilâve olunmuş oldu. Ve bu suretle çiftlik ve ikilik hâsıl oldu; ve tek olan buhar onda var oldu.

S O N

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BU FASS KELİME-İ ÜZEYRİYYE'DE MÜNDEMİÇ OLAN "HİKMETİ KADERİYYE" BEYÂNINDADIR

(a.s.v.) Efendimiz Muhyiddin İbnu'l Arabi hazretlerini mana aleminde eğittiği, vermiş olduğu ilimlerde kelime-i Üzeyir'de yani Üzeyir kelimesindeki mana içinde mevcut olan hikmet-i kaderiyyeyi beyan etmektedir, yani kader hikmetini beyan etmektedir bu bölüm. Kader hakikati Üzeyir'de (a.s.) ortaya çıkmış veya O'nun yaşantısında zuhura gelen bir hadisedir, dolayısıyla bütün insanlığa da buradan bilgi verilmiş oluyor.

Bu fassta Üzeyir kelimesine has olan buradaki kader hikmeti mevzu edilir. Zîrâ cenâb-ı Üzeyr'in hakikatinin gerektirdiği mesele bu olup, kader sırrını idrak etmeye yönelmiştir, ona rağbet etmiştir. Üzeyir (a.s.) kader sırrını öğrenmeye yönelmiştir.

Hız. Üzeyr, kudretin makdûra taalluku keyfiyyetinden taaccüb ve Hirbe karyesinin olduğu hâl üzere iadesini istib'âd etmiş "Hırbe" diye isimlendirilen bir yere gelmiş bakmış ki orası yıkılmış, burası nasıl tekrardan hayata geçer diye onu soruyor. O yıkılan şehrin yeniden onarılmasını uzak görmüş ve (Bakara, 2/259) ...

قَالَ اِنِّي يُحْيِيْ هٰذِهِ اللّٰهَ بَعْدَ ...

... وَتَهْتَا

Ya'nî "Bu hârâbatı bu halden sonra Allah Teâlâ nasıl ihya eder?" demişti. Yani yıkılmış, harab olmuş olan bu Hirbe'yi nasıl ihya eder dedi. Hak Teâlâ onun büyük görme ve istib'âdı sebebiyle suretin iadesinin ve ahkâm-ı kudretin çeşitlerini meydana çıkardı. Ya'nî onu yüz yıl ölü olarak bıraktı veya uykuda bıraktı ve ona tekrar hayat verdi. Binâenaleyh bu hikmet, Üzeyr (a.s.)a yakın kılınarak onun

halinde ortaya çıkararak kaza ve kaderin hükmü bu hikmetle anlatılmaya çalışıldı.

Ve "melk" ve şiddet, Hakk'ın ve esmâ-i ilâhiyyenin olup, kader sırrını idrak etmek oraya nüfuz etmek Hakk'a mahsûs bulunduğundan, bu "kaderiye hikmeti", "hikmet-i melkiyye"yi ta'kîb etti. Hikmet-i melkiye Lut'a (a.s.) veriliyor, hikmet-i kaderiye de Üzeyir'e (a.s.) veriliyor. Onun için Lut'dan (a.s.) sonra Üzeyir (a.s.) bu hakikate göre getirildi diyor. Çünkü bu kitaptaki sıra Kur'an-ı Kerimdeki peygamberler sırasına göre gitmiyor. Bazılarında değişiklik oluyor, işte o da hikmetleri birbirini takip ettiği için Fusus-ul Hikem'de manaları itibariyle sıralanmış oluyor.

Ve bunda, Allah'ta fani olup yani kendi varlığından bir şeyin kalmaması, bundan kasıt ölmesi, toprak olması anlamında değildir, kendi hissiyatından, kendi anlayışından, kendi varlığından, kendi nefsanîyetinden bir şey kalmaması ve bunun zaten hakka aitti onu idrak edip Hakk'a onu iade etmesidir. Yani kendi varlığını Hakk'a iade etmesidir. O zaman "fenafillah" Allah'ta fani olmuş oluyor.

Fenafillah olup rûkn-i şedid olan, hani Lut (a.s.) benim arkamda bana destek olacak kavmim yok demişti hani Lut'un (a.s.) kavimine iki melek gelmişti (Mikail (a.s.) ve İsrafil (a.s.)) nefsi isteklerinde aşırı giden kavmini helak üzere, kavimindeki erkekler genç erkek suretinde gelen Lut'un (a.s.) misafiri olan bu meleklerin kendilerine teslim edilmesini istemişlerdi. Lut'da (a.s.) bunları almayın işte benim kızlarım daha temizdir diye melekleri kurtarmak istediğinde Lut (a.s.) o gelenlerin melek olduklarını bilmiyordu. Kendisi zayıf olduğundan ve yardım eden kabilesi de olmadığından işte "rûkn-ü şedid" diye Hakk'a iltica etti.

Ve de dedi ki "ben yaşlı olmasaydım ve de rûkn-ü şedidim olsaydı yani çevremde bana güç verecek kimseler olsaydı ben size karşı gelirdim dedi. Burada "fenafillah" dediği odur. Rûkn-ü şedidim yok kendi gücüm de yok, işte bakın Hakk'ta tam fani olmuş olarak, onlara çıkıp da ne olursa olsun yaşlı olayım, şu olayım, bu olayım diye kendi

varlığı ile onların karşısına çıkmadı. *Ve bunda fani fillah olup rükn-ü şedit olan Hakk'a iltica eyleyen kimsenin, vücûd-ı hakkâni ile mevcûd olduktan sonra* bakın fenafillah mertebesinde tamamen kendi varlığından geçtikten sonra ama sonra Cenab-ı Hakk da ona yeni bir vücut, fenafillah mertebesinden sonra bakabillah ile yeni bir vücut vermesiyle Hakkani bir vücut ile mevcut olduktan sonra kader sırrına ve hikmet-i kaderiyeye muttali olacağına işaret vardır. Yani Lut'dan(a.s.) sonra Üzeyir'in (a.s.) hakikatinin anlatılmasında bu mana vardır. *Fenafillahtan sonra Bakabillaha geçiş vardır, buna işaret vardır. Nitekim Üzeyr (a.s.) imâte ve ihya olunduktan sonra, kader sırrına vâkıf oldu.*

Ve gene genel olarak denilir ki Cenab-ı Hakk peygamberan-ı Zışan hazretlerinin hiçbirine peygamberliğinin başladığında kader sırrını açmaz. Peygamberlik devresinin evvelinde kader sırrını açmaz. Ne zaman açar, tebliğini bitirdikten sonra yaşlılık zamanlarında açar, o zaman da artık yapacağını da yapmıştır tebliğ konusunda. Eğer kader sırrına vakıf olsa tebliğ yapması mümkün değildir.

İşte Fenafillah mertebesinde olduğu için yapacak bir şeyi kalmaz. Onun için Cenab-ı Hakk görev verdiklerine kader sırrını hayatının sonlarına doğru açar. Ama (a.s.v.) Efendimiz bunun dışındadır tabi ki. O her şeyle birlikte her şeyi ile kemaldedir, O kader sırrını bilir, kader sırrının içinde başka bir kader olduğunu bilerek tebliğini yapar, çünkü 48/8 ayetinde;

اِنَّا ارْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمِنْ شَرِّهِمْ وَنَذِيرًا

Belirtildiği gibi Efendimizin hali odur. Sen sadece tebliğ et diyor. Sen şahidsin, müjdeleyicisin ve ikaz edicisin. Sadece bunları bildir başka da bir şey karışma diyor.

1.Paragraf:

Bil ki, "kaza" Allah'ın eşyada hükmüdür. Ve Allah'ın eşyada hükmü, Allah'ın eşyaya ve eşyada olan ilminin haddi üzeredir. Ve Allah'ın eşyada olan ilmi dahi, ma'lûmât nefislerinde ne hâl üzere sabit idiyseler, o ma'lûmâtın Hakk'a i'tâ ettikleri şeyin haddi üzeredir (1).

Biz her an kaza ve kader hükmü içindeyiz. "Kaza"; Cenab-ı Hakk'ın bir kişinin ayan-ı sabitesinde yapmış olduğu programının tamamıdır. Zaten "kaza"; hüküm demektir. Hükm edilmiş o şahıs için yahut o varlık için hükm edilmiş hayat sistemidir. Bu kazanın zaman içerisine zamana taalluk ettiğinde, peyder pey ortaya çıkması da kaderdir. Kader, miktar demektir, ayan-ı sabitedeki programın miktar miktar, zaman içinde çıkmasına da "kader" denir. Ay ay, sene sene, gün gün ortaya çıkması da kaderdir.

Ama kaderden sonra olan özel kazalar vardır, trafik kazası, iş kazası, gibi kazalar, bunlar yukarıdaki kazalar ile ilgili değildir. Muhyiddin-i Arabi hazretleri; kaza, kaza ile red olunur diyor. Yani bir kazanın ortadan kalkması için yani bir hükmün ortadan kalkması için ikinci bir kaza yani ikinci bir hüküm gerekiyor. Bir hüküm olmadan yeni bir hüküm gelmeden eski hüküm geçerlidir.

İşte dua ve sadaka kazayı defeder diyor ya, işte bu ikinci bir hükümle o duaya yapılan iyi haller ne ise onların getirdiği bir hükümle eski hüküm muallakta olan kaza şu tarafa veya bu tarafa geçebiliyor ama mutlak kaza bu tabii değişmiyor, onlardan da sorumlu değiliz. Neden sorumlu olsun ki zaten o mantıksız olur. Cenab-ı Hakk bizim kaza ve kaderimizde kendi iradesiyle mutlak yapmamız gereken şeyleri belirtmiş, ayan-ı sabitemizde iç halimizde belirtmiş, diyelim ki 60 senelik ömrümüzün 25 senesi Cenab-ı Hakk'ın belirttiği sistem üzeri gidecek buna bizim dahilimiz yoktur, onun tasarrufunda, buradan bize ahirette soru yok, ama

ömrümüzün bize bıraktığı kısımları vardır. Kader-i muallak dediğimiz, boşa dediğimiz, işte biz oralardan sorumluyuz.

Bir varlık hakkında nasıl bir program yapılmışsa o program onun kazasıdır. Bunun da çekirdekten ağaca, yemişe dönüşünceye kadar olan vakti de kaderdir. Çekirdeğin açılıp topraktan çıkması bir miktar, topraktan fidan olması bir miktar, dal budak salması bir miktar yani meyveye dönüşünceye kadar bunlar kader hükmündedir. Çekirdeğin içinde özünde bu kazanın hepsi vardır.

İşte zaman içerisinde açıldıkça o kaza çekirdek geliyor, kendini üretinceye kadar, meyvenin içerisinde tekrar kendini üretinceye kadar geçen bir sıra vardır, seyir vardır, işte bu seyire de kader deniyor. Şu bir gerçektir, hani farz-ı ayn, farz-ı kifaye hükümleri var ya, o kitapların bilinmesi lazımdır. İslamiyeti gerçek haliyle gerçek yönüyle kendimizi de gerçek hakikatimiz itibariyle tanımamız için bu kitapların içinde olan özellikleri bilmemiz lazımdır. Hani veliler diyorduk ya işte bu bütün velilerin yazmış oldukları ki bunlar bize çok büyük islami miraslardır.

Bugün bunların bir mevzuunu yazmak mümkün değildir. Yani bir fassını yazmak mümkün değildir. Çünkü yetişemiyoruz artık o insanı da yetiştiremiyoruz. En büyük mirasımızın zirveleridir bunlar, tasavvufun, ilmin, insanlığın, Cenab-ı Hakk irfaniyetinin, bunları bilmediğimiz zaman biz sadece suri birer Müslüman olmaktayız. Veya kelami veya lafzi, iç bünyede irfaniyeti olmayan, iç bünyesi kaynamayan, iç bünyesi ışıklanmayan açılmayan ama efendim işte namaz kıldık, hacca gittik geldik, hepsini de yaptık tabi bunların hepsi güzel şeylerdir.

Ama kişi, kişiliğini terk edemediği sürece firkattedir, uzaktadır, yani kendisi farkında olmasa bile uzaktadır. O firkatten yani o ikilikten kurtulabilmesi için mutlaka kendini tanıması lazımdır. Hani deniyor ya "nefsini bilen Rabbini bilir" Rabbı bilmeyi, nefsin bilinmesine bağlamıştır. Ve bu nefis dediğimiz bizim aslımız hakikatimiz, emmare dediğimiz nefis değildir.

Yani bizi kötülöklere götüren nefis değildir. Nefsin ne olduğunu nasıl ifade etmişlerdir, "nefs o şeyin hakikatidir" demişlerdir. Bakın şü genel görüntüsü herhangi bir eşyanın şunun, işte bu onun nefsidir. Yani kendi varlığıdır, hakikatidir, özüdür. İstersek biz buna plastik diyelim istersek işte kendi vasfını söyleyelim, ama bütün bu eşyanın her birerleri birey olarak birer nefistir.

İşte daha evvelki sohbetlerimizi hatırlarsak nefes-i rahmani bütün aleme yayıldığında ruhaniyeti ile nuraniyeti ile birlikte yayıldığında genel olarak nefes olarak isimlendirilerek yayıldığında nefes-i rahmani bunların her bir mahalde o mahallin özü olarak o mahallin varlığı o esma-i ilahiyenin hakikati manası olarak ortaya çıkan bireylerin aldığı isim nefistir.

Bakın cebimizdeki cüzdana "nüfus cüzdanı" diyoruz, akıl cüzdanı demiyoruz, insan cüzdanı demiyoruz, bakın cebimizdekiler bile bize nefis olarak belirtiyor. "Nüfus cüzdanları" yani nefislerin cüzdanlarıdır. Neden insan cüzdanı denmemiş, yahut kafa kağıdı genelde deniyor ya, ama bakın "nüfus cüzdanı" diyor. Ve Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'de insanın vasıflarından biri olan nefisten bahsederken 283 yerde insandan nefis olarak ifade ediyor.

O kadar yüksek bir şeye sahiptir. "insan" olarak altmış küsur yerde, çoğul olarak gene o kadar, işte "Âdem" olarak yirmi küsur civarında, beşer olarak yedi-sekiz civarında halife olarak birkaç yerde ama o kadar büyük sayı fazlasıyla 283 yerde "Nefs" diye belirtiliyor insandan. İşte bu nefsin içinde kendi mertebeleri olduğu gibi genel manada "Nefs" o şeyin hakikatidir diye ifade ediliyor.

İşte Allah'ın eşyada hükmü ve eşyada olan ilminin haddi üzeredir. Eşyaya olan ilminin hudutları üzeredir. Her eşyanın bir hududu vardır. O hudutlar o eşyanın varlığını ortaya çıkarmış oluyor. Elimizdeki bir kalemin bir hududu var, işte bu hudutlar içerisinde meydana gelen o eşya Allah'ın ilmiyle ortaya geldiğinden, onun haddi üzerinedir ve Allah'ın eşyada olan ilmi dahi malumat nefislerinde ne hal üzere sabit

idiyseler o malumatın hakka ita ettikleri şeyin haddi üzeredir.

Allah'ın eşyada bir ilmi, programı olmasa bu eşya vücut bulmazdı. Kalıp olmazsa eritilmiş bir demir yere dökülürse yerde yayılır gider, istenilen şekli hududu meydana getiremez. Ama ilim ile hangi kalıp yapılmış ise o kalıba döküldüğünde o kalıbın şekli hududu alınmış olur. İşte Allah'ın ilm-i ezelide o varlığı öylece düzenlemesi eşyada olan ilmi dahi malumat nefislerinde ne hal üzere sabit idiyseler yani şunun nefsindeki bunun bilgisi ne hal üzerinde ise batın alemde o malumatın Hakk'a ita ettikleri şeyin haddi üzeredir. Yani o bilinenin Hakk'a verdikleri şeyin hududları üzeredir diyor.

Ya'nî Hak ahadiyyet mertebesinde var olan bi'l-cümle sıfat ve esmâ-i ilâhiyyesinin kuvveden fiile zuhurunu murâd eylediğide, (şimdi bir ressam düşünelim bu ressam resmi yapmadan önce onun ressamlığı bilinmiyordu ama o resim sanatı kabiliyeti kuvvesinde iç bünyesinde. İşte o kuvveden fiile çıkmadıkça o bilinmiyor.) *nefesi rahmânî ile, o esmanın mazharlarının suretleri ilm-i ilâhîde peyda ve her birerleri ilmen zahir olup, birbirinden ayrılmış oldular.* Mesela "Kahhar" esmasının, "Cebbar" esmasının "Mümit" esmasının herhangi bir esmasının "Rezzak" esmasının bunu kuvveden fiile çıkmasını murad eylediğinde nefes-i rahmani bütün alemlere yayılan o nefes-i rahmani ile o esmanın mazharlarının suretleri yani o esmanın zahirinin suretleri ilm-i ilahide peyda ve her birerleri ilmen müteayyin oldular.

Yani ilm-i ilahide bunların programlarının hepsi birlikte yapıldı orada müteayyin oldular, meydana çıktılar. İlim olarak, ilmi manada ortaya çıktılar. Daha vücut bulmamışlardı. İşte nefes-i rahmani ile o esmanın mezahirinin o esmanın zahirinin suretleri ilm-i ilahide peyda ve her birerleri ilmen müteayyin olup birbirinden mümtaz oldular. Birbirinden ayrıldılar. Eşya ve varlıklar kimlik kazandılar.

Ve esmâ-i ilâhiyyeden her birinin isti'dâdi ve hâssıyyeti ne ise, o suretlerin her biri de tâbi' olduğu ismin isti'dâd ve

hâssiyetini hâiz oldu. Onun istidat ve özelliklerine hususiyetlerine haiz oldu. Ve o eşya, saâdet ve şakâvetten ve îman ve küfürden ve ikbâl ve yükselmek ve alçalmaktan ve kemâl ve noksandan ve sâir ahvâl ve levazımından ilmi ilâhîde ne suret üzerine zahir oldular ve Hak onları ne suret üzerine bildi ise, onlar hakkında ol vech ile hüküm eyledi.

Demek ki Hakk'ın eşyâ-yı ma'lûme üzerindeki hükmü, o eşya isti'dâdât-ı zâtîyyeleriyle Hakk'a ne vermiş iseler, o verdikleri ilmin haddi üzeredir. İşte "kaza" budur; ve bu hükümde tevkît yoktur. Yani vakitlenme yoktur, zaman yoktur. Zîrâ bu hüküm, zât-ı Hakk'ın aynı olan ilm-i ilâhîde nefisleriyle yok hükmünde olan eşya üzerinedir. O mertebede ise zaman ve mekân yoktur.

Cenab-ı Hakk kendinde mevcut olan isim ve sıfatlarına birer suret vermek üzere onları nefes-i rahmani ile aleme yaydı. Bunu yaymadan evvel ilm-i ilahisinde hangi sureti zahirde hangi kurgu ile yapacaksa hangi sistem üzerine yapacaksa bunun ilmini ona verdi. Diyelim ki yunus balığını yapmak için ona ait bir sistem verdi. Diğer deniz hayvanları için, diğer kara hayvanları, bitkiler, insanlar için, melekler, cinler hangisini ne şekilde yapacaksa ve zuhura gelecek varlık hangi ismin tesirinde oluşacaksa veya hangi ismin hakikati üzere oluşacaksa isimden o isim de zaten onun Rabbidir, "rabb-ul has" denilendir, yani onu has olarak terbiye edicisidir. O isimden ona ne vermişse yani diyor ki yunus balığına; sen yunus balığı olacaksın, programın ona göredir, o had üzere kuruldu. Yunus balığı da ondan yunus balığı yapacak gücü talep etmektedir. Yunusluk özelliğini talep etmektedir. O zaman burada hiçbir eksiklik yanlışlık yani kevinde varlığın oluşmasında bir yanlışlık olmamış oluyor. Dolayısıyla yunus balığı kendi programında olan yani özünde mevcut olan şeyi Hakk'tan talep ediyor.

"Ya Rabbi bana yunusluğu ver" diye. Neden çünkü programı odur. o program da suret kazanmak için Hakk'tan istihkakını talep ediyor. İşte "kaza" budur. Yalnız bu ilm-i ilahide olduğu için burada vakit yoktur. Çünkü orada daha zaman söz konusu değildir. İlm-i ilahide bunlar var edilmiş

olan şeylerdir, daha ilk olarak. İşte bunların surette zuhura çıkıp nefes-i rahmaniden sonra kimlik kazanarak hayatlarını sürdürmeye başlamaları da "kader"dir. Yani orada artık zaman devreye girmiş oluyor.

2. Paragraf

Ve "kader", eşyanın "ayn"ında ve nefsinde sabit olduğu şey üzerine, hükmün min-gayri-ziyâdetin tevkitidir (2).

Ya'nî "kader", ilm-i ilâhîde eşyanın "ayn"ı iktizâsınca yani özünün gerektirdiği şekilde *i'tâ ettiği hükmü ve halleri, vakt-i muayyende yani belirli bir vakitte ve takdir edilmiş zamanda icra edip, ızhâr eylemektir.* Yani yukarıda belirtilen kazanın zuhura gelmesi belirli sürelerde icra edip meydana gelmesidir.

Binâenaleyh kader, a'yân-i ma'lûmeden her birisinin yani bilinen ayanlardan her birinin hükümler ve hallerini sebab-i muayyen ile vakt-i muayyende ta'yin eder; muayyen bir sebeple muayyen bir vakitte tayin eder. (ayan-ı sabite açık ve sabit olan hükümler demektir, ki bu ilm-i ilahide hiçbir varlıklar yok iken bu programlar yapılmış oluyor. Hangi ismin hükmü altında olacaksa onu da tedbir edici olarak o isme verilmektedir, o isim de onun rabb-ı hassı olmaktadır) ve o hükümler ve haller o vakitten asla ileri, geri gitmez. Bu suretle kader, kazanın tafsîli olur. Yani kaza toplu olarak bir hüküm, kader de onun tafsilata dönüşmüş yaşam sahasına geçmiş halidir. Ve "kaza", ilm-i ilâhî-i zâtî-i ezeldede eşyâ-yı ma'lûme üzerine ne şey hükmetmiş ise, "kader" o şeyi ziyâde ve noksan olmayarak zamanlarına göre takdir eder.

Yani kaza ilm-i ilahi Zat-ı ezelde yani Zat'ının ilahi ilminde ezelde eşyayı maluma üzerine yani bilinen eşya üzerine ne şey hükmetmişse yani zuhura gelmiş olan eşya da ezelde ne takdir etmişse kader o şeyi ziyade ve noksan olmayarak yani yapılan programı ne fazlalaştırarak ne

eksilterek esma bakımından zamanlar ile takdir eder. Yani zamanların içerisinde takdir eder. Zamanı geldikçe zuhura çıkar.

3. paragraf:

İmdi kazâ-yı ilâhî eşya üzerine ancak eşya ile hükmetti (3).

Ya'nî eşya ilm-i ilâhîde sabitlik hâlinde iken kendi nefislerinde, "ayn"larının hallerinden ne şey üzere sabit olmuşlarsa, kazâ-yı ilâhî dahî o eşyâ üzerine onların aynlarının verdiği haller ve hükümler ile hükmeder. Yani şunun programı nasıl yapılmışsa bundaki program nasıl yapılmışsa o program içerisinde talebini ahval ve ahkam üzere hükmeder. Yani Yunus balığının programı ne ise Yunus balığı ancak o program içerisinde ortaya çıkar. Kendi kendine değişiklik yapamaz.

Binâenaleyh Hak Teâlâ hiçbir ferd üzerine, hariçten bir şey ile hükmetmez. Bakın kaderin bir başka özelliğidir bu. Genelde olan bazı bilgiler var, tabii zahir bilgiler ile batın bilgiler arasında biraz fark vardır, o da birbirlerini ortadan kaldıran naks eden yalanlayan yahut hükümünü kaldıran değildir. Bu farklılık merteye farklılığıdır. O mertebede o geçerlidir, diğer mertebede o geçerlidir. Ama bir insan bütün bu mertebelere camidir, her mertebeyi kendi bünyesinde kullanabilir. Nereye göre, zaman ve zeminin uygunluğuna göre karşısına gelen kimsenin idrak yapısına göre kullanır.

Ama bazı şeyler umumi değildir, özeldir çünkü şöyle diyelim herkes zeminde gezerken bir kat yukarıya çıkan, iki kat yukarıya çıkan, beş kat yukarıya çıkanın görüşü sahası daha genişlediği için başka türüdür, aşağıdaki evlerden yahut boy yetmezliğinden irtifa yetmezliğinden yukarıdaki dağları göremiyor ise o yukarıdaki ufku açık olan "şurada dağlar var" dediğinde öteki göremediği için inkar etmesi mümkün değildir. Kendi göremediği için diğerinin görmüş

olduğu dağların veya bir başka ormanları inkar etmesi mümkün değildir.

Eğer inkar ediyorsa o biraz tutuculuk yapıyor şartlanmış şekilde ve de sadece kendi gördüğü çevreyi tanıdığı için başka çevreleri inkar ediyor demektir. Bu gerçek bir düşünce olmaz. Diyelim ki iki arkadaş var, denize gittiler yüzecekler birisi denize ayaklarını soktu sahilde dizlerine kadar girdi yahut boğazına kadar girdi ama birisi de cup diye daldı dalgıçlık mahareti de var, denizin dibine daldı inciler mercanlar bir sürü denizin sonsuz güzelliklerini gördü, sahildekine seslendi, gel gel bak denizin içerisinde neler güzellikler var diye öteki yok ben de denizdeyim öyle bir şey görmedim deyip inkar etmesi tabi ki mantıklı bir iş olmaz. Veleve ki dalan kişi yalan söylese dahi yalan söyleyince o yalanı da ispat etmesi lazımdır.

Yalan olduğunu ispatlaması lazım ki inkar eden inkar edebilsin. İşte o artık orada gören kişinin kendi şahsiyetine kalmış bir iştir. Atıyor mu, hayalden mi konuşuyor, yoksa gerçekten mi konuşuyor, ama Hakk yolunda gerçekten irfaniyet yolunda olan bir kimsenin tabi bu şekilde yanlışlık yapması söz konusu olmaz. O zaman Hakk Teala hiçbir fert üzerine hariçten bir şey ile hükmetmez. Yani sonradan dışarıdan bir şey ile hükmetmez.

Ne ile hükmeder ayan-ı sabitesi yani programı ne ise koyduğu program ile daha baştan hükmeder sonradan bir hükümde bulunmaz. Çünkü olan olmuş yapılan yapılmıştır. *Ancak o fertlerin her birisi yahut eşyanın her birisi zati istidatlarına göre Hakk'a bir hüküm i'tâ eder. Ve Hakk'ın üzerine o hüküm ile kendi üzerine hükmetmesini, Hakk'ın üzerine hükm eyler.*

şimdi diyelim ki çayın bir özelliği var, bir programı yapıldı, işte kimyasal maddelerden içinde şu kadar bu kadar vardır, bu bileşenler bir araya geldi ki adına "çay" denildi. Bir ayrı programı var çünkü aynı toprağa ekildi bitkiler yanında gül, yasemin, kayısı, şeftali çıkıyor, aynı toprak aynı su, aynı hava neden değişiklik oluyor, çünkü programları değişiktir. Buradaki halkiyet topraktaki olan halkiyet Cenab-ı

Hakkın verdiği halkiyet onların hepsini yapma kudretine sahiptir.

O kadar büyük bir ilim var o toprakta. Toprak için cansız diyenler var ama cansız hiçbir şey yoktur, kendi mertebesine göre canlıdır, bir ruhu vardır, bir nuru vardır. ilm-i ilahi orada da mevcuttur. İşte şu çayın programı yapılıyorken programı nasıl yapılmışsa işte o çay kendi programını talep ediyor. Hakk ona bir şey talep etmiyor. Ondan da bir şey talep etmiyor, kendi özünde programındaki özünü talep ediyor. Ve Hakkın üzerine o hüküm ile kendi üzerine hükmetmesini Hakk'ın üzerine hüküm eyler. Yani "Ya Rabbi beni yunus balığı şeklinde yap" diye ona hükmeder. Neden çünkü kendi bünyesinde o istidat o kabiliyet var onu talep ediyor.

Yani şunu demek istiyor; dışarıdan sonradan Cenab-ı Hakk bir tasarrufta bulunmaz baştan programını yapmıştır, o varlıkta hangi program üzere yapılmışsa batın alemde o istihkakını talep eder ki o faaliyeti ortaya getirebilsin. Yani o imkanlara sahip olsun ki onu yapabilsin. Yoksa program olmakla sadece iş bitmiyor.

Misâl: *Mi'mâr, bir binayı inşâ ettiği sırada, döşeme ve kaplama tahtalarını, o tahtaların isti'dâdına göre seçer.* Hani birçok ağaçlar vardır ya, bazılarının dokusu yumuşaktır kavak gibi bundan başka eşya yapılır, bazıları daha serttir meşe gibi bundan daha dayanıklı eşya yapılır,

Döşeme tahtası, hâl lisanı ile mi'mâra: "Benim binanın kaplamasında kullanılmaya kabiliyetim yoktur; sen beni, döşeme için kullan!" der. Bakın lisanen bu böyle demiyor, ama onun yapısı içindeki terkibi dokusu onun hal lisanıdır, konuşmasıdır. Yani programı hal lisanı ile diyor ki ben bu işe yaramam işte mühendis de oradaki o düşünceyi alıyor veya oluşumu idrak ederek onun talebi nerede ise orada kullanıyor. Eğer bu talebinin dışında kullanırsa zaten verim alamıyor.

İşte bu tahtanın mi'mâr üzerine, kendi isti'dâdı hasebiyle, bir hükmüdür. Taş yerine tuğla kullanılamaz, tuğla hal

lisaniyla diyor ki beni o rutubetli yerde kullanma diyor. Ustadan onu talep ediyor. Tahtanın tahta olması tahtayı temelde kullanabilir miyiz, tahta hal lisani ile beni bu temele koyma ben orada çürürüm diyor. *Mi'mâr dahi tahtanın kendi üzerine olan bu hükmünü kabul ile, onun döşemede kullanmaya hükm eyler. Mi'mâr bu hükmü hariçten almadı, belki tahtanın zâtından almış oldu.* Tahtanın zatına da nereden verildi, o özellik Cenab-ı Hakkin oraya yapmış olduğu kazasından yani programından o da oluşmuş oldu. Onun dışında da bir şey olması mümkün değildir.

4. Paragraf:

Ve bu ayn-ı sırr-ı kaderdir. Buna ittila', müşâhid olduğu halde, kalbi olan ve ilkâ-yı sem' eden kimseye mahsûstur (4).

Yani bu hakikatleri anlamak ve bu kader sırrının aynıdır, yani bu kader sırrıdır, ama bu kader bilindiği zaman sırlıktan çıkmaktadır, bilmeyenlere göre kader sırrıdır, bu izahlardan sonra sırdan çıkmaktadır, buna "ittıla' " yani bu kader sırrına müdahil olmak, idrak etmek, muttali olmak, müşahid olduğu halde yani müşahede ehli olarak yani bunları şuurlunda günlük yaşantısına aktararak faaliyete geçirerek teşhis ederek müşahid olduğu halde kalbi olan ve ilka-ı sem eden yani kulağı duyan kimseye mahsustur.

Zaten böyle olunca da mutmain olur. Yani bunları herkes bilmeyebilir, herkes kader hakkında nasıl biliyorsa bilsin o ayrı bir konudur, ama müşahede ehli olan kulağı da duyan bir kimse bu sırta müttali olmuş olur. Ve de hayatını buna göre sürdürür. Hayatını buna göre sürdüren kimsenin de hayatta üzüntüsü sıkıntısı olmaz. Yani tabi ki maddi yönden sıkıntılarımız olabilir, yani zahirden olan sıkıntılarımız olur, hastalıklarımız olur o ayrı konudur.

Vicdani muhasebede sıkıntımız olmaz. İç bünyede sıkıntımız olmaz. Dışarıdan ayağımız ağrır, kolumuz ağrır,

bedeni sıkıntılarımız olabilir, o da zaten zahiridir, geçicidir, mühim olan vicdani huzura kavuşmak ve de o sıkıntıdan kurtulmaktır. Onun için gerçekten burada da kulağı almış, ona öncelik tanımış 16/78 ayetinde buyurur;

وَجَلَّ لَكُمْ السَّمْعَ الْبَصَوَالَا فُئْدَةَ

Cenab-ı Hakk burada üç azamızdan bahsediyor, evvela kulaktan bahsediyor, sonra gözden, sonra da kalpten bahsediyor. İşte müşahede ehli olacak kişide ilk faaliyete geçmesi lazım gelen kulaktır. Ama iki kulak vardır, kulağın bir tanesi dış sesleri gürültüleri duyan kulak, duyar zannedilen kulak ama bir de batın alemini duyan kulak vardır ki bize lazımdır. İşte iki kulağımızın da açık olması lazımdır.

Onun için bu sırrı belirtmek için Cenab-ı Mevlana mesnevi-i şerifin en başında bir kelime kullanmış ki bütün tafsilatı onun içine almış, bütün arkadan geleceklere kapı yapmıştır. Bakın" bişnev" diyor. Dinle diye bakın kulağa hitap ediyor. Kulağın faaliyete geçmesi lazım geldiğini söylüyor.

Gene Musa'ya (a.s.) Cenab-ı Hakk 20/13 ayetinde buyurur,

وَإِنَّا اخْتَرْنَاكَ فَاسْتَمِعْ مَا يُوْحَىٰ

Bakın burada da kulağa hitap ediyor. İşte bizim de ilk açmamız lazım gelen veya çalıştırmamız lazım gelen şey "sem"dir. Yani zahir kulağımız değil, batın kulağımızdır. Yani mahluk seslerini duyan kulak değil, Halikın seslerini, Halikın ihtizasını, Halikın nağmelerini duyacak kulağımızdır, ki bu da ancak irfanîyetle mümkündür.

Ya'nî "kazâ"nın eşya üzerine, yine eşya ile hükmetmesi keyfiyeti, halkın üzerine hâkim olan ayn-ı sırr-ı kaderdir; eşyanın üzerine yine eşya ile hükmetmesi, hani evvela

eşyanın programını çizdi "kaza" yaptı bu hükümdü, bu hükmün meydana çıkması için o eşyanın aldığı kader hükmünü kendisi ortaya çıkardı. Eşya o zaman ne oldu, yine eşya ile hükmetti. Yani eşyada eşya ile hükmetti.

Yani eşyada zuhura çıktı hadise. Tabi ki ne programı yapılmışsa orada o zuhura çıkacaktır. O zuhura çıkan da o hüküm olarak talep ettiği şeyi kendisi alacak ortaya çıkacaktır. İşte bu da kader sırrının aynıdır, ve bu kader sırrını idrak etmek ve o şekilde yaşamak, ancak zahirde gördüğümüz Hakk'ın nurunu müşahede edici olduğu halde, zahirdeki hislerle ve akıl ile bunları idrak ederek Hakk ile mütekalib, kalbe mâlik bulunan yani yerinde duran tek yönlü bir kalb değil, kalbde o kadar çok şubeler var ki bu şubeleri faaliyete geçirerek yani diyelim ki altı köşeli, döner kutular düşünelim her yüzeyde değişik harfler, bir çeviriyor "K" harfi çıkıyor, mesela "kahhar" isminin dolabı çıkıyor, bir çeviriyor "M" harfi çıkıyor, "merhamet isminin şeyi çıkıyor, işte Cenab-ı Hakk mukallib, bakın mukallit değil, mukallib dönme kabiliyeti olan yani güneş nereden geliyorsa bakın onu ay çiçeği daha güzel yapıyor bizden daha maharetli olarak. Güneş ne tarafta ise o tarafa dönüyor.

İşte kalbimizin böyle bir kalp olması esma-i ilahiyeden gelen her bir ismin hakikati üzere karşısına geçip televizyon çanak anteni gibi radar gibi alıcı gibi nereden akım geliyorsa oraya dönüp onu alabilmesi *böyle bir kalbe malik bulunan ve iman nuru ile işiten kimseye mahsustur. Bu vasıflara hâiz olmayan sırr-ı kadere muttali' olamaz.*

5. paragraf:

İmdi hüccet-i bâliğa Allah için sabittir. (5).

Kemale ermiş bir delil Allah için sabittir. Ceza gününde bu en yüksek mertebe olan senedin meydana çıkan suretlerin, gelecekteki suâl ve cevâbdan anlaşılır. Cenâb-ı Zü'l-Celâl hazretleri: Ey kâfir ve âsî ve câhil kullarım! Ameliniz

hasebiyle sizin hakkınızda tertîb ettiğim cezayı çekiniz! der. Hani yunus balığı demıştik. Cenab-ı Hakk bunların programlarını yaptı, yunus balığı da yunus balığı olacak şeyi kendisinden talep etti. Şimdi burada yukarıdaki soru cevaptan bu anlaşılır ki Cenab-ı zülcelal hazretleri; Ey kâfir ve âsî ve câhil kullarım! Ameliniz hesabıyla sizin hakkınızda tertip ettiğim cezayı çekin.

Ehl-i ikâb: yani ceza ehli, Yâ Rab! Küfrü, isyanı ve cehli, ezelde sen bizim üzerimize takdir ettin. Yani ayan-ı sabitelerimizi bu şekilde takdir ettin, kaza ettin, Senin takdirin ile bizden sâdır olan a'mâlden dolayı şimdi bizi cezalandırman ve takatimizin hâricinde olan şeyi bizden talep etmen hakkımızda zulüm olmaz mı? Yani bize zulüm etmiş olmaz mısın diye sorabilirler diyor.

Cenâb-ı İzzet: Benim kaza ve takdirim ilmime tâbi'dir; yani Cenab-ı Hakk kaza etti ama bu kaza yani bir hüküm verdi ama bu hüküm evvela bir şey olması lazım ki bir hüküm verilsin. Durup dururken ortada hiçbir varlık yokken hüküm neye göre verilecek. İşte Allah'ın ilminde ilm-i ilahisinde bunun programı yapılıyor, Allah'da o programa göre o programı kabul ediyor ve hüküm veriyor olsun diye tasdik ediyor. Şimdi burada ayan-ı sabiteler de vardır.

Şimdi her bir insanın hatta her bir varlığın ilm-i ilahide yani ilm-i ezeldide bir programı var, bu programın diğer bir ismi de ayan-ı sabitedir. Sabit olan ayanlardır. Yani belirtilmiş hükümlenmiş olan a'yan ve hakikati hani a'yan ve beyan denir ya açık hakikati demektir. A'yan-ı sabite bir bakıma ona a'yan-ı sabite üzerine kaza edilmektedir. Kazadan daha evvel a'yan-ı sabite vardır. İşte o da ilm-i ilahide yapılan programdır. Bu program kaza hükmüyle kesinleşmesi ve kader olan oluşumlardır.

Şimdi şunu demek istiyor, deniliyor ki a'yan-ı sabite mec'ul değildir yani halk edilmiş programı yapılmış değildir yani sonradan meydana gelmiş değildir aslında mevcuttur. Yani her birerlerimizin programları Allah'ın ezeli ilminde Zat'ında var olan oluşumlardır, onun için mahluk da değildir. Yani var edilmiş, ceal kılınmış yaratılmış diye ifade edilen

değildir. Zaten yaratılmış diye bir tabir yoktur. Şeriat mertebesinde kullanılan bu kelime ama hakikat ve marifet mertebesinde kullanılması mümkün değildir kesinlikle çünkü yeri yoktur. "Yaratma" kelimesinin yerinde tecelli ve zuhur vardır. Çünkü yaratma ikilik gerektirmektedir. Ama şeriat mertebesinde kolay anlaşılması için "yaratılmış" ifadesi kullanılıyor, ama Kur'an-ı Kerim'in hiçbir yerinde "yaratma" diye bir kelime yoktur.

Biz öyle anladığımız için "ceal" kelimesinin karşılığını "halaka" kelimesinin karşılığını "icad" kelimesinin, "fatır" kelimesinin karşılıklarını yaratma olarak veriyoruz, o bizim beşeri anlayışımızdan kaynaklanıyor. Yani kesret gözüyle bakmaktan yani zeminden bakmaktan veya kolaylıktan kolay anlaşılın diye öyle ifade edilmektedir. Yaratmak için iki Allah lazımdır bu alemde. Hani yukarıda döşeme tahtası dedi ya Allah'ın birinde o varlıktan olmayacak birinde de diğerinden olmayacak, öteki Allah'ta olan bir şey bu Allah'ta yoksa öteki Allah'tan alacak ve kendinden de bazı şeyler meydana getirerek işte yoktan var etme budur, yaratma ancak böyle olur.

Halbuki alemde yok diye bir şey yoktur. Yokluk yoktur zaten. Ne var batında ademde olanın zuhura çıkması vardır. Yaratma ikilik gerektirmektedir. Resim yaptı yarattı, bina yaptı yarattı diyor, günlük işlerde ne kadar kolay kullanıyoruz. Ressam misalinde olduğu gibi yahut mühendisin projesinde olduğu gibi o güne kadar hiç yapılmamış bir bina projesini bir mimar çiziyor, bir benzeri olmadığı için bakın nasıl bir bina yarattı deniyor.

İşte çok yanlış bir ifade şeklidir bu. Bu yaratma değildir, yaratma yoktan var etmedir, o daha evvel zaten vardı, kendi bünyesinde vardı, var olanı ortaya çıkardı, yoktan bir şey getirmedi, yok olan bir şeyin olması mümkün değildir. Yalnız yok hükmünde ademde olan yani batında olan yokluk dediğimiz izafi yokluk, bu mutlak yokluk değildir, şimdi biz bunu göremediğimiz zaman yok diyoruz buna halbuki var ama masanın altında duruyordu, batındaydı. İşte bu batında olanın ortaya çıkması zuhur ve tecellidir, yaratma değildir.

İşte buna "ceal" de diyorlar ya, 2/30 ayetinde yeryüzünde halife ceal kılacağım buyuruyor, tefsirlere baktığımız zaman halife yaratacağım diye ifade ediyorlar.

وَذُقَالَ رَبُّكَ لِمَلَأَكُمُ النَّجَاسَةَ فِي الْأَرْضِ حَيْفَةً

Bazıları halk edeceğim diye mana veriyor da genelde yaratacağım ifadesi kullanılıyor. Halbuki orada yaratma diye bir şey yoktur. Cenab-ı Hakk Âdem'i (a.s.) bir başka fezadan alıp getirip, bir başka çamurdan yoğurup da ortaya getirmede, zaten kendinde mevcut olan özelliklerin belirli bir terkip içinde zuhurundan başka bir şey değildir. Bu toprak dediğimiz bu vücut bu mükevvenat mevcudat dediğimiz şey Hakk'ın Zat'ından ayrı gayrı bir şey değildir. Hakk ayrı bu alemler ayrı olursa işte biz zaten şirk ehli olduk demektir. O zaman alemlere ayrı bir vücut vermemiz gerekiyor. Alemlerin kendine ait bir vücudu olması gerekiyor.

İşte ayan-ı sabite yani programlar sabit olan a'yanlar Hakk'ın kendi esma-i ilahiyesinin sıfat-ı ilahiyesinin gereği olan şeyler O'nda mevcut olan şeyler olduğundan dışarıdan gelme sonradan olma, yaratılma, halk edilme, ceal kılma yahut fatır olan şeyler değildir. Bu konular ağır konulardır, yavaş yavaş tekrar oldukça anlaşılacaktır. Şimdi bu neye benziyor; 2 metre derinlikteki suda yüzerken 200 metre derinlikteki suya atlamaya benziyor.

İşte bu ayan-ı sabiteler mecul değildir, yani var edilmiş, sonradan yapılmış şeyler değildir. Hakk'ın kendinde bizatihi kendi olarak kendinde mevcut olan şeylerdir. İşte bunların programları yapıldıktan sonra kazaya dönüştüğünde kazadan da kadere dönüştüğünde bakın mahlukat nerede başlıyor, mahlukluk hükmü nerede başlıyor, ilm-i ilahi Zat'ın ta kendisidir. Yani İlahi ilim ilahi Zat'ın ta kendisidir, kendi varlığıdır. İşte bu ilm-i ilahinin içerisinde Ruh-u Azam, Ruh-ul Kuds ve Âdem'e üflenen ruh ve bütün mahlukata verilen ruh mevcuttur.

Bakın bunlar ilm-i ilahinin içerisinde. İlk Cenab-ı Hakk amaiyetten, ahadiyet mertebesine intikal ettiğinde nüzul

ettiğinde uluhiyyet mertebesinde bu ilm-i ilahiyesi ortaya çıktı evvela bu alemler hiç yok iken daha. İşte malum ilme tabidir dedikleri yer burasıdır. Yani bilinenler bu ilme tabidir. Bu ilim ana ilim kök ilimdir. İşte bu ilimin içerisinde bütün mertebeleri ile "RUH" mevcuttur. Bütün mertebeleri ile "NUR" mevcuttur. Cisimler alemi de mevcuttur. Cisimler alemindeki bütün varlıklar da mevcuttur.

Nasıl ki Cenab-ı Hakk Âdem aleyhisselamın sırtına bütün insanları yükledi Âdem'de (a.s.) bütün insanlar mevcuttu, hani Nuh'un gemisinden bahsederken biz ona levhalarla çivilerle yapılmışa yükledik diyor, Nuh'un (a.s.) bir ismi de ikinci Âdemdir, onun da sırtına bütün insanları yükledi, hepsi mevcuttu ama görünürde kimse yoktu. Neden, çünkü özünde batınındaydı.

İşte o ilm-i ilahide bütün bu varlıkların hepsi kaza hükmüyle hepsi mevcuttur. Nefes-i rahmani ile sonsuz fezaya yayıldığında oradan rububiyet mertebesine nefes-i rahmani "Ruh" mertebesine bütün mertebeleri ile birlikte, sıfat mertebesi, Hakikat-ı Muhammedi, Alem-i Ceberut, cebbar alemi o her işi orada yaptırıyor. Nereden, kendi içindeki özünden yaptırıyor veya yapıyor, onun tecellisi nefes-i rahmanınin "Ruh-u Azam"ın, "Ruh-ul Kuds"ün tecellisi esma mertebesini zuhura getiriyor, orası da rububiyet mertebesi, "Nur" mertebesi, işte mahlukiyet burada başlıyor, Nur mertebesinde.

Sıfat mertebesinde zuhur daha henüz olmadığından bütün varlıklar külli olarak bir bütün halinde olduğundan, kesret daha oluşmadığından faaliyet de oluşmadığından işte o mertebedeki daha ilerisindeki oluşum ayan-ı sabitedir. Ayan-ı mertebe de mec'ul değildir. Ceal edilmiş, zuhura çıkmış değildir. İşte bütün bu mevcudatın varlıkları ayan-ı sabitede mevcut olduğundan hangi hüküm üzere yani hangi program üzere ise o programını esma aleminde alem-i melekuta ruhlar alemine indirildiği zaman orada bir siluet kazanıyor, latif bir siluet kazanıyor, yukarıdaki mertebelerde siluetler belli değildi yek pare idi, sadece manalar olarak var, ilim olarak vardır.

Esma mertebesi de iki mertebedir, biri alem-i ervah, biri de alem-i misaldir. Alem-i misale geliyor varlıklar orada biraz daha billurlaşıyor, alem-i misalde mevcut olan ne varsa cisimler aleminde suretlenmiş olarak zuhura geliyor, "Hay" esması ile birlikte diğer esmalarla birlikte faaliyet sahasına geçiyor. İşte bu faaliyet sahasına geçtiklerinde ayan-ı sabiteleri ne gereği içerisinde ise hangi hal içerisinde ise bu dünyada onu talep ediyorlar.

Yani asi olan küfür sahibi olan küfrünü talep ediyor, yani hal lisanı ile talep ediyor, döşeme tahtası için ifade edilen gibi. İçinden geleni talep ediyor, onu da tatbik ediyor. İşte onun için diyor Cenab-ı Hakk: yukarıdaki bölüme tekrar bakalım, cezalanacak olan kimseler; "Ya Rab küfrü, isyani ve cehli sen ezelde bizim üzerimize takdir ettin. Senin takdirinle bizden sadır olan bu amelden dolayı şimdi bizi sorguya çekmen cezalandırman ve gücümüzün haricinde olan şeyi bizden talep etmen hakkımızda zulüm olmaz mı?"

Buna cevap olarak yani Cenab-ı Hakkın kaza takdiri kaderi ilmüne tabidir. Yani ayan-ı sabitelerinize tabidir, ilmim dahi istidad-ı malumunuza tabidir, yani sizin malum olan istidadınıza tabidir, *böylece siz ezelde bana dediniz ki bizim istidadımız budur*, yani bize tahsis edilen istidat budur, Yani ilm-i ilahide nasıl programı varsa o programa göre Cenab-ı Hakk hüküm etmektedir. Yani ilahi ilimde şunun projesi programı yapıyor, O da onaylıyor, tamam böyle olacak diye. Ve ilmim dahi, isti'dâd-ı ma'lûmunuza tâbi'dir. Binâenaleyh siz ezelde bana dediniz ki:

"Bizim isti'dâd-ı mahsûsumuz budur; yani bize tahsis edilen istidat budur, biz senden bu isti'dâdımıza göre hüküm isteriz." Ben de öylece hükmettim ve zâtınızda gizli olan şey üzerine size feyizli bir vücut verip, o şeyi îcâd ve izhâr eyledim. Binâenaleyh sizden sâdır olan küfür ve isyan ve cehil, ancak sizin zâtınızda kabiliyet ve güç halinde (bi'l fiil olmayarak) mevcûd olan şeydir.

Ben yalnız vücut verip, onları îcâd ve izhâr ettim. İmdi ben size zulmetmedim. Siz ancak kendi nefsinize zulmettiniz. Çünkü bunları özünüzden talep ettiniz. Ve sizin

talebinizin hâricinde size bir şey vermedim. Sizin programınız ne ise siz onu talep ettiniz ben de size onu verdim diyor. Yalnız burada bir başka şey daha vardır, tabi bunlar burada tek yönlü anlaşılacak şeyler değildir, buna ne diyorlardı ayan-ı sabitelerle oluşan hükme; emr-i iradi diyorlar, bir de Cenab-ı Hakkın emr-i teklifisi vardır.

Emr-i iradi ayan-ı sabiteler hükmüyle kişinin iç bünyesinde oluşan talebler veya özellikler dünyası itibarisiyle de peygamberan hazaratının tebliğleri, dışarıdan gelen tebliğleridir. Buna emr-i teklifi deniyor, insana teklif edilen bir emir vardır, dışarıdan gelen de bir emir vardır. Yani burada bir özelliğini aldığı için onu anlatıyor, mevzu karışmaması için yani burada anlatıldığı kadar gibi de değildir, hadiseler daha da geniştir.

Mesela daha da başka hali vardır, ehlullahtan birine sordular, "Hakka zulüm isnadından kendini nasıl kurtardın" hani buradaki diyor; ya Rabbi biz cehenneme gittik ama sen bize bu programı yaptın da biz öyle gittik deseler haklı olmaz mı diye söylediğinde, burada Hakk'a zulüm edilmiş oluyor. Bazen de işte onu zengin yarattı beni fakir yarattı benim ne günahım var bu kadar fakirlik çekiyorum diye bakın farkında olmadan Hakk'a zulüm isnadında bulunuyor.

Yani Hakk'ı zalim olarak düşünüyoruz birçok yerde. İşte bana şunu etmedi de bunu etmedi de diye hep farkında olmadan zulüm ile muamele ettiğini zannediyoruz. Hakk'ka zulüm isnadından nasıl kurtuldum cevabında o da diyor ki mülkünde gayriyi koymadım diyor. Bu da işin bir başka tarafıdır. Yani kendi mülkünde kendisinden gayrisinin olmadığını bütün mülkte kendi isim ve sıfatlarının zuhurda olduğunu dolayısıyla bir elinin diğer bir eline vurması acıtması başka birinin zulmü değil kendi kendine olan münasebetinden başka bir şey değildir. Ona zulüm de denmez lütuf da denmez. Çünkü kendi kendine olan bir hadisedir.

Sizin talep ettiğiniz bu şeylere ben ortaya çıkaracak saha hazırladım. İmdi ben size zulüm etmedim siz ancak kendi nefsinize zulüm ettiniz ve sizin talebiniz dışında size bir şey

de vermedim. İman talep etmişseniz iman, küfür talep etmişseniz küfür verdim diyor. Hani ayet-i kerimedeki gibi Allah size zulüm etmedi siz ancak kendi nefsinize zulmettiniz. 3/117

وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنفُسُهُمْ ظَلَمُوا

Neden ve niçinlerin kalmaması için burasını çok iyi anlamamız lazımdır. Ama tabi ki bu hemen bir sohbetle anlaşılacak bir şey değil ama işte biraz, biraz içine girmemiz gerekiyor. Yukarıdaki vasıflar ile birlikte anlamak mümkündür ancak Allah'ın nuruyla ve iman nuruyla bakarak ve o kulakla dinleyerek hakikatin ortaya çıkması ve yaşanması mümkündür.

Ehl-i ikâb: Yâ Rab! Bizim zâtımıza o isti'dâdı veren kimdir? Ve ilm-i ilâhînde onu kim îcâd eyledi veya onu vaz' eden kimdir? Cenâb-ı İzzet: Ma'lûmât-ı ezeliyyede olan isti'dâd sonradan vücuda getirilmiş bir şey değildir. Zîrâ benim "ilmim sıfat-ı zâtiyyemdir. Sîfât-ı ilâhiyyem ise, Zât-ı Celil-i şânımla beraber kadîmdir (evveli, öncesi yoktur). Ve başlangıcı olmayan zamanlarda îcâd mesbûk (bir şeyin başka bir şeyden önce bulunmuş olması) değildir. Binâenaleyh îcâddan evvel yani vücuda getirmeden evvel bir şeyin îcâdı mevzû'-i bahs olamaz. Ben yalnız ilm-i ezeli ilâhînde olan şeye vücut verip, onları gayb örtüsünden belirme sâhasına çıkardım. Onlar da ezeldeki halleri ve isti'dâdları üzere zahir oldular. Kendi hallerinin gayrisiyle zahir olmaları için asla cebir ve hükm etmedim.

Feyzler veren elimde cimrilik yoktur. Siz istediniz, Ben de verdim. Ben fiilimden mes'ûl değilim, mes'ûl olan sizsiniz. Bu surette Allah için en yüksek mertebe de olan hüccet (senet-delil) sabit olur. Çünkü bizim üzerimize O'nun hükmü, ilm-i ilâhiye hikmeti gereğince ve zâtı gereğiyledir. Ve eşyanın "ayn"ları, özleri hakikatleri hâl-i ademde, yani yokluk halinde ne şey üzerine sâbit olmuş idiyseler, yani batın alemde ne şekilde sabit iseler O'nun hükmü ancak o şey üzerinedir. Ve a'yânın hâli ademde yani ayan-ı sabitenin

yokluk halinde o hâl üzere sübûtları, gayr-ı mec'ûl olan isti'dâdâtına dayanır. Yani yapılmamış var edilmemiş, dilenmemiş istidadına müsteniddir, yani kendi asli istidadına istinad etmektedir. (Enbiyâ, 21/23) âyet-i kerîmesinin yüksek manasını bu hakikate nazaran etraflıca düşünmek lâzımdır.

لَا سَأَلَ يَعْزَمُ لَهُ وَهُمْ سَأَلُونَ

21 / 23- Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz. Onlar ise sorguya çekileceklerdir.

Sual: A'yân, hem yokluk (adem) halinde de bulunuyor ve hem de sabit oluyorlar. Hâl-i ademde bulunan ve yok olan şey, nasıl sabit olur? Çünkü sübût dediğimiz keyfiyet, mevcudun şanıdır. Yani bu şu şekilde sabit olmuşsa mevcut olduğu için sabittir. Ayan-ı sabite hem ademde hem de nasıl sabit oluyor, diye bir sual sorulursa,

Cevap: Buradaki "adem"den murad, adem-i mahz(sade) değildir. Yani katıksız mutlak yokluk değildir. Zîra adem-i mahzdan hiçbir şey çıkmaz. Yani mutlak yoktan hiçbir şey çıkmaz. Buradaki izafi ademdir, mutlak yokluk değil, yok diye tasavvur edilen görülmediği için yok diyen yoksa mutlak yokluğundan değildir. Mutlak olsa zaten o ebeden yok olur, yok olan bir şey ebeden yok olur. Buradaki ademden, yokluktan murad adem-mahz yani mutlak manada adem değildir.

Bi'l-kuvve mevcûd olup, henüz zahir örtüsüne bürünmemiş olan bir şey dahî hâl-i ademdedir. Yani kuvvede mevcut fakat bir elbiseye bürünmemiş olarak ortaya çıkmamış adem demek istiyor. Ama kuvvede mevcuttur. Mesela diyelim ki şimdi ben şurada duruyorum, şu eşyayı kaldırdım bu kaldırma benim kuvvemde mevcuttu, kaldırmazdan evvel ademde idi, yani yoklukta idi, gizlide idi, ama kuvvede mevcuttu. İşte bunun fiile çıkması için bir hareket bir görüntü yani bir elbise giymesi gerekiyor, eyleme geçmesi gerekiyor. İşte bu mutlak yokluk değildir.

Mesela elimize bir erik çekirdeği aldık. Bunun İçinde dallı budaklı bir erik ağaç olduğunu biliriz; ve bu ilmimizle, içinde böyle bir ağaç olduğuna hükmederiz. Halbuki ağaç meydanda yoktur; henüz hâl-i ademdedir. Ve bu hâl-i ademle beraber çekirdeğin içindeki erik ağacı sabit olmuştur, ya'nî bi'l-kuvve mevcûddur, bi'l-fiil hâl-i ademdedir. Henüz zahir örtüsü iktisâ etmemiştir. İmdi biz bu hükmümüzü, o çekirdeğin hâricinden almadık; belki hâl-i ademde sübût bulduğu şeyden ahz eyledik. Yani adem halinde sabit olan şeyden aldık.

Bu sabitlik hali dahi, çekirdeğin isti'dâdına dayanmaktadır. Daha evvel biz onu erik çekirdeği olduğunu bildiğimizden erik çekirdeğinden de erik ağacının çıktığını müşahedeli olarak bildiğimizden o çekirdeğin içerisinde erik ağacının olduğunu hatta milyon kere milyon erik ağacının olduğunu bilir. Zîrâ bu çekirdek kayısı, üzüm, hurma ve seftali ve sâir meyvelerin çekirdeği değildir.

İsti'dâd-ı zatîsi yani özündeki istidat ancak erik ağacı çıkmasına müsâiddir. Bi'l-farz bir bahçıvan bu çekirdeği dikip terbiye etse ve içinden çıkan erik ağacı, sen niçin benim erik ağacı olduğuma hükmettin dese, bahçıvan, senin hâl-i ademde sabit olan "ayn"ın, yani ayan-ı sabiten ne hal üzerine idiye, ona göre hükmettim cevâbını verir. Yani ben seni erik olarak sonradan olacaksın diye erik yapmadım sana ben erik dedim ama kendi ayan-ı sabiten erik olduğu için sana erik dedim bu ismi ben vermedim. Senin zatındaki ismi sana söyledim.

İşte eşya hakkındaki hükm-i ilâhî dahî, onların hâl-i ademde, "ayn"ları ne hâl üzere sabit olmuş iseler, ona göre-dir. İşte Cenab-ı Hakk'da eşyanın yokluk halindeki özellikleri ayan-ı sabiteleri ne ise ona göre hükmettim diyor. Yani Cenab-ı Hakk sonradan bir şey yapıp da onları sonradan isimlendirmiyor. Sonradan bir oluşumla oldurmuyor. Ezelde özlerine koyduğu program ne ise o program ile onları vasf etmiş oluyor. Ona göre de hükmetmiş oluyor. Sabit oldukları hal dahi isti'dâdât-ı zâtîyelerine bağlıdır; erik olması zati istidadına bağlıdır ve zâtiye isti'dadatı ise yaratılmış değildir.

İmdi bu bahsin daha etraflı bir surette açıklanması için isti'dâd-ı gayr-ı mec'ûl hakkında tafsîlât i'tâsı münâsib görülür.

İsti'dâd-ı Gayr-ı Mec'ûl: Bu ne demek? Ceal; zahiri tefsirlerde yaratma, yoktan var etme, meydana çıkarma diye belirtilir ama ceal aslında o değildir. Ceal; Allah'ın muradı, dilemesidir. Allah'ın ceal kıldığı şeyleri sevmemesi diye bir şey olmaz. Şeriat mertebesinde bundan söz edilebilir ama batına girildiği zaman her şey hakkın bir isminin zuhuru olduğundan Cenab-ı Hakka sevimsiz diye bir şey olmaz. Şeriatta firkalaşma, fark var ondan dolayı. İstidad-ı gayri mec'ul demek sonradan var edilmemiş istidatlar demektir. İstidatlar mec'ul değildir, gayri mec'uldür. *Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin vücûd-ı mutlakı*, (mutlak vücut demek; hiçbir itlakla hiçbir mutlakla hiçbir şekilde şe'nde kayıtlanmamış vücut demektir. Bu fiili manada bir vücut değildir, ilmi manada bir vücuttur ama mutlak olan gerçek olan bir vücuttur, gözümüzle tespit edemediğimiz ama mutlak var olan bir vücuttur, etten kemikten topraktan havadan fezadan olan bir vücut değildir.

O bütün vücudun aslı olan mutlak vücuttur. Bu vücut, o mutlak vücudun gölgesidir. Mutlak vücut zuhura dönüştüğü zaman mukayyed vücut olmuş oluyor. O ise kayıtsız olan mutlak vücuttur. İşte onun gölgesi olan bu vücudun ismi mevcut vücuttur. Yani mevcuda dönüşmüş olan vücuttur. İşte bu gördüğümüz mutlak vücut değil, kayıtlı vücuttur.

Ahadiyyet mertebesinde iken, ahadiyet mertebesinde ne isim ne resim hiçbir şey yoktur, bir eniyeti ve inniyeti vardır, amada hiçbir şey yok, amadan ahadiyetine yeni mutlak vücuda tenezzül ettiği zaman yani kendinin kendindeki açılması niyeti ve hüviyeti meydana çıktı, işte bu inniyeti "ENE"si, bir kişinin "ENE"si varsa her şeyi vardır. Hüviyeti var ise fiziki manada da her şeyi vardır, o hüviyet onun tafsili oluyor. Birisi iç bünyede hakikati itibariyle biri de zuhur itibariyledir. *Bütün sıfat ve esmâ-i ilâhi esması, zât-i azîmü'ş-şânında gizli ve saklı idi*; bütün bu varlıklar ne varsa ahadiyetinde gizli ve saklı idi, ve hiç birisi diğerinden farklı

üstün değildi. Hepsi uluhiyet hükmünde idi. Çünkü Zat'ında var olduğundan, bakın şimdi basit bir misal verelim, bizim sıfatlarımız var, belli işte erkeğiz, aile reisiyiz babayız, şuyuz buyuz falan mesleklerimiz bunlar, bizim hep vasıflarımızdır, sıfatlarımızdır, bunları zuhura getiren de fiillerimiz isimlerimiz vardır. Şimdi bir karanlık odada kalk ayağa dur, ne dışardan seni bilen var, ne sen kendinde olanları dışarıya çıkartmaktasın. Neden, çünkü elinde aletin adavetin, şunun bunun yok faaliyetin yok, sende o zaman ne var sadece, bilincin vardır.

Bakın sadece bir şuurun var. Karanlık gecede, karanlık bir odada ayağa kalk dur, işte ahadiyet budur. Aklın var, inniyetin var, hüviyetin var bunları biliyorsun, kimliğin var ama faaliyetin yok, işte bunların hepsi senin zatın ile kaim ve zatın olarak vardır. Sende kahramanlık var ama orada yok çıkmış değil, sende korkaklık da var, işte bu zıt vasıfların hepsi sende var, iman da var, küfür de var, güzel sözler de var, kötü sözler de var, ağlama da var, gülme de var, hepsi vardır.

Ama bunlar henüz senin batınında mevcuttur, zuhurda değildir. Batınında mevcut olduğundan bunların aralarında da fark yoktur. Hepsi senin zatın değerindedir. Yani sende hepsi aynı değerdedir, aynı yüce değerdedir. Ne zaman kapıdan dışarıya çıktın gündüz oldu, halk alemine tenezzül ettin bunlar senden ya çalıştığın süre içerisinde yeri geldikçe çıkmaya başladı. Çalışıyorsun birisi yanlış yaptı bağırdın, birisi güzel bir iş yaptı taltif ettin, hafta sonu oluyor çalışanlarının parasını veriyorsun, bakın bunlar hep bir ismin zuhurudur.

Birinde Kahhar ismini kullandın, birinde Rahmet ismini kullandın, birinde Rezzak ismini kullandın, Malik ismini kullandın, işte bunlar burada ayrıldılar. İşte bütün bunlar senin varlığında seninle birlikte olduğundan gayri mec'ul yani istidatların sonradan olmuş değil, senin özünde olan şeyler senden çıkmıştır. Sen gerektiğinde cebinden ihtiyaç sahibine para veriyorsun, peki seni kim merhamet sahibi yaptı, zaten özünde var da ondan. Sanatı usta öğretir ama

kabiliyeti vermez, o kabiliyet sende zaten vardı. İşte istidat zatidir, sonradan olan bir şey değildir. Sıfat ve esma-i ilahiyesi Zat'ında gizli ve saklı idi, hiçbirisi de diğerinden üstün fazla ileride geride değildi. Yani "Kahhar esmasıyla Rahman esması aynı değerde idi. İşte "küntü kenzen mahfiyyen". İşte " *hadîs-i kudsîsi bu mertebeyi beyân buyurur*. Ben gizli bir hazine idim bilinmekliğimi istedim, bu alemleri halk ettim.

Vaktaki yani zaman geldi esmâ-i ilâhîyye lisân-ı halleriyle kendilerinin, gayb aleminden sâha-i zuhura çıkarılmalarını müsemmâlarından talep ettiler, yani kişinin içindeki esma-i ilahiye sıfat-ı ilahiye zuhura çıkarılmalarını müsammâlarından talep ettiler.

Şimdi bizde diyelim bir ressamlık vasfı var, içimizdeki o ressamlık onu ortaya çıkaracak olan o esmadan onu talep etti diyor. Yani diyelim ki "Cemal" ismine bağlı ressamlık güzel sanatlar Cenab-ı Hakkın Cemal ismine bağlı, "Cemal" isminden o ressamlık vasfı beni dışarıya çıkar diye istihkak istiyor. Yani talebde bulunuyor. Zuhur sahasına çıkmak için kendilerine ait olan mertebelerden makamlardan talep ettiler.

İşte sevdiği için yani yukarıda dedi ya "ben gizli bir hazine idim..." işte o hazine dışarıya çıkmasını istedi, faaliyete geçmesini istedi. Nefes-i rahmani bu talepleri karşısında bütün esma-i ilahiyenin talebi karşısında "Huuu" diye bütün aleme nefesini yaydı, nerede o ayan-ı sabiteler kendi varlığını ortaya koydular, o zaman kesret çokluk ortaya çıktı, işte o kesretin her bir ferdi "Nefis" ismini aldı.

Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretleri kendi zâtı ile, kendi zâtında, kendi zâtına tecellî buyurmakla, o esmanın gölgeleri olan a'yân (aynlar, hakikatler), ilm-i ilâhîde sabit oldular. Şimdi bu talep esma-i ilahiyeden gelince Hakk Sübhanehü Teala hazretleri kendi Zat'ıyla çünkü bunlar hep inniyetinde yani Zat'ında mevcut olan şeylerdir, kendi Zat'ıyla kendi Zat'ına bakın başka varlık yok, yani sen, senden sana bu işleri programını koyuyorsun.

Başka türlü bir Allah daha olması lazımdır ama o Allah'ın programı başkadır, öteki Allah'ın haşa programı başkadır, uymaz burada ikilik çalışmaz. Bir mülkün sahibi iki Allah olursa başka başka türlü yönetmek isterler bir mülkte iki padişahın olduğu gibi mutlaka anlaşmazlık çıkar. İşte bu alem böyle düzgün gidiyorsa demek ki tek yönden idare ediliyor demektir. Biz de bir işi ortaya çıkarmadan evvel kendi zatımızda onu düşünüyoruz ve de kendi zatımızdan kendi zatımıza bu programı vermiş oluyoruz.

Ayan-ı sabiteler İlahi ilimde sabit oldular, işte bütün her şeyin kaynağı budur. Kendi Zat'ında kendi Zat'ıyla kendi zat'ına olduğu tecellisi ile ilim ile ayan-ı sabiteler ilim halinde sabit oldular. Yani ilim olarak zuhura geldiler. Elbise dikilme safhasına gelmeden terzinin kafasındaki programıdır, bu elbiseyi ben benim için bana yapacağım, demesidir. Ama bunu programda yapmasıdır. Yani kafasında yapması daha zuhura çıkan bir şey yoktur.

İşte buradaki elbise kendi Zat'ı elbisenin safahati içinde yapılacak dikişler Zat'ı içerisinde, elbisenin sağ kolu, sol kolu pantolonun paçaları; sağ paça, sol paça yok hepsi Zat'ında bir bütün yani orada. Ve bu işte o elbisenin programı mec'ul değildir, yani yapılmış değildir. Yani sonradan meydana gelmiş değildir. Bu terzinin özünde olan Zat'ında olan bir kendi özelliğidir. Başka yerden gelmeyen, değişmeyen, sonradan olmayan, Zat'ı özelliğidir. Kendi Zat'ına tecellisidir. Çünkü bu kendi Zat'ında olduğu için bunun düşünce mahali de kendisidir. Düşüncesi tecellisi demektir. Cenab-ı Hakkın varlığında ilk vücut bulan yani mutlak vücut olarak var olan bu fiziki manada bir vücut değil, bu vücut var edilmiş değil bu ilkler ayan-ı sabitelerdir. Buradaki vücut tecelli de sadece ilim tecellisidir.

İşte bu mertebede esma, yek diğerinden ayrıldı. Buradaki ayrılma birbirinden üst alt şeklinde değildir, ilmi programı dolayısıyla ayrıldılar. Ondan evvelki mertebede hiç böyle bir şey yoktur, sadece "ENE"iyet ve "HÜVİYET" vardı sadece. İşte ondan sonra ilm-i ilahide bu kendi bünyesindeki tecelli yani bütün varlıkların programları yapıldığında burada

birbirlerinden ayrılmış oldular. *Onların gölgeleri olan a'yân-ı sabiteler dahi, o esmanın muktezâları ne ise, o hal üzere sübût buldular.* Yani hangi esma-i ilahiye neyi meydana getirecek ise o Esmanın özelliği ile ayan-ı sabitesi programı yapıldı. Ama bunlar yine dışarıdan yapıma şeyler değildir. Esmanın içinde özünde olan şeylerdir.

İşte o esmanın gereği olan haller, a'yân-ı sabitenin isti'dları oldu. Mesela Rahman esmasının zuhuru olacak bir mahalle Cenab-ı Hakk Rahmaniyyet verdi. O zaman onun istidadı Rahmaniyyet oldu. Yani esma-i ilahiyenin özelliği ne ise onun istidadı da o oldu. *Halbuki esmanın muktezâları olan hallerin hiçbirisi vücuda getirilmiş olmadığından, onların gölgeleri olan a'yân-ı sabitenin isti'dâtı dahî vücuda getirilmiş değildir,* bizatihi Hakk'ta olan kendi özellikleridir.

Senelerdir bunları okuyoruz ama ancak anlamaya çalışıyoruz bunlar öyle kolay işler değildir. Halbuki işlerin gereği olan hallerin hiç birisi de mec'ul olmadığından, var edilmiş olmadığından onların gölgesi olan ayan-ı sabitenin istidadı dahi mec'ul değildir. Yani ayan-ı sabitenin zuhurda olacak olan istidatları yani kendi hakikatleri kendi programları mec'ul değildir. Var edilmiş değildir, gayri mec'uldür, yani özünde olandır, sonradan olan değildir. *Meselâ Dârr isminin gereği zarar vermek ve Nâfi' isminin gereği da fayda i'tâ eylemektir.* Yani biri zarar vermek biri de lütufta bulunmaktır.

Ve keza Mudil isminin gereği dalâlet ve Hâdî isminin gereği de hidâyettir. Bunların ilm-i ilâhîde sabit olan "ayn"ları da, o isimlerin gereği olan zarar ve faydalar ve dalâlet ve hidâyet halleri üzerine olur; "Dar" isminin özelliği neyse ayan-ı sabitesi de odur ve bu zarar hadisesi de mec'ul değildir. Yaratılmış, sonradan olmuş değildir. Dar isminin kendisindedir. O isimde Allah'ın ismi olduğundan Allah'ın Zat'ındadır o. Yani sonradan o zarar fiili ortaya çıkmış değildir. Kendi üzerinde vardır.

Ve onların isti'dât-ı zâtiyyeleri de bu hallerden ibaret bulunur. Mesela Kahhar esmasının hali kahretmektir. Bu kahretmek ona sonradan verilen değildir. Kendi özünde olan

bir yapıdır. Diğer isimlerin de "Nur" esması diyelim, bu "Nur" aslında vardır, sonradan o "Nur" yapılmış değildir. İsmi zuhuru neyi gerektiriyorsa öylece zuhur eder. *İmdi bu âlem-i şehâdetteki eşyanın hakikatleri, işte bu a'yân-ı sabitedir.*

Bu a'yân, ilmi ilâhîde ne hâl üzere sabit olmuş ve isti'dâdları neyi gerektirmiş ise, Hakk'ın hükmü ona göredir. Diyelim ki Cenab-ı Hakk Rahman esmasının zuhuru olacak bir varlık halk etti, Cenab-ı Hakk ona Rahmetini vermesi sonradan olan hüküm değildir. İşte aslında olduğu için Cenab-ı Hakk ona Rahmetle hükmetmiştir. Diğerini de kahırla hükmetmiştir ama bu hüküm o varlıkların özünde var olduğu için hükmetmiştir.

Yoksa amir hükmüyle Cebbar ismine Rahman olacaksın diye hükmetmemiştir. Cebbar ismine merhamet, Rahman ismiyle olanı da Cabbar ismiyle hükmetmemiştir. O zaman yanlışlık olurdu. Adaletsizlik o zaman olurdu. Adaletsizlik nedir diye sormuşlar; bir şeyi yerinde kullanmamak adaletsizliktir demişlerdir. Taşı taş yerinde kullanırsan adalet olur, ama taşın yerine tuğlayı kullanırsan adaletsizlik olur.

Ey birader can-berâber! (Birader; can ile beraber demektir, can kardeşim demektir) *Bu dedikoduların cümlesi zıt isimlerin birbiriyle karşılaşmasındandır, dışarıda gördüğümüz bu dedikodu denilen şeyler. Hakîkî vücûd ise ancak isimlenmiş olan Hakk'ındır; halkın vücûdu ortada bir bahanedir.* Yani bunların zuhura çıkması için bahanedir, izafidir.

Nitekim Fass-ı Ya'kûbî'nin şerhinde misâl ile açıklanmış idi. Ve belki halkın vücûdu dahi Hakk'ın olup, suâl ve cevâb kendisinden yine kendisine vâki' olur. Hemen cenâb-ı Zül-Celâl hazretleri bu fakiri ve taleb eden kardeşlerin tümü benlik vehimlerinden kurtarsın ve zevk-ı fena ile isteğine eriştirsın, âmin! Bi-hürmetil Seyyidi'l-mürselîn.

6. Paragraf:

Böyle olunca hâkim, hakikatte mes'elenin "ayn"ına tabi'dir ki, o mes'elenin zâtının iktizâ ettiği şeyle onda hükm eder. imdi mahkûmun-aleyh kendisinde olan şeyle hâkim üzerine hâkimdir ki, kendi üzerine bununla hükm eyleye (6).

Şimdi yukarıdan beri meseleye Hakk canibinden, Hakk yönünden baktık bir de halk canibinden, halk yönünden yaşanmaktadır. Eğer bütün bu alem Hakk'tır dediği gibi Hakk bütün tecellisini kendinden kendine yapmaktadır, arada da fark gayri yok ki niye sorunlar ortada olsun, sorun da yok bir şey diye eğer sadece bu yönüyle bakarsak meseleyi tam teşhis edememiş oluruz, tek yönlü teşhis etmiş oluruz. Cenab-ı Hakk'ın halkiyet özelliğini ortadan kaldırmış oluruz. Ama halkiyet de bir gerçektir, yalnız meselelere sadece halkiyet yönünden bakarsak bu sefer hakkaniyeti kaldırmış oluruz. O da mümkün olmadığından o halde en güzel kemallir irfaniyet bilgisi Hakkaniyetin nerede başlayıp bittiğini halkiyetin nerede başlayıp bittiği tatbikatta olduğunu sınırlarının nerede olduğunu bilmemiz lazımdır.

Şimdi yukarıdaki izahı sadece hakkani yönünden alıp kabul ettiğimizde bizde birçok sorular meydana gelir gaflet de meydana gelir, adam sendecilik de meydana gelir. Mademki benim ayan-ı sabitem yaratılmış değilmiş, yapılmamışmış, o halde ben küfrümü küfr olarak yapmaktayım ve bu yaptığım şey Hakkani bir iştir. O zaman yaparım, diye de isyana da sevkeder, terk edebilirim der.

Hakk kime ibadet edecek, mademki benim ayan-ı sabite şu şekilde bu şekilde imiş, o zaman bana namaz farz da değil der. Bu tek yönlü baktığı zamandır. Ama bunun bir de Hakk'tan halka doğru bir de biz halktan Hakka doğru meseleye bakmamız lazımdır. Çünkü bu alemde diyelim ki şu kadar kişi Hakkani hakikatleri idrak ediyor ama bu kadar

kişi de bunun farkında değil, halk olarak yaşıyor, mutlak olarak yaşıyor, halkiyetini mutlak olarak yaşıyor.

Aslında izafidir, yukarıya göre halk diye bir şey yoktur, izafidir, ama o mertebede yaşayan için mutlaktır. Gerçektir yani yaşayan hadisedir. Zaten de yaşanıyor. Kime baksanız ben, ben diye mutlak ayrı bir varlık olarak görmektedir, yani kiminle konuşursak hemen bunu tespit etmek mümkündür. Bizim halkiyetimiz nerede bitiyor, mahlukiyetimiz nerede başlıyor. İşte bunu bilmemiz lazımdır. Hangi mertebeden sonra biz fiillerimizden mesul oluyoruz, Cenab-ı Hakk ne diyor, "O'na yaptığından sorulmaz" 21/23 ayetinde buyrulur.

لَا سَأَلَ يَعْزَمُ لَهُمْ سَأَلُونَ

21/23- Yaptığından soru sorulmaz! Onlar sorgulanır (yaptıklarının sonucu yaşatılır)

O zaman benim hem ayan-ı sabitem Hakk, yaratılmamış; hem de burada mesulüz, bu ilmi bu şekilde bilen kişi böyle sormaz mı? Sorması da haklıdır. Şimdi biraz çok iyi düşünmemiz lazım biraz sertçe olacak belki uçlarda gibi bir izah tarzı olacak ne yapalım ki aslı bu ve tabi yazılamazdı, ancak özel bir ilim neticesinde anlaşılabilir, özel eğitim neticesinde anlaşılabilir.

Şimdi her birerlerimizin ilm-i ilahide vücut-u mutlakta mevcut vücutta değil, mutlak vücutta ilm-i ilahide programlarımız yapıldı, ayan-ı sabitelerimiz yapıldı. Ama biz daha yokuz meydana orada bütün esma-i ilahiye bütün varlıklar bütün her şeyler tek düze, bakın bütün bunlar burada Allah hükmündedir, buraya dikkat edin bireysel kimliklerimiz henüz meydana gelmediğinden ilm-i ilahide olan bu programlar Allah'ın Zat'ında ve Allah'ın Zat'ından gayrı bir şey değildir.

İşte onun için mec'ul değildir. Yani hep bir program bir Allah, yalnız kesretleşmiş çokluk olan Allah değil, Allah'ın Zat'ında olduğundan Allah'ın Zat'ından ayrı bir şey değildir.

İşte onun için sonradan olmuş değildir. Zat'ıyla mevcuttur. Böyle bir zamansız ezelde bir varlık var, işte bizim oradaki ayan-ı sabitelerimizin hepsi yani biz orada Allah'ız, biraz sivri söz ama oradayız, bunu iyi anlayalım, orada da biz olmadığımızdan Allah kendi kendine, kendinde ilahtır.

Bir ilm-i ilahide programlarımız var ama daha bizlik oluşmamışız, yani Allah'ın varlığında Allah ile beraberiz. İşte ayan-ı sabiteler uluhiyet mertebesinde yani her ayan-ı sabite bir ilahtır, bir Allah'tır ama ayrı ayrı Allah'lar değil, burası zuhur mertebesi olmadığından buradaki varlıklar daha henüz zuhura çıkarılmış halk edilmiş varlıklar değildir daha henüz. Allah'ın Zat'ı ile mevcut, kaimdir.

Peki bunlar nerede ayrılmaya başlıyor, nefes-i rahmani bunları bütün aleme yayıyor, burada yine sıfat mertebesinde bunlar latif birer varlık kazanıyorlar. Sıfat mertebesi de daha henüz uluhiyet mertebesinin içindedir. Yani ilahlık mertebesinin içindedir. Sıfat mertebesinden sonra esma mertebesine indiğimizde biz mahluk oluyoruz. Orada Allahlıığımız kalmıyor. Esmâ mertebesinde mahlukiyete geçmiş oluyoruz.

Esmâ mertebesinden de efal mertebesinin gereği olan ef'al mertebesindeki elbisemizi giydiğimiz zaman işte biz bal gibi kul, bal gibi mahluk oluyoruz. Bakın şimdi anlaşılıyor mu nerede mahlukluk, nerede uluhiyet, demek ki Allah'ın Zat'ında iken sıfat mertebesinde iken Allah hükmündeyiz yani Allah'ın varlığında var olduğumuz için O'ndan ayrı bir şey değiliz, ama sıfat mertebesinden yani "RUH" mertebesinden "NUR" mertebesine, Esmâ mertebesine tenezzül ettirildiğimizde tafsilat başlıyor kimlikler oluşuyor artık orada.

O kimliklerin gölgeleri olan bu vücutlar da verildiğinde burada iyice kesret alemi başlıyor. İşte biz burada özümüzde ne varsa onu talep ediyoruz. Yani ayan-ı sabitemiz bize neyi koymuşsa ama ayan-ı sabitemiz orada uluhiyet mertebesinde iken burada abdiyyet mertebesinde oluyor. O zaman onun hakikati bize bağlanmış oluyor. Ve de

biz bunu özümüzden talep etmiş oluyoruz, yani kendi kendimizden talep etmiş oluyoruz.

Hırsızlık yapacaksak, kötülük yapacaksak sen talep ediyorsun ve kendi nefesine mal ediyorsun yaptığın kötülükse nefesine sen zulüm etmiş oluyorsun. Bunları bilmezsek hep işin cehli oluruz. Buradaki farklılık esma-i ilahiyenin farklılığından kaynaklanıyor, ama sana bağlanıyor. Aslında zaten öyle sen talep ediyorsun başkası talep etmiyor ki ateş ehli olacağını sen talep ediyorsun. İçki içmeyi sen talep ediyorsun Allah sana içki iç demiyor.

Kur'an-ı Kerim'de de zaten içme diyor, dışarıda verdiği emri, iradi, emr-i teklifi ile sana içme diyor. Talep ettik bulduk diyor. Ama kimisi Rahmanı talep ediyor, O'nu buluyor, kimisi Cebbarı talep ediyor neticede O'nu buluyor ama kişi kendi özünden kendi talebini kendi yapmaktadır. İşte Cenab-ı Hakk'da onun ne talep edeceğini bildiği için onu o taleple vasıflandırıyor. O fiille vasıflandırıyor. İşte mahluk mertebesine geldiği zaman o istidad kendi özel istidadı bireye bağlanmış oluyor. Yani tatbikatı bireye bağlanmış oluyor.

Böyle olunca hakim meselenin aynine tabidir. Yani hüküm eden hakim sendeki olan ayan-ı sabiteye tabidir. Ki o meselenin zatına iktiza ettiği şeyle onda hüküm eyler. Yani o kişiden hangi fiil çıkmışsa ayan-ı sabitesinin gereğidir, hakimde onun ayan-ı sabitesinin gereğine göre hükmeder. Yani hakim dışarıdan başka bir şekilde hükmetmez.

Şimdi üzerine hükmedilen kimse kendisinde olan şeyle hakim üzerine hakimdir. Mesela katil katilliği ile hakimın üzerinde hakimdir. Hal lisanıyla hakime; sen beni mahkum et yani hakime hükmü o veriyor, ortadaki delillerle. Her ne kadar dil lisanı ile mahkum etmemesi için yapmadım diyorsa deliller, şahidler hakime mahkum et diyor. Bu deliller katile ait olduğundan katil söylemiş oluyor hal lisanı ile beni mahkum et diye. Hakim bunu sadece lisana getiriyor. Aslında hakim hükmetmiyor, hakime katil hükmetmiyor beni mahkum et diye. Hakim de zahirde ben hükmettim zannediyor. Katilden aldığı hüküm ile katile

hükmetmektedir. Ya'nî *hâkim-i Hakîm olan Allah Teâlâ hazretlerinin bir şey üzerine kazası ve onu takdir eylemesi, ancak o şeyin muktezâ-yı kâbiliyyetine göredir.* Yani kabiliyyetinin gerektirdiği şeye göre Allah hükmeder.

Binâenaleyh hâkim hükmünde, hakkında hüküm verilen şeyin taleb-i isti'dâdına tabi'dir. Yani Allah'ın bir şeyin üstüne hükmetmesi kabiliyet istidadı ne ise onun üzerine hükmeder bir başka şey hükmetmez. Ya'nî hakkında hüküm verilenin kâbiliyyet ve isti'dadı hâkime der ki: "Benim kâbiliyyet ve isti'dâdımın gereği budur. Yani ben katil oldum Hakkımda bu muktezâyâ göre senden hüküm isterim". Hâkim dahi ona göre hükmeder.

7. Paragraf:

İmdi hâkim, kim olursa olsun, her hâkim hüküm eylediği şeyle ve hüküm eylediği şeyde mahkûmün-aleyhdır (mahkumun üzerinde böyle hükmetmiştir) (7).

Ya'nî hâkim ister Hak olsun, ister halk olsun, bir şeyle ve bir şeyde hüküm ettiği vakit, ancak o şeyin zâtının ve hakikatinin gereği ne ise, ona göre hükmeder. Yani o fiili işlemiştir yani o mahkum zatının gerektirdiği o fiili işlemiştir, hakim de onun zatının gerektirdiği fiil ne ise ayan-ı sabitesi ne ise ona göre hükmetmiştir. İşte hâkim bu hüküm ettiği şeyle bir mahkumun üzerinde hükmetmiştir. Zîrâ mahkûm, hal lisanı ile hâkime der ki: "Benim hâlimin gereği budur.

Sen benim hakkımda şu hüküm ile hâkim ol!" der mahkum. Binâenaleyh hırsızlık yapmışsa ve de hırsızlığı sabit ise "ben hırsızlık yaptım benim üzerime hırsızlıkla hükmet diye hakime hükmeder. Neden, çünkü zaten onun fiili hükmü zaten oraya getirmiş oldu. Mahkum önce hakimi beni böyle mahkum et diye hakimi mahkum kılar, hakim de bunun üzerine onu mahkum eder.

Hâkim dahî bu suretle hüküme muhatab olduktan sonra hükmünü verir; ve hakkında bu hüküm lâhik olan dahî ikinci

olarak hüküme muhatab olur. Hükmi-i Hak böyle olduğu gibi, hükmi-i enbiyâ ve selâtin ve mahkeme hâkimlerinin hükmü dahi böyledir.

8. Paragraf:

İmdi bu mes'eleyi tahkik et! Zîrâ sırr-ı kader, ancak şiddet-i zuhurundan dolayı meçhul oldu. Ve enbiyâdan onun hakkında taleb ve ilhâh kesretle vâki' olduğu halde, sırr-ı kader bilinmedi (8).

Bu kader bahsi kesretle ortaya çıktığı halde kader sırrı bilinmedi. *Sırr-ı kaderin şiddet-i zuhuru budur ki: Hakk'ın emri ve hükmü olmadıkça, bir şey vâki' olmaz. Ve Hakk'ın hükmü dahi ancak hakkında hüküm verilen şeyin zâtı ne yön ile hükmetmiş ise, o şey hakkında ona göre tayin olunmuş olur.* Yani o eşya olsun o varlık olsun onun özündeki yani programı ayanı ne ise o vecih üzerine tayin olur yani meydana gelir.

Ve bu hakikatin meçhul olması ehl-i irfan indindeki mechûliyyettir. Yoksa erbâb-ı cehil ve isyanda ve küfürde ileri giden burada kale bile alınmaz. Bu sırrı ancak çok hassadan hasaya inceleyenler anlayabilirler. İrfan ehline dahi bu sır gizlidir. Cehalet ehli isyan ehli ve küfürde olanlar bu işe hiç bulaşmasınlar. Kader hakkını ancak irfan ehli ve çok yüksek arifler anlarlar, onun dışındakilerin anlaması ve anlamaması diye bir şey yoktur onlar kale bile alınmazlar bu hususta. 7/169 ayetinde buyurur,

..... وَأُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ لَمْ يَأْمُرْ لَهُمْ أَضْلٌ Onlar (A'râf, 7/179)

vasfıyla mevsûf "...insan suretinde bir sürü hayvanattan ibarettir..." cehil ve tuğyan ehli, yani onlar hakkında bu kader kale bile alınmaz. Bunlar irfan ehlinin mevzularıdır. *Ve bu sırr-ı kader hakkında enbiyâdan onun ittîlâ'ına kesretle taleb ve ilhâhın sebebi budur kî: Umûmu da'vete me'mûr olan enbiyâ, halktan ba'zılarının hidâyete kâbiliyyeti olup,*

ba'zılarının olmadığını bildiklerinden, hidâyete ehliyeti olanları görüp da'vet etmek ve ehliyeti olmayanlar hakkında beyhude zahmet ve meşakkat çekmemek için, sırr-ı kaderi anlamak için taleb ederler. Cenab-ı Hakk da o sırrı onlara açmaz, eğer açmış olsa görev yapamazlar.

Velâkin kullarının suçlarına verilen ceza, onların a'mâllerine ve enbiyâyâ itaat ve isyanlarına ve îman ve küfürlerine mukabil carî olduğundan; ve bu iki fırkanın birbirinden ayrılması ve zâtında saadete kâbiliyeti olan kimselerin, da'vet-i enbiyâyâ icabeti sebebiyle, saadeti zahir olarak mesur olacak şeyle ceza olunması; ve özünde şekavet olan kimselerin, enbiyâyâ inkârları hasebiyle, bâtınlarındaki şekavetleri zahir olarak hoş olmayan şeylerle ceza edilmesi gereği bulunduğundan, kendilerine emr-i da'vette gevşeklik gelmemek için, enbiyâ (a.s.) da'vet ettiğinde kader sırrından perdeli oldular. Yani Cenab-ı Hakk enbiyaya dahi peygamberliğinin başlarında bu kader sırrını mutlak manada açmamıştır. Daha sonra görevini bitirdikten sonra yaşlandığı zaman açıyor.

Her şeyin kendi özünden olduğunu gerektiriyorsa o zaman peygambere davete ne gerek vardır denirse, o zaman deniyor ki davetin faydası şudur, emri bil maruf anıl nehy münker diyorlar ya yani iyilikle emret kötülüklerden de onları çevirmeye bak, işte bu şunun için söyleniyor, eğer bunlar söylenmemiş yapılmamış olsa davet olmamış olsa herkesin içindeki içinde saklı olarak kalacaktı. Yani ayan-ı sabiteleri zuhura çıkmamış olacaktı. Veya çok az çıkacaktı davet etmesi dolayısıyla bunların dışarıya çıkması sağlanmış oldu. Ve de o dışarıya çıkan fiilleri yapması suretiyle ben cehennemi talep ediyorum diye talebini ortaya çıkarması oluyor.

İşte o kendisi Allah'ın üzerine hükmetmiş oluyor beni cezalandır cehenneme koy diye. Cenab-ı Hakk da onun hükmüyle sonra ona hükmetmektedir. Cennet ehli de böyledir. Eğer davet olmazsa bunlar ortaya çıkmayacak dolayısıyla Cenab-ı Hakkın esma-i ilahiyesi de faaliyete geçmemiş, atıl batıl kalmış olacaktı. Böyle bir şey de söz

konusu olmayacağına göre Cenab-ı Hakk da fiillere göre ceza verecektir, düşünmüş olman cezayı gerektirmez. Fiiller ortaya çıkmadığından mücazat veya mükafat dediğimiz şeyin ahirette oluşması mümkün değildir. İşte kişilerden davet yoluyla inkar veya tasdik fiilleri ortaya çıkacak ki Cenab-ı Hakk bizde gördüğü bu fiillerin delaletiyle bir yerlere bizi koysun.

Biz fiili yapmadan, Cenab-ı Hakk bizi cennet veya cehennem ehli olduğumuzu biliyor, işte Efendimiz diyor ya şu elimizdeki kitapta cennetliklerin hepsi yazılı, şurada da cehennemliklerin hepsi yazılı bu iki kitapta ama o zaman dünyaya daha gelmemiş insanlar var, gelmezden evvel bunlar biliniyor, neden çünkü Cenab-ı Hakk onların özlerindeki hakikatlerini biliyor, ne yapacaklarını biliyor. İşte bu fiiller olmamış olsa davet dolayısıyla bu fiiller ortaya çıkmamış olsa bir Cenab-ı Hakkın esma-i ilahiyesi iptal olmuş olur, bu mümkün değildir, ikincisi kimin nereye konacağı karışmış olur birbirine. O da adaletsizlik olur.

Bakin ne kadar açık (a.s.v.) Efendimize peygamberlik gelmezden evvel Mekke'deki yaşayan insanların hepsi aynı şekilde yaşıyorlardı, kimin iman sahibi, kimin küfür sahibi olduğu belli değildi, ne zaman ki hazret-i peygamber peygamberliği ile risaleti ile tebliğ etmeye başladı, iman ehli ortaya çıktı küfür ehli ortaya çıktı. Yani herkesin yeri tesbit edildi. İşte Cenab-ı Hakk da bu hüküm üzerine yani kuldan çıkan bu hüküm üzerine kulun üstüne hükmetti.

9. paragraf:

Ma'lûm olsun ki, rusûl (salavâtullâhi aleyhim), evliyâ ve ârifin oldukları haysiyyetle değil, rusûl oldukları haysiyyetle, ümmetlerinin buldukları hal merâtibi üzeredir. Binâenaleyh rusûl indinde, irsal olundukları ilimden, ancak ümmetlerinin bilâ-ziyâde ve lâ-noksan muhtâc oldukları şey kadar vardır (9).

Bir peygamberde üç özellik vardır, birisi veliliği eviyalığı, birisi arifliği irfaniyeti birisi de risaleti rasullüğüdür. Yani tebliğ görevi. Velilik ve ariflik tebliğ değildir. Yani veliliğin ve arifliğin genel amir tebliği yoktur. Yerine göre üç beş kişi ile olursa bile o umumi değildir. Bir peygamber evvela evliya ve arif, zaten veli olmazsa peygamber olamaz. Veli olması için de ilme ihtiyacı vardır, alimlik ilmi değil Ariflik ilmine ihtiyacı vardır. Zaten alimden de veli olmaz. Biz alimleri veli zannederiz, alimden veli olmaz. Ariften veli olur ancak. Alim dediğin fıkıh ilmini bilir, suret ilmini bilir, siret yani iç bünyedeki ilmi bilmez.

Ama dışardaki bazı ilim adamlarının alimlerin dışardaki hallerine iyi hallerine bakarak zahir görüntüde iyi hal içeriden bakıldığında nedir, bilinmez. Dışardan bakarsın virane gibi ama içi pırlı pırlıdır. Nurdur, irfan ehlidir. Ama avam-ı halk burada dediği gibi kişinin ibadetinin çokluğuna bakarak ona bir hüküm verir. Mesela bir abid diyelim günde yüz rekat namaz kılar her gün, avam bunu kendileri yapmadığı için fiilinden dolayı ona veli damgasını vurur. Ama o veli değil abiddir sadece. Sadece ibadet ehlidir. İrfan ehlinin ise nişanı olmaz ki bilinsin.

İşte orada günde yüz rekat namaz kılıyor, şöyle ibadet ediyor, oruç tutuyor dendiği zaman onun bir vasfı vardır bir vasf ile vasıflanmaktadır. İşte bir vasıfla vasıflanan da arif irfan ehli veli olmaz. Çünkü bir yolun adamıdır. Vasfı bellidir, vasfı belli olan da veli olmaz, arif olmaz. İrfan ehlinin vasfı vasıfsızlıktır. Yani bütün vasıfları kendinde toplar. Abidliği vardır, zakirlik, şakirlik, ittika bunların hepsi onda mevcuttur. Ama bir tanesi diğerinden fazla olmadığı için üste çıkmadığından hepsi aynı seviyededir, çünkü hepsinin hakkını verir.

Ama diğeri diyelim ki çok namaz kılıyor, irfaniyeti eksiktir, oruç tutması eksiktir, ilmi eksiktir, ittikasi eksiktir, ama bir yönde fazlalığı vardır. İşte bir yöndeki fazlalığı onu veli yapmaz. Ancak o yöndeki ismi ne ise çok zikrediyorsa "zakir" olur, çok şükrediyorsa "şakir" olur, çok namaz ibadet ediyorsa "abid" olur. Ama "veli" olmaz, "arif" olmaz. Ama

halk bunu bilemediği için genelde insanlar bakarlar işte uzun sakal, pir-i fani çok da ibadet ediyor "veli" der damgasını vururlar.

Bir iki de keramet vasıflandırırılar hadi ondan sonra gelen nesiller onu görmedikleri için öncekilerin sözüne bakarak daha daha yükseltirler, yüceltirler ama neye isnad eden bir yüceltme olduğu meçhuldür, halkın velileri böyle ortaya çıkar. Allah'ın velilerini de kimse pek bilmez, çünkü "Benim velilerim gök kubbelerimin altındadır" yani benim korumam altındadır, onları avam ehli tanıyamaz diyor. İşte burada evliya ve arif oldukları haysiyetle değil yani kader sırrını bilmemeleri yahut kader sırrının kendilerine açılmamaları evliyalık ve ariflik yönüyle özelliği ile değil, rasul oldukları haysiyetlerinden buldukları hal meratibi üzeredir.

Böylece rasul indinde rasulun yanında irsal olundukları ilimden ancak ümmetlerinin muhtaç oldukları şey kadar vardır. Yani bir peygambere bir rasule hangi kavmin peygamberi ise o kavmin idraki, şuuru, kabiliyeti ne kadar ise risalet ilminden o peygambere o kadar bilgi verilir. Yani bir peygamber ümmetinin idraki üzerine gelir demek istiyor. İşte rasullüğü yönünden kendisine kader sırrı açılmaz.

İşte bu sırlar ümmet-i Muhammede verilen sırlardır ki yani onların anlayabileceği sırlardır ki hazret-i Rasulullah bu bilgilerle geldi ve bunları ümmetine verdi. Bunu ümmetine vermese Cebrail'in (a.s.) Meryem anaya Ruh-ul Kuds'ü nefh etmesi gibi Zat'ını yani Kur'an-ı Kerim'i ümmetine nefh etti hazret-i peygamber. Cebrail'den (a.s.) daha büyük bir iş yaptı bizler için ümmeti için. Bu da toplumunun yüceliğini gelişmişliğini gösteriyor. Ne kadar gelişmiş olduğu peygamberimizin ilminden bellidir.

İşte bakın evliya ve arifler bu işin dışındadır, rasullüğü dolayısıyla kader sırrı açılmamıştır diyor. Yoksa risaletini yapamazdı. Ama daha sonraları kendilerine açılan kader sırrı evliya ve ariflik yönündendir. İşet bir veli peygamber olamaz, bundan sonra olamaz, velayetiyle arifliği ile Rasule (s.a.v.) vekil oluyor. "Benim ümmetimin velileri beni İsrail

peygamberleri gibidir” diyor o kadar daha da diyecek aslında peygamberliğin şanına zarar gelmesin diye öyle konuşuyor.

Yani Rasullerin Rasul oldukları cihetten ilm-i irsaldaki mertebeleri yani irsal ettikleri getirmiş oldukları mertebeleri ümmetlerinin meratibi ve îmân ve i'tikâdâtı ve ilim ve maârif ve isti'dâdâtı üzeredir. Yani ümmetlerinin istidatları üzeredir. Binâenaleyh her birisinin ümmeti, ilimlerden ne mikdâra muhtâc ise, ilm-i risâlete müteallik olarak onların indindeki şey dahî, o mikdârdan fazla ve eksik değildir. Yani ümmetleri ne talep edeceklerse, etmişlerse peygamberinden Cenab-ı Hakk o peygambere o kadar ilim verir ama tabi bu seyir halinde olan bir hadise olduğundan bir sonraki peygamberin kavimi bir evvelki kavimden daha fazla istekte bulunmakta ona göre de peygamberi ona göre göndermektedir.

Zaten bu hep söyleniyor ya Ademiyet mertebesi başka, Şit mertebesi başka, İdrisiyet mertebesi başka, hep tekamülü gösteriyor, eğer bu tekamüller olmasaydı Âdem (a.s.) bütün ilimleri getirirdi hepsi biterdi Âdem'e (a.s.) bir kitap verirdi kıyamete kadar o kitap geçerli kalırdı. İşte hazret-i peygamberin en son gelmesi bütün bu mertebeleri tamamlaması yani insan idrakini en yüksek hale çıktığı devredir. İşte o kitaplarda zaman zaman diyoruz ya, “Miraç” hadisesi, “İkra” hadisesi bunlar insanlık tefekkür tarihinde en büyük inkilabdır.

Tabi 23 sene devamlı ama bunlar en büyük özelliklerin olduğu gecelerdir. İşte Kur'an-ı Kerim gelen bütün mertebeleri toplu olarak vermiştir ve de kendi mertebesinde olduğundan dolaydır. Bir insan Âdem'den (a.s.) Rasul'e (s.a.v) kadar gelen süreyi seyr-i süluk dedikleri de budur işte. Tarikat dedikleri budur, yoksa al tesbihi eline, şükür yüz çektim, biraz zakirlik, biraz şakirlik yap o tarikat değildir, o işin görüntüsüdür sadece veya oyalanması, tarikat demek Âdem (a.s.) ile başlayan Rasul (s.a.v.) Efendimiz de son bulan seyiri takip etmektir.

Yolda olmak budur, yol ehli budur, tarikat dediği budur, yoksa birkaç kişi bir araya gelmiş başlarında bir bey efendi,

hanım efendi neyse olacak onun etrafında işte çay içilecek sohbet yapılacak tarikat o değildir. O tarikatın sadece lafazanlığıdır. Kötü mü hayır biz kötü demiyoruz, o konu ayrı konudur ama insanı nereye götürür, onun düşünülmesi gerekir. Tarikatlar ne yazık ki kostüm ve sahne görüntüsünde kalmış.

İmdi ma'lûm olsun ki rusûl (a.s.) için üç cihet vardır: Birincisi cihet-i risâlet olup, bu cihetle ümmetlerinin uhrevi emirler, ve dünyeviyyelerinin salâhını mûcib olan ilâhi hükümleri deruhte ederek onlara tebliğ ederler. Yani dünya ve ahiret yaşam sistemlerini düzenlemeleri için onları bildirirler. Ve bu hükümler ümmetlerinin ihtiyâcından ziyâde ve noksan değildir. Yani ümmeti neye ihtiyacı varsa ondan fazlası da eksigi de değildir. Fazlası da onlara ızdırap verir, eksigi de onlara ızdırap verir.

İkincisi ciheti velayet olup, yani Rasulun ikinci yönü velayet olup onların sıfât-ı Hak'ta sıfatlarıyla ve zât-ı Hak'ta zâtlarıyla fânî olmaları ve esma ve sıfât-ı ilâhiyyenin kemâlâtı isti'dâd-ı zatîleri ve kâbiliyyât-ı külliyyeleri sebebiyle onlarda zahir olması için, o rusûlün fenâ-fillah mertebesidir. Rusûl-i kiram bu cihetten ümmetlerinin hakikatleri mertebesi üzerine değildir. Yani bu cihetten ümmetlerine bağlı değildir. Risaleti yönünden ümmetlerine bağlıdır, ama bu velayeti yönünden ümmetlerine bağlı değildir. Çünkü velayet onun kendi özünde şahsi bir yaşamıdır.

Üçüncüsü cihet-i nübüvvet olup enbiyâdan her birisi isti'dâd-ı asîsi ve kâbiliyyet-i zatîsi hasebiyle İlâhi marifetten rızıklandığı kadar, Allah Teâlâ'dan haberdardır. Ve bu cihet, cihet-i velayetin zahiri ve cihet-i velayet bunun bâtınıdır.

10. Paragraf:

Halbuki ümmetler mütefâziledir. Ba'zısı ba'zısı üzerine ziyâde olur. Rusûl (a.s.) dahî ümmetlerinin tefâzulu hasebiyle, ilm-i irsalde mütefâzile olur. O

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ

tefâzul da Hak Teâlâ'nın

بَعْضٍ (Bakara, 2/253) kavlindeki tefâzuldur. Ve kezâ rusûl, ulûm ve ahkâmıdan zâtlarına râcî' olan şeyde istidâdları hasebiyle mütefâzıldır. O tefâzul dahi Hak Teâlâ'nın (İsrâ, 17/55) kavlindeki tefâzuldur (10).

Yani ümmetler bazılarında üstündür, ve peygamberler de bazılarında üstündür. Ya'nî ümmetler, ilimler ve marifetler-bilgiler ve akâid (itikada dair hakikatler) ve isti'dâdâtta ve kabulde yek diğherinden farklıdır. Ba'zılarının ba'zılarına üstünlüğü ve fazlı(ihsan) vardır. Yani ümmetler de kabullenmekte bazı bilgileri almakta da birbirlerinden farklıdır. Bazılarının bazılarında üstünlüğü ve fazileti vardır.

Ve her bir resul ancak ümmetinin kâbiliyeti ve isti'dâdlarının talebi üzerine irsal olundu. Onların istidatları hakim oldu, peygamber de mahkum oldu. Binâenaleyh resulün onlara teklifi ancak kendilerinin isti'dâdlarının genişliği derecesinde vâki' olur. Ve bir ümmetin istidâdâtta ümem-i sâire üzerine fazlı ne kadar ise, o ümmete gönderilen resul (a.s.)ın rusûl-i sâire üzerine ilm-i risaledeki fazlı da o kadardır. Hak Teâlâ hazretleri bu fazlı (Bakara, 2/253) kavliyle beyan buyurmuştur.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ.....

Ve keza enbiyâ, merâtib-i nübüvvette, a'yân-ı sabitelerinin isti'dâdâtı gereğince ilimler ve hükümler ve bilgilerde yekdiğeri üzerine faziletleri vardır. Çünkü nübüvvet velayetin zahiri ve velayet nübüvvetin bâtını olduğundan, onların nübüvvetteki üstün olmaları, velayetteki üstün olmaları hasebiyledir. Ve onların velayetteki üstün olmaları ise, ilm-i ilâhîde, mazhar oldukları

esma hasebiyle a'yân-ı sabitelerinin vüs'at ve şumulüne göredir. Bu üstün olma, evvelki üstün olmadan başka olup, Hak Teâlâ hazretleri bunu (İsrâ, 17/55) kavliyle beyan buyurmuştur.... وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ بَعْضٍ

Binâenaleyh bu üstün olma, onların isti'dâdât-ı gayr-ı mec'ûllerine dönük olup, velayetleri cihetiyle olan üstünlüktür. Yani o rasullerin kendi öz hakikatleri olan istidat ve kabiliyetleri yani istidad-ı gayri mec'ulleri yani var edilmemiş yaratılmamış özlerindeki istidatları sonradan meydana gelen istidat değildir, istidat-ı ezeliyede işte burada tefazul olduğundan bu istidatları velayetleri cihetiyle olan tefazuldur.

11. Paragraf:

Ve Hak Teâlâ halk hakkında وَاللَّهِ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ

بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ (Nahl, 16/71) ya'nî "Hak Teâlâ rızıkta, ba'zınızı ba'zınıza üzerine tafzil eyledi" buyurdu. Ve halbuki rızık ulûm gibi rûhânî ve ağdiye gibi hissidir. / Ve Hak Teâlâ rızık kader-i ma'lûm ilk tenzil eder; ve kader-i ma'lûm halkın talep ettiği istihkaktır. Zira "Al-lah Teâlâ her şeye onun halkını i'tâ eyledi" (Tâhâ, 20/50) (11).

Ya'nî Hak Teâlâ, umûmen halk hakkında "Hak Teâlâ rızık hususunda ba'zınızı ba'zınıza üzere tafzil eyledi", 16/71 buyurdu. وَاللَّهِ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ

Hakk Teala Peygamberlerin bir kısmını diğerine üstün eyledi, ümmetlerin de bir kısmını diğerine üstün eyledi, yiyeceklerde rızıkta da birbirleri üzerine üstün kıldı. *Ve rızığın ba'zısı ilâhîye ilimler gibi ruhanî ve ma'nevî; ve ba'zısı türlü*

türlü gıda ve yediğimiz gıdalar gibi hissî ve suret gıdalarıdır bazıları da ilmi gıdalardır, yani ilmi manevi gıdalardır. Ve halkın taleb eylediği istihkaklarından ibaret olan bu rızık, Cenâb-ı Hak ancak bilinen miktarı ile inzal eyler.

Ma'lûmdur ki, ilm-i ilâhîde, Allah'ın ilminde her şey, ayn-ı sabitesinin isti'dâdın aslî yönüyle Hak'tan bir hüküm ister. İlm-i ilahide bütün ilmi manadaki varlıklar istidatları gereğince Hakk'tan taleplerini isterler. İşte bakın ne oldu orada istidat hakim, Cenab-ı Hakk mahkum oldu, vermeye mahkum oldu. Burada bir cebir yok, kimsede hiçbir şey yoktur. Kendi kendimizde şimdi siz bu bilgileri taleb ettiğinizde istemekle hakimsiniz, bende vermekle mahkum olmuş oluyorum. Diğer taraftan baktığımızda ben size bunu vereyim diye hakimim siz de almakla mahkumsunuz. Yani ikisi de olması gerekiyor. İşte Cenab-ı Hakk ayan-ı sabiteleri kendi varlığında kendinde olan bu ayanları programları faaliyete geçirmeye diledi, kendi özü itibariyle bunlar çünkü var edilmiş, yaratılmış bir varlıklar değildir yani sonradan oluşmuş varlıklar değildir, ilm-i ilahide mevcut, bunlar belirlenmişler, bunlar halk sahasına çıkıp da yaşamaları için faaliyet göstermeleri için bir şeylere ihtiyaçları vardır, talepleri vardır.

Hayat talepleri vardır, yaşam talepleri vardır. İşte hangi ayan-ı sabite ne şekilde bir programı yapılmışsa o ayan-ı sabite Hakk'tan istihkak, rızık talebinde bulunuyor. İşte bu rızık; ruhi ve manevi rızık oluyor veya hissi, maddi rızık oluyor. İkisi de gereklidir, ruhi manevi gıda ile irfaniyetini oluşturuyor, fiziki gıdalarla da bedeninin rızıkını oluşturmuş oluyor. İşte kaderin özü budur, bu bilinmezse mutlak manada kaderi idrak etmek mümkün değildir.

Cenab-ı Hakk ilm-i ezeliye istidatlara göre bu ihtiyaçlarını bir defada vermiştir. İşte "KAZA" dediğimiz budur. Hangi ayan-ı sabite neyi istemişse ezeli ilminde onu verdi. Yani onu mahkum etti, Hakk onu vermede "mahkum" oldu, vermekle mahkum oldu, O da verdi, yani mahkumiyetten kurtuldu, bu sefer kul mahkum oldu. İşte bunun ismi "Kaza"dır, "kaza" hüküm demektir, toplu halde onları verdi,

“Kader” de bunların miktar miktar, peyderpey tafsili olarak alem sahasında ihtiyaç olduğu kadarının kullanılması olarak kendisine verilmesi de “Kader”dir.

Ama bir kaza daha vardır, o uçtaki kazadır, kaza iki türlü birisi yukarıda genel toplu olarak mutlak kaza bu kazanın tafsili kader ama bu kader tafsilatı devam ederken hani kaza-ı mübrem, kaza-ı muallak denen bir husus var, Cenab-ı Hakk bu ayan-ı sabitede bunu kurdu diye mutlaka sen böyle olacaksın manasına değildir, neden o zaman şahsiyeti olmaz insanların robot olur, muhtariyeti olmaz işte insanın en büyük özelliği budur böyle muhtar bir varlık olması.

Yani kendi kendine düşünebilen kendi kendine karar verebilen işte “halakal ademe ala suretihi” dediği budur bir bakıma. Nasıl ki Allah kendi kendine karar verebiliyor, genel anlamda tabi kainat halinde insan da kendi mülkü içinde aynen böyle ayakta duruyor, karar veriyor, uyguluyor, satıyor bakın muhtar bir varlıktır. Böyle bir varlık yoktur alemde. Ne cinlerde, ne meleklerde, ne hayvanlarda, ne de madenlerde.

Burada bahsedilen suret mana suretidir. Allah Âdem’i kendi mana sureti üzere halk etti. Bir başka ifade ile “Halakal Âdem’ e suret-i Rahman” Rahman sureti üzere halk etti. Bu da gene aynı şeydir işte. Nasıl Cenab-ı Hakkın Rahmaniyeti varsa yaymışsa bütün aleme sanatı göstermişse, insanoğlu da kendi çapında her bir kişi bir şeyler üretiyor.

İşte bu bizim de çalışmalarımızla kaza-ı muallakta olan şeyi eğer gaflet edersek kazayı mutlağa çeviriyoruz, aleyhimize dönmüş oluyor. Ama kazayı muallaktaki olan şeyi kendi asli istikametimizde kullandığımızda kader-i mutlağa dönmüş oluyor o da bizim lehimize olmuş oluyor, biz oluşturmuş oluyoruz. İşte bu arada “kaza, kaza ile red olunur” deniyor yani değişme ihtimali olan bir kaza diğer tarafta yapılan dualar ve sadakalar kazayı defeder diyor ya işte budur.

Sadakayı vermek suretiyle dua etmek suretiyle bir hüküm ortaya getirmiş oluyorsun yani bir kaza etmiş oluyorsun işte o kaza ile ezelde yazılan kaza yeri değişmiş oluyor, bozulmuş oluyor, kazayı ortadan kaldırıyor. Bu teferruatdaki olan kazadır. Eğer sen muallaktaki kaderi nefsine bırakırsan seni cehennem tarafına geçirecek ama sen onu iradenle Cennet hükmüne yani Hakk yolunda o varlığın o zamanın o şeyi kullanmış oluyoruz.

İşte burada da bu kazayı sen meydana getirmiş oluyorsun. Veya dışarıdan senin elinde olmayan bir şey gelip sana çarpıyor, burada senin dahilinde yok ama tedbirini almamışsan o gene olacak suçu sana bağlanıyor, tedbirini almamışsa. Tedbirini almışsan onun suçu sana bağlanmıyor. İşte genelde kaza dediğimiz bu kazadır. Bu üçüncü aşamadaki teferruat üzerindeki hükümlerin değişmesidir. Bizim araba kazası uçak kazası dediğimiz bunlardır. Ama burada bahsedilen kazayı ezeli, kazayı hakiki, kazayı toplu değişmeyen yukarıdaki ayan-ı sabitenin hükmüdür. Kaza odur bu hükmün peyder peyde ortaya çıkması da "Kader"dir. Kader miktar diyor bu kadar bu kadar miktar gibi seneler içinde ortaya çıkmasıdır. Kader-i malum; ne kadar ona ölçü verilmişse kader-i malum ezeli olan kader-i malumdur bu, bir de günlük kader-i malum, o gün ne kadar olmuşsa o ay içerisinde yahut o ay içerisinde hani diyor ya Berat gecesinde rızıklar dağılır diyor ya işte orada senin bir senelik kaderini miktarını belirtiyor, rızıkının miktarını belirtiyor. Kaza olunandan bir seneliğini sana veriyor o sene içerisinde.

Rızıkını Hakk'tan talep eder Hakk Teala da onun indirir, eşyanın ayan-ı sabitelerindeki istidadı farklı olduğundan her eşyanın istidadı farklı olduğundan bu farklı istidatlar gereği kader-i malum ile nazil olan rızıklarda dahi farklılık vardır. *İşte isti'dâdının muktezâsı mucibince o şey hakkında kaza olunan hüküm, "kader-i ma'lûm'dur. Yani bilinen miktardır. İmdi o şey, kaza olunan hükmün halkını ve kisve-i vücûdu iktizâsı indinde kader-i ma'lûm üzere bulunan müstahak olduğu rızıkını Hak'tan taleb eder.*

Hak Teâlâ da ona inzal eyler. Eşyanın ayn-ı sâbitelerindeki isti'dâd birbirinden farklı olduğundan, bu tefâvüt-i isti'dâdât muktezâsınca, kader-i malûm ile nazil olan rızıklarda dahî farklılık vardır. Binaenaleyh bu rızık sâhiblerinin arasında da iki şey arasındaki farklılık zahir olur. "Cenâb-ı Hak ise her şeye hakkını verdi. Tâhâ, 20/50);

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلَقَهُ ثُمَّ هَلَى

Ya'nî ezelde ilm-i ilâhîde her şey ne hüküm talep etmiş ise, o hükmü ve müstehak olduğu şeyi Allah Teâlâ bir defada ona verdi. Yani ona ezelde bir defada istediği her şeyi verdi. *Velâkin hazret-i vücûda yani hazret-i şehadete varlığa dâhil olduktan sonra semâvât ve arz hazînelerinden gıdâ-yı sûriyi; ve semâvât-ı hakâyık ve ervah ile arz-ı nüfûs ve eşbâh hazînelerinden dahî gıdâ-yı ruhanîyi tedric ile tenzîl buyurdu. Derece derece indirdi.*

12. Paragraf:

İmdi Hak Teâlâ, her şeye meşiyeti taalluk ettiği kadar, rızık tenzîl eder; ve meşiyeti dahî bildiği ve ilmi mucibince ezelde hükm eylediği şeye taalluk eyledi. Ve bundan evvel dediğimiz gibi Hak Teâlâ ma'lûmu ancak, o ma'lûmun kendi nefsinden Hakk'a i'tâ ettiği şeyle bildi (12).

Ya'nî Fass-ı Ya'kübi'de Şeyh (r.a.) "Hakk'ın irâdesi ilmîne ve ilmî de ma'lûma tâbi'dir" buyurmuş; bir insanın iradesi ne kadar olursa olsun ama bunun ilmi yani o kişinin bir ilmi yoksa bu iradeyi nasıl kullanacaktır. İşte böyle irade var ama ilme tabidir. Yani bu irade ilim ile kullanılmaktadır. İlim ile açığa çıkmakta sistemli bir şekilde açığa çıkmaktadır, eğer onun ilmi olmadan iradesini kullanmaya kalksa yaptığı iş yanlış olur.

Elini salları cama vurur elini keser, olmayacak bir iş yapar pencereyi kırar içeriye soğuk girer, bakın ilimsiz bir irade bunu kaldırmak da bir iradedir, bırakmak da bir iradedir. Ama ilimsiz olarak bunu bıraktığı zaman kırılır, o zaman dünyanın sistemi bozulur, insanlığın da sistemi bozulur, işte bu sistemin düzgün bir şekilde devam etmesi için belirlenen ilme tabi olmak gerekiyor.

İşte irade ilmine tabi oldu, yani Hakk'ın iradesi de kulun iradesi de Hakk'ın iradesi Hakk'ın ilmine kulun iradesi de kulun ilmine tabidir. İlimi de maluma tabidir, şimdi diyelim ki bizim bir irademiz vardır, irademizle düşünüyoruz ki bu resmi yapacağım diye, bu bir iradedir, bu resmi yapacağım demesi, bu binayı yapacağım, bu evi yapacağım demesi bir iradedir. Bu evi yapacaksın ama eni, boyu ne kadar olacak ilmi varsa, ilmi yoksa bir kazık oraya bir kazık buraya çakarsın hiç olmayacak bir şey çıkar ortaya.

Hiçbir şeye yaramaz, o zaman ilim gerekmektedir. İşte onun için sıfat-ı subutiyede "Hayat" tan sonra hemen "İlim" geliyor, bu hayatın normal devamı için ilme ihtiyaç vardır. "Hayat", "İlim", "İrade" geliyor sonra "Kudret" geliyor. İşte burada da Hakk'ın iradesi de ilmine tabidir. İlim olmasa o irade ortaya çıkmıyor, hayat olmasa hiç birisi olmuyor.

İlimin de ortaya çıkması için malum lazımdır, yani ilmin yahut o irade sahibinin üzerinde oynayacağı alan lazımdır, bir malzeme lazımdır. Resim yapmayı murad eden bir kimse evvela o resmin ilmini beyinde programını yapmaktadır, ondan sonra tuval üstünde onu ortaya koymaktadır. İşte irade de ilim de o malum ile meydana çıkmış oluyor. Onun için ilim maluma tabi oldu bu yönüyle.

Böylece oluşarak bir varlık ortaya çıkmaktadır. Ama daha yukarıya gittiğimiz zaman irade ilme ve malum ilme bağlıdır. Çünkü ilim olmadan bunların hiç birisi bir şey ortaya çıkmaz. *Allah'ın eşyada hükmü eşyada olan ilminin haddi üzeredir*, yani eşyanın sınırları kadardır. Burada neyi murad ediyorsa onu oraya ne bir mm fazla ne bir mm eksiksiz, ne bir çivi fazla ne bir çivi eksik bunların fazlası da eksiklikler, noksanı

da eksiklidir. *Şimdi de bu hükmünün tenzil-î erzak hususunda dahî cereyanını beyan buyuruyor.*

13. Paragraf:

İmdi tevkît aslında "ma'lûm" içindir. Ve ilim ve irâde ve meşîyyet (Allah'ın dilemesi) kadere tâbi'dir (13).

Ya'nî ilm-i ilâhîde eşyanın "ayn"larında olan şeyin muayyen vakti ile tevkîti, aslında ve hakikatte isti'dâdiyla o vakti taleb eden malum olan ayn-ı sâbite içindir. Zîrâ her bir ayn-ı sabitenin kendi ahvâlinden her bir hâlin vakt-i muayyende ve zamân-ı mahsûsta taayyününü taleb eden onun muktezayât-ı zâtîyyesindedir. Yani her bir ayan-ı sabite nerede ne zaman meydana gelecekse programı nasılsa o zamanında onu istemektir. Yani Cenab-ı Hakk ayan-ı sabitelerin talep ettiği ihtiyaçlarını vermekte ama ayan hangi zamanda onu istediye talep ettiği şeyi o zaman da talep ettiyse o zaman vermektedir.

Mesela ana rahmine düşen bir çocuk onun ayan-ı sabitesi ne zaman çıkmayı oradan diliyorsa Cenab-ı Hakk çıkmayı ona o zaman içerisinde o vakit içerisinde onu zuhura getirmektedir. Ayan-ı sabitesinin kendi özünde olan hakikatinin gereği olarak o saatte çıkar diyor. Yani ayan-ı sabite kendi özünden talep ediyor o zamanını yoksa rastgele değil. İşte zuhura çıkmasını talep onun muktezai zatiyesindedir. Zati gerekliliğindedir o zamanı talep etmesi.

Binâenaleyh kaza ve kader ve irâde ve meşîyyet, ilm-i ilâhîye; ve ilm-i ilâhî de "kader-i ma'lûm" olan ayn-ı sabiteye tâbi'dir. Kaza ve kader irade ve meşîyyet yani kaza, kader, irade meşîyyet yani dilemek ilm-i ilahiye tabidir, ilm-i ilahi de kader-i malum olan ayan-ı sabiteye tabidir. Bakın bütün her şey kökende geliyor, ayan-ı sabitede birleşiyor. Meselâ yetmiş sene ömrü olan bir kimsenin doğduğu günden vefatına kadar olan yediği yiyecek kendisine defaten

gelmemiş, belki muayyen zamanlarda tedricen gelmiştir. Ve keza ondan meydana gelen güzel şeyler ve çirkin fiillerin tümü dahi birdenbire zuhur etmeyip, vakit vakit peyda olmuştur. Ve keza ondaki ilim ve ma'rifet dahi defaten nazil olmayıp gündün güne ve bir andan diğer ana tedrici olarak peyda olmuştur.

Velhâsıl vefat zamanına kadar madde ve ma'nevî rızıktan her ne vakit ne mikdar gelmiş ise, hep ezelde ilm-i Hak'ta ma'lûm olan aynı sabitesinin isti'dâd lisaniyla taleb ettiği vakit ve mikdâra göre nazil olmuştur. Mesela bir çocuğun çocukluktan kurtulup buluş çağına gelmesi kendi bireysel iradesiyle oluşmaktadır. İşte kendinde mevcut zati istidadı onu talep etmekte ve Cenab-ı Hakk da talebine göre o çocuğa o ergenlik halini vermektedir. Hiçbir şey kendi kendine meydana gelmez.

İşte bu ancak insan oğlunda bu yaşam var diğerler varlıklarda bu yoktur. Diğer varlıkların da Hakkın indinde bir programları vardır, ancak programları esma aleminden sonra faaliyete geçmeye başlıyor. Oradan sonrası da mahluk oluyor. Yani Hakk'ın Zat'î manada ayan-ı sabiteleri yoktur, Zat'î manada yoktur. Sıfat, esma manasında programları vardır ama Zat'ında değildir.

O zaman onlar ne oluyor, mahluk oluyor. Zat'î gereklilik mahluk değil, ceal değildir, kılınmış değildir. Hatta Hakk'ın dilemesi bile değildir. Şe'n bile değildir. İnsanın diğer varlıklarda olmayan en büyük özelliği budur, işte Allah'ın Zat'ından gelmesidir. Şimdi bakın o kadar müthiş bir hadisedir ki bakın biz ayan-ı sabitelerimiz hükmüyle mahluk değiliz, işte Cenab-ı Hakk fecr suresinde 89/1-2-3-4 ayetlerinde şöyle buyurur;

﴿□﴾ وَالْفَجْرِ ﴿□﴾ لَيْلٍ مَّا لَ عَشْرٍ ﴿□﴾ وَالشَّفْعِ
﴿□﴾ وَالْوَتْرِ ﴿□﴾ وَاللَّيْلِ ذَايِ سِرِّ

1-) *Velfecr*;

Kasem ederim o Fecr'e,

2-) *Veleyalin'aşr*;

On geceye,

3-) *Veşşef'ıvelvetr*;

Çift'e ve Tek'e!

4-) *Velleyliizayesr*;

Geçip gittiğinde o geceye...

Orada öyle müthiş yemin ediyor ki o zilhiccenin on gecesi deniyor ya o çok geniş bir sahadır, bir de fecre yemin ediyor, bir de vitir ve şefiyete yemin ediyor. Yani vitir teklik, şefiyet çiftlik, ikiliktir. Neden ikiliğe yemin etsin, değil mi, asıl olan teklik olduğuna göre "vel vitr" der yemini orada bırakır. Bire yemin olsun da ikiye neden yemin olsun. İşte ikilik dediği ikilikteki birliktir. Tefsirleri açtığın zaman işte zevc ve zevce olarak bütün her varlığı iki olarak halk etti diye izahını yapıyorlar, her şey zıddıyla halk olundu diye ikiliği böyle izah ediyorlar, bunlar da doğru ama burada ilahi manadaki şefiyet yani ikilik; bir varlıkta yani insan ismi verilen bu varlıkta aynı zamanda uluhiyetin olması aynı zamanda kulluğunun olması, beşeriyetinin olması ilahi ikilik budur yani şefiyet budur.

Ve işte bu kişide uluhiyeti yönüyle Zat'ı itibariyle talep ettiği şeyleri de Cenab-ı Hakk ona veriyor. Neden çünkü hüküm kendisinin yine bir bakıma. Bu neye benziyor, insan bir bakıma halik, yani bir yönüyle halik bir yönüyle de mahluktur. İşte bunun bir arada yaşanması insanda ancak. Başka bir varlıkta yoktur. Şefiyete buna yemin ediyor Cenab-ı Hakk. Halkiyet ve mahlukiyetin bir arada yaşandığı varlıktır. Ne muazzam bir hadisedir bu. İşte kendisindeki halkiyyet yani ayan-ı sabitesi itibariyle halkiyet yönündeki programının talebidir hep bunlar.

Mademki haktır program ceal kılınmış değildir, gayri mec'uldür, o zaman o Allah olarak Hakkını istemektedir. Kul olarak değil Allah olarak Allah'tan hakkını talep etmektedir. Haklı olarak hakkını talep etmektedir. İlahi varlığın bunlar

şe'nleridir, maddi manda değil ilahi şe'nleridir her bir ayan-ı sabite. Zuhura çıkmamış mana aleminde kendi kendisi olarak şe'nleri nasıl şimdi biz durduğumuz yerde bir sürü isimlerimiz vasıflarımız var ama bunlar bizim zatımızdır. Bunları faaliyete geçirdiğimiz saha isimlerimiz, sıfatlarımız, fiillerimiz yani bizim mülkiyetimiz oluşmaktadır.

Mahlukiyetimiz faaliyet sahasında görüntümüz olmaktadır. Bir nar meyvesi düşünelim onu bütün olarak tuttuğumuzda işte mutlak vücut budur. Onun içindeki batını da mutlak manada latif vücut-u mutlaktır. Zahiri suretlenmiş resim şekillenmiş hali de vücut-u mutlak ama zahir olarak vücut-u mutlaktır. Aynı zamanda hazret-i şehadettir. Yani hazret-i malumat, bilinen yerdir, toplu olarak baktığımızda ama onun içini açtığımızda her bir tane de mutlak ve bu taneler de onu bütün haline getirmektedir. Nar ismini o tanelerle birlikte almaktadır.

Nar ismini o tanelerden almaktadır. Yoksa onun içinde nar taneleri olmazsa o suret ve şekil o kap, o elbise bir işe yaramamaktadır. İçinde taneleri olmazsa o kap hiçbir işe yaramaz. O sadece bir kılıf olarak kalmaktadır. İşte kabın değeri içindeki iledir. İşte bu alemin şerefi, ayan-ı sabiteleri mahluk olmayan insanlarla meydana gelmektedir. Yoksa hayvanlarla, cinlerle, meleklerle değildir. Diğer varlıklarda insan için var zaten. Her şey insan için var, işte nasıl o tek çekirdeği içinden aldığımız zaman tekrar yere diktiğimiz zaman gene kendisini üretiyor, aynısını üretiyor, insan da işte böyledir.

O çekirdek nasıl nar bitkisini üretiyorsa insan da insanı üretiyor. Hangisinin üretimi daha değerlidir. Mevlana hazretleri diyor ya hani hangi çekirdeği toprağa ektinde çıkmadı, yeşermedi diyor. İnsan çekirdeğini toprağa ekersen yeşermez mi diyor. Yani onları nar yapan içindeki tanelerdir. İşte bu alemi alem yapanda içindeki insan taneleridir. Her birimiz bu gök kubbeyi tek bir nar olarak düşünelim, her bir tanesi de o içindeki göz nuru gibi olan şeffaf, ne kadar şeffaf o. Nar tanesinin içindeki çekirdeği görülüyor pırıl pırıl, işte insan böyle ruhuyla özülle nuruyla. Hep ezelde ilm-i Hakk'ta

malum olan ayan-ı sabitesinin lisan-ı istidadiyla talep ettiği vakit ve miktara göre nazil olmuştur rızıklar.

Rubâî: Tercüme:

Aynın ki senin oldu kitab-ı evvel, yani senin ayan-ı sabiten evvelki kitabın oldu, Meşruhdur o kitapta esrar-ı ezel, o kitapta ezeldaki esrar şerh olmuştur, yani açıklanmıştır, yazılmıştır. Ahkam-ı kader yani kaderin hükmü çünkü yazılmış onda, işte o kitabınla Hak etti amel. Senin o kitabınla Hakk amel etmekte sen değil. Yani senin kitabınla Allah senin kaderinin ameli işliyor. Yani kaderi ben yaptım, ben oynadım diyorsun ama öyle değil, Allah senin üstünde kaderi kullanıyor. Yani Allah senin kaderinle amel ediyor.

Burada cebriye ile hiç ilgisi yoktur cebriye aşağıdan yukarıya doğru baktığın zaman olur, cebriye ikilik ister, cebriyenin ilk şartı ikiliktir. Cebreden ve cebredilen olması lazımdır. Cenab-ı Hakkın burada kendi kendine olan özelliğini belirtiyor. Senin ayan-ı sabiten ilk kitabın oldu, ezeli esrar o kitapta anlaşılmıştır, açılmıştır, şerh edilmiştir, yazılmıştır, kaderin hükmü o kitapta yazılı, işte o kitap ile Hakk amel etti.

Nurdan bahsedersen Esmâ aleminden bahsediyorsun demektir, hakikat-i Muhammediye'de Rasul (s.a.v.) Efendimizin ve alemlerin programı ilk yapılan programdır. Yani ayan-ı sabitesi diyelim. Diğer insanların uluhiyet mertebesinde ortaya çıkıyor. Oradaki insandan kasıt insan-ı kamildir. Diğer insanlar, insan-ı kamilin uzuvlarıdır, nüshalarıdır, sahifeleridir. Ceberut da diyorlar ona Hakikat-i Muhammediye mertebesine.

İşte böyle olunca Hazret-i Muhammed (a.s.v.) Efendimizin "üm" ümmi olması budur bir yerde. Hani okuma yazma bilmez diyorlar ya, ana olması yani Hakikat-i Muhammediyenin bütün alemlerin insanların anası olması kaynağı olmasıdır.

14. Paragraf:

Böyle olunca sırr-ı kader ulûmun ecell ve a'zamındandır. Ve Allah Teâlâ onu ancak ma'rifet-i tâmmeye muhtas kıldığı kimseye tefhim eder. Sırr-ı kaderi bilmek, onu bilen kimseye râhat-ı külliyyeyi i'tâ eder. Ve yine onu bilen kimseye azâb-ı elimi i'tâ eyler. Şu halde ilm-i kader sahibine iki nakîzı i'tâ eder (14).

Sırr-ı kader ilminin sahibine râhat-ı kâmile îrâs etmesinin sebebi budur ki: yani kamil bir rahatlık gelmesinin sebebi budur yani huzurlu olmasının sebebi budur ki, insan zaman zaman zaman ömrünün bazı günlerinde huzurlu olabilir ama bu huzur geçici huzurdur. Nasıl işte o anda yiyecek ekmeği vardır üzerinde çocuklarında bir hastalık yoktur, biraz dünya işi uygun gitmiştir bu kişide huzurdur ama bu geçici huzurdur. Arkadan bir rüzgar gelir, çocuğun bir ayağı kırılır bilmem ne olur gene bir huzursuzluk hastalık gelir huzursuzluk olur.

Kader ilmini bilen kimseye kamil bir rahatlık vermesinin sebebi budur ki *Böyle bir kimse kendisine gelen şeyin, ancak ilm-i ilâhîde ayn-ı sabitesi Hakk'a ne i'tâ etmiş ise, geçmiş olan hükümde Hakk'ın takdir buyurduğu şey olduğunu ve ezelen kendisinin hakikati, ayn-ı sabitesi Hakk'a ne vermiş ise bakın ayan-ı sabitesi Hakka ne vermiş ise diyor, Hakk'tan ne almış ise değildir. Yani ne hüküm vermişse yani bana bununla hükmet demesi bu talep değildir, beni böyle yap diye hüküm vermesidir, hakim konumunda olmasıdır. İşte bu bir bakıma talebdir. Ama talep iki türlüdür, yani bir senden kaynaklanan "ver bana" muhtaç olduğun talep, bir de amir hükmünde "bu benimdir vereceksin bunu", hakim olarak talep etmek.*

Ayan-ı sabitesi Hakka ne vermiş ise tehallûf ve ebeden tağayyür ve tahavvül etmiyeceğini bilir. Yani dönmeyeceğini gayr olmayacağını değişikliğe uğramayacağını bilir. Binâenaleyh kendisi için takdir olan şeyin arkasında koşmak

zahmetinden kurtulur; ve takdir olmayan şeyin ne kadar arkasında koşulsa boş olduğunu bilerek, onu talebden vazgeçer, onu talep etmek için sıkıntıya girmez.

Ve eğer husulü mukadder olan şeyin yani meydana gelmesi kaderden olan şeyin talebiyle şart olarak takdir olduğunu bilirse, talep de icmal eder, külfet etmez. Yani genel olarak bu talebde bulunur, külfet etmez. Meselâ çekirdeği dikip sulamadan ağaç çıkıp meyve bitmiyeceğini bildiği için, bunları yapar. Zîrâ ağacın meyve vermesi talebe şartıyla takdir buyurulmuştur. Fakat bu icrââtında külfet etmez; yani onu yaparken sıkıntıya girmez bununla uğraşılır mı, şu yapılır mı, bu yapılır mı diye sıkıntıya girmez bunun kaderden olduğunu bilir, eğer mukadder ise, bu kadar taleble ağaç çıkıp meyve verir; eğer değilse, çekirdek mahv olur.

Ve sahibi bu sırra vâkif olduğundan "Niçin olmadı?" diye elem çekmez. Cühela ise böyle değildir. Bir emelin husulü için, bin sebebe teşebbüs eder; hiçbirisi meyve veren olmaz. Nihayet bu yorgunluk talebiyle ölür gider. Bunun her gün binlerce numunesi görülmüş olduğu halde, yine uyanıklık yani kendine gelme hâsıl olmaz. Kader sırrını bilmek, sahibine bu suretle tam rahat i'tâ ettiği gibi, tam bir rahatlık verdiği gibi bu ilim, rahatın zıttı olan elîm azabı da verir.

Bunun sebebi dahi budur ki: Bu ilmin sahibi ba'zı a'yânın isti'dadında mükemmeliyyet müşahede edip, bu" isti'dâdlarıyla dünyâda ve âhirette envâ'-i fazâil ve kemâlâta ehliyetlerini ve halbuki her kemâl-i insanî ve ilâhînin zuhuruna kendisinde isti'dâd-i zâtî olmadığı için, ubûdiyyet ve mazhariyyet kemâlinde nakıs olduğunu bilir. İşte bu ilmi sebebiyle isti'dâd-i zatîsinin noksanından müteallim ve bu kemâlâtı özleyen olur.

Ve ba'zan îfâsına isti'dâdı olmadığı bir şeyle emr olduğunu görüp, ıztırâba düşer. Bununla beraber bu kimsenin hâli, sırr-ı kaderden mahcûb olan kimseden daha iyidir; ve rızâyı Hakk'a daha yakındır. Bu izahattan anlaşılıyor ki, sırr-ı kadere vukuf, hem rahat ve hem de elem îrâs eder.

15. Paragraf:

Ve o sebebden dolayı, Hak Teâlâ nefsinı gazab ve rızâ ile vâsf eyledi (15).

Ya'ni sırr-ı kader ilminin iki karşıtı i'tâ eylemesi sebebiyle Hak Teâlâ hazretleri kendi nefsinı;

وَوَضَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ (Feth,48/6) âyet-i kerimesi mu-

cibince "gazab" ile ve (Mâide, رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ 5/119.)

âyet-i kerimesi mucibince dahi "rızâ" ile vâsfetti. Allah kendini hem gadab ile hem rıza ile vâsf eyledi. Ama ne dedi, "Rahmetim gadabımı örtmüştür" dedi.

Gazab ve rızânın sırr-ı kader ilmüne taallukunun sırrı budur ki: Gazab-ı ilâhî, bir şeyin kemâl ve saadete adem-i kâbiliyyetinden veya noksân-ı kâbiliyyetinden dolayı, o şeyin üstüne düşer. Ve gazab ile olan hükm-i ilâhî ilme ve ilim de ma'lûma tâbî'dir. Ve ma'lûm olan ayn-ı sabite dahi kabiliyetsizlikle Hakk'a gazabı i'tâ eder; ve Hak da onun gazaba müstehak olduğunu bilir. Ve keza rızâ-yı ilâhî dahî bir şeyin saâdet ve kemâle kabiliyyetinden ve kabûl-i rahmete isti'dâdından dolayı, o şeye terettüb eder.

Ve rızâ ile olan hükm-i ilâhî ilme ve ilim de ayn-ı sâbite-i malûma tâbî'dir. Ma'lûm olan o şeyin ayn-ı sabitesi de kabûl-i rahmete ve feyz ve inayete kâbiliyyeti ve saadet ve kemâli muktezî olan ameller ve ahlâk ve ilimlere isti'dâdı ile Hakk'a rızâyı verir. Ve Hak da onun rızâyâ istihkakını bilip, onun hakkında rızâ-yı ilâhîsiyle hükm eyler. İşte gazab ve rızâ bu suretle sırr-ı kader ilmüne bağlanmış olur.

Misâl: *Bir muallimin on talebesi olup, onlara ta'lîm ile meşgul olsa; ve bu talebeden bi'l-farz beşi, muallimin murâdını, isti'dâd ve zekâları hasebiyle sür'atle anlayarak, muallimin öğrettikleri bilgiler onlarda kolaylıkla zuhura*

gelse, o muallim hoşnûd ve razı olup, onlara iltifat ve mükâfat ile tecellî eyler. Fakat diğer beş talebe istidatsızlıkları dolayısıyla muallimin muradını anlamayıp, manasız olan şeyler ile meşgul olsalar, muallim, eser-i ta'lîmin onlarda hüsn-i te'sîr hâsıl etmediğini görerek gazab edip, onlara hoşnutsuzluk gösterir; ve onları cezalandırmakla zuhur eder.

Şu kadar ki, onlara ceza üstüne ceza verse bu cezanın çokluğu istidadın değişmesine neden olmayacağından muallim ne yapsa boş olduğunu görüp, nihayet onların hâline merhamet eder. Binâenaleyh muallimi rıza veya gazap kılan, ancak bu talebenin isti'dâdı olmuş olur. Yani muallimin talebelerinin beşinden razı olması, beşine gazab etmesi talebelerin istidadındandır, muallimden değildir.

16. Paragraf:

Ve o sebeble esmâ-i ilâhiyye mütekâbil oldu (16).

Evliyanın da bir ayan-ı sabitesi var ama o esma aleminde oluşmakta ef'al aleminde zuhura çıkmaktadır. Esmâ-i ilâhiyye, ilm-i ilâhîde eşyanın a'yân-ı sabitesi hasebiyle zahir olur. Ve a'yândan ba'zısının isti'dâd-ı zatîsi hasebiyle kemâlâta kâbiliyyeti olduğundan, Vücûdun feyz menbaından, Latîf ve Cemîl ve Mün'im ve Hâdî gibi esmâ-i cemâliyyeyi talep eder; ve bunların mazharları olur. Yani cemali isimlerin zuhur yeri olur.

Ve bu esmâ-i cemâliyye şehâdet aleminde dahî onlarda kemâliyle zahir olup, kendi hazînelerindeki hükümler ve eserleri dünyâda ve âhirette, bunlarda ızhâr ederler. Ve bu esmanın feyzler ve tecelliyâtı dâimen ve ebeden bu mezâhir-i kabile ve a'yân-ı mukbile üzerine vâridir. Ve a'yândan ba'zısı, var edilmemiş asli istidadı gereği ile Kakhâr ve Celîl ve Müntakim ve Mudili gibi esmâ-i celâliyyeyi talep eder; ve bunların mezâhiri olur. Ve bu

esmâ-i celâliyye, eserler ve hükümlerini dünyâda ve âhirette bunlarda izhâr etmekten zail olmaz.

Binâenaleyh karşılıklı zıt isimlerinin ilm-i ilâhîde taayyünü ve hazret-i şehadette rubûbiyyetle zuhuru, ya'nî onları kendi muktezâlarıyla terbiye etmesi, Onun dayandığı ilmi yönüyledir. Şu halde esmanın tekabülü sırr-ı kader ilminden meydana gelmiş oldu. Esmanın zıdlığı kader ilminden meydana geldi, Yoksa a'yândan kat'-ı nazar olundukta esmâ-i ilâhiyye, zât-ı ahadiyyette tek tavır üzerinedir. Ve zâtın aynı olup, birbirinden ayrılmış değildir. Ve tekabülden kemâl-i tenezzüh üzerinedir.

17. Paragraf:

Böyle olunca mevcûd-ı mutlakta ve mevcûd-i mukayyede bir hakikat hükm eder; ve hükmü, müteaddî ve gayr-ı müteaddî olarak âmm olduğu için, ondan etemm ve akvâ ve a'zâm bir şey olmak mümkün değildir (17).

Ya'nî hakikat-i vahide olan kader sırrı her bir "ayn"ın, isti'dâdında ve kâbiliyyetinde olan şey ile hakkında hükm etmesine, mevcut olmaları zamanında, meydana çıkmaları zamanında mevcûd-ı mutlakta, ya'nî vücûd-ı Hak'ta hükm eyler. Ve keza bütün halk edilenlerin a'yân-ı sabiteleri, ne hal üzere idiyeler, onların muktezâları üzere olmalarına kayıtlı varlıkta yani, âlem-i hiss ve şehadette hükm eder.

Zîrâ a'yân-ı kevnîyyeden her bir ayn için zât, sıfat, isim, na't, halk ve fiil ile vücûdda zuhur, ancak onların ademde sabit olan hallerinin gereği üzerine mümkün olur. Ve kader sırrı hakikatinden en eksiksiz ve en sağlam ve en büyük birşey yoktur, yani kader sırrının hakikatinden daha ileri bir hadise yoktur bütün bu alemde. Çünkü onun hükmü geçişli ve geçişsiz olarak umûmîdir; ve eşyanın tümünü kuşatandır.

Şöyle ki: A'yâna nisbetle hükm-i müteaddî ve gayr-ı müteaddî:

A'yân-ı vücûdiyyeye, yâ'nî şehâdet alemindeki eşyâ-yı müteayyineye göre geçişli olan hüküm o eşyanın birbirine te'sîri vaktinde fiil ve infial ve ta'lîm ve taallüm ve muhabbet ve adavet gibi şeylerdir. Ve "geçişli olmayan hüküm" ise, o eşyanın kendi vücûdlarına has olan kemâlat ve sıfat ve havâss ve beğenilen ahlâk, yani o eşyanın ahlakı ve ilim ve cehil ve hey'et ve şekil gibi şeylerdir ki, bunlar o a'yânın kendi nefislerinde kalıp, âhire tecâvüz etmez.

Bu gayri müteaddi olan geçişli olmayan hükümdür. Yani eşyanın kendine ait ayanın hükümdür.

Ve a'yân-ı sabiteye göre "hükm-i müteaddî", istidâd-ı zâtîyyeleriyle bu a'yândan Hakk'a olan hükümdür ki, bu hüküm, a'yân-ı sabiteden Hakk'a geçer, ya'nî tecâvüz eyler. Yani kendi hakkını talep etmesi Hakk'a onu geçirmiş olması demektir. Ve "hükm-i gayr-ı müteaddî" ise, a'yânın kendi zâtları üzerine, yine kendilerinin hükümdür. Zîrâ bir şeye ancak o şeyin kendi zâtının i'tâ ettiği şeyle hükm olunur. Binâenaleyh bir şey kendi zâtı ve vücûdu üzerine kendisi bir hüküm ile hükm edince, o hüküm elbette gayra tecâvüz etmez. Yani gayra çıkmaz. Yani o hüküm kendinde kalır, sadece kendini ilgilendirir.

2. İzah:

Hakk'a nisbetle hükm-i müteaddî ve gayr-ı müteaddî:

Burada hakka göredir, yukarıda ayana nisbetle idi. Hakk'a nisbetle "hükm-i müteaddî", a'yân-i sabitenin ilm-i ilâhîde zuhuru indinde ve vücuttan sonra, âlem-i şehâdette onlarda zahir olan Hakk'ın te'sîri ve hükümdür. Zîrâ Hakk'ın hükmü her ne kadar a'yânın Hakk'a i'tâ ettikleri hükümden ibaret ise de, gerek yokluk halinde ve gerek mevcudiyetten sonra onlara tecâvüz eyler.

Ve "hükra-i gayr-ı müteaddî" yani geçişli olmayan hüküm dahi, vücûd-ı mutlakın hükümdür. Zîrâ o hüküm yine

kendisine rücû' ettiğinden, gayra geçişliğı ve tecâvüzü yoktur; ve çünkü gayr yoktur. "Gayr" dediğimiz, zati nisbetleridir.

Meselâ vâhid, hakîkat-ı ahadiyyesinde, nısfıyyet (1/2) ve sülüsüyyet (1/3) ve rub'-ıyyet ve ilh...nisbetleri câmi'dir. Bunlar ancak niseb-i zâtiyyedir. Onun ahadiyyetinden hâriç değıldir. İmdi bu izahattan anlaşılır ki, sırr-ı kader gerek vücûd-ı mutlak ve gerek vücûd-ı mukayyed hakkında hükmeder. Kader sırrı mutlak vücutta da hükmeder, mukayyed vücutta da hükmeder.

18. Paragraf:

Vaktaki enbiyâ (salavâtullâhi aleyhim) ilimlerini, ancak vahy-i hâss-ı ilâhî tarîkıyla ahz ettiler,/nazar-ı fikrîsi cihetinden, umuru hakikati üzere idrâk etmekten aklın kasır olduğunu bildiklerinden, onların kalbleri nazar-ı aklîden sâdicedir (18).

Ya'nî enbiyâ hazarâti ilimlerini melek vasıtasıyla cânib-i Hak'tan aldıkları vakit, aklın fikir nazarısı ile hakikati idrâk edemeyeceğini bildikleri için, Akli nazarlarını kullanmadılar. Onların kalbleri bu nazar-ı aklîden sâde ve safî bir haldedir. Melek vasıtasıyla aldıkları ihbârât-ı ilâhiyyeyi ümmetlerine aynen tebliğ ettiler. Bu böyle olur mu olmaz mı diye yorum yapmadan ne aldılarsa onu verdiler.

19. Paragraf:

Ve keza ancak zevk ile ulaşılan şeyin idrâkinden haber dahi kasırdır (19).

Ya'nî cânib-i Hak'tan kendisine melek vasıtasıyla ihbar vâki' olan resul ile nebî dahî, haberin dışında olup, ancak zevk ile vusul ve ittila' mümkün bulunan şeyin idrâkinden

kasırdır. Nitekim Resul (a.s.) emr-i ilâhî ile (Ahkâf, 46/9) buyurdu.

وَمَا آتَاكُم مِّنْهُ فَعَلُوا بِي وَلَا بِكُم نَاطِعِينَ لَا مِثْلَ وَحْيِي لِي

Ve kendisinin vahy-i ilâhîye tâbi' olduğunu ve vahy-i ilâhî ile hâsıl olan ilmi isbât etti.

Ve vahy-i ilâhîden hâriç olan şeyin idrâkini kendisinden nefy eyledi. Zîrâ vahy-i ilâhîye tabi olmak, nübüvvet ve risâletin hususiyetlerindedir. Ve vasita olmaksızın hâsıl olan zevk-i ilâhî ve keşf-i rabbânî tarîkiyle, hakâyık-ı ilmiyye ve a'yân-ı sabiteye ittıla', nübüvvettin özelliklerinden değildir. Binaenaleyh mahzâ zevk ile idrâk olunan sırr-ı kaderden ve a'yân-ı sabitenin hâl-i ademde sabit olan suver-i ilmiyyesinden ihbar hususunda, resul ile nebinin lisânı, risâlet ve nübüvvet cihetinden yetersizdir.

Çünkü da'vet vaktinde onların sırr-ı kaderden perdeli olmaları lâzımdır. Ve resul için sırr-ı kadere ittıla' lâzım geldikde, ona kendine ait hususi bir vech ile ve velâyetiyle muttali' olur. Zîrâ o makamda vasıtalar kalkar; ve nübüvvet ve risâlet dahi çökmüş olur.

20. Paragraf:

İmdi ilm-i kâmil, ancak tecellî-i ilâhîde ve Hakk'ın a'yün-i basâir ve ebsârdan örtüyü açtığı şeyde baki kaldı (20).

Ya'nî Hak rûh gözünden ve beden gözünden örtüyü ve perdeyi kaldırdığı şeyde ilm-i kâmil hâsıl olur. Yani beşeri ve ruhi gözden perde kalktığı zaman orada kamil ilim meydana gelir. Zîrâ rûh gözüyle cesed gözünden perde kalkarsa, ikisinin nuru birleşir; ve bu halde keşf sahibi olan zât birisiyle idrâk ettiğini, diğeriyle de idrâk eder.

Nitekim Abdülkâdir Gîlânî (kuddise sırruhu's-sâmî) hazretlerinin zamân-ı şeriflerinde bir kimse: "Ben baş gözüyle Hakk'ı müşahede ediyorum" da'vâsıyla gezer dururdu. Ulemâ-i şeriat bunun mümkün olmadığını beyân ile, o kimseyi mahkemeye da'vet ettiler; da'vâsında ısrar eyledi. Ulemâ hükm-i şeriatı yerine getirmeden evvel, cenâb-ı Gavs Abdülkâdir Gîlânî hazretlerinin re'yine mü-racaat ettiler.

Hz. Gavs buyurdu ki: "Bu adam da'vâsında sâdıktır. Fakat ma'rifette noksanı vardır. Çünkü Hak Teâlâ hazretleri onu gözünden ve ruhundan perdeyi açmış; ve onun nûr-ı basireti ile nûr-ı basarı ittihâd eylemiştir. Yani basar ve basiret nurları birleşmiştir. Müşahedesi rûh gözü ile vâki' iken o, bu hakîkati bilmiyor; yani bir şey tesbit etmiş ama kaynağı bilmiyor, ve beden gözü ile müşahede ediyorum zannediyor." Halbuki gördüğü ruh gözü ile olmaktadır. Söylediği söz doğru ama izahını yapamıyor. Basireti ile gördüğünü basar ile gördüm zannediyor. Ulemâ bu izahattan müsterih olup, Hz. Gavs'ın ma'rifetine âferin dediler.

21. Paragraf:

Böyle olunca kadîm ve hadis ve adem ve vücûd ve muhal ve vâcib ve caiz olan umûru, hakikatlerinde ve aylarında ne şey üzerine sabit idiyeler, onları ol vech ile idrâk eder (21).

Yukarıda dahi beyân olunduğu üzere Hak Teâlâ bir şey üzerine bir sıfat ve bir fiil ve bir hal ile hükm ettikde, ancak onun ilm-i ezeldi zahir olan hakikat-i gayr-ı mec'ûlesinin muktezâsı hasebiyle hükmeder. Yani var edilmemiş cealinin üzerine gereği üzerine hükmeder. Ve ona ifâza-i vücûd edip kuvvetinde mündemiç olan şeyi izhâr eder. Ve o ayn-ı kabile de o şeyle zahir olup, onu izhâr eder.

İmdi Üzeyr (a.s.)'ın sırr-ı kader tarafına rağbeti ve karye-i Hirbe'nin (harab olan şehrin adı) ne hâl üzere idi ise yine öylece iadesinin isti'zâmı fikrinin tevârüdü, nebiyy-i müşârün-ileyhin hakîkat-ı gayr-ı mec'ûlesinin muktezâsından ve levâzım-ı ahkâmından oldu. Yani o kasabayı eski haliyle görmek istemesi kendinden değil kendindeki istidad-ı ezelisinin gereği olarak oldu, bunun lüzum-ı ahkamından oldu, Hak Teâlâ hazretleri onun bu fikri ve isti'zâmı sebebiyle Üzeyr (a.s.)a suver-i iadede ve ahkâm-ı kudretten birkaç nev'i izhâr etti ki, o da kudretin hükümleri ilme ve ilmin ma'lûma tabi' olmasıdır.

22. paragraf:

İmdi vaktaki Üzeyr (a.s.)'ın matlabı (talebi) tarikat-ı hâssa üzere oldu, bundan dolayı onun üzerine itâb vâki' oldu; nitekim hadîs-i şerifde vârid oldu (22).

Ya'nî Üzeyr (a.s.)'ın talebi, kader sırrını anlamaya çalışmak olup, bunu enbiyâya mahsûs olan vahy yoluyla ile taleb etti. Ve vahy tarikiyle sırr-ı kadere vukufu taleb ettiği için cânib-i Hak'tan kendisine itâb olundu. Ve hâdîs-i şerifde söylendiği üzere Hak Teâlâ ona vahy edip, ya'nî "Eğer bu talebden vazgeçmezsen, elbette ismini nübüvvet defterinden silerim" buyurdu. Bu vahy-i ilâhî vâkiâ Üzeyr (a.s.)a cevap idi. Fakat esbâb-ı âtiyyeden dolayı bu cevap itâb suretinde vâki' oldu. Şöyle ki:

Evvelen: *Üzeyr (a.s.) nebî olup da'vet-i halka me'mûr idi. Da'vet-i halka muhalif olan sırr-ı kader ilmini taleb etti. Yani Hakk'ı halka davet etmekte kaderin sırrını idrak etmek onu oradan men ediyordu, kader sırrını bilmemesi gerekiyordu. Kendinin bilmemesi gereken sırrı taleb etti. Yani kader sırrını bilmiş olsaydı görev yapamayacaktı. Bilseydi mademki ayan-ı sabitelerin hükmü geçmekte o zaman benim yapacağım davetin hiçbir hükmü olmayacağını düşünerek gidecekti. Bu durumda tebliğ görevini*

yapamazdı, işte bu yüzden kader ilmini talep etti, halkı davet etmeye muhalif olan kader sırrı ilmini talep etti.

Saniyen: *Onun suâli, emr ve nehiyden ibaret olan makâm-ı nübüvvetin muktezâsına muhalif idi. Peygamberlik emir ve nehiy idi kader sırrını bilirse emir ve nehiy yapamayacaktı. Onun için talep etti, Zîrâ onun tarz-ı suâlinde kudretullah için uzak görme ve gururlanmak ma'nâsı vardı. Halbuki nübüvet makamının hakkı, her bir azîmi, kudret-i ilâhiyyenin yanında küçümsemek idi. Binâenaleyh Üzeyr (a.s.) sur-ı kadere ittilâ'ı, lâyıkmayan bir tarzda talep etti.*

Sâlisen:

Üzeyr (a.s.)ın matlabı, tarîk-ı hâs üzere kader sırrı ve kudretin kadere taalluku hâlidir. Halbuki bu tarîk, zevk-ı ilâhî ve ittilâ'-ı ilâhî tarîkidir. Ve ademiyyette sübutları hâlinde, isti'dâdât-ı zâtîyyeleri hasebiyle Hakk'ın eşyaya ittilâ'ı ve ilmidir. Ve ittilâdan sonra, Hakk'ın ilmi hasebiyle olan irâdesi ve irâdesi hasebiyle, kudretinin ma'lûm olan makdûra taalluku hâlidir. Binâenaleyh Üzeyr (a.s.) zevk-ı ilâhî üzere ilahi hususiyeti olan bir şeyi talep etti. İşte bu sebepten dolayı Hakk'ın cevâbı azarlamak tarzında vâki' oldu.

23. Paragraf:

Böyle olunca, eğer bizim zikrettiğimiz keşfi talep ede idi, çok vakit bu talebde onun üzerine itâb vâki' olmazdı (23).

Zîrâ çeşm-i rûh ile çeşm-i bedenden perdenin keşfini talep etmek memnu' olmadığı gibi, Hak'tan keşf yoluyla kader sırrına ittilâ'ı istetmek dahi medfû' değildir. Nitekim Habîb-i edîb-i Kibriya (s.a.v.) Efendimiz hazretleri buyurmuştur. Yani "Ya Rabbi bana eşyanın hakikatini bildir" buyurmuştur.

24. Paragraf:

Ve Üzeyr (a.s.)ın kalbinin sadeliğine delil, ba'zı vüçûhda قَالَ اِنِّي يُحْيِي هَذِهِ اللّٰهَبُ عَدَّ مَوْتَهَا (Bakara, 2/259) **kavlidir (24).**

Ya'nî onun kalbinde sade bir delil, Kur'ân-ı Mecîd'de nakledilmiş olan yukarıdaki âyet-i kerîme olup, onun "Allah Teâlâ mevtinden sonra bunu nasıl ihya eder?"

قَالَ اِنِّي يُحْيِي هَذِهِ اللّٰهَبُ عَدَّ مَوْتَهَا (Bakara, 2/259) demesi, ba'zı yönden İsti'câb ve isti'zâm ma'nâsına alınmıştır. Ya'nî umum olarak bu ma'nâyı anlamışlardır. Halbuki cenâb-ı Şeyh (r.a.) indinde, cenâb-ı Üzeyr'in bu kavlından murâdı, zevk-ı ilâhî ve ittılâ'-ı ilâhî üzere kudretin makdûra taallukunun zevkan müşahedesini talebden ibarettir. Genel ulemalar şu şekilde anlamıştır ama Muhyiddin-i Arabi hazretleri de bu şekilde anlamıştır diyor. *Ve bu taleb, sukun için vâki olmuştur. Hz. Şeyh buna nazaran "Ba'zı vüçûhda" buyurdu. Ve şimdi de kendi mezheblerini beyân buyururlar.*

25. Paragraf:

Velâkin bizim indimizde, Üzeyr (a.s.)ın bu kavlinde olan sureti, İbrahim (a.s.)ın kavlinde olan sureti gibidir. "İmdi Allah Teâlâ onu yüz yıl imâte edip ba'dehû ba's eyledi; ve ona **وَإِنظُرَا إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ**

نَشْرَهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا (Bakara, 2/259) ya'nî "Kemiklere bak ki biz onları nasıl ref ederiz; ondan sonra onları lahmla iksâ eyleriz" dedi. Bu halde Üzeyr (a.s.) ecsâmın nasıl bittiğini muâyene-i tahkik ile muayene eyledi. İmdi ona keyfiyeti gösterdi (25).

قَالَ اِنِّي يُحْيِي هَٰؤُلَاءِ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهِ مَوْتَهُمَا

Ya'nî, Üzeyr (a.s.) kavliyle vâki' olan talebindeki suret,

(Bakara, 2/259) İbrahim (a.s.)ın رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى (Bakara,

2/260) kavlindeki talebinin suretidir. İki peygamber de bu talebi yapmıştı ya hani birisi "Ya Rabbi ölüleri nasıl diriltiyorsun bana göster" diye İbrahim (a.s.) sormuştu, bunların sözlerinin suretleri aynı şeydir diyor.

Ve cenâb-ı İbrahim (a.s.) nasıl ki ölülerin ne vech ile dirildiğini müşahede etmek istemiş ise, cenâb-ı Üzeyr dahi bu kavliyle öylece ölülerin keyfiyyet-i ihyalarını görmek istemiştir. Yani dirilme özelliklerini görmek istemiştir. Yoksa hayat verme kudret-i Hakk'ın yanında hayrete kalma ve gözünde büyütme etmemiştir. Yani bunu olur mu olmaz mı diye tereddütlü bir şekilde sormuş değildir.

Zîrâ makam-ı nübüvvet ile makâm-ı velayette bulunan kimse, Kadir ve Mûcid ve Muhyî ve Mümît olan Zü'l-Celâl hazretlerinin ölüyü dirilmesi ve tekrar yeniden dirilmesini uzak bir şey görmez. Hz. Üzeyr (a.s.) ölülerin ne suretle dirildiğini görmek ve bunu ayne'l-yakîn bilmek istediğinden, onun suâlî Hak tarafından bunun cevabının fiilen verilmesini gerekli gördü. Ve o fiili Hak Teâlâ cevap olarak kendi zatında göstermesi için onu öldürdü ve yeniden diriltti. Ve ölülerin dirilmesi emrinin ne suretle olduğunu ona kendi nefsinde gösterdi.

Ve Hz. Üzeyr'in vücûdu, kudretin üzerinde görülene ne vech ile taalluk ettiğini müşahede eyledi. Zîrâ zevk üç mer-tebe üzerindedir: "Bilmek", "görmek", "olmak"tır. Ya'nî "ilme'l-yakîn", "ayne'l-yakîn" ve "hakka'l-yakîn"dir. Meselâ sûret-i kat'iyyede ateşin yaktığı ma'lûmuz olduğundan, buna "ilme'l-yakîn" deriz. Vaktaki ateşin bir şeyi yaktığını müşahede ederiz, buna da "ayne'l-yakîn" deriz.

Ve ateşin vücûdumuzu yakması hâline de "hakka'l-yakîn" deriz. İşte bunun gibi Hz. Üzeyr Hakk'ın ölüleri dirilteceğini

bilirdi; bu ilme'l-yakîndir. Fakat bu ilim ile iktifa etmeyip, ölünün ne sûrede dirildiğini görmek istedi; bu ayne'l-yakîndir. Fakat Hak Teâlâ hazretleri onun suâlinin fiilen cevâbını kendi nefsinde i'tâ etmekle, ona hakka'l-yakîn zevkini i'tâ buyurdu.

26. Paragraf:

İmdi, ancak eşyayı ademlerinde sübutu hâlinde keşf etmekle idrâk olunan sırr-ı kaderden suâl eyledi. / Böyle olunca bu sırr-ı kader i'tâ olunmadı; zîrâ bu ilm-i kader ittîlâ'-ı ilâhî hasâisindandır (26).

Ya'nî cenâb-ı Üzeyr (a.s.) قَالَ أَنِّي يُحْيِي هَلَهُمُ اللَّهُ بِطَعْدِ

(Bakara, 2/259) kavlıyla ölülerin ne suretle dirildiklerinin kendisine göstermesini talep ettiği vakit, keşf-i ilâhî ile idrâk olunan kader sırrı lisân-ı hâl ile talep etmiş oldu. Yani ilahî keşif ile talep edilmesi lazım geleni hal lisanıyla talep etti diyor. Kader ilmi, ilâhî haber alma hususiyetlerden olduğundan, ona bu kader sırrı verilmedi. Zîrâ eşyanın a'yân-ı sabitelerine ve hakikatlerine haberdar olma Hakk'a; ve isti'dâd-ı zatîsi hasebiyle eşyaya haberdar olma irâde-i ilâhiyye taalluk eden Hakk'ın seçkin kullarına maahsûstur.

Orayı anlamak idrak etmek hakkın seçkin kullarına mahsustur. Binâenaleyh Hak Teâlâ Üzeyr (a.s.)a kendi nefsinde diriltme halini ve ilm-i ilâhîde olan ayn-ı sabitesini ve karye (o küçük kasaba) ehlinin a'yân-ı sabiteleri, istidâdlarıyla ne gibi hükümleri iktizâ eylediğini gösterdi. Ve fakat ehl-i karyenin keyfiyyet-i ihyasını göstermedi. Yani kendisinin diriltilmesini gösterdi ama o kasaba halkının diriltilmesini göstermedi. Ve bu hususta kudretin takdir edilene taalluku keyfiyyetine onu muttali' kılmadı. Zîrâ bu haberdar olma', îcâd eden kudretin sahibine mahsûstur. Ve

bir kimse kendi aynına muttali' oldukda, yani kendi ayan-ı sabitesini bildiğinde bu haberdar olma ile sâir a'yâna muttali' olmak lâzım gelmez. Yani kendi hakikatini bilmesiyle diğerlerinin hakikatlerini de mutlaka bilmesi lazım gelmez.

Eğer bu "ayn"ın sahibi cemî'-i esmâ-i ilâhiyyenin mazharı olan insân-ı kâmil ise o başka. Ancak bu zât-ı saadet-meâb kendi aynına muttali' olmakla a'yân-ı sâireye muttali' olur. Velhâsıl Hz. Üzeyr'in suâli kaderden idi. Ve ilm-i kader ona verilmedi; zîrâ ona nisbetle muhaldır. Yani O'na verilmesi mümkün değildir. Mukayyedin mutlaka ihata etmesi mümkün değildir. Yani kayıtlı olanın kayıtsız olanı sarması mümkün değildir. Binâenaleyh Hak Teâlâ Hz. Üzeyr'in kayıtlı olan nefsinde, ona keyfiyyet-i ihyayı gösterdi. Yani kayıtlı olarak gösterdi.

27. Paragraf:

Kaderi Allah Teâlâ'dan başka bir kimsenin bilmesi muhaldır, Zîrâ onlar, ya'nî a'yân, mefâtih-i üveldir. Ya'nî mefâtih-i gaybdır ki, onları Allah Teâlâ'dan başka bir kimse bilmez. Ve vakt olur ki, Allah Teâlâ kullarından dilediği ibâdını bundan ba'zı umura muttali' kılar (27).

Ya'nî a'yân (hakikatler, özler) "gayb anahtarları" olup, (En'âm, 6/59) âyet-i kerîmesi muktezâsınca onu Hak'tan gayrı hiçbir kimse bilmez. (Enam 6/59)

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يُعْطِيهَا لِمَنْ يَشَاءُ.....

Zîrâ kader ilmi, ademde sabit olan a'yâna haberdar olma ile sabit olur. Bu haberdar olma gayr için muhal olunca, bunların keşfine muallak olan kader ilmi dahi, gayr için muhal olur. Ve a'yânın gayb anahtarı olmasının vechî budur ki: yani ayan-ı sabitelerimizin açılması bizim bu kevnîyetimizi ortaya getiriyor. Veya alemlerin varlığını

ortaya getiriyor. *Zât-ı Hak'ta hapsedilmiş ve gizli olan esmâ-i ilâhiyye*, yani Hakkın Zat'ında gizli olan hapiste olan esma-i ilahiye Rahmaniyyet mertebesinde salınan üflenen nefes-i rahmânînin, *ademdeki olan a'yânların üzerine genişlemesi sebebiyle, bu a'yânda zahir olur*. Yani ayan-ı sabitelerde zahir olur.

Bu surette yokluktaki olan a'yân, esmâ-i ilâhiyye için "asli bir anahtar" olur. Ve bir de zâtı Hak, her "ayn" ile ism-i ilâhîdir; ve her isim dahi O'nun zâtında olan hazîne-i gaybîsinin anahtarıdır. Ve o anahtarların tümü Hakk'ın yedindedir(elindendir). Çünkü ulûhiyyet mertebesinde toplu olan esmanın tümü, bu mertebenin ismi olan "Allah" isminin tahtında cem' olmuştur. Her bir isim bir şifredir, "Hay" esmasının şifresi "H" ve "y" isimleridir. "H" ve "Y" ye bastığın zaman "Hay" gidiyor aslına ulaşıyor.

O "Hay" esmasını çekmedikçe yani o tuşlara dokunmadıkça oraya ulaştırman mümkün değildir. Oradan da sana bir haber gelmesi mümkün değildir. Bu günkü teknik donanımla Hakkı anlamak çok daha kolaydır. Eskiden bu şekilde anlatılsaydı anlaşılmazdı. Tuşların olmadığı bir devirde bunu nasıl anlatacaksın. Ama bugün bunlar gözümüzün önünde faaliyette çalışıyor zaten. O halde diğer isimlerden Allah ismine geçtiğimiz zaman bakın "Elif", "Lam", "Lam" "gizli elif", "He" tuşlarına bastığınız zaman Allah'a ulaşıyorsun. Allah ismi yani merkezdeki olan gücün şifresi "Elif" , "Lam", "Lam" "gizli elif", "He"dir.

Ve de gaybın anahtarı olmuş oluyor. O şifreler onun anahtarı olmuş oluyor. O pin kodları açılmadıkça zaten yukarıya ulaşamıyorsun. Kim ki bu dünyada o şifrelere girdi ahirette girmesi mümkün değildir. Uluhiyyet mertebesinde müctemi olan bütün esma yani uluhiyyet mertebesinde toplanmış olan bütün esma-i ilahiye bu mertebenin ismi olan "ALLAH" isminin varlığında toplanmıştır. O zaman "Allah" esmasını tuşladığımızda bütün isimlere de yol açılmış oluyor. Bu halde, o anahtarları ancak Hakk bilir. Binâenaleyh a'yândan her bir ayn, diğer a'yan a muttali' olmaz. Yani ayandan her bir ayan diğerine muttali olmaz. Hakk hepsini

bilir. fakat Cenâb-ı Hakk ba'zan kullarından dilediğini فَلَآ

يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحْسَنًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ (cin, 72/26-27) âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu üzere, hazret-i ilmiyyeye mahsûs olan emirlerinden ba'zılarına muttali' kılar.

Bu haberdar olma dahi onun vücuda getirilmemiş istidatları iktizasındandır. Velâkin bu ba'zı emirlere muttali' olan ibâd dahî azdır. Ancak kuyûd (kayıtlar)dan mutlak ve şâhid ve meşhûd vahdeti ile vasıflanmış olan insân-ı kâmilin ayn-ı camiasında, yani ayan-ı sabite camiasında tüm a'yân mündemiç olduğundan, o zât-ı devlet-simât o yüce zat kendi aynında, cemî-i a'yânı müşahede eder. Zîrâ Hakk'ın ilmi, insân-ı kâmilin ilmidir; ve O'nun zâtı girme ve birleşme olmaksızın, insân-ı kâmilin zâtıdır.

28. Paragraf:

Ma'lûm olsun ki "mefâtih"a, ancak hâl-i fetihde "mefâtih" tesmiye olunur. Ve hâl-i fetih dahi / eşyaya tekvinin taalluku hâlidir; veyahut eğer dilersen sen, kudretin makdûra taalluku hâlidir, de! Ve bunda Allah'ın gayrisi için zevk yoktur. Ve o halde ne tecellî ve ne de keşf vâki' olmaz. Zîrâ kudret ve fiil ancak hassaten Allah için sabittir. Çünkü O'nun için mukayyed olmayan vücûd-ı mutlak vardır (28).

Ya'nî "fetih" hâli olmadıkça "Anahtarlar" olan a'yâna "açılmış" denilmez. Ve "fetih" hâli, mevcut olmayan ademde olan eşyaya tekvinin taalluku hâlidir. Yani tekvinin onun üzerindeki tesiridir. Zîrâ mevcut olmayan eşya zât-ı ilâhînin tecellîsine bitişik olunca var olur. Binâenaleyh tekvinin vücûdu vaktinde, ademde olan eşya, mevcut olmayan eşya esmâ-i ilâhiyye için; ve esma dahî mevcut olmayan eşya için " anahtar " olur.

Çünkü eşyanın ademden fethi ve tekevvünü, yani açılması ve meydana gelmesi esmâ-i ilâhiyye iledir. Bu suretle fetih hali, yani açma hali a'yân için, gayb hazinelerinden olan şeyin zuhuru hâlidir. Ve zuhur ise, ancak a'yânın var olması hâlinde olur. Ve bu hal aynıyle kudretin takdir edilmişe taalluku hâli olduğundan, yani gerekliliğinden fetih hâli, ademde olan mevcut olmayan eşyaya var olma taalluku hâli denildiği gibi, kudretin kader olarak takdir olunmuşa taalluku hâli de denebilir.

Halbuki tekvinin eşyaya ve kudretin kader olarak takdir olunmuşa taalluku hâlinde Allah'dan başka kimsenin zevki yoktur. Çünkü "gayr" dediğimiz, mukayyedir. Mukayyed ise âcizdir. Kudret, ya'nî fiil-i mutlak, ondan nasıl zahir olur? Binâenaleyh zikr olunan halde hiçbir kimse için tecellî ve keşif vâki" olmaz. Zîrâ kudret ve fiil Allah'a mahsûstur. Ve mukayyed olmayan vücûd-ı mutlak O'nundur. Ya'nî Hak vücûd-ı mutlak olduğundan, îcâd için kudret-i mutlaka dahî, o vücûd-ı mutlak sahibine mahsûstur.

Zîrâ mutlakın mâadası mukayyedir; ve her mukayyed ise kabûl ve teessür mevkiindedir. Yani kendine tatbik edileni kabul etmek ve tesir almakla mükelleftir. Böyle bir mevki-i aczde bulunanda fiil ve te'sîr olamaz. Binâenaleyh kâdir-i mutlak kudreti ile her şeyde hâzîrdır; ve kudretini her şeyde müşahede eder.

29. Paragraf:

Vaktaki kader hakkında olan suâlinden nâsî biz Üzeyr (a.s.)a Hakk'ın itâbını gördük, onun bu ittilâ'ı talep ettiğini ve bi'nnetice kendisi için makdûra taalluk eder bir kudret istediğini bildik. Halbuki bu, ancak kendisine vücûd-ı mutlak sabit olan kimse için iktizâ eder. İmdi o, halkta zevkan vücûdu mümkün olmayan şeyi talep etti. Zîrâ keyfiyyât ancak ezvâk ile idrâk olunur (29).

Ya'nî Cenâb-ı Üzeyr kudretin kader olarak tayin olunmuşta taallukunu zevkan müşahede etmek istedi. Demek ki kendisinde kader olarak takdir olunmuşta taalluk edecek bir kuvvet sabit olmasını talep etti. Halbuki kudretin kader olarak takdir olunana taallukunun zevkan müşahedesini, ancak kendinin kader olarak tayin olunmuş suretinde zuhuru cihetinden, kader olarak tayin olunmuşta ahadiyyetini müşahede eden bir Kâdir'e mahsûstur. Binâenaleyh îcâda ve ihtirâ'a kudret, ilâhi hususiyetlerdendir. Amma denilecek ki, îcâda kudret ilâhi hususiyetlerden olunca;

وَأُبْرِي لَكُمْ وَالْأَوْسَىٰ وَآحِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ رَبِّكَ

اللَّهُ (Al-i İmrân demesini ne vech ile te'lîf edeceğiz? Cevap budur ki: Cenâb-ı Îsâ ve emsali olan kâmillerin îcâd ve adem haline getirme -yok etme- kudretle vasıflanmış olmaları zaman zaman ve ba'zı a'yâna nisbeten vâki' olur.

Ve bu kudretle vasıflı, onlar ile Hak beyninde gayriyyet kalmamasındandır. Yani bu kudretle vasıflanmaları Hak ile onların arasında bir gayriyyetin kalmamasındandır. Zîrâ bu zevât-ı saâdet-meâb, cihet-i ubûdiyyetlerinin ciheti rubûbiyyette fânî olması i'tibârıyla, Hak'la birleşmiş olurlar. Yani abdiyyetlerini rububiyetlerinde fani olmalarından dolayıdır. Fakat bu birleşme, iki aykırı şeyin birleşmesi demek değildir. Belki vücûd-ı i'tibârî olan taayyünün vücûd-ı mutlak-ı Hak'ta yok olması demektir.

Beyt: Rubâî-i Hazret-i Mevlânâ (Kuddise sırrıhu'l-a'lâ):

Tercüme:

"Tevhîdi onun muhakkak olmaz

Kul, fânî-i mutlak olmayınca

Bâtıl kuru lâf ile Hak olmaz

Tevhîd hulûl değil, yok olman."

Kul mutlak manada fani olacak, senin tevhid hulul değil tevhid yok olmandır, aradan çıkmandır.

İmdi vücûd-ı mutlakta fânî olan bir kâmilde yani Hakkın mutlak vücudunda zahir olan bu vücutta değil, Hakkın ilahi mutlak vücudunda bütün alemler ihata etmiş o elle tutulan göz ile görülen bir vücut değildir, latif ama mutlak bir vücuttur. Bütün ne varsa onda var, *o mutlak vücutta fani olan bir insan-ı kamilde mukayyediyyet kalmayacağından, onların icat ve idamları vaktinde yine mukayyed için zevk kalmamış olur.* Hani hadis-i şerifte de diyordu ya "ne hal ile yaşarsan o hal ile ölürsün, ne hal ile ölürseniz o hal ile dirilirsiniz" dediği budur işte demek ki insanlar genelde iki türdür, birileri kendi birey varlıklarıyla zan içinde yaşamaları diğerleri ise ilahi varlıklarıyla gerçek olarak yaşamalarıdır. İşte buradan biz de zati idam'la öteki tarafa gittiğimizde zati ademimize ulaşmış olacağız.

Ayan-ı sabitelerimizin hakikatine ulaşmış olacağız. İşte artık orada İsa (a.s.) hakkında belirtilen "bi iznillahî" gibi kuşu uçurdu, hastaları iyileştirdi, ölüleri diriltti, gibi ifadeler işte bunlar Allah'ın oradaki zuhuru ile tahakkuku ile Allah'ın varlığı ile olması, İsa'nın (a.s.) olağan üstü hadiselerde kendisinde Hakk'tan başka olmadığını bildirmesi bu şekilde O da zaten "Ben yaptım demiyor bunları hiçbir zaman, Allah diyor, "benim iznimle yapıldı" veya Rahmaniyyet mertebesi "bi iznillah" Allah'ın izni ile yaptı diyor.

Birinde Canab-ı Hakk benim iznimle yaptı diyor, hiçbir zaman "ben yaptım" demiyor çünkü İsa diye bir varlığı yoktur, burada sadece mana-ı İseviyyet var, mana-ı İseviyyetin Hakk tarafından orada kullanılması veya o yüzden tecelli etmesi vardır. İşte az evvel de dediğimiz gibi beşeri ile yaşayan insanlar dünyada da beşeriyeti ile yaşayanlar cennette de beşeriyeti ile yaşayacaklardır.

O ancak kendi idrakinin ihatası kadar ancak zevk alacaktır, amma Hakk ile yaşayanlar yani Allah ism-i camisi ile birlikte yaşayanlar ne kadar Rahmani vasıf varsa çünkü ahirette burası gibi tecelliler değil, orada sadece Cennet ehline Rahmani, Cehennem ehline de Kahhari isimler tecelli edecek, yani Rahmani isimler burada belirli şekilde belirli sınırlar içerisinde Rahmet oluyor ise ama orada azami

derecede bütün varlığıyla bütün sahası ile Rahmani isimler zuhura çıkacak.

Şimdi burada kah Rahmani isimler üstün gelir kah Celali isimler, Kahhari isimler üstün gelir, bu Kahhari isim müddetleri de Rahmani isimlere, cemali isimlere dönüşür. Burada tecelliler bölünerek geliyor, oradaki tecelliler ikiye ayrılıp Cehennem ehline Cabbari isimler olarak devamlı tecelli edecek ama Cennet ehline de Rahmani isimler olarak devamlı süreklilik halinde gelecek, tecelli edecek.

Hakk esması cihetinden Allah esması cihetinden işte Zat Cennetinde olanlara bunun ne hesabı belli ne kitabı bellidir. Bütün bu esma-i ilahiyenin hepsinden ayrı zevk alacaklardır. Bu hakkani zevktir, yani Hakk onlardan o zevki alacaktır. Ef'al Cennetinde yaşayanlar yani varlıklarıyla yaşayanlar, kendi ayan-ı sabiteleri ihatası kadar alacak ama Allah ismi tahtında olanlar bütün esma-i ilahiyenin hallerinden zevk alacaklar. En güzel şeylerden birisi de velayetin ahirette de devam etme özelliğinin olmasıdır.

Yani tecelli-i ilahi ahirette kesilmeyecektir, bakın peygamberlik kesiliyor, nübüvvet kesiliyor, çünkü tebliğ gerektiren bir saha yok ki tebliğ edilsin. İşte Cenab-ı Hakk bu batını özelliğini velayeti ile sürdürüyor. Velayet ebedidir. Kudretin takdir edilmiş taallukunun zevkan müşahedesi yine kadir-i mutlaka mahsus olmuş olur. İşte Cennette de mutlak makdûra taalluku miktarlanmışa yani takdir edilmiş taalluku yani kadirin takdir ettiği şey zevkan bunun müşahedesi yine kadir-i mutlaka mahsus olmuş olur.

Çünkü orada makdûr olarak, miktarlanmış olarak takdir edilmiş olan şeyi Cenab-ı Hakk kendi zatından kendi zuhuruna takdir etmiştir. Yani takdir de makdûr da kendisidir. Dolayısıyla takdir ettiğini yine kendisi zevkan yaşamış olacaktır. Yani kayıtlılık kalmayacağından onların icâd ve i'dâmları vaktinde, yani bir şeyi meydana getirme ve yok etme yani yeniden meydana getirmeleri ve adem *yine mukayyed için zevk olmamış olur*. Yani mukayyed yok ki ortada mukayyed için bir zevk olsun.

Cennet ehlinin halini burada çok açık olarak görmekteyiz. Zat cennetinin hali, nefis cennetlerinde yaşayanlar mukayyed varlıkları olduklarından, mukayyed beşerlerinden kaynaklanan zevk alacaklardır. Hakkın dışında gayr olarak zevk alacaklardır. Yani nefisleri ile yaşamış olacaklardır. İşte onlar onun için onlar meyveler ile meşguldürler.

İdam edilenler için kullanılan "adem" yani yokluk anlamında yokluğa gitti demek isteniyor. Peki idam oldu, ademe gitti peki nereye gitmiş oldu, kendi yaptığı fiilin ismi muhteviyatına girmiş oluyor. Kendi esma-i ilahiyesinin ademine gidiyor. İşlediği fiilin esması ne ise o hükmün altına girmiş oluyor. Katil ise "Cabbar" ismi altına gidiyor. 36/55 ayetinde buyrulur,

اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمِ فِي شُغُلٍ فَاكْرَهُونَ

36/55 Gerçek ki o süreçte, cennet ehli cennet nimetleriyle meşgul ve bunun keyfini çıkarmaktadırlar.

Zat cennetlerinde yaşayanlara gelince; kendilerini tanımış, bulmuş, bilmiş olanların kendilerine ait bir kevnleri zevkleri kalmadığından orada cennette yaşayacak Hakkın da kendisi olacaktır. O zuhurlardan o suretlerden görünerek Zat Cennetinde kişiler kendi zati halleriyle yani ayan-ı sabitelerinin hakikati ile halleri ile orada yaşayacaklardır. Arada çok büyük fark vardır. Hakk oradaki zevki tadacaktır. Çünkü kendilerine ait bir varlıkları kalmadığı için ama nefis cennetindeki kişilerin ise kimlikleri var olduğundan kimlik zevki ile yaşayacaklardır.

Ve kudretin kader olarak tayin olunmuş taallukunun zevkan müşahedesi, yine Kâdir-i mutlaka mahsûs olmuş bulunur. *İzâhât-ı bildirilmiş anlaşılacağı vech ile Üzeyr (a.s.), halkta zevkan vücûdu mümkün olmayan şeyi taleb etti yani zevkan bunu yaşamayı taleb etti. Halbuki keyfiyyât ancak zevk ile idrâk olunur. Meselâ ömrü boyunca bal yememiş olan kimseye, onu ta'rîf ile anlatmak mümkün değildir. Zîrâ lezzet, vicdani keyfiyettendir. Mutlaka ona balı yedirmek lâzımdır ki bilsin; keza kokular da böyledir.*

İşte kudretin takdir edilene taalluku dahi keffiyâtta bir keyfiyyet olduğundan, cenâb-ı Üzeyr halkta vücûdu mümkün olmayan bir şeyi talep etmiş oldu. Zîrâ kudretin takdir edilene taalluku hâli zevk-i ilâhîdir. Ve mahlûk bu zevka iştirak edemez ki, tadı ne keyfiyyette olduğunu bilsin.

30. Paragraf:

Ve ammâ Allah Teâlâ'nin kavliyle Üzeyr (a.s.)a vahy ettiği bize rivayet olunan şey: "Ben senden tarîk-i haberi ref ederim ve umuru sana tecellî üzere i'tâ eylerim. Ve tecellî ise, sana ancak kendisiyle idrâk-i zevki vâki' olan isti'dâddan bulunduğun şey üzerine olur. Neticede sen ancak isti'dâdın hasebiyle idrâk ettiğini bilirsin. İmdi talep ettiğin bu emre/sen nazar edersin. O şeyi onda görmeyince, indinde istediğin şeye isti'dâd olmadığını ve bu talep ettiğin şeyin muhakkak hasâis-i ilahiyeden olduğunu bilirsin. Allah Teâlâ her şeye halkını i'tâ ettiğini muhakkıkan bildin. Vaktaki Allah Teâlâ sana bu isti'dâd-ı hâssı vermese, o senin halkın değildir. Eğer

senin halkın olaydı (Tâhâ, 20/50) *أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ*

خَلْقَهُ

kavliyle ihbar eden Hak, elbette onu sana verirdi. İmdi sen kendi nefsinde bu suâlin mislinden müntehi olan kimse olursun; suâlde nehy-i ilâhîye muhtâc olmazsın" demek olur (30).

Ya'nî Hak Teâlâ'nın Üzeyr (a.s.)a: "Eğer bu talebden vazgeçmezsen ismini nübüvvet defterinden silerim" buyurmasından anlaşılan ma'nâ budur ki: Ben senden vâsita-i melek ile veyahut vâsitasız ilham ile olan haber yolunu keserim; ve sana keşif ve tecellî yolunu açarım.

Ve tecellî dahî sana isti'dâdın ne hal üzere ise, ancak ona göre olur. Ve idrâk-ı zevkiyi i'tâ eden isti'dâddır. Tecellî de

isti'dâda göre olur. Ve sana isti'dâdın hasebiyle tecellî vâki' olunca ayn-ı sabitene muttali' olup, idrâk ettiğin şeyi, ancak isti'dâdın hasebiyle idrâk ettiğini bilirsin. Ve sen kudretin makdûra taallukunu müşahede etmek istemiş idin. Tecellî esnasında bu taleb ettiğin emre nazar edersin.

O şeyi onda görmeyince, istediğin o şeye sende isti'dâd olmadığını ve bunun zât-ı ilâhînin hasâisından olduğunu bilirsin. Ve Allah Teâlâ'nın her şeye hakkını ve muayyen kısmını i'tâ ettiği sence ma'lûmdur. Binâenaleyh ayn-ı sabitene nazar ettiğin vakit, sırr-ı kader sırrına haberdar olma isti'dâd olmadığını görünce, taleb ettiğin şeye kendi nefsinde isti'dâd olmadığını ve o haberdar olmanın cemî'-i a'yânın hakâyıkına muttali' olan Allah Teâlâ hazretlerinin hususiyetlerinden bulunduğunu; ve eğer o haberdar olma isti'dâdın olsaydı, her şeye hakkını ve hisse-i muayyenesini veren Hakk'ın, sana da hakkını i'tâ edeceğini bilerek, kendi nefsinle edebli olup, kader sırrına haberdar olma talebinden kendi kendini yasak eder ve ilâhî yasaka muhtâc olmazdın.

İşte cenâb-ı Üzeyr'e cânib-i Hak'tan tarz-ı itâbda vâki' olan hitâbdan anlaşılan ma'nâ budur. Bu bahsin hulâsası budur ki: Hiçbir nebî ve velî bilcümle a'yânın hakikatlerini tam manasıyla bilmek imkânı yoktur. Çünkü bu ilim, hasâis-ı ilâhiyyededir. Ancak Hak Teâlâ hazretlerinin keşfi mikdârı kendilerine kader sırrı hakkında bir ilim hâsıl olur. Ve da'vet esnasında nebîden bu dahî örtülmüştür. Zîrâ ba'zı a'yânın hakikatleri kendilerine keşf olursa da'vetlerinde gevşeklik vâki' olur idi. Üzeyr (a.s.)a Hak Teâlâ kendi hakikatini keşf edince, o yoldan ihata ederek hakâik-ı a'yâna haberdar olma imkânı olacaktı ve is-ti'dâdı olmadığı zahir olurdu. (Şârih-i fakirin ilavesidir.)

31. Paragraf:

Ve bu Uzeyr (a.s.)a, Allah Teâlâ'dan bir inayettir. Bunu bilen bildi ve bilmeyen bilmedi (31).

Yâ'nî bu rivayet edilen haberdeki ilahi sesleniş, gerçi zahiren Üzeyr (a.s.)dan nübüvvetin kaldırılacağı ve onun yakınlıktan uzaklığa atma olunacağı anlaşılır ise de, enbiyâ (aleyhimü's-selâm)ın ulüvv-i kadrleri ondan âlîdir. Zîrâ onların isti'dâdât-ı zâtîyyeleri, isimlerinin nübüvvet deflerinde sabit ve kendilerinin ismet-i ilâhî ile ma'sûm ve mahfuz olduktan sonra, mertebelerinden sukut etmemelerini iktizâ eder.

Yani mertebelerinden düşmemelerini gerektirir. İmdi cenâb-ı Şeyh (r.a.), bu hitabın, rütbe-i nübüvvete nev'an şeyn veren ma'nâ-yı zahirini murâd etmeyip, murâd-ı ilâhî olan ma'nâ-yı bâtınısını tefsîren beyân ederek, azarlama suretinde vâki' olan bu hitâb, ona keşf ve tecellî üzere ilim i'tâsı va'dinden ibaret olmakla, hakkında inayettir, buyurdu. Zahiren azarlama gibi gözüküyorsa da batınen yardımdır buyurdu.

Bu hitabın inayet olduğunu, ehli keşf ve irfandan olanlar bildiler; ve ehl-i cehl olanlar ise ma'nâ-yı zahire hasr-ı fehm edip bilmediler. Yani zahirini anlayıp özünü bilmediler. Vel-hasil bu haber hakikatte vaid idi, vaîd değildi. Cenab-ı Hakkın ahirete yönelişlerde iki özelliği var, biri vaad etmesi, Cennetin güzelliklerini vaad etmesi gibi. Vaid ise azar, azarlama ve azab yönüyle olanlardır. İşte Cenab-ı Hakk iki vaadını değişik isimlerle bildirdi.

Rahmet olanlara vaad, azab olanlara da vaid dedi. Cenab-ı Hakk mutlaka vaadını yerine getirdi, vaidini geciktirdi. İşte bu da O'nun Rahmetindendir. Belki halini değiştirir diye, vaadını hemen yerine getirdi, vaidini de geciktirdi.

32. Paragraf:

Ma'lûm olsun ki, tahkîkan "velayet" felek-i âmmidir; ve bunun için munkatî' olmadı; ve velayet için inbâ'-i âmm vardır. Ve amma nübüvvet-i teşrî' ve risâlet munkatî'dir. Ve Muhammed (s.a.v.)de munkatî' oldu. İmdi ondan sonra nebî yoktur, ya'nî nebiyy-i müşerri' ve müşerre'un-leh ve müşerri' olduğu halde resul yoktur (32).

Ya'nî "velayet", ilahi sıfat olmak ve ilahi keşif de onunla hâsıl olmak i'tibâriyle, umumi her şeyi kaplayan bir felektir, ya'nî hepden umumi külli manadır. Rusûlün, enbiyâ ve evliyanın tüm mertebelerine câmi'dir. Ve "velayet" umumi muhit feleği olduğu için, dünyâda da âhirette de kesilmedi, Ve velayet için umumi bir haber vardır. Ya'nî velayet nübüvvetin bâtını olduğundan, şerîat sahibi olan enbiyâya ve da'vet-i halka mezun olmayan evliyaya şâmildir.

Velâkin enbiyâ zamanlarında olan haber, nübüvvet ile kayıtlanmıştır yani peygambere bağlanmıştır başka haber gelmez. Ve velayet yönüyle gelen ilahi haberler, tevhd-i zâtî ve tevhd-i esmâî ve sifâtî hususiyetleri ile her ârif-i billâh olan kimsenin, her müsaid ve kabul edebilecek istidadı olanlara haber getirmektedir. Velayet kesilmemekle beraber nübüvvet-i teşrî' ve nübüvvet-i risâlet Muhammed (s.a.v.)de arkası gelmeyen oldu.

Hadîs-i şerîfi mucibince ondan sonra nebî yoktur. Ya'nî yeni bir şeriatla şeriat getiren bir nebi çıkmaz. Ve şeriat sahibi olan bir Nebinin şeriatına, tâbî' ve fakat, Mûsâ (a.s.)ın şeriatına tâbî' enbiyâ-yı Benî İsrail gibi, nübüvvet ile zahir bir nebî yoktur; yani kendinden evvel gelen bir şeriat sahibine de tabî olan bir nebi yoktur ve bir resul dahi yoktur.

Âhir zamanda İsâ (a.s.)ın gelmesi nübüvvet ve risâlet cihetiyle değil, velayet i'tibâriyle olacağından resûl-i müşerri' sayılmaz. Yani şeriat getiren bir peygamber sayılmaz. Hani bazıları diyorlar ya Rasul'den (s.a.v.) sonra peygamber

gelmez diyorsunuz hem de İsa (a.s.) gelecek diyorsunuz diyorlar işte o sorunun izahıdır bu, o yeni bir şeriatla gelmez, velayeti yönüyle gelir, peygamber sayılmaz.

33. Paragraf:

Ve bu hadîs, evliyâullahın zuhurunu kesr etti; zîrâ ubûdiyyet-i kâmile-i tâmme zevkinin inkita'mı mutazammındır. İmdi ubûdiyyet-i tâmmeye mahsûs olan onun ism-i nübüvveti, ubûdiyyete itlak olunmaz (33).

Ya'ni "benden sonra bir nebi gelmez" hadîs-i şerîfi, noksansız kamil ubudiyet zevkinin arkası gelmeme muhtevi olduğundan, evliyâullahın zuhurunu kırdı. Çünkü tam kamil bir ubudiyetin zevki nübüvvetle kâimdir. Halbuki nübüvvetin inkita'ı zikr olunan hadîs-i şerîf ile ihbar buyrulmuştur. Yani bu hadis ile haber verilmiştir. Binâenaleyh noksansız ubûdiyyet ile vasıflanmış olan evliyâullah için artık nübüvmete nail olmak ve "nebi" ismiyle vasıflanmış bulunmak kapısı kapanmış ve velayetten başka bir mertebe kalmamıştır.

34. Paragraf:

Zîrâ abd, Allah olan efendisine, isimde ortak olmamak diler; o da isimde "Allah"dır (34).

Ya'nî kul, umumi ubûdiyetten dolayı, Allah'ın ismi olan "Velî" ismine ortak olmak istemez. Zîrâ ehl-i kemal evliya, esmâ-i ilâhiyye ile vasıflanmak kendilerinin zâtları gereğinden olmadığını bilirler. Yani kendi bireysel zatları, ilahi zatları değil. Fakat fani fillah oldukları vakitte Hakk'ta fani oldukları vakitte esma-i ilahiye ile tahakkuk onlar için emr-i arizidir. Yani geçici bir iştir. Mesela demir ateşe

konursa kıpkırmızı olur, temas ettiği şeyi ateş gibi yakar. Eğer demir lisana gelip ben ateşim derse bu sözüne sadık olur.

Fakat demir ateş değildir. Ben ateşim derse bu doğrudur, bunu kim söylüyor, demirdeki ateş söylüyor, demir söylemiyor. Bu ateş olma hali onda geçicidir. Ancak kendisinin demirliği ateşte fani bulmuş bir ateş ismi ile mütehakkık olmuştur. Yoksa demir demir, ateş de ateştir. İşte evliyauallahın fenafillah mertebesindeki hali dahi buna benzer. Böylece onlar emr-i arizi olan esma-i ilahiyeye ile tahakkukları halinde arizi bir isimle tahakkuk ettikleri halinde kendilerine has olan şey sıfat-ı ubudiyet ve onun isimleri olduğu için ubudiyete mahsus olan isimle mütesemmi olmak isterler. Yani abdiyetinin gerektirdiği isimle isimlenmiş olmak isterler.

Ve Rasul ile Nebi duygusal insanların şerefliyelerinden ve efdallerinden olduğu cihetle Nebi ve Rasul abdiyet hususiyetlerinde Rasullerde daha tam daha kemalli bir varlık yoktur zira Rab, Rasul ve Nebi ismiyle mütesemmi değildir. Allah Nebi, Rasul ismi ile mütesemmi değildir fakat Veli ismiyle mütesemmidir yani isimlenmiştir. Binâenaleyh noksansız ubûdiyet ile vasıflanmış olan evliyâullah için artık nübüvveteye nail olmak ve "nebi" ismiyle vasıflarında bulunmak kapısı kapanmış ve velayetten başka bir mertebe kalmamıştır.

35. Paragraf:

Halbuki Allah Teâlâ "nebi" ve "resul" ismi ile mütesemmî olmadı; "Veli" ismi ile mütesemmî oldu ve

bu isim ile muttasıf oldu. Ve اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا

(Bakara, 2/257) ve وَهُوَ الْبَلِيُّ الْحَمِيدُ **(Şûra, 42/28)**

buyurdu (35).

Ya'nî "nebî" ile "resul" ismi, esmâ-i halkıyyeden olup, ubûdiyyet-i tâmmе ile muttasıf olan kimsenin ismi olduğundan, yani mutlak ubudiyet tam kemalli bir ubudiyet taamme muttasıf olduğundan Allahü teala (c c) bu isimlerle isimlenmez. Allah (cc) "Veli" isimiyle isimlendiği gibi bu ismin sıfatı olan velayet ile muttasıftır, Veli ismi ile muttasıftır. 2/257 ayetinde buyurur,

وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ 42/28 ayetinde اَللّٰهُ وَلِيُّ الْمُنٰفِكِيْنَ اَمْهٰوَا

buyurur

Allah Teâlâ hazretleri bu isimler ile ikilik olunmaz; fakat "Velî" ismiyle isimlendirme olduğu gibi, bu ismin sıfatı olan "velayet" ile vasıflanmıştır; nitekim Kur'ân-ı Mecîd'de: (Bakara, 2/257) (Şûra, 42/28) buyurmuştur.

36. Paragraf:

Ve bu isim bakî ve dünyâda ve âhirette ibadullah üzerine câridir. İmdi nübüvvet ve risâletin inkitâ'ı sebebiyle, Hak'tan gayrı abdin muhtass olacağı bir isim bakî kalmadı. Ancak bu kadar vardır ki, Allah Teâlâ ibâdına lutf etti de, onlar için kendisinde teşri' olmayan nübüvvet-i âmmeyi îbkâ eyledi. (36).

Ya'nî nübüvvet ve risâlet artık kesilmiş olduğundan, Hak'ın isminde şirk olmamak suretiyle kulda verilecek bir isim kalmadı.

Zaruretle, fânî-fillah olmaları cihetiyle kula "velî" ismi verildi. Bakın Rasul ve Nebi ismi abde verilmedi. Yani Allah bu isimleri almadı, Cenâb-ı Hak ancak kullarına lutf edip, melek vasıtasıyla veya vasıtasız yeni bir şeriat hükümlerinin Hak'tan telakki keyfiyeti olmamak suretiyle umumi nübüvveti devamlı kıldı. Hani evliyauallaha gelene vahy denemez vahyin açıcısı olan "ilham" denir, işte aslında onların da vahyden farkı yoktur ama yeni bir hüküm getirmediği için vahy dememek nezaket gereğidir.

Ve bu umumi nübüvvet, ârifin için kemâ-i isti'dâd-ı ahadî ve cem'î ile Hakk'ın sıfatı ve esması ve efâliyle Allah'dan haber vermedir; ve ulemâ için dahi ictihâdda teşrî'dir. Bu nasıl oluyor kullarına lütfedip melek vasıtasıyla veya vasıtasız ayet-i kerimelerin izahlarını yapmak üzere yeni bir hüküm değildir, çünkü yeni bir hüküm Nebi veya Rasule aittir.

Onlar da kesilmiş olduğundan ayrıca yeni bir hükme de gerek kalmadığından zaten verilen gelen bütün hükümlerin hepsini ihtiyaç duyulan şeylerin hepsinin gelmiş olmasıdır, yalnız ihtiyaç duyduğumuz şeyler de bunların izahı ile ilgilidir, onlar da evliyaullah tarafından yapılmaktadır. İşte Hakkın bir ismi de bu olduğundan ve aradaki o kevnîyet benlik hadisesi de kalkmışsa; Cenab-ı Hakk bizatihi "Veli" ismi ile oradan kendisi zuhur ediyor.

Veli insan-ı kamil, insan-ı Kamil de anahtardır zaten başlı başına. Kimin anahtarı; Zat'î yolun anahtarıdır. İşte "Bismillahirrahmanirrahim" dediğimiz bir bakıma insan-ı kamildir. Onunla başlarım diyorsun, her şeyi insan-ı kamil ile açarım diyorsun. Bu besmeleyi söyleyen Allah'ın ta kendisidir aslında. Yani "Ben olan Allah Rahman ve Rahim ismiyle insan-ı kamilden bütün esma-i ilahiyeyi açarım" diyorsun.

37. Paragraf:

Ve Allah Teâlâ ibâdî için, sübût-i ahkâmda olan ictihâdda teşrî'i ibkâ eyledi. Demek ki onlar için teşrî'de veraseti ibkâ etti. Binâenaleyh "El ulema-ı veresetil enbiya" dedi. Ve onlar için bunda, ancak ahkâmdan ictihâd ettikleri ve onu teşrî' eyledikleri şeyde miras vardır (37).

Her ne kadar "el ulema-ı veresetül enbiya" enbiyalık hükmen kesilmiş ise de zahirde, ama ulemada enbiyalık devam etmektedir. Batında velilerde devam etmektedir,

velayet de bu şekilde veraset de bu şekilde devam etmektedir. Ama nasıl, veraseti baki kıldı, yani varislikte bunu devam ettirdi. Onlar için bunda ancak ahkamdan ictihad ettikleri yani hükümlerden meydana getirdikleri şeriat yani yeni bir hükümde onu teşri eyledikleri şeyde miras vardır.

Burada da günümüzün alimlerine büyük bir şey vardır, yani ictihad kapısı kapandı mı kapandı diyorlar ama ictihad kapısının kıyamete kadar velilikle birlikte devam edeceğini, eğer ictihad kapısı kapanmış olsaydı Efendimizin belirttiği bu hadis-i şerif sübut etmiş olması lazımdır. "El ulema-i verasetü-l enbiya" ulema enbiyanın varisleridir. Eğer ictihad kapısı bitmiş olsaydı neye varis olacaktı. İctihad edilmeseydi bunların mevcudiyetleri neye lazım olacaktı. Kıyamete kadar ictihad devam edecek ki varislik devam etsin.

Ya'nî insanların umumi kanati olmayan hükümleri, ulemâ ictihâd ederler; ve onu şer'a idhâl edip, mûcibiyle amel etmeyi emr ederler. Bugün yapılması lazım gelen ictihadlardan bir tanesi misafirlik, yani seferi namazların hükmüdür. Bugün bu mutlak olarak kayıтта olan hadisedir. Hep yapılan ictihad yaya yoluyla, at yoluyla, araba yoluyla gidilen günlerdeki ictihad üzereyiz biz şimdi.

Bunu tatbik ediyoruz bu tamamen yanlış bir hükümdür bugüne göre. O gün ictihad doğrudur, bugün artık bu geçersizdir. Çünkü o ictihad yapılmıştır, kur'an ayetlerine göre, hadis-i şeriflere göre, içinde bulunan fiziki yaşam şartlarına göre yaya aslına göre ne diyor günde 10 saat yürüyerek üç günlük yol gittiğin zaman misafirlik hükmüne girersin ama niyetin orada ne kadar kalma ise o ayrıdır. Yani yolcu hükmüne girersin seferi sayılırsın.

Ama ne kadar seferilik o konu ayrıdır, bakın ne diyorlar, ya üç günlük mesafe gidilecek, onar saatten üç günlük mesafe gidilecek yani o günkü yürüyüşle günde 30 Km'den 90 Km'yi geçtiğin zaman seferi olursun. Bu o günkü hesaba göredir. Şimdi burada 90 Km yolu da 24 saat yürümek suretiyle değildir, günde 10 saat gitmek suretiyle diyor. O

zaman ne oluyor, bir zaman süresi ortaya çıkıyor, bir de mesafe ortaya çıkıyor.

3 gün 10 ara saatten 30 saat yol gitmen lazımdır. Veya 90 Km yol gitmen lazımdır. Yani zaman ve zemin olmak üzere iki özellik ortaya çıkıyor. Peki bunun hangisini alacaksın 30 saat gittiğin zaman mı seferi olacaksın yoksa 90 Km yol gittiğin zaman mı seferi olacaksın? 30 saatte bu günün şartlarında dünyanın etrafını dolanırsın o zaman bu gün bu hüküm düşüyor mu?

Yani günümüzde seferlilik diye bir şey geçerli midir? Bence geçersizdir. Ben bu dünyada seferi olamıyorum. Bu durumda neye göre seferi olacağız ki, saate göre dersek 30 saatte dünyanın çevresinden fazla bu günkü araçlarla yol gidiyoruz, o zaman nasıl seferi olacağız. Yol üç günse eğer; dünyayı üç defa dönersin. Üç gün yol yürüyeceksin de ondan sonra Cenab-ı Hakk sana Rahmet olarak o yorgunluğun üzerine farz namazının bir kısmını düşürtecek, biz yolculuğumuz esnasında sanki evimizde gibiyiz her türlü imkanlarımız var, bakın ulemanın hepsi bunlardan bugün mesul durumdalar. İnsanları bu kadar şüphede bırakıyorlar. *Onun için ehl-i usûl, ictihâd "gizli vahy"dir, derler. Binâenaleyh ictihad eden alimlerin, ictihâd ile teşrî'de, zahirde verese-i enbiyâ varisleridir. Ulemâ-i ârifin ise, maârif-i ilâhîyyeyi vasıtasız Hak'tan elde ettiklerinden, bâtında enbiyânın varisleridir.*

38. Paragraf:

İmdi sen bir nebiyi teşrî'den hâriç bir kelâm ile tekellüm eder gördüğün vakitte, o, veliyy-i arif olduğu haysiyetten tekellüm eder. Bunun için, o nebının nebiyy-i âlim ve velî olması haysiyetiyle olan makamı, resul veya teşrî' ve şer' sahibi olması haysiyetiyle olan makamından etemm ve ekmeldir. İmdi ehlullahdan birisinin "Velayet, nübüvvetten a'lâdır" dediğini veya ondan sana nakl olduğunu

işittiğin vakitte, bu kail ancak bizim zikrettiğimiz şeyi murâd eder (38).

Nebinin teşrî'den hâriç kelâm ile tekellümü ilm-i vahdetten bahs etmesidir. Velinin lisanından şeriat hukukunun dışında bazı sözler çıkabilir, çıkması da gayet tabiidir. Zîrâ ilm-i vahdet Hakk'a dayanmaktadır. Halbuki şeriat halka tevcih olunmuştur. Yani şeriat mertebesinin ilmi halka dönük olarak gönderilmiştir. Ve halk ise ikiliği gerektirir. Ne diyorlardı, şeriat ikilik üzere bina olmuştur. İkilik perdesi üzere bina olmuştur. Şeriattan bahsederken ikilik üzere konuşulur ama tevhidden bahsedilirken Allah'ın birliğinden, teklîğinden bahsedilir. Arada biraz fark gibi gözükür demek istiyor. Ve nübüvvet şeriatını yayma zamanında konuşmayı gerektirir. Binâenaleyh bir nebi: وما

رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ (Enfâl, 8/17) ve gibi vahdete müteallik

وما dediği zaman, yani "Bana bakan Hakk'ı görür "

رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَهَى dediği zaman yani bana

bakan Hakk'ı görür dediği zaman "Ey habibim attığın zaman sen atmadın velakin Allah attı" demek bu kelam söylediği vakit veliyy-i arif olması cihetinden söyler. Yani bir nebi bu sözü söylemişse veliliği cihetinden söyler diyor. Nebiliği cihetinden ise şer'i olanı söyler, halkiyete bağlı olanı söyler. Veliliği cihetinden de Hakka bağlı olan irfaniyet mevzularını söyler. Arif bir veli olması cihetinden söyler.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى وَلَهُ بِالْأَمْوَالِ مِنَ الْمَالِ حِمْلًا اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Enfal (8 /17)- O gün onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü. Ey Muhammed! Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı. Mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için bunu yaptı. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

Vahdet isneyniyyetten en eksiksiz ve en mükemmel olduğu için, yani teklik ikilikten kemal ve üstün olduğu için o nebinin velayet makamı risâlet makamından en eksiksiz ve en mükemmel olur. Yani o nebinin makamı risalet ve nübüvvetinden üstün olur diyor. Yani velayet makamı ama sözde bunu söylerken yaşıyorken üstün olur. Binâenaleyh eğer sen, ehlullahın birisinden "Velayet, nübüvvetten a'lâdır" sözünü işitirsen veyahut ehlullahdan birisinin bu kelâmı söylediği sana nakl olunursa, ma'lûmun olsun ki, bunun ma'nâsı yukarıda zikr olunun şeyden ibarettir.

39. Paragraf:

Veyahut ehlullahdan birisinin: "Velî, nebi ile resul fevkindedir" dediğini işitsen o, bu kavı ile şahs-i vâhidde mûrad eder. Nebi ve resul olması haysiyyetiyle olan makamından, onun "velî" olması haysiyyetiyle olan makamı etemmdir. Yoksa nebîye tâbî olan velî, nebîden a'lâ değildir. Zîrâ tâbî', tâbî' olduğu şeyde, ebeden metbû'u idrâk etmez. Çünkü eğer tâbî' metbû'u idrâk edeydi, tâbî' olmazdı; bunu iyi anla! (39).

Her mertebenin bir velayeti vardır. Her bir peygamber kendi devrinde o peygamberin mertebesinin üstünde bir veli olamıyor. Veli dediğimiz zaman hangi zamanın velisi, beni İsrail peygamberlerine tabi olan velayet mi yoksa İseviyet, Museviyet ve sonra hazret-i Rasulullah'a tabi olan bir velayet mi birbirinden üstündür? Şimdi şu yönüyle yani *velinin Nebi ve Rasule tabi olması cihetiyle nübüvvet ve*

risalet üstündür, ama o peygamberin kendisinden sonra gelen bir mertebedeki velayeti bir evvelki nebiden üstündür.

En üstün olan Muhammediyettir. Her bir peygamber kendi devrinde nübüvvet ve risaleti ile velayetin üstündedir. Kendi şahsında velayeti üstündür. Zahire göre nebi ve risaleti üstündür. Neden, çünkü zahire göre bir şer'î bir seriyat getiriyor, yeni bir ilim yeni bir bilgi getiriyor, bunu nübüvveti ve risaleti ile getiriyor.

Bir de şunu diyelim; nübüvvet mi üstün, risalet mi üstün, tabi ki risaleti üstündür, nebi sadece haber vericidir, yani bir gazete matbaadan çıkıyor yayılıyor bu nebi, haberdir, risal rasullük ise haberi yerine ulaştırmadır. Yani nasıl gazetelerin aboneleri var, birisi bayiden kendisi gazetesini alıyor, birisinin de evine geliyor gazete. İşte gazetenin eve gelmesi yani haberin kişiye ulaştırılması risalettir.

Hani bir malın irsaliyesi olur, işte o ulaşınca kadar geçerli olan belgedir. İrsaliye işte senin rasulündür. Kumaş irsaliyesi ise kumaşlarının irsaliyesi kumaşlarının rasulü habercisi, nereye senin adresine geliyor. Ama bir de gazetede ilan ediliyor ki şu kadar kumaş şu kadar metreden şurada satılmaktadır diye. İşte bu nübüvvetir. Bu nebidir. Genele yayılandır, özele verilen, yayılan ise risalettir. Kişinin özünde olan ise velayetidir.

İşte nebi ve rasulün dışı olan haberleri şer'î manada genelde olmaktadır. Şeriat mertebesinden olmaktadır, işte bu şeriat mertebesinden abdiyetini ilgilendiren konular şeriat mertebesinden olmakta, bunu da risaleti ve nübüvveti ile yapmakta iken tevhidi ilgilendiren ilahi marifeti ilgilendiren öz batında olanı da velayeti ile ortaya koymaktadır. Bu yönüyle de velayeti üstündür.

Ama bu birey olarak peygamberin kendi özünde olan halidir. Çünkü bir peygamberin velayeti olmazsa, nübüvveti de risaleti de olmaz. O halde nübüvvet ve risalet velayete bağlı bir husus olmaktadır. O zaman bağlanan bağlı olduğu yer bağlananın bağlı olduğu yer tabi ki kendinden daha üstün olması gerekiyor.

Şimdi bu böyle bir de yukarıda dediğimiz gibi Âdem'in (a.s.) mertebesindeki velayetle İdris'in (a.s.) mertebesindeki velayette, nübüvvette bir değildir. İşte bir üst mertebede olan veli daha aşağıdaki nübüvvetten ve risaletten üstündür. Mertebe olarak böyle gitmektedir, ama kendi mertebesinde nebi ve rasulün kendi mertebesindeki velileri kendisine bağlı olduğundan zahire kendisinden üstün değildir.

İşte son mertebeye kadar gelindiğinde (a.s.v.) Efendimizin varisleri gerek zahir gerek batın zahir olarak uleması o güne kadar gelmiş olan bütün ulamaların üstünde bir ilme sahip, batın olan velileri de gelen bütün peygamberlerin üstünde bir şahsiyete sahiptir. Onun için "Benim ümmetimin velileri beni İsrail peygamberleri gibidir" demiştir Efendimiz. Bunu nezaketen demiştir, aslında daha üstündür.

Hani Bayazid-i Bestami ne diyordu; "Biz öyle bir deryanın sahiline ulaştık ki beni İsrail peygamberleri oraya ayak basamadı" diyor. Tabi burada peygamberliğin şanını rencide etmek gibi bir halimiz yoktur, zaten aklımız da ermez, işte bilebildiğimiz kadarıyla daha açığa çıksın bunlar. Çünkü bunlar hep batında kalmış olan meselelerdir. Ama bunları bilmemiz lazım bunlar çoktan bilinmiş genelde ilim olarak okutulmuş olmuş lazım gelen şeylerdir.

Ama biz şer'i hükümlerden öteye geçemediğimizden ilahi hukuku ne yazık ki çok kenara bırakmışızdır. *Ya'nî velînin nebî ile resulün üstünde olması kişinin kendi varlığında olan velâyet ve nübüvvet ve risâleti i'tibâriyledir; ve bu kaviden murâd ancak budur. Yoksa bir nebinin şeriatına tebaiyyetle velayet mertebesi kazanan kimsenin velayeti, asla, tâbî' olduğu nebinin nübüvvetinden yüksek olamaz. Çünkü kendisi tâbî'dir; ve kendisinde tâbiiyyet sıfatı buldukça metbû'unu idrâk edemez. Eğer idrâk etseydi, kendisinde bu sıfat-ı tâbiiyyet bulunmazdı. Burasını dikkatle anla!*

Şimdi şöyle bir misal verelim; bir padişah diyelim zahiren o mülkün sultanıdır, en büyüğüdür ondan daha üstünü olamaz o devrede çünkü o bir verese olarak gelmektedir,

sonradan oluşan bir şey değildir. Asaleten gelen bir kaynaktır. Onun yerine bir başkası geçemez, geçse de padişah hükmünde olmaz. Ama bu padişahın kumandanlarından birisi padişahdan çok daha cesurdur, ilim olarak da ileridedir, işte bu yönüyle o kişi o padişahdan daha üstün hususiyette ama padişaha tabi olduğu yünden de padişah ondan üstündür.

40: Paragraf:

İmdi resulün ve müşerri' olan nebinin merci'i velayete ve ilmedir. Görmez misin? Tahkikan Allah Teâlâ, Resul (a.s.)a, ilimden ziyâdeyi talep etmeğe emr etti. İlimin gayrisinden ziyâde talep etmeği emr etmedi. Böyle olunca ona emr edici olduğu halde

وَقَالَ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا (Tâhâ, 20/114) buyurdu (40).

İlimin artması talebiyle emretmesi sebebi budur ki: Yukarıda beyân olunduğu üzere her bir resulün yanında risalet ilminden ancak ümmetlerinin noksansız ve ziyadesiz muhtaç oldukları kadar ilimi vardır. Yani bir nebinin rasulün ümmetinin akıl derecesi kapasitesi ne kadar ise neye ihtiyaçları varsa o kadar ilmi vardır ve onu tebliğ eder. Zaten onun üstünde bir şey tebliğ etmiş olsa o red edilir ki bu durumlarda görülmektedir. Binâenaleyh nübüvvet ve risâlette ziyadeleşme, ümmetin isti'dâdı kadardır. Ümmetin isti'dâdı kendilerine mahsûs olan kemâl üzere zahir olduğu vakit, artık nübüvvet ve risâlette ziyâdelik tasavvur edilemez. Yani ümmetinin alacağı kadarını verdikten sonra daha fazlası artık tasavvur edilemez artık o kavim için. Belki bu sûrette emr-i nübüvvet ve risâlet onların hakkında hatm olur; yani o ümmet hakkında tamamlanmış olur genel ilm-i ilahi değil.

... الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ (Mâide, 5/3) âyet-i

kerîmesi bu hakikatin burhanıdır. Hazret-i peygamber için bugün sizin için dininizi tamamladım buyurmuştur.

Ve böylece nübüvvet ve şeria vaaz eden risalet devamlı olmayıp, kesintiye tabidir. Onun için nübüvvet ve risâlette ziyâdelik talebiyle emr olunmadı; nebiliğin ve risaletin ziyade olunması için taleb olunmadı. Çünkü o ümmetinin kapasitesine kadar olan bir şeydi. Belki ümmetin isti'dâdı bir andan diğer ana belirli bir miktar üzere indirildiğinden, yine günden güne kader-i ma'lûm üzre, ümmetin isti'dâdına göre tenzil edilecek olan ilm-i irsalin ziyâdeliği talebi emr olundu. Çünkü o ezelde tesbit edildi, gün be gün peygamberliği süresinde onu indirmiş oldu, bunun ziyadesi taleb olunmadı.

Ve keza sıfât-ı ilâhiyyenin ziyade talebi dahî emr olunmadı. Çünkü Hak Teâlâ'nın tecelliyâtına nihayet olmadığı gibi, tecellîde de tekrar yoktur. Ve binâenaleyh emr-i ilâhîye dahî nihayet yoktur. Zîrâ herbir tecellînin husulü indinde bir ilmin husulü lâzımdır. Yani her tecelli ile bir ilim lazım gelmektedir, İşte bu sebeble de ilmin artması

talebi emr olundu. عَلَّمَا وَقَالَ رَبُّ زِدْنِي (20/114) de buyuruldu. Ki her tecelliyi idrak edebilsin o ilimle diye.

41. Paragraf:

Ve bu, onun içindir ki şer', a'mâl-i mahsûsa ile teklif ve ef'âl-i mahsûsadan nehydir. Ve bu a'mâlîn mahalli bu dâr-ı dünyâdır; o dâr dahî munkatı'dır. Velayet ise böyle değildir. Zîrâ munkatı olaydı, hakikati ile munkatı' olurdu. Nitekim risâlet, hakikati haysiyyetiyle munkatı' oldu. Ve eğer velayet hakikati haysiyyetiyle munkatı' olaydı, onun için "Velî" ismi bakî kalmazdı. Halbuki "Velî" ismi Allah için bakîdir (41).

Veli ismi bakidir, Rasul ve nebi ismi baki olmadığı için dünyada kesilmiş oluyor. Ama "Veli" ismi baki olduğundan yani "Veli" ismi Allah'ın isimlerinden olduğundan ahirette de devamı olmaktadır. İşte bunun içinde velayet, nübüvvet ve risaletten üstündür denebilmektedir. "Veli" ismi sonsuza kadar devam edecek bir isimdir. "Nebi" ve "Rasul" isimleri dünyada ancak belirli süre için geçerli bir tatbikat sahası olmaktadır. Yalnız her bir nebi ve rasulün velayeti de olduğundan ahirette onların da velayeti devam edecektir.

Ya'nî şeriat mertebesi belirli hususlardan nehydir, belirli şeyleri yap şeklinde emirdir; Halbuki ameller, dünyanın sona ermesiyle kesilir. Dünyadan sonra amel edemiyorsun ki amel yoktur. Cennet de cehennemde amel yoktur, ameller olmadığı için de nebilik ve risalette kendiliğinden düşmüş olmaktadır.

Ve risâlet kesilince, yani kesilince hakîkatiyle kesilir. Çünkü artık devamı mümkün olmadığından hakikati ile kesilir. Fakat velayet böyle değildir. O dünyâda ve âhirette kesilmez. Çünkü Allah için "Velî" ismi bakîdir. Nitekim Yûsuf

(a.s.)dan naklen Kur'ân-ı Mecîd'de: اَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا

(Yûsuf,12/101) buyrulmuştur. وَالْآخِرَةُ

Binâenaleyh resulden ve nebiden risâlet ve nübüvvet mertebesi kalkınca, onun merci'i velâyete ve ilm-i ilâhîye olur. Yani onun rücu ettiği döndüğü yer ilm-i ilahiye olur. Yani rasulun risalet ve nübüvveti kalkınca velayete dönmüş olur.

42. Paragraf:

İmdi "Veli" ismi tahallukan ve tahakkukun ve taallukan Hakkın abîdine mahsûstur. (42)

Ya'nî bu isim Hakk'ın abîdine bağlanmış olunur. Fakat bu ismin Hakk'a bağlanması da asâledir; yani "Veli" isminin Hakk'a verilmesi asaletendir, ve abde verilmesi ise tahalluk sebebiyle bir, tahakkuk sebebiyle iki, taalluk sebebiyle ve bu tavırlarıyla olur. Tahalluk hilkati sebebiyle verilir, tahakkuk onda tahakkuk etmesi dolayısıyla verilir, taalluk ona itlak etmesi, ona verilmesiyle olur ve gerçekleşme ve ilgili tavırlarıyla olur.

"Tahalluk", sıfât-ı abdin sıfât-ı ilâhiyyede fenası hengâmında olur. Yani bunu hilkat etmesi Cenab-ı Hakta sıfât-ı İlahiyede fena bulunduğu zamanda olur. Ve "tahakkuk elde etme" abdin zât-ı Hak'ta fânî olması suretindedir. Hak ile tahakkuk etmesi yani "Veli" ismiyle tahakkuk etmesindedir, ve taalluk halet-i bakada olur ki yani bakabillahta olur ki bu makam veraset makamıdır.

Binâenaleyh bu üç mertebenin her birinde müteayyin olan kimseye "velî" ismi verilir. Demek ki veli olmak için bunlar lazımdır. Neydi tahalluk, tahakkuk, taalluk. Taalluk onunla hulk olması, veli ismiyle tahakkuk etmesi ve baka haline geldiği zaman onu alakadar etmesidir, taalluk etmesidir, onunla ilgilenmesidir.

Yani şu demektir, zaman zaman kendi haliyle yaşamak, zaman zaman veliliği ile dilediği zaman da veliliğine bürünmesidir. Ona taalluk etmesidir. Bu kimselere "Veli" ismi verilir. Hz. Şeyh (r.a.) cenâb-ı Üzeyr hakkında vârid olan haberin tamamlanması için tahkikine dönerek buyurur ki:

43. Paragraf:

İmdi Hak Teâla'nın Üzeyr (a.s.)a "Eğer mâhiyyet-i kaderden sual etmekten müntehi olmazsan, elbette ismini dîvân-ı nübüvvetten silerim" demesi, emr, sana keşif ve tecellî üzere gelir ve senden nebî ve resul ismi zail olur, demek olur. Ve bu surette onun velayeti bakî kalır. Ancak şu kadar var ki, vaktaki karîne-i hâl, tahkîkan bu hitabın mecrâ-yı vaîdde cereyan ettiğine delâlet etti; indinde bu halet, hitaba mukârin olan kimse, muhakkak o hitâb, merâtib-i velayetin ba'zı hususunun bu darda inkitâ'ıyla vaîd olduğunu bildi. Zîrâ nübüvvet ile risâlet, velayette, merâtibden ve velayetin muhtevi olduğu ba'zı merâtibi muhtevi olan bir rütbenin hususudur (43).

Yani sana emir, keşif ve tecelli üzere gelir, senden nebi ve rasul ismi kalkar, yok olur gider demek olur. Nübüvvet defterinden silse de velayeti baki kalır.

Ya'nî Üzeyr (a.s.)ın *قَالَ اَنْتَ يَحْيٰى هٰذِهِ اللّٰهُ بِعَدِّ سُوْرَتَا*

(Bakara, 2/259) kavlindeki öldükten sonra ölüleri nasıl diriltiyor diye soru soruyor. Üzeyir (a.s.) hani bir kasabayı gitmiş görmüş ya çatıları çökmüş, sadece temelleri duvarları falan kalmış boşaltılmış, bir kasaba öldükten sonra nasıl dirilir diye soruyor. Bunun üzerine 100 sene kendisi ölü olarak bırakıyor sonra kaldırıyor, *göstermek için karîne-i hâl, sırr-ı kader sırrına delalet ettiğinden, ona olan Hakk'ın hitabı azarlama yönünde olarak vaîd mecrasında cereyan etti.*

Şimdi Cenab-ı Hakkın ahiret hakkında kullarına iki türlü vaadi vardır. Biri "vaad" idi, biri de "vaid" idi. İkisi de ahirete ilişkin olarak yaparım, ederim dediği şeylerdir. Yalnız "vaad" nimetlere karşı verilecek cennetin ismidir. Yani mükafat olanlara "vaad", ceza olanlara da "vaid" ifadesi ile izah buyurulmaktadır Kur'an-ı Kerim'de. İşte Cenab-ı Hakk "vaad" ını mutlaka yerine getirir, "vaid"ini ise biraz geri bırakır diyor.

Yani Cennet ile vaad etmişse Cennetini hemen verir, Cehennem ile vaad etmişse ki buna "vaid" deniyor ceza olunca onu tehir eder diyor. İşte bu da onun rahmetindedir. Onun için ikisini de "vaad" ile bildirmedir diyor. Eğer "vaad" etmiş olsaydı, Cehennem azabını da hemen tatbik etmesi gerekecekti. Yani cezasını hemen tatbik etmesi gerekecekti. Onun için birine "vaad" birine de "vaid" diyor. İşte bu söz de vaid mecrasından geldi. Yani ertelenecek cinsten geldi. "vaad" etmedi, "vaid" yönünden geldi.

Ve cenâb-ı Üzeyr Hakk'ın bu hitabında, velayete has bir rütbe olan nübüvvet ve risâletin vaad değil vaid olduğunu bildi. Zîrâ nübüvvet ve risâlet, velayette mahsus hususi bir mertebedir ki, velayetin mertebe-i ilimden idrak ettiği mertebelerin ba'zısını ihtiva eder. Bunun îzâhı şu vech ile dir ki: Velayet sıfat-ı ilâhiyye olup, Hak Teâlâ İbâdı üzerine ezelen ve ebeden bu sıfat ile mütevellidir. Yani Cenab-ı Hakk kulları ile o kadar yakın ki ezelen ve ebeden bu sıfatıyla mütevellidir.

Nübüvvet ve risâlet ise, dünya oluşumunda, enbiyâdan olan evliyada bir sıfat-ı ârıza ve velayet dâiresinin içinde bir mertebe-i mahsûsadır. Yani nübüvvet ve risâlet dünyada meydana gelen bir mertebedir. Enbiyadan olan evliyada arizi bir sıfattır. Nebilik ve rasullük geçici bir sıfattır. Velayetin içinde hususi bir mertebedir. Binâenaleyh velayet olmaksızın, nübüvvet tahakkuk olmaz. Fakat nübüvvet olmaksızın velayet tahakkuk olur. Yani nebilik ve rasullük olmadan velilik olur.

Bu surette, nübüvvet ve risâlet, resul olan zâtın velayetine nisbeten bir rütbe-i hâs olmuş olur. Özel bir rütbe olmuş olur. Ve bu hususi olan rütbe nübüvvet ve risâlet, resulün dünyâ evinden ayrılmasından sonra kalkar; fakat velayeti, uhrevi berzaha intikâlinden sonra da devam eder. İmdi cenâb-ı Üzeyr'e olan hitâbı, onun velayetinin ba'zı mertebelerinden, rütbe-i hâs olan nübüvvetin yücelmesi için haber oldu. Yani seni nübüvvet defterinden silerim dediği şey vaad değil vaid oldu.

44. Paragraf:

İmdi o, indinde nübüvvet-i teşri' ve risâlet-i teşri' olmayan velîden a'lâ olduğunu bilir (44).

Ya'nî Üzeyr (a.s.), azarlama suretinde vaîd mecrasında cereyan eden Hakkın hitabi üzerine, nübüvvet-i teşri' ile ve risâletle gelmemiş olan velîden nebinin a'lâ olduğunu bildi. Yani bu yönüyle de velinin bir risaleti ve nübüvveti şeriatı olmadığından nebinin veliden üstün olduğunu bildi. Çünkü nübüvvette husûsî bir ziyâdelik vardır; ve risâlet dahî nübüvvetten a'lâdır. Burada da sıralamayı gösteriyor, velayet, nübüvvet, risalet yani risalet velayetten daha üstündür. Zîrâ risâlefe de nübüvvet üzerine bir başka hususi ziyadelik vardır.

Ve velayet, nübüvvet ve risâletten daha umumidir. Çünkü her resul nebî olduğu gibi, her nebî de velîdir. Fakat her velî, resul de değildir, nebî de değildir.

Binâenaleyh nübüvvet ve risâlet, dâire-i velayetin içinde iki hususi mertebedir. Yani bir yönüyle velayet üstündür, diğer yönleriyle de risalet ve nübüvvet üstündür. Ve tecellî ile kader sırrına inkişaf ettiği zaman, makâm-ı velayet sağlam kalır ve nübüvvet ve risâlet makamı onda gizlenmiş, yok olmuş olur. Kader sırrı tahakkuk ettiği zaman nübüvvet ve risalete ihtiyaç kalmaz.

Genab-ı Hakk peygamberlerine nübüvvetlerini, risaletlerin evvelinde kader sırrını açmaz. Eğer açmış olsa idi, onlar bu risaleti yapmaktan aciz kalırlardı ve yapamazlardı. Görevlerini yerine getiremezlerdi. Yaşlandıktan sonra ve tebliğ görevlerinin sonlarında açar. Bunlara açılan kader sırrı mutlak olarak Muhammedi meşreb olarak bir kader sırrı anlayışı değildir. Kendi mertebeleri düzeyince olan kader sırrını açar, yoksa daha üstünü açmış olsaydı hazret-i peygambere gerek kalmazdı.

45. Paragraf:

İndinde kezâlik mertebe-i nübüvvetin iktizâ ettiği hâlet-i uhrâ mukterin olan kimsenin yanında, muhakkak bu hitabın vaîd değil, va'd olduğu sabit oldu. Böyle olunca, Üzeyr (a.s.)ın suâli, muhakkak makbuldür; zîrâ nebî veliyy-i hâstır (45).

Mertebe-i nübüvvetin iktizâ ettiği diğer hali, yukarıda zikredilmiş idi ki, hitab-ı Hak, hâl inceliği ile, vaîd meccrâsında carî olması hâli idi. Zîrâ bu halde, dâire-i velayetin içinde, rütbe-i husûsiyye olan nübüvvet kalkacak ve yalnız mertebe-i velayet kalacaktı. Yani seni peygamberlik defterinden silerim dediği zaman bu vaid şeklinde de gelmiş olduğu onun sadece velayetini bırakacaktı diyor. Yani velayetini de silerim demiyor. Sadece risaletin nübüvvetini silerim diyor. Nasıl olsa o ölüm halinde ondan alınacaktı, onu daha baştan alırım diye hitab etti.

Ve bir mertebenin yüceliğini içine alan olan hitâb ise vaiddir yani ihtar manasınadır. Hz. Şeyh (r.a.) nübüvvet mertebesinin iktizâ ettiği ilk hali beyan buyurduktan sonra, bu cümlede dahî yine nübüvvet mertebesinin gerektirdiği diğer başka hali îzâh ediyor. O başka hali da budur ki: Batında has bir veli olan nebî, yönünden ilâhiye hakikatleri bildiğinden, Hak Teâlâ hazretlerinin kendisinden zuhurunu fena gördüğü şeye ve husulü olmayacak şeyin talebine gayret etmez.

Binâenaleyh taleb ettiği vakit, husulü mümkün olan şeyi taleb eder bir veli gerçek manada; ve bu talebi makbul olduğundan elbette isteği yerine getirmek olunur. Ve nübüvvetin iktizâ ettiği bu hal, bir kimseye yakın olunca hitabının iyiliğe sevk etme değil, söz verme olduğunu bilir. "seni nübüvvet defterinden silerim" hitabi vaad değil vaid olduğunu bilir. Neden bilir nübüvvetinin bir an evvel kalkıp velayetinin yerine gelsin yerine geçmesi için.

Çünkü kendisi nebidir; nebî ise veliyy-i hâstır. Ve bu evsâfi cami' olan kimse ise asla abes olan şeyi taleb etmez;

ve suâli makbul olur. İmdi Üzeyr (a.s.)ın ismi nübüvvet defterinden silindikten sonra, mertebe-i velayeti bakî kalır. Ve bu surette de, maksûduna keşif ve tecellî tarîkıyla nail olur. Yani sorduğu suale keşif yönüyle idrak etmiş olur. Bu da vaid hükmüne geçer. Eğer velayeti üstünde, nübüvveti ve risaleti olsa orada keşif ve tecelli olmazdı diyor, işte nübüvvetini alması, alırım demesiyle nübüvvetinin kaldırılması velayetinin zuhura çıkması ile de keşfin ortaya gelip kader bahsinin yani gördüğü şeyin açığa çıkması ve bu da vaiddir onun için.

46. Paragraf:

Ve karîne-i hâl ile bilir ki, tahkîkan nebî için velayette, bu ihtisas sabit olması haysiyyetiyle, Allah Teâlâ'nın muhakkak ondan kerîh gördüğünü ve husulü muhakkak surette muhal olduğunu bildiği şeye ikdam etmesi muhaldir (46).

Yani olmayacak şeyi talep etmesi de onun için de muhaldir, yani olmayacak bir şeydir. *Ya'nî mertebe-i nübüvvetin iktizâ ettiği yukarıda beyân olunan başka hal indinde yakın olan kimse, nebî için velayette sabit olan bu ihtisas cihetinden, Hak Teâlâ'nın kendisinden zuhurunu iğrenç gördüğünü bildiği şeyi talep etmeyeceği gibi, husulü muhal olduğunu bildiği şeyi de talebe gayret etmez. Zîrâ bu talebler, marifeti ortadan kaldırır; halbuki veliyy-i hâs olan nebî ârifdir; ondan böyle şeyler sâdir olmaz.*

47. Paragraf:

Ve bu ahvâl, onlara karîn olan kimsenin indinde mukterin ve sabit oldu da, o kimse "ismini nübüvvet defterinden silerim" kavlinde vâki' olan bu hitâb-ı ilâhîyi kendi indinde va'd makamında ihrâc eder. Ve bu hitâb mertebe-i bâkıyyeye delâlet eder bir haber olur. Ve o mertebe enbiyâ ve rusûl üzere dâr-ı âhirette bâkıyye olan mertebedir. O dâr-ı âhîret öyle bir dâr-ı âhîrettir ki, bir şer' için mahal değildir. Tâ ki cennet ve nâra dâhil olduktan sonra, halktan bir kimse cennette ve nâra o şer' üzerine olsun (47)

Yâ'nî mertebe-i nübüvvetin iktizâ ettiği anılan ahvâle yakın olan kimse yani yukarıdaki hallere yakın olan kimse bu hitâb-ı ilâhîyi kendi indinde söz verme makamında telakkî eder. Her ne kadar bu Üzeyir (a.s.) hakkında olan bir hikaye ise de kim bu mertebeye gelirse kişi de bu hali yaşamaktadır. Yani sadece Üzeyir'in (a.s.) şahsına ait değildir. Kur'an-ı Kerimde hiçbir şey zaten o şahıslar ile belirtilen şahıslara ait değildir.

Kur'an-ı Kerim ve insanlık baştan sona bir mertebe olduğundan kim ki bu düşünce mertebesine gençlik yıllarına ne zaman gelirse hepimizde bu şey oluşur. Acaba ölümler nasıl diriliyor diye, işte bunu talep etmesi mertebe-i üzeyriliği ifade etmektedir. Yani mertebe-i nübüvvetin iktiza ettiği zikri geçen ahvale karin olan kimse kim ki bu hale yakın olan kimse bu ilahi hitabı kendi yanında va'd makamında telakki eder.

Ve bu surette bu hitâb, nübüvvetin bitişinden sonra mertebe-i bâkıyye olan velayetin kalacağına delâlet eden bir haber olur ki, bu mertebe-i velayet, âhirette dahî bakî olan bir mertebedir. Ve âhîret evi öyle bir yerdir ki, artık orada şer'at yoktur; yani şeriat ilmi ve ameli de yoktur ve cennete girecekler cennete, ve nâra girecekler dahi nâra dâhil olduktan sonra, onların oralarda amel etmeleri lâzım gelen

hiçbir şer'at bulunmaz. Zîrâ âhiret evi amel değil, ceza evidir. Yani ahiret karşılıktır.

48. Paragraf:

Biz ancak şer'i dâreyn olan cennet ve nâra duhûl ile kayd ettik. Zîrâ yevm-i kıyamette ashâb-ı feterât ve etfâl-i sığâr ve mecânîn için şer' olunur. İmdi bunlar, ikâme-i adl ve cerime ile muâhaze ve ashâb-ı cennet hakkında, sevâb-ı amelî için, zemîn-i vâhidde haşr olurlar. Bunlar zemîn-i vâhidde nâsdan inkita' ile haşr oldukları vakit, onların hakkında efdallerinden bir nebî ba's olunur; ve onlara bir nâr temsil olunur. O günde onlara ba's olunan nebî, o nâr mu'cizesiyle gelir. Onlara: "Ben size irsal olunmuş Hakk'ın resulüyüm" der. İmdi o kavmin indinde tasdik vâki' olur; ve ba'zıları indinde de tekzib vâki' olur. Ve o nebî onlara "Siz nefsinizi bu nâra idhâl edin; bana itaat eden necat bulup cennete dâhil olur; ve bana isyan eden ve emrime muhalefet eyleyen helak olup ehli nârdan olur" der. Kim ki onlardan o nebinin emrine imtisal edip, kendisini nâra idhâl ederse saîd olur; ve sevâb-ı amelîye nail olur; ve o nârı berd ve selâm bulur. Ve kim ki o nebiye âsî olursa ukubete müstehak olup nâra dâhil olur; ve amel-i muhalifi ile nâra nüzul eyler. Ve yevm-i ma'hûdda bu ba's, ibâdı hakkında Allah tarafından / adi ikâmesi içindir (48).

Ahirette cennet ehli ve cehennem ehlerinden başka bir grup daha vardır onlar da fetret devri ashabıdır. ل تَنْزِيلِ قَوْمًا مَّا

اَنْزَلُوهُ وَاَوْهَمَهُمْ فُتُوٰنًا مِّنْ لَّدُنْهُ 36/6 ayeti bundan bahseder.

36/6- Ataları uyarılmamış, bu yüzden (hakikatlerinden, Sünnetullah'tan) kozalı olarak yaşayan bir toplumu uyarman için.

Bir de küçük çocuklar ve mecnunlardır. Bunların hepsi bir zeminde haşır olunurlar. O gruptan birisi onlara orada nebi olarak yani uyulacak kişi olarak sunulur ve onlara bir nar temsil olunur. Yani misalli bir ateş gösterilir. O günde onlara bas olunan nebi nar mucizesi ile gelir, yani ateş mucizesi ile gelir. Onlara ben size irsal olunmuş Hakkın Rasulüyüm der, yani o üç gruptan gelen üçüncü grup bunlar kimlerdi, fetret devrinde yaşayanlar, çocuklar ve mecnunlardır.

Bu nebiyi bazıları tasdik eder, bazıları da tekzib eder. Yani onu bazıları kabul eder, bazıları da kabul etmezler. O nebi onlara nefsinizi ateşe atın, bana itat edin böylece necat bulup cennete dahil olun der. Bana isyan eden ve emrime muhalefet eden helak olup ateş ehlinde olur der. Kim ki onlardan o nebinin emrine uyup cehenneme atarsa said olur ve amelle yapmış olduğu sevaba nail olur.

Bakın orada bir tek emir var cehenneme at diyor, atmazsa atmıyor, cehenneme atmasıyla diğer insanların yaptığı sevaplar gibi sevap kazanmış oluyor bir fiilde. Ama o fiilde ne var, nefsini vermek vardır. İşte zaten dünyada yapılan amellerden gaye nefsini vermektir. Orada bu bir defada isteniyor. Onun için işte Cennet ehliyle birlikte oluyor bu yüzden. Nefsini ateşe atarsa İbrahim'in (a.s.) durumu tahakkuk eder, o insanlar ateş onlara için serinlik olur. Nebiye muhalefet eden ateşe girer. Kendisi girmedığı için onu ateşe sokarlar. Böyle yapılması adaletin yerine gelmesi içindir.

Ya'nî cenâb-ı Şeyh (r.a), âhiret şeriat yeri olmadığından ehl-i cennet ve cehennem me'vâlarına girdikten sonra, oralarda onların amel edeceği şerîat kalmaz, demiş ve şer'in olmamasını "cennet ve cehenneme duhûlden sonra" kaydıyla mukayyed kılmış idi. Yani cennete dahil olduktan sonra şeriat kalmaz. Ama oraya gelinceye kadar şeriat vardır. Zîrâ ne cennete ve ne de cehenneme giremeyecek olan ba'zı kimseler vardır ki, onlar için âhirette dahi şer' olacaktır. Yani cennet ve cehennem ehli için değil, işte üçüncü bölümde olanlara yani fetret devrinde gelenler, küçük çocuklar ve de mecnunlar. Çünkü onlar ne cennete ne

de cehenneme gidecek hükümleri yoktur. Cennet ve cehennemden başka yer olmadığı için nerde kalacaklar.

Bunlardan birisi fetret devrinde yaşayanlardır. Çünkü bu taife kendilerinden evvel gelen peygamberin şeriatın eseri yok olduğundan, aradan uzun seneler geçtiğinden artık sakıt halde olmuş olduğundan onun ile amel edemediler; bu fetret devrine İsa'dan (a.s.) sonra Rasul'e (s.a.v.) kadar gelen devreye de deniyor, ve bu peygamberlerden sonra gelecek peygamber de gelmedi ki, onun şeriatıyla amel etsinler. Binâenaleyh kendilerine teklif-i ilâhî vâki' olmaksızın âhirete gittiler.

İkincisi küçük yaştaki çocuklar. Çünkü teklif zamanı olan vakt-i bulûğlarından evvel vefat ettiler.

Üçüncüsü mecnûnlardır. Çünkü hayât-ı dünyâda iken bunlara vücûh-ı teklife münâfî bir mizâc arız olup, akılları örtülmüş oldu; ve o halde vefat ettiler.

Eğer bunlar hakkında âhirette teklîf-i şer'î olmamış olsa, muvâfik-i hikmet ve adillik olmaz. Zîrâ kabahatleri olmadığı için cehenneme konamazlar; ve sevâb-ı amelîleri olmadığı için cennete de giremezler. Kabahatsız bir kimseyi nâra ve sevâb-ı amelîsiz bir kimseyi de cennete dahil etmek adalet değildir. Binâenaleyh bunların sevâb ve ikâba istihkakları tezahür etmek için, Allah Teâlâ yevm-i âhirette, şer'îatten bu mikdârı ahirete intikal ettirdi. Bu suretle cemî'-i vücûh ile adâlet-i ilâhiyye zahir olur. Yani bütün yönleri ile adalet zahir olur. Hz. Şeyh (r.a.) kıyamette olan şer'-i mezkûru âyet-i kerîme ile isbât edip buyururlar:

49. Paragraf:

Ve kezâlik Allah Teâlâ'nın "Ol günde ki umûr-i âhiretten emr-i azîm keşf olunur; halk secdeye da'vet olunurlar" (Kalem, 68/42) kavli dahî teklif ve teşrî'dir. İmdi onlardan ba'zılarının secdeye tâkatları olur, ba'zılarının olmaz. Ve tâkatları olmayanlar, Allah

وَيَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ فَيَلَّسْتَهُ طِيعُونَ
Teâlâ'nın haklarında (Kalem, 68/42) buyurduğu kimselerdir. Nitekim dünyâda, Ebû Cehil ve saire gibi, ibâdın ba'zısı Allah'ın emrine imtisal etmeğe müstatî' olmadı (49).

Ya'nî sûre-i Kalem'de belirtilen: (Kalem, 68/42) âyet-i kerîmesi âhirette dahî teklif ve teşri' olduğuna delildir.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا
يَسْتَجِيبُونَ

Çünkü teklif yeri dünyâ idi. Hak Teâlâ ehl-i dünyâyâ şer' gönderdi; amel eden etti, etmeyen de etmedi. Artık bundan sonra adaletin yer için muhakeme ve ceza îcâb eder. Fakat yukarıda zikr olunan üçüncü sınıfın dünyâda amel etmeleri mümkün değildi.

Halbuki (Şûra, 42/7) فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ
âyet-i kerîmesi mucibince halk ikiye münkasim olmak lâzımdır; ve ikiye inkısam ise ikâme-i adl olmadıkça mümkün değildir.

Binâenaleyh zikrolunan sınıflar için teklîf ve şeriat lâzımdır. Yani yap, yapma gibi. Tâ ki bunlardan hangilerinin hangi ferîka iltihak edeceği sabit olsun; ve ism-i Adl ile ism-i Hakem'in eseri zuhura gelsin. Adalet isminin ve Hakem isminin tezahürü zuhura gelsin, yani onlar faaliyete geçsin.

Hani üçüncü grubun üç kısmı vardı; fetret devrinde yaşayanlar, küçük çocuklar ve mecnunlar, bunların dışında bir gruptan daha bahsetmek gerekir, bir de gayri müslim olanların çocukları vardır. Küfür ehlinin, putperestin, madde perestlerin buluşa ermeden ölen çocukları vardır, bunlar ne olacaktır? Burada bahseden iman ehli içindeki küçük çocuklar, mecnunlar ve fetret devrinde yaşayan insanlar.

Gayri müslim çocukları ne olacaktır, bu konuda imam-ı Rabbani şöyle bir açıklık getirmiş; cennet ehli cennete girdikten sonra cehennem ehli cehenneme girdikten sonra yine üçüncü gruba benzer şekilde onlara da toprak olun denecek onlar da toprak olacaklar diye de bir ifadesi vardır.

Mahşerde hayvanlar dahi büyük mahkemeye gelecekler dünyada hangi hayvan hangi hayvana bir pençe attıysa ona bir zarar verdiyse onların hesapları yapılacak "ya leyyteni

küntü türaba" 78/40 ayetinde

buyurduğu gibi insanların bir kısmı diyecekler ki biz de keşke toprak olsaydık. Bunları kim söyleyecek, bizim hayvanlarla müşterek olduğumuz bir toprak tarafımız vardır. Yani unsur tarafımız vardır. Biz de onlarla birlikte hayvanlar sınıfındayız. "Hay" yani yaşayan varlıklar sınıfındayız. İnsan olarak da daha ileri durumda daha başka hallerimiz de var ki bizi, onlardan daha üste çıkarıyor. O nedir "Venefahtü fihi min ruhi" yani ruh-u dediğimiz özelliğimiz bizi onların

üzerine çıkarıyor. 15/29 buyurur.

Ama ahirette gene bu bedenlerimizle kalmayacağız gerçi bu beden değil ama gene toprak, hava, sudan müteşekkil bir beden olacak çünkü yeryüzünün malzemesi ne ise ondan bize ikinci bir beden verilecektir.

Mahşere çıktığımız zaman bu bedenler değil de oranın ortamına uygun elbise olarak verecekler o hale dayanacak güçte bir elbise verilecektir. Bu bedenler o günkü hale dayanamaz. Mahşerin o zorluk haline o sıcak haline o sıkıntısına dayanamaz. Öyle bir elbise verilecek hayvanlara da öyle bir elbise verilecek hayvanların hesabı kitabı görüldükten sonra dünyada hayvan olarak "Hay" olarak gelmiş insanlığa ulaşmış kimseler kendini tanımış kimseler, ikincisi amelleri yönüyle cenneti kazanmış insanlar diğer

tarafa cehennem ehli o hayvanların hitabından

sonra toprak olduktan sonra işte dünyada insan suretinde

yaşamış fakat ahirete hayvan olarak intikal etmiş kimseler olacaktır.

İman ehli olmayan, cehennem ehli olacak kişiler "keşke onlar gibi biz de toprak olaydık" diyecekler. Çünkü ahirette iki türlü hayvan vardır, bir insanların içindeki nefsanîyetlerinin ağır basması dolayısı ile hayvani özelliklerin ortaya çıkmasıyla hayvan olarak ahirete intikal etmeleri, burada insan suretinde yaşamışız ama iç bünyemiz bir hayvanın ahlakı üzere geliştiğinden o hayvanın iç bünyede dışa tesir ettiğinden yani ahirette iç dışa dönüştüğünden batın zahire çıktığından ne olacak hayvani silüetimiz, görüntümüz ne ise öyle bir vücut verilmiş olacaktır.

İşte iki türlü hayvan, birisi dünyada insan olarak yaşamış ahirete hayvan olarak intikal etmiş, diğeri de dünyada insan olarak yaşamış, ahirete de insan olarak gitmiş yani Cennet ehli olarak gitmiş olanlardır. İşte bir onlar var bir de bu iman ehli olmayan kimselerin çocukları var onlara "toprak olun" denildiği zaman toprak olacaklardır, ayrıca dünyada hayvan olan varlıklar hayvanlar toprak olacak, işte dünyada insan olarak yaşamışta, ahirete hayvan olarak çıkmış olanlar ölemeyecekler, yani toprak olmayacaklar keşke biz de onlar gibi toprak olsaydık hükmünü onlar söyleyeceklerdir. 78/40

كشرا ب^ه ا

50. Paragraf:

İmdi âhirette, yevm-i kıyamette, nâra ve cennete duhûlden evvel, şer'den bu mikdâr ibkâ olunur. İşte bundan dolayı biz şer'-i âhireti mukayyed kıldık. Allah'a hamd ü sena olsun (50).

Ya'nî cenâb-ı Şeyh (r.a.) âhiretin mahall-i şer' olmamasını "cennet ve cehenneme duhûlden sonra" kaydıyla mukayyed kılmış, yani insanlar Cennet ve Cehenneme girdikten sonra

artık şeriat biter, bu kayıtle orada olmaz, yoksa mahşer başladığı an şeriat biter değildir, yani cennete ve cehenneme herkes ayrıldıktan sonra artık şeriata gerek kalmaz. Şeriat hükmü üçüncü grup olarak bahsettiklerimize olacaktır. Bunlar da müslüman olan fetret ehli, çocuklar ve mecnunlardır. Müslüman olmayanların çocuklarına da toprak olun denecektir. İşte bu da bir şeriattır. Ama bu da hesap kitap görülecek, cennete giden ve cehenneme gidenlerden sonra olacaktır, ve *bu kayd ile Allah Teâlâ'nın ikâme-i adl buyurmasıyla, halkın bir fırkası cennete ve bir fırkası cehenneme girdikten sonra, buralarda artık amel edilmesi lâzım gelen bir şeriat olmadığını murâd etmiştir. Binâenaleyh bu kayd, halkın cennete ve cehenneme duhûlünden evvel âhirette şer'den bir mikdâr bakî kalacağı için, geçici bir kayıt*

olur. وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ (Bakara, 2/105)

Bakara (2) / 105- Ne Kitab ehlinden, ne de müşriklerden hiç biri, size Rabbinizden bir hayır indirilsin istemez. Allah ise üstünlüğü, rahmetiyle dilediğine mahsus kılar ve Allah çok büyük ihsan sahibidir.

MESNEVÎ

Bu fass-ı latîfde münderic kaza bahsine taalluku hasebiyle Mesnevî-i Ma'nevî'nin üçüncü cildinde vâki' atîdeki mesnevi şerhiyle berâber buraya derci münâsib görülmüştür.

İnsan birey olarak bu kaza hükmünü idrak ettiği zaman kendisi de aciz kalmaktadır. Çünkü takdir-i İlahiyi bildikten sonra yapacağın bir şey kalmıyor veya diyeceğin bir şey kalmıyor. Ama kabiliyet gördüklerinde diyeceğin şey vardır tabi ki. Genelde talep olmadıktan sonra diyeceğin bir şey kalmıyor.

Sürh-i Mesnevi:

Ya'nî "Küfre razı olmak küfürdür" ma'nâsındaki hadîs-i şerifte, "Her kim benim kazama razı olmaz ve belâma sabr etmez ise, benden başka bir Rab arasın!" ma'nâsındaki hadîs-i kudî arasındaki: tezdân tevfiği beyânındadır.

Mesnevi:Tercüme: "Dün, soru soran bana bir suâl sordu; çünkü o maceraya, bahis ve kavgaya âşık idi; yani bahisler üzerinde macera arar ve kavgayı severdi, dedi ki bu geldi bana bir soru sordu: "Küfre rızâ, küfürdür" nüktesini, bu hadîs-i şerifi Peygamber (a.s.) buyurdu, halbuki onun kelâmı delildir. Yine o Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Her kazaya muhakkak müslüman için rızâ lâzımdır, rızâ!.." Küfrü ve nifak kazâyı Hak değil midir? bir yerde küfre rıza küfürdür, başka bir hadiste Müslüman için her kazaya rıza lâzımdır buyurur, Halbuki eğer buna razı olursam şekavet olur; ve eğer olmazsam o dahi ziyandır. O halde arada çâre ne olur?"

İzâh: Bu iki hadîs hakkında vârid olan suâl budur ki: kelâm kaideleri gereğince bütün kulların fiilleri Hakk'ın dilemesi ve hükmüdür. Binâenaleyh küfür dahi O'nun hükmü olur. Halbuki hadîs-i kudînin mazmununa göre, kazaya rızâ vâcibdir. Hadîs-i nebeviye göre dahî küfre rızâ küfürdür. Bu iki hat arasında kulun çâresi nedir? Eğer kazâyı Hak olan küfür ve nifaka razı olursa, kâfir olur; ve eğer razı olmazsa, vacibi terk etmiş olur. Cenâb-ı Mevlânâ (r.a.) efendimiz bu suâlde cevaben buyururlar ki:

Mesnevi: Tercüme: "O sâile dedim: "Bu küfür makzîdir, yani kaza olunan küfürdür, kaza küfrü değildir, kaza değildir; bu küfrün kazanın eseri olması doğrudur." Rıza olunmaması fiildir yoksa kaza değildir yani rıza olunmaması makzîdir.

Şerh: "Küfre rızâ küfürdür" hadîs-i şerifindeki küfür, ism-i mef'ûl sîgasiyla, makzîdir ve kazanın eseridir, kazanın kendisi değildir, yoksa kaza hükmünün kendisi değildir. Şu kalemi yere vurma düşüncesinde vurursan "makzî" olur,

kaza benim kafamdaki hükümdür. *Zîrâ "kaza" başka, "makzî" başkadır.* Bütün bu alemde ne varsa hepsi makzidir. Bütün alemdeki fiiller kaza ve makzidir.

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber (r.a.) bu fassın baş tarafında buyurmuş idî ki: "Kaza, Allah'ın eşyada hükmüdür; açığa çıkması da makzidir, ve Allah'ın eşyada hükmü, Allah'ın eşyaya ve eşyada olan ilminin haddi üzerinedir. Ve Allah'ın eşyada ilmi dahi, bilinen varlıkların nefislerinde ne hal üzere sabit idiyeler, yani ayan-ı sabiteler ne hal üzere idiyse o ma'lûmâtın Hakk'a i'tâ ettikleri şeyhi haddi üzerinedir."

Bir genel müdür bir şirketin başına bir müdür tayin etse ona lazım gelen ekipmanı vermese şirket müdürü nezaketen bir süre bekler sonunda yapacağı şey genel müdürden kendi görevini yapabilmesi için evvela bir yer ister sonra kalem ister masa ister araba ister ekipman ister. İşte genel müdürün de ona vermesi genel müdürün kendisinden değil, talep edilen şekilde ona vermesidir. Talep ettiğini vermesidir. İşte kazayı aslında hükmü o vermiş olmaktadır, yani ihtiyacının hükmünü o vermektedir, o da onun iradi olarak tatbikatını yapar, peki der istediğini yerine getirir. İşte ayan-ı sabitelerimiz ezelde ne şey üzere programlanmış ise her birerlerimiz batın aleminde ruhtar aleminde bunun talebinde bulunduk, o da bizim gerektirdiğimiz şeyi "kaza" ederek bize verdi. Bizden onun zuhura çıkması da makzi oldu.

Ve yine Hz. Şeyh (k.s.) Fütûhât-ı Mekkiyye'lerinde buyururlar ki: "Kaza, makzînin gayrıdır; şimdi işte hadis-i şerif burada ayrılıyor. İki hadisin özellikleri burada ayrılıyor. Kaza makzinin gayrıdır. Ve kaza a'yân-ı sabitenin isti'dâdına dönen oraya dayanan kadere muvafık, îcâd ve ahkâmдан ibarettir. Binâenaleyh kaza, sîfât-ı fiiliyye-i Hak'tandır; ve ona rızâ farzdır; ve niçin şöyle, böyle kaza etti diye Hak'tan şikâyet etmek haramdır. Velâkin makzîye yani kazada zuhura gelen hale razı olmak, mutlaka farz değildir. Bizden değil belki karşı taraftan zuhura çıkan şeye razı olmak farz değildir. Hükümde olan kazadan razı olman gerekiyor ama makzisinden razı olmayabilirsin. Kazaya iman farzdır, yani

kazaya razı olmak farzdır, ama makziye razı olmak mutlaka farz değildir.

Belki küfür ve diğer kötülükler gibi, âsâr-ı kazanın kendisinden sudûrundan dolayı, mükellefin razı olmayıp şikâyet etmesi zarurî ve vâcibdir. Bakın kötülüklerden şikâyet etmesi zaruri ve vacibdir diyor. İmdi mademki kaza, Hakk'ın eşyada hükmüdür; Ve Hakk'ın bu hükmü dahî, a'yân-ı sabitenin kendi haklarında, Allah Teâlâ hazretlerinden talep ettikleri hükümdür; ve mademki kazâ yı ilâhî eşya üzerine, ancak eşya ile hükmeder; yani bu eşyada onun hükmü ortaya çıkar, bu halde abdin kazâ-yı ilâhîye razı olmaktan başka çaresi kalmaz. İşte razıye ve merziye mertebesi de budur zaten.

Meselâ iki kimse bîr pâdişâhın huzuruna çıkıp, ondan birisi bir altın, diğeri de bin altın ihsan istese ve pâdişâh da onlara i'tâ etse. Bir altın alan: "Pâdişâh arkadaşına bin altın verdiği halde bana bir altın verdi!" diye şikâyet edemez. Çünkü pâdişâh onlara istediklerini vermiştir. Buna rızâdan başka çâre yoktur. Fakat kendisinin bîr altını aldığı vakit ki makzîdir, işte bu da eser-i kazadır; yani kazanın eseridir. Bundan razı olmamak tabîdir. Belki bundan dolayı o kul kendisini levm ve takbîh etmek îcâb eder. Çünkü talep kendisindedir.

Mesnevi: Tercüme: "İmdi, ey efendi! Kazayı makzîden bil, makziyi kazadan bilme tâ ki işkâlın derhal ref olsun!"

Yani o kaza makzinin istediğinden hüküm olundu yani kazayı kendinden bil diyor bakın, kendi talebinden bil diyor, başkasını suçlama diyor.

Şerh: "Makzî", ism-i mef'ûl sîgasıyla, "mahkûm" ma'nâsındır, kaza hüküm, makzi de hüküm edilmiş demektir. Daha evvel de görmüştük ya hakim mi mahkuma hükmediyor, mahkum mu hakime hükmediyor, diye. *Kazanın makzîden bilinmesi budur ki: yani kazanın kaza olunandan bilinmesi budur ki; Hakk'ın kazası ilmîne ve ilmi de, a'yânın ma'lûm olan isti'dâdâtına tâbî'dir.*

Binâenaleyh a'yân hakkında sâdır olan hüküm-i ilâhî, onların Hak'tan taleb ettikleri hükümdür. Yani ayan-ı sabite Hakktan ne taleb etmişse kaza odur. Bu a'yân evvelen Hak üzerine bu talebleriyle hüküm ederler; şöyle diyelim; süt emen bir çocuk için onda süt emme ihtiyacı olmasaydı anneye o hüküm gitmezdi, o zaman hüküm çocukta hakim çocuk mahkum anne olmaktadır. Evvela o çocuk talep ediyor, anne de o talebini yerine getiriyor. Yani aslında anne çocuğu beslemiyor, hüküm çocuktan beslenme hükmünden çıkıyor, kaza çocuktan çıkıyor, annesi makzi oluyor. O hükümden sonra anne süt veriyor, yoksa anne kendiliğinden süt veriyor değildir. Çocuk almasa zaten nereden verecektir.

Bundan böyle Hakk'ın kazası ve hükmü onlar üzerine vâki' olur. Yani "Kün" emri ile oluşmasını sağlar. Nitekim Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.) bu Fass-i Üzeyrî'nin başında: "Hâkim, kim olursa olsun, hüküm ettiği şeyle ve hüküm eylediği şeyde kendi üzerine hükmetmiştir" buyurmuştur. Hâkim, hükmettiği şeyle üzerine hüküm edilen olunca, onun bu hükmü bi't-tabî' mahkûmdan münbais olur. Yani bu hüküm mahkumdan meydana gelmiş olur. Mahkum olan bir katil ise o mahkum diyor ki "ben katilim benim katillliğime göre hüküm et" diye hakime bir hüküm gönderiyor evvela, o zaman hakim mahkumun mahkumu olmuş oluyor.

Yani evvela hakim mahkum olmuş oluyor, fikirde mahkum hakim oluyor, hakim de mahkum oluyor. O fikir onda meydana gelince o fikir dolayısı ile hakim oluyor ancak. Yani mahkumun gönderdiği o fikirle hakim oluyor ancak. Sonra da mahkum denilenin üzerinde hükmediyor. Halbuki esas hakim mahkumdur, hakim hüküm edilen şeyle mahkumun aleyh olunca onun bu hükmü elbette mahkumdan kaynaklanır. Yani hakim mahkuma azab etmiş olmaz. Mahkumun kendi talebini ona iletmiş olur. Yani faaliyete geçmesini sağlar. *Ve bu surette dahî kazâyî makzîden bilmek icâb eder.* Yani hakimin hükmünü mahkumdan bilmek gerekiyor.

Çünkü hakim durup dururken kimseye bir hüküm vermez. Bir mahkum olacak, mahkumdaki faaliyete bakacak

ona göre hüküm verecek faaliyet yapanda mahkum, makzi olduğuna göre hükmü talep ediyor, "ben bunu yaptım buna göre bana bir hüküm ver" diye hakimi karar vermeye mahkum ediyor. Hakim de o hükmü veriyor. Yani mahkum olduğu şeyin gereğini yapıyor. *bu hakikat ortaya çıktığı vakit derhal müşkilât mündefi' olup, artık "Bu niçin böyle oluyor ve o niçin şöyle oluyor?" diye suâllere hacet kalmaz ve cehil sâikası ile yahut hareketi ile silsile ile giden i'tirâzât, bu marifet ilminin karşısında muzmahil ve lisân lal ü ekber kalır.* Yani dil konuşmaz hale gelir. İşte bu kaderi bilen peygamberin dili de konuşmaz olur.

Mesnevi: Tercüme: *"Kazâ olması cihetinden küfre razıyım; bu rızâ bizim nizâ'ımız ve hubsümüz olması cihetinden değildir."*

Şerh: *Küfürde iki cihet vardır: Birisi küfrün zâtı, diğeri kazâyı taallukudur. Küfür, zâtiyyeti ve küfür olması i'tibâriyle, asla marzi değildir. Fakat kazaya taalluku hasebiyle marzîdir. Yani küfür küfür olması itibariyle asla marzi değildir, yani küfür olması haliyle kendi aslında zuhura çıkmış değildir, marzi değildir, zuhura çıkmış değildir, fakat kazaya dayanması itibariyle de marzîdir. Çünkü kazâyı ilâhîde yani ilahi hükümde habâset-i nefsâniyye ve tabiatına göre kabahat yoktur.*

Binâenaleyh sûret-i kaza güzeldir; fakat, küfür bizim kabahat-ı nefsâniyyemizden münbais olduğundan makzî olması i'tibâriyle kabîhdir. Yani bizden çıkınca kötüdür. Zîrâ sıfat-ı abddir. Meselâ gayet mahir bir ressam, pek çirkin bir şahsın resmini, aslına mutabık bir surette resim etse, bu tasvire, san'at i'tibâriyle gayet güzeldir, denir; fakat surete pek çirkin deneceği de şüphesizdir. Binâenaleyh tasvir hasen ve suret kabîhdir. İşte bunun gibi kaza hasen olduğu için marzîdir; ve makzî çirkin olduğu için nâmarzîdir. Yani rıza olunmamıştır.

Mesnevi: Tercüme: *"Küfür, kaza cihetinden muhakkak küfür değildir. Yani mutlak küfür cihetinden küfür değildir zuhura çıkmadığı için. Hakk'a kâfir deme, burada durma!"*

Şerh: Bu beyt-i şerîf bâlâdaki beyt-i şerifin mısra'-ı evveline illet olarak vâki' olmuştur. Yani sebep olarak gelmiştir. Ya'nî "Kaza olması cihetinden küfre razıyım; çünkü küfür kaza cihetinden küfür değildir", demek suretiyle yekdiğerine bağlanır. Küfre, irâde-i ilâhiyyeye nisbetle, "küfür" demek caiz değildir. Zîrâ o küfür, bermuktezâ-yı irâde vâki' olmuştur. İrâde dahi ilme ve ilim ise abd-i me'mûrun ayn-ı sabitesinin hâline ve isti'dâdına tâbi'dir. Binâenaleyh kazâ-yı küfür, Hakk'a nisbetle küfür değil, hikmetin aynıdır. Eğer kazâ-yı küfre, küfür dense, Hakk'a kâfir demek lâzım gelir, Sakın Hakk'a kâfir deme; ve bu helak olacağın makamda durma; ve sâika-i cehil ile kendini varta-i küfre ilkâ etme'

Mesnevî: Tercüme: "Küfür cehildir; ve kazâ-yı küfr, ilimdir Nihayet "hılm" ve "hilim" kelimelerinin her ikisi ne vakit bir olur?"

Şerh: Hind şarihlerinden Velî Muhammed Ekber Âbâdî ve Bahru'i-Ulûm Abdü'l-Aliyy (kuddise sirruhümâ) "hılm" kelimesinin, kesr-i hı ile, "hışım ve gazab" ma'nâsına olduğunu beyan buyurmuşlardır. Ve "hilim" kelimesinin ise, kesr-i hâ ile, "yavaşlık" ma'nâsına olduğu bilinir. "Küfrün cehil ve kazâyı küfrün ilim" olmasının suret ve ma'nâ i'tibâriyle "hılm" ve "hilim" kelimeleri arasındaki suret ve ma'nâya benzerleri hakkında, gerek Ankaravî'de ve gerek Hind şârihlerinin şerhinde izahata tesadüf olunmadı. Halbuki Mevlânâ (r.a.) efendimiz, Hazret-i Mesnevî'de: beytinde olduğu gibi, kıyâsât ve kıyas edilenin üzerine ve benzeyen ile benzenenin üzerine sûreten ve ma'nen mutabakatlarına mürâât buyurmuş olduklarına nazaran, bu beyt-i şerifte dahi aynı nükte bulunmak lâzım geleceğinden, bu babda hâtır-ı fakire lâyih olan ma'nânın beyânına cür'et olundu; şöyle ki:

"Hılm" ve "hilim" kelimeleri, telaffuzu kulağımıza yakın gelir ise de, ma'nâ i'tibâriyle yekdiğerinin zıddıdır. Makzî yani kazalanmış olan küfür dahî, bir nevi' ilimden meydana gelmiştir ki, bu ilim, onları küfür ve dalâlete sevkeder. Zîrâ Hak Teâlâ ibâdını / da'vet için peygamber irsal buyurdu.

Fakat münkirin peygamberin cisimde ve yemek ve içmekte ve uykuda ve nikâhda kendilerine mümasil olduğunu görüp:

مَالِ هَذَا الرَّسُولِ كُلُّ الطَّعَامِ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ

(Furkân, 25/7) dediler. Ve hamâkatları sebebiyle yürüttükleri uygun olmayan bir muhakeme neticesinde, böyle bir kimsenin peygamber olamayacağına, kendilerinde bir fayda vermeyen ilim meydana geldi; yani o da bizim gibi yiyor, içiyor, kalkıyor dediler bundan böyle peygamber olur mu dediler, bu da bir ilimdi ama onlara fayda vermeyen bir ilimdi ve onun Hak tarafından seçilmiş olduğuna kanâat getiremediler; ve hayât-ı dünyeviyyenin zevahirinden iktibas ettikleri bu faydalı olmayan ilim inkarlarına sebep oldu ve

مَا هِيَ إِلَّا تَنْتَنَ الدُّنْيَا أَمْ تَمُوتُ وَيَوْمَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

(Câsiye, 45/24) dediler. Ve Hak Teâlâ onlardaki bu inkârın bir nevi' ilimden meydana gelmiş olduğuna Kur'ân-ı Kerîm'de işaret eyledi. Nitekim buyurur:

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ
أَعْمَى (Necm, 53/30) ve لَمْ يردِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (Rûm, 30/7)

53/29). Fakat bu ilim, zahirde ilim ise de, hakikatte cehildir. İlim gibi gözüküyorsa da cehilin ilmidir, Binâenaleyh bu ilme müstenid olan küfürleri dahi cehildir. Kazâ-yı küfür ise, saf bir ilimden ibarettir. Zîrâ bâlâdaki beytinin şerhinde îzâh olunduğu üzere, kazâ-yı küfür, abdin ayn-ı sabitesinin hakikatının, Hakk'a itâ ettiği ilim üzerinedir. Bu ilimde asla cehil olmak mutasavver değildir.

Yani ayan-ı sabite üzerinden talep edilen ilimde kesinlikle cehalet düşünülemez. Binâenaleyh cenâb-ı Mevlânâ (r.a.):

Küfür ki, hakikatte cehl olan bir ilme müsteniddir; ve kazâ-yı küfür ki hakikatte gerçek ilimdir; bu iki ilim telaffuzda ve surette, "hılm" ve "hilim" kelimeleri gibi, birbirine müşabih ise de, ma'nâ i'tibâriyle asla yekdiğerine benzemez. Zîrâ biri cehil ve diğeri ilimdir. Ve "hılm" nasıl nokta-i siyah ile mukayyed ise, onların ilimleri de öylece nokta-i siyâh-ı cehil ile mukayyedir. Ve "hilim" nasıl ki gayrı mukayyed ise, Hakk'ın ilmi de öylece gayr-ı mukayyedir ve ilm-i mutlaktır, buyururlar.

Mesnevi: Tercüme: *"Hattın, resmin çirkinliğı nakkaşın çirkinliğı değildir. Belki ondan çirkinini izhâr ve îcâd etmek lâzım gelmiştir. Nakkaşın kuvveti odur ki, o nakkaş hem çirkin, hem de güzel yapabilir."*

Şerh: *Hz. Mevlânâ (r.a.), kaza ile makzîyi îzâh için nakkaş ile nakşî misâl olarak îrâd buyuruyorlar: Eğer bir nakkaş çirkin bir resim yaparsa, o çirkinlik resmindir, nakkaşın değildir. Ancak san'atı iktizâsınca onun maharetli elinden çirkin bir nakış izhâr ve îcâdı lâzım gelmiştir. Nakkaş güzeli ve çirkinini ne kadar mâhirâne ve üstâdâne nakış ve resim ederse san'atında, o nisbette kuvvet ve kudret sahibi olmuş olur. Bu misâlde "kaza", nakkaşın nakş-ı kabîhi tersim etmesi; ve "makzî", nakş-ı kabîhdir. Ressam nukûş-ı latife ve tesâvîr-i bedîayı nakş ederken seve seve tersîm eyler. Fakat izhâr-ı san'at ve maharet için suver-i kabîhayı dahî, rızâ-yı dili hilâfında, tersîm etmek iktizâ eder. Bunun gibi Hak Teâlâ hazretleri, esmâ-i şerîfesinin mazharı olmak için, hayır ve şerri îcâd buyurur. Fakat hayırdan razı ve serden razı değildir. Bunun diğeri misalleri budur ki: Tabîb, icrâyı tababet için, halkın hasta olmasını murâd eder; fakat marazdan razı değildir. Eğer razı olaydı, tedâvî etmezdi. Keza, ekmekçi halkın açlığını murâd eder; fakat açıklıklarından razı değildir. Eğer razı olaydı, ekmek satmazdı. Keza, muallim, müteallimin cehlini murâd eder; fakat cehle razı değildir. Eğer razı olaydı, ta'lîm etmezdi.*

Mesnevi: Tercüme: *"Eğer ben, bu kaza ve makzînin bahsini, intizâm ile açarsam, neticede suâl ve cevâb uzun gelir."*

Şerh: Ya'nî bu kaza ve makzî bahsinin, ehl-i kelâm kavâidine tevfikân açılması suâl ve cevâbını teselsül etmesine ve kıyl ü kâlin uzamasına sebep olur. Halbuki kaza ile makzînin hakikati, ehl-i kelâm usûlüne tevfikân icra edilecek bahis ve münazara ile münkeşif olmaz. Bu mübâhase neticede "hayret" meydana getirir. Hayret ise tefekküre mani olur, Binâenaleyh bundan vazgeçmek evlâdır. İmdi bu sualler ve cevapları neticesi "İlim ma'lûma tâbi'dir" hükmüne kadar gider. Bu mes'ele Fass-ı Üzeyrî'nin "Allah için hüccet-i bâliğa sabittir" buyrulmuş olan mahallinde, Hak Teâlâ hazretleriyle küffar arasında alâ-tarîkî'l-muhâtaba. şerhan beyan edilmiş olduğundan, burada tekrarından sarf-ı nazar olundu. Oraya müracaat lâzım gelir.

Mesnevi: Tercüme: "Aşk nüktesinin zevki benden gider. Hizmet nakşı, başka nakış olur."

Şerh: Ya'nî kaza ve makzî bu bahiste uzayınca, nükte-i aşkın zevki benden zail olur. Yani kelama dönüştüğü zaman bu zevk benden gider, yani ayan-ı sabitelerin hakikati onların zuhurları faaliyetleri kendi varlığında düşünüyorken karşıma gelen kişi buna şeriat mertebesinde bakacak ona oradan anlatmaya kalksam mevzunun başında da olduğu gibi bir sorucu geldi bana sordu diyor ya işte o zevk gider diyor.

Halbuki ben ma'sûkun kapısında hizmet-i aşk ile istihdam olunmuş bir hadimim, bir görevliyim. Bu hizmet bir başka suretlere dönüşür. Ya'nî aşksız ve halsiz kuru olan ehl-i kelâm gibi, kıyl kapısında bekleyen bir müstahdem bir bende olurum. Ve hizmet-i aşk ki, makzîdir ve nakkaşın nakş eylediği nakş-ı hasendir; ve bu i'tibâr ile bu hizmet marzîdir. Eğer mübâhase uzarsa başka bir makzî olur; ve o dahî nakkaşın nakş eylediği bir nakş-ı kabîh bulunur. Ve bu i'tibâr ile o makzî nâmarzî olduğundan bi'ttabi' ben ondan vaz geçerim.

S O N

Gerçekten de bu kitaplar hakkında aleyhte söylenecek hiçbir şey yoktur, kim ki böyle bir davranışta bulunur, kendini cahilin cahili olarak ilan etmiş ve aklının ne kadar kısır ve fikrinin ne kadar ön yargılı ve ufkunun ne kadar da dar olduğunu, bu vasıfları ile kendi halini ispat etmiş olur.

Gerçek bir düşünür, İslam'a yakışır bir ilim sahibi, Peygamberimize yakışır bir ümmet, Rabbımıza yakışır idrakli ve ne yaptığını bilen bir kul ve insanlık alemine yardımcı olan bireyler olmamızı Cenâb-ı Hakk'tan niyaz ederim.

Bütün bu hakikat-i ilahiye ilimlerinin bizlere kadar ulaştırılmasında emeği geçen bütün hizmet ehli kadirşinas kimselere teşekkür ederiz.

Bizlerde, bizlerden sonra gelecek yeni nesillerimize bu ilahi emanetleri aktarmaya acizane çalışmalar yapmaya gayret ediyoruz. Cenâb-ı Hakk evvela bu hakikatleri hepimize idrak ettirsin sonra da tahakkuklarını nasib etsin İnşallah.

Allah Hak söyler Hakk-ı söyler.

Gayret bizden muvaffakiyet Hakk'tandır. T.B.

Terzi Baba kitapları.

Terzi Baba Baskısı olan kitaplar.

1. Necdet Divanı:
2. Hacc Divanı:
3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:
4. Lübb'ül Lübb Özün Özü, (Osmanlıca'dan çeviri):
5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)
7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):
9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:
10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:
11. Vâhy ve Cebrâil:
12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:
13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve şerhi
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
16. Divân (3)
19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.
21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
35. Fâtîha Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
41. İnci tezgâhı:
49. 36-Yâ'sîn, Sûresi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. İsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
67. 067-Mülk Sûresi:
68. 1-namaz sureleri
69. 2-namaz sureleri
- 88- Nusret Tura-Divanı. Emler demine.
- 91-Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)

- 95- Terzi Baba-(8) (19/53)
96- 41-Fussilet Sûresi.
103-terzi Baba yüksek lisans tezi.
118- 52-Tûr suresi. Ve M. Nusret tura.
129-Terzi Baba divanı. "Tüm şiirlerim."

(H) Yayınları tarafından basılan kitaplarımız:

6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve hakikatleri:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri.
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem-safiyeti. Safiyyullah. (a.s.)
88- Nusret Tura-Divanı. Eler demine.

Terzi Baba kitapları sıra listesi

KAYNAKÇA

1. KÛR'ÂN VE HADÎS :
2. VEHB : Hakk'ın hibe yoluyla verdiği ilim.
3. KESB : Çalışılarak kazanılan ilim.
4. NAKÎL : Muhtelif eserlerden, Mesnevi'î şerif, İnsân-ı Kâmil, Fusûsu'l Hikem ve sohbetlemizden müşahede ile toplanan ilim.

(Gönülden Esintiler)

1. Necdet Divanı:
2. Hacc Divanı:
3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:
4. Lübb'ül Lübb Özün Özü, (Osmanlıca'dan çeviri):
5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)
7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):

8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):
9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:
10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:
11. Vâhy ve Cebrâil:
12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:
13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve şerhi
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
16. Divân (3)
17. Kevkeb. Kayan yıldızlar.
18. Peygamberimizi rû'ya-da görmek.
19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.
20. Terzi Baba Umre (2009)
21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:
23. Değmez dosyası:
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
25. -1-Köle ve incir dosyası:
26. Bir zuhûrât'ın düşündürdükleri:
27. -2-Genç ve elmas dosyası:
28. Kûr'ân'da Tesbîh ve Zikr:
29. Karınca, Neml Sûresi:
30. Meryem Sûresi:
31. Kehf Sûresi:
32. 3-Terzi Baba İstişare dosyası:
33. Terzi Baba Umre dosyası: (2010)
34. -3-Bakara dosyası:
35. Fâtîha Sûresi:
36. Bakara Sûresi:
37. Necm Sûresi:
38. İsrâ Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
40. Âl-i İmrân Sûresi:
41. İnci tezgâhı:
42. 4-Nisâ Sûresi:
43. 5-Mâide Sûresi:
44. 7-A'raf Sûresi:
45. 14-İbrâhîm Sûresi:

46. İngilizce, Salât-Namaz:
47. İspanyolca, Salât-Namaz:
48. Fransızca İrfan mektebi:
49. 36-Yâ'sîn, Sûresi:
50. 76-İnsân, Sûresi:
51. 81-Tekvir, Sûresi:
52. 89-Fecr, Sûresi:
53. Hazmi Tura:
54. 95-Beled-Tîn, Sûresi:
55. 28- Kasas, Sûresi:
56. İrfan-Mek-Şer-Fransızca-Baba:
57. 20-TÂ HÂ Sûresi:
58. Mirat-ül-İrfan-ve-şerhi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. İsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
62. -4-Bir ressam hikâyesi:
63. İnci mercan tezgâhı
64. Ölüm hakkında:
65. Reşhett'an bölümler:
66. Risâle-i Gavsıyye:
67. 067-Mülk Sûresi:
68. 1-Namaz Sûrereleri:
69. 2-Namaz Sûrereleri:
70. Yahova Şahitleri:
71. Mü-Geceler-Fran-les-nuits:
72. İman bahsi:
73. Celâl cemâl Celâl:
74. 2012 Umre dosyası:
75. Gülşen-i Râz şerhi:
76. -5-Doğdular, yaşadılar hikâyesi:
77. Aşk ve muhabbet yolu:
78. A'yân-ı sâbite. Kazâ ve kader:
- 79- Terzi Baba-(4) İstişare dosyası.
- 80- Terzi Baba-(5) İstişare dosyası.
- 81- Hayal vâdîsi'nin çıkmaz sokakları:
- 82- Mektuplarda yolculuk-M.Nusret-Tura.
- 83- 2013 Umre dosyası.
- 84- Nusret Tura-Vecizeler ve ata sözleri.

- 85- Nusret Tura-Tasavvufta aşk ve gönül.
- 86- Terzi Baba-(6) İstişare dosyası.
- 87- Terzi Baba-İlâhiler derleme.
- 88- Nusret Tura-Divanı. Erler demine.
- 89- 6-Her şey merkezinde hikâyesi.
- 90- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-1) şerhi.
- 91- Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
- 92- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (2) şerhi.
- 93- 7. İngilizce. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
- 94- Mescid-i Dırrar-Kubbet-ul Kara.
- 95- Terzi Baba-(8) (19/53)
- 96- 41-Fussilet Sûresi.
- 97- 2015 Umre dosyası.
- 98- Solan bahçenin kuruyan gülleri.
- 99- Terzi Baba-(9) İstişare dosyası.
- 100-14-İrfan mektebi ve şerhi-İspanyolca.
- 101- Bosna Hersek dosyası.
- 102-The SCHOOL OF WISDOM (irfan mektebi)
- 103-Terzi Baba yüksek lisans tezi.
- 104-Hacc Umre ve hakikatleri.
- 105-Cemo ve Farko.
- 106-(2016) Umre dosyası.
- 107-Vahy ve Cebrâîl- (Fransızca)
- 108-Ru'ya-Mana-alemi- Tezi Baba ile ilgili zuhuratlar.
- 109-terzi Baba tasavvufi izahlar.
- 110-19-53-Şeker risalesi.
- 111-Lübb-ül Lübb-Özün özü ve şerhi.
- 112-Bir kardeşin soruları ve cevapları
- 113- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-2) şerhi.
- 114- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-3) şerhi.
- 115- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-4) şerhi.
- 116- 2017-Kudüs seyahati dosyası.
- 117- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1-kitap-5) şerhi.
- 118- 52-Tûr suresi. Ve M. Nusret tura.
- 119-Fu-Hi-01-Adem Fassı.
- 120-Fu-Hi-02-Şit Fassı.
- 121-Fu-Hi-03-Nuh-fassı.
- 122-Fu-Hi-04-İdris-05-İbrahim-fassı
- 123-Gülşen-i Raz-2-Terzi Baba şerhinin tamamı.

- 124-İbretlik bir değmez dosyası daha Satih ince.
- 125-2018 Umre dosyası
- 126-14-1-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
- 127-15-2-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
- 128-İbretlik bir hikâye daha. Kaf dağı ve Zümrüd-ü Anka.
- 129-Terzi Baba divanı. "Tüm şiiirlerim."
- 130-İbretlik bir hikâye daha. Kilise çanları.
- 131-Kur'ân-ı-Kerîmde yolculuk-53-Ayetleri ve Terzi Baba-
- 132-Kaner Yiğido-İbretlik bir hikâye daha-
- 133-1-İzmir İrfan sohbetleri.
- 134-2-Sohbet arası sohbetler.
- 135-3-Sohbet arası sohbetler.
- 136-4-Sohbet arası sohbetler.
- 137-5-Sohbet arası sohbetler.
- 138-6-Sohbet arası sohbetler.
- 139-7-Sohbet arası sohbetler.
- 140-8-Sohbet arası sohbetler.
- 141-9-Sohbet arası sohbetler.
- 142-10-Sohbet arası sohbetler.
- 143-11-Sohbet arası sohbetler.
- 144-12-Sohbet arası sohbetler.
- 145-13-Sohbet arası sohbetler.
- 146-14-Sohbet arası sohbetler.
- 147-15-Sohbet arası sohbetler.
- 148-16-Sohbet arası sohbetler.
- 149-17-Sohbet arası sohbetler.
- 150-18-Sohbet arası sohbetler.
- 151-19-Sohbet arası sohbetler.
- 152-20-Sohbet arası sohbetler.
- 153-21-Sohbet arası sohbetler.
- 154-22-Sohbet arası sohbetler.
- 155-23-Sohbet arası sohbetler.
- 156-24-Sohbet arası sohbetler.
- 157-25-Sohbet arası sohbetler.
- 158-26-Sohbet arası sohbetler.
- 159-27-Sohbet arası sohbetler.
- 160-28-Sohbet arası sohbetler.
- 161-29-Sohbet arası sohbetler.
- 162-30-Sohbet arası sohbetler.

- 163-1-7-Esmâ'ül Hüsnâ-M.Nusret Tura.
164-2-8-Esmâ'ül Hüsnâ-M.Nusret Tura.
165-9- Ku-Ker-Yol-Kıyamet Sûresi.
166- İnsan-ı Kamil-A-K-C-Cilt-1-Kitap-6-şerhi-
167- İnsan-ı Kamil-A-K-C-Cilt-1-Kitap-7-şerhi-
168- 31- Sohbet arası sohbetlerden seçmeler.
169- İbretlik bir hikâye daha-Usta dan çırağına tavsiyeler-
170-4- Ru'ya-Mana-Alemi-Terzi Babanın görüldüğü
zuhuratlar.
171-5- Ru'ya-Mana-Alemi-Yoruma açık eğitim zuhuratları.
172-6- Ru'ya-Mana-Alemi-Tuzak-mekr-Hileli zuhuratlar.
173- 2020 Umre dosyası.
174- 83-Kur'an-ı kerimde yolculuk Mutaffifin suresi.
175- Mübarek geceler ve bayramlar. İspanyolca çevirisi.
176- Korona virüs'ün düşündürdükleri.
177- Terzi Baba, "14-İrfan mektebi" tezi.
178-84-12-Ku-Ker-Yol-İnşikak suresi-
179-13-Terzi-Elif-Terazi-Teradi-İrfan mektebi..
180- A- Füsüs'ül-Hikem- Mukaddime.
181- B- Füsüs'ül-Hikem- Ayniyet ve Gayriyyet.
182-Fü-Hi-06-İSHAK FASSI-
183- Fü-Hi-07-İsmail-08-Yakup- fassı-
184-Fü-Hi-09-Yusuf Fassı-
185-Fü-Hi-10-Hud Fassı-
186-Fü-Hi-11-Salih-12-Şuayb Fassı-
187-Fü-Hi-13-Lut-14-Üzeyir Fassı-
188-Fü-Hi-15-İsa Fassı-
189-Fü-Hi-16-Süleyman-17-Davut-18-Yunus-19-Eyyüb-
Fassı-
190-Fü-Hi-20-Yahya-21-Zekeriyya-Fassı-
191-Fü-Hi-22-İlyas-23-Iokman-24-Harun-Fassı-
192-Fü-Hi-25-Musa-26-Halid-Fassı-
193-Fü-Hi-27-Muhammed-Fassı-
194-Silsile-i Uşşakiyye.
195-Terzi Baba-özel, kütüphane ve müze arşivi.

Altı peygamber serisi:

- 1-15. 6 Pey-(1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
2-21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)

- 3-24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
4-59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
5-60. 6 Pey-(5) Hz. Îsâ Rûhullah: (a.s.)
6-61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
-

Terzi Baba kitapları serisi:

- 1-12- Terzi Baba-(1)
2-39- Terzi Baba-(2)
3-32- Terzi Baba-(3) İstişare dosyası.
4-79- Terzi Baba-(4) İstişare dosyası.
5-80- Terzi Baba-(5) İstişare dosyası.
6-86- Terzi Baba-(6) İstişare dosyası.
7-91- Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
8-95-Terzi Baba-(8) (19/53)
9-99- Terzi Baba-(9) İstişare dosyası.
10-103-Terzi baba yüksek lisans tezi.
11-108-Tezi Baba ile ilgili zuhuratlar.
12-109-terzi Baba tasavvufi izahlar.
13-110-19-53-Şeker risalesi.
14-126-1-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
15-127-2-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
16-87- Terzi Baba-İlâhiler derleme.
17-126-14-1-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
18-127-15-2-Ben'deki Terzi Babam. Murat Cağaloğlu.
19-129-Terzi Baba divanı. "Tüm şiirlerim."
20-131-Kur'ân-ı-Kerîmde yolculuk-53-Ayetleri ve Terzi
Baba-
21-165-9- Ku-Ker-Yol-Kıyamet Sûresi.
-

Bir hikâye birçok yorum serisi.

- 1-25 -Köle ve incir dosyası:
2-27 -Genç ve elmas dosyası:
3-34 -Bakara dosyası:
4-61-Bir ressam hikâyesi:
5-76-Doğdular, yaşadılar hikâyesi:
6-89-Her şey merkezinde hikâyesi.
-

Dîvanlar serisi:

- 1-1-Necdet Divanı:
- 2-2-Hacc Divanı:
- 3-16-Divân (3)
- 4-87-Terzi Baba-Îlâhiler derleme.
- 5-88-Nusret Tura-Divanı.
- 6-129-Terzi Baba divanı, tüm şiirlerim.

İbretlik dosyalar serisi.

- 1-17-kevkeb-kayan yıldızlar.
- 2-23-İbretlik değmez dosyası.
- 3-73-Celâl Cemâl Celâl "hayalî Kamer'in hayal vâdîsi"
- 4-81-Hayal vadisinin çıkmaz sokakları.
- 5-93-Mescid-i dırar/Kubbet-ul kara.
- 6-98-Solan bahçenin/kuruyan gülleri.
- 7-105-Cemo ve Farko.
- 8-112-Bir kardeşin soruları ve cevapları.
- 9-124-İbretlik bir değmez dosyası daha. Satih ince.
- 10-128- İbretlik bir hikâye daha. Kaf dağı ve Zümrüd-ü Anka.
- 11-130-İbretlik bir hikâye daha. Kilise çanları.
- 12-132-Kaner Yiğido-İbretlik bir hikâye daha-
- 13-169-İbretlik bir hikâye daha-Usta dan çırağına tavsiyeler-

Umre dosyaları serisi

- 1-2. Hacc Divanı:
- 2-20. Terzi Baba Umre (2009)
- 3-33. Terzi Baba Umre dosyası: (2010)
- 4-74. 2012 Umre dosyası:
- 5-83- 2013 Umre dosyası.
- 6-97- 2015 Umre dosyası.
- 7-106-(2016) Umre dosyası.
- 8-104-Hacc Umre ve hakikatleri.
- 9-125-2018 Umre dosyası.
- 10-173-2020-Umre dosyası.

Diğer dillere çevrilen Terzi Baba kitapları serisi

- 1-5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
2- 6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)
3-46. İngilizce, Salât-Namaz:
4-47. İspanyolca, Salât-Namaz:
5-48. Fransızca İrfan mektebi:
6-71. Mü-Geceler-Fran-les-nuits:
7-93- 7. İngilizce. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8-100-14-İrfan mektebi ve şerhi-İspanyolca.
9-107-Vahy ve Cebrâîl- (Fransızca)
10-175- Mübarek geceler ve bayramlar. İspanyolca çevirisi.

Mektuplar ve zuhuratlar serisi:

Terzi Baba İnternet dosyaları:

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.

1-2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.

11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar .

21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.

31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.

41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.

51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar.
101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-

Kitaplar devam ediyor şu an Yekün= (195+110=305)

